

١٤٠١ هـ - ١٩٨١ م

المعهد العالمي للفكر الاسلامي

ونجبره من پروگرامكه راين نيسلامى (١)

قه يرانى عه قلى موسلمان

د. عبد الحميد احمد ابوسليمان

منتدى اقرأ الثقافي

www.igra.ahlamontada.com

بۆدابه زاندى جۆرمها كتيب: سردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پدراي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردی . عربی . فارسی)

قهیرانغی عه قلاغی موسلمان

د. عبدالحمید أحمد أبوسلیمان

په یمانگه‌ی جیهانی بو هزری ئیسلامی

۱۶۱۴ ک / ۱۹۹۴ ز

د. ماری
د. صلاح غویسر
په پورتو ۱۳۰۰ مای مای مای

الحمد لله رب العالمين

والصلاة والسلام على خاتم الأنبياء والمرسلين

وقل رب زدني علماً

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اقرأ باسم ربك الذي خلق (١) خلق الإنسان من علق
(٢) اقرأ وربك الأكرم (٣) الذي علم بالقلم (٤) علم
الإنسان ما لم يعلم (٥)

(العلق : ١-٥)

والله أخرجكم من بطون أمهاتكم لا تعلمون شيئا وجعل
لكم السمع والأبصار والأفئدة لعلكم تشكرون (٧٨).

(النحل : ٧٨)

قهیرانی علی قلی موسلمان

ئۆزگىچە كىتابتىن ئىشلىتىشقا بولىدىغان نۇسخىسىنىڭ ئىسمى: ۱۹۹۴ / ۱۹۹۴
ئىلى ئىككىنچى.

مەدەنىيەت نەشرىياتى: ۱۰۰۰ نۇسخە.

ئەمىر پەرزىتەمىش ۋە ئۆزگىچە سەر ۋە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە
ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە
ئۆزگىچە: ۱۰۰۰ دانە

ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە: د. سەلىم ئۆزگىچە

نەشرىياتى: ئۆزگىچە - ئۆزگىچە

ئۆزگىچە: ئۆزگىچە - ئۆزگىچە

رقم ئۆزگىچە: (۹۲) ئۆزگىچە ۲۰۰۰

سەر ۋە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە:

د. سەلىم ئۆزگىچە

نەشرىياتى: ئۆزگىچە - ئۆزگىچە

ئۆزگىچە: ئۆزگىچە - ئۆزگىچە

ئۆزگىچە: ئۆزگىچە (۹۲) ئۆزگىچە ۲۰۰۰

ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە

ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە

ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە ئۆزگىچە

ئۆزگىچە - ئۆزگىچە - ئۆزگىچە - ئۆزگىچە - ئۆزگىچە - ئۆزگىچە

© مافى چاپ و لەبەرگرتنەوہ پارىژراوہ
پەيمانگەى جىهانى بو ھزرى ئىسلامى
ھىرندن - ئىترىجىنيا - ولاتە يەكکرتووەکانى ئەمەرىکا

به‌دیاری

بۆ

برایانی ئیمانی و خوشه‌ویستی و

هاورپییانی رپیاز

سلّای خوشه‌ویستی و دوعاخوازی و

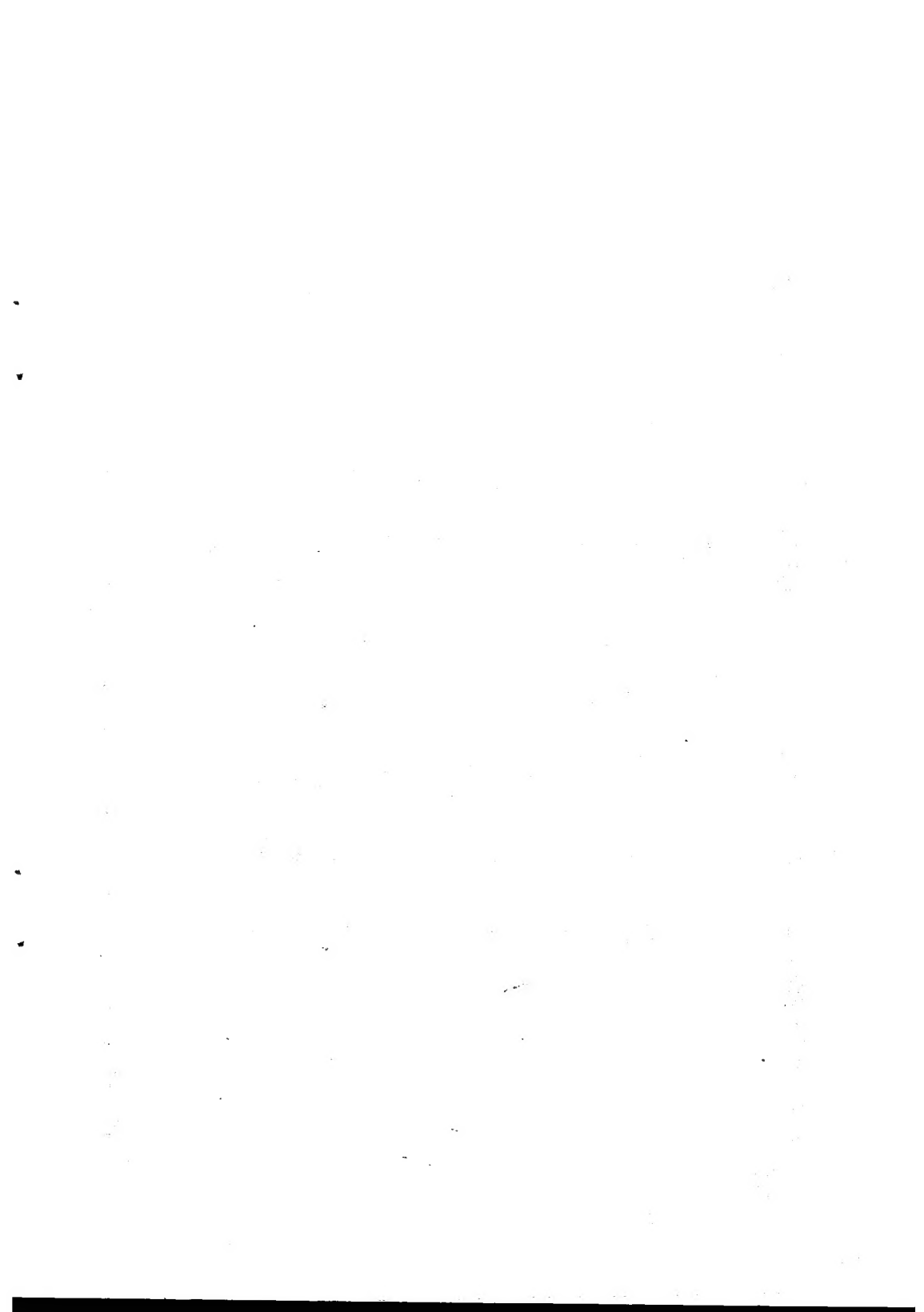
بۆ

لاوانی نه‌ته‌وه و زانا و رۆشن‌بیرانی

وشه‌ی حه‌ق و چاوه‌روانی هیوا و

بانگه‌شه‌ی لی بران و کارکردن

خوایش یارمه‌تیده‌ره له‌سه‌ر ری

ناوهرۆك

- دەرکردن: وتەيەكى پێویست: پەیمانگەى جیهانى بۆ ھزرى ئىسلامى... ۱۳
- پيشەكى دانەر ۱۸

بەشى يەكەم

تەنھا رەسەنایەتى ئىسلامى ھاوچەرخ چارەسەرە

- يەكەم - دەرچەى چارەسەر: راپەرین لە دەرچەى رەسەنایەتى يەوہ ۳۱
- ۱. رینگە چارەى بيانى ۳۵
- ۲. چارەسەرى کلاسیكى میژوویى ۴۴
- ۳. دەرچەى رەسەنایەتى ئىسلامى ھاوچەرخ ۴۹
- دووہم - رەگى میژووی ئەم قەیرانہ ۵۴

۱. گۆرانی بناغەى سیاسى: دەشتەكى يەکان و ئازاوەو پوخانى جىنشینه

- پاشدەکان ۵۴
- ۲. لىك ترازانى نیوان سەرکردایەتى ھزرى و سەرکردایەتى سیاسى ... ۵۷
- سپهەم: ناومرۆكى قەیرانەكەو بوارەكانى راستکردنەوہى رپرەو ۶۱
- ۱. قەیرانى ھزرنەك قەیرانى عەقیدە ۶۱
- ۱. لەچاوكەكانى بەها ئىسلامیەكان لە قورئانى پیرۆزدا ۶۶
- ب. سوننەت پراكتىك و پشتگیرىیە بۆ قورئان ۷۲
- ج. جیاکردنەوہى نیوان دۆزى ھزرو ھۆکارەكان لەگەل دۆزى بەھاو
- مەبەستەكان ۷۶
- ۲. دابىرانی ھزرى زەمینەى دۆگمایەتى و لاسایىکردنەوہ و دواکەوتنە... ۷۸

بەشى دووہم

پرۆگرامى کلاسیكى بۆ ھزرى ئىسلامى: رەخنەو ھەئسەنگاندىن

- ۱. بنەماكان: پێناسەو پوونکردنەوہ ۸۶

۲. زینده به چالکردنی زانسته کۆمه لایه تییه کان ۹۴

۳. کەلتورمان: سامانی دوینی یه و تیشووی کاروان و پەندی ناینده یه ۱۱۵

بەشی سیهەم

پروگرامگه رایى هزرى ئىسلامى: ريساگان و بنچينه كان

۱. چوارچينه وى (پروگرامگه رایى) بیرى ئىسلامى و زانینه كانى: ته واکارىتى

ناديارو دیار..... ۱۲۸

۲. سه رچاوه ی هزرو پروگرامگه رایى ئىسلامى: نىگا و عەقل و گەردوون ۱۳۶

۳. دەرچه بنچينه ییه كانى پروگرامگه رایى ئىسلامى و هزرى ئىسلامى..... ۱۵۰

(ا) یه کتایى (الوحدانیه) ۱۵۰

(ب) جى نشینا یه تى (خەلافەت) ۱۵۲

(ج) بهرپرسيارىه تى ره وشتى ۱۵۴

۴. چه مکه بنچينه ییه كانى پروگرامگه رایى ئىسلامى ۱۵۸

۱. نامانچ گه رایى له به ديه ينان و بووندا ۱۵۹

ب. بابەت گه رایى حەقیقەت و پینگە ریزه یى له و بابەتیه دا ۱۶۱

ج. سه ره ستنى له بریارو ویستدا ۱۶۵

یه کەم. ره هەندى سه ره ستنى له عەقیدە دا..... ۱۶۶

دووه م. ره هەندى سه ره ستنى له فکردا..... ۱۶۹

سیهەم. ره هەندى سه ره ستنى له به جیه ينانى کۆمه لایه تیدا..... ۱۷۱

د. هەموایه تى له ته وه ککول دا..... ۱۷۵

ه. سه به بییه ت له به جیه ينانى کردە ی مروییدا ۱۷۹

۵. تايبه تمە ندیتى یه كانى پروگرامگه رایى هزرى ئىسلامى: گشت گیرى

له پروگرام و له وکاردا ۱۸۲

بەشى چوارەم

پروگرامى ئىسلامىيەت ۋە ئىسلامىيەت كەسپى بىلىمىنى زىيانكەشلىك ئىدارىسى

۱. پۇتلىق كىرىش دەرىجىسى ئىسلامىيەت كەسپى ۱۹۶
۲. كىرىش كىرىشى دىدى شارسىتانىيە ۱۹۸
۳. پىشەكەش كەسپى زىيانكەشلىك كەسپى ۲۰۲
۴. پەندەكەش بولۇش ئىنسانىيەت ئىسلامىيەت: يەكەشەكەش ھەمىيەت ۲۰۸
۵. خەستە ۋە مەسەت لەسىستەمى گەردۈن ۋە زىيان ۲۱۴
۶. بابەتە بولۇش خەق ۋە خەقىقەت لە مۇركى دەروونەكەش ۋە پەيۋەندە ۲۱۵

بەشى پىنجەم

لە پىشەكەش كەسپى زىيانكەشلىك كەسپى لە پىشەكەش كەسپى

۱. ئىسلامىيەت ۋە زىيانكەشلىك پەروەردە ۲۲۵
۲. ئىسلامىيەت ۋە زىيانكەشلىك سىياسەت ۲۳۸
۳. ئىسلامىيەت ۋە زىيانكەشلىك تەكشۈرۈش كەسپى ۲۵۴

بەشى شەشەم

ئىسلام ۋە ئاينە

۱. ئاينەدەتە بىنەي نەتە ۲۶۵
۲. ئىسلامىيەت ۋە دامەزراۋە زىيانكەشلىك ۲۷۱
۳. ئاينەدە كارۋانى مۇقايەتە ۲۷۸
۴. كەۋاتە: ئىسلامىيەت دۆزى نەتە ۲۸۵

وتەيەكى پيويست

هەموولايەك لەسەر ئەو كۆكن كەنەتەوێ موسلمان بە قۇناغێكى نۆر سەختى دائىشان و لىك هەلەوشان و نكردى ناسنامە و داپوخانى دامەزراوە و دەستەوسانى لە ئاستى خۆزگارکردن لە و بارە شپىزەيىيەى تيايدا پاراپايە، تىپەر دەبىت .

هەروەها لەسەر ئەو كۆكن كە گۆرانكارى كارێكى نۆر پيويستە، پاش ئەوێ نەتەوێ نازاروئىشى ستم و ملكەچ بوونى بۆ ئەزمونە بيانەكان چەشت لە ماوەى زياتر لە دوو سەدەدا لە هەولێ بە نۆر چەسپاندنى بەسەر و لاتى موسلماناندا، هەر لەكاتەوێ كە نەتەوێ ئىسلامى هەستى بەو كەردووە لە ئەنجامى هەندىك پىگرتنەوێ لە گەل شارستانىتى خۆراوادا كۆشەيەك يەخەى پىگرتووە، بەتايبەتيش لە توركيە و مصردا.

نەتەوێ ئىسلامى لەوماوە دوردرێژەدا لاسايى ئەزمونى خەلكانى تىرى دەكردووە لە كارى سياسى و فەرمانپەرەيى و، پۆشنپىرى و بەپۆوەبردن و، ئاداب و كۆمەلایەتى و ژانست و هونەردا، بەلام نەگەيشتە هەوا و ئاواتى خۆى، لە ئاكامدا، بۆى دەرکەوت كە تەنانتە لە باشترين بارىشىدا هەر بەدەروى خۆيدا دەخولیتەوێ، ئەگەر كە لەبەرى نۆوان خۆى و هاوشىوێ كانىشى گەرەتر نەكردبىت. ئەمەش ئەو دەرگەيەنیت كە سەرکردايەتى نەتەوێ نەيتوانیوێ وەك پيويست دەرچەى^(١) پاست و دروست ديارى بكات لە كردارى گۆرانكاریدا بەرەو ئامانجى خواستراو، پاش ئى وەردبوونەوێ يەكێ نۆر لە و كارەو، ئىمدىوادیوكردى گۆشەنيگاكانى تىپروانىن بۆى و پىداچونەوێ بەو ئەزمونە پيشينانەى نەتەوێ زەحمەتى تىدا كۆشاوێ لە پىتاو خۆزگارکردن لە و قەيرانەو، هەلسەنگاندنى ئەزمونەكان بەشىوێ يەكێ بابەتى و دەستپاكانە، بۆمان دەرکەوت خالى پاستەقینە و دروست لە بەرپاكردى كردارى گۆرانكارى دەبىت لە هزرەو^(٢)

(١) دەرچە: منطلق

(٢) هزر: فەكر.

دهست پښ بکات، نه ودهش چونکه هزر پيشه تايه کی سروشتی هر کاریکه لیوهی
هه لؤلاییت، جا راست بیت یان هه له.

نه ودهش مانای وایه که هزری راست و دروست، پابوونیکسی دروست به رپا
دهکات، هر نه ویش دهستی نه ته وه ده گزیت و له قهیرانی خنکینه ر پزگاری دهکات
و ده ریدیتیت.

به تاییه تیش له کاتیکدا نیسلام خوی هزری بناغهی راست و دروست بق
نه ته وهی نیسلامی پیک ده هیئتیت، له هه مان کاتدا رۆحی نه ته وهش ده نوینیت و،
ویژدانسی داده ریژیت ته وه و ده به ه ژیتیت، نه و وزه جولین ته وهی تیادا
داده گیر سیئت ته وه که توانای داهیتان و به رپز گرتن و به خشندهی تیدایه، که واته
هزری راست و دروست و پیوست (هزری نیسلامی به).

لیزه وه ده توانین بلتین نه و کرداری گورانکاری بهی مه به ستمانه، پیش هه موو
شتیک کرداری کی هزری به، ده بیت له سر بناغهی نیسلام بیت، نه و پینومایی
بکات، له میانهی عه قیده و به ها ره وشتی به کانی وه کاریکات، له ویش وه سه رچاوه
بگزیت.

سه ره پای نه وهی (زاراوهی هزری نیسلامی) زاراوه به کی گشتی به و هه رکه سه و
به جۆزیک لیتی تیده گات، له به نه وه پیوسته چه مکیکی دیاری کراوی بق
ده ستنیشان بگزیت، به شیوه به کی نه و تو پزگزام و یاساکان بنوینیت، چه مک کان
بیاته وه سه ر پهگ و پیشه، تا له ناکامدا بگینه هزری کی پوخته کراوی به کگرتوو،
سه ره نجام وینا کردنی هه موو لایه کمان به ک ناسق بکاته وه، نه م کتیه بق نه وه به،
تا ببیت به شداری به کی راسته قینه له پوونکردنه وهی نه م دۆزه و باسکردنی
هۆکاره کان و چاره سه رکردنیان.

کتیبه که به باسکردنی پزگرامی کلاسیکی هزری نیسلام دهست پیده کات و پاشان
په خنه ی لی ده گزیت و هه لی ده سه نگینیت، به دوا ی نه وه شدا باسی رپساو بناغه کانی
پزگرامگه رایي هزری نیسلامی دهکات له پووی چوارچپوه و سه رچاوه و ده رچه
سه ره کیه کانه وه، دواتر ده چپته ناو باسی چۆنیه تی جی به جی کردنی نه و پزگرامگه رایي به
له پووی نه وه وه که تا چ پاده به ک بوار و هۆکار ده گزیت ته وه، نیت به باسی پزگرامی
نیسلامی و زانسته کان به شیوه به کی گشتی بابه ته که به پایان ده هیئتیت.

پاشان دانەر ده چټته سەرباسى جۆره كانى زانسته كۆمه لايەتى و مەزىيە
ئىسلامىيە كان و پېشەكىيە تاييەتىيە كانى لە پوانگە ئىسلامىيەتى مەعرفەو،
مەروەها دامەزراو زانستىيە مەبەستەكان.

لە كۆتايى كىتەبەيدا دانەر مەلۇمىيەك دەكات تاباس لە دووخالى گرنگ
بكات، يەكەمىيان : ئىسلام و ئايندە، دووهمىيان: ئايندەى كاروانى مەلۇمىيەتى،
بەوەش باسەكەى كۆتايى پىئە مەلۇمىيەت و پوخەى قەناعەتى خۇشەيەتى كە
ئىسلامەتى دۆزى سەرەكى نەتەو و دەستە بەندى چارەنوسىيەتى، مەزەویش
قەدەر و ئامانج و مۆكارىيەتى بۆ پزگار كردنى لە قەيرانەى تاييەتى، پىيازو
پىگەيشە بۆ بىياتنانى شارستانىتى و بەرپابوونى پابوونى.

بىگومان پاستكردنەو پىرگىرامەكانى پىرگىردنەو، گەراندنەو
كاروبارەكان بۆ پەگو پىشەكانيان و گواستەو لەكەرتە بەشىيەو بۆ
مەوايەتى و گشتگىرى و لەپوكارى كىشەو بۆ كۆكى پاستەقىنەى و بىياتنانى
بىچىنەگشتى و چەسپىنە گشتىيەكان و پاستكردنەو دەرچەكان بەپىي
پىنومامى ئىسلام، دەبنە مايەى مسۆگەركودنەى پاستەقىنە كەكردارى كۆپانكارى
مەزى دەكاتە كودارىكى پاست و دروست و سەرەكەوتو، بەوەش نەتەو مەزە
سەرەتاو پىي لەسەر شاپىگەيەكى دروست دەچەسپىتى.

نەمەش ئەو مەبەستەيە كە ئەم كىتەبە مەلۇم دەدات ئەنجامى بدات و بەرەو
ئەوى پىگەبگىرتەبەر.

پەنگە مەندى لەخوینەران و ابىنەن كە دانەر قەوارەيەكى گەورەترى داو
بەدۆزى مەزى، بەلام بى پوپامامى دۆزى مەزى دۆزىكى بىچىنەى پىپايەخە بەيەك
دەنگى پىريارانى نەتەو، پاشان دانانى ئەو دۆزە لەسەرەتاو ماناى
فەرامۆشكردنى لايەنەكانى دىكە نىيە، كە مەزەكەيان لە جىگەى خۇيدا دەورى
گرنگى مەيە و مەموشيان پىكەو پىويستى بۆ گەيشتە پابوونەى پاست و دروست
لەسەر بناغەى ئىسلام.

مەزچەندە سەبارەت بە دۆزى قەيرانى مەزى و پىكەهاتنى عەقلى موسلمان و
پىرگىرامگەرايى ئىسلامى تۆيىنەو، تۆر كراو و نوسراو، بەلام ئەم
تۆيىنەو مەزى دانەر كە لەبەردەستتايە جۆرە ئاراستەيەكى تىرى تاييەتى مەيە.

دانه له پېشکه شکر دنی بابه ته که یدا سه بارهت به قهیرانی نه ته وهی نیسلا می و په هنده هزری و پروگرام که رای و په گو ریشهی میژوویی هم قهیرانه تیژ بینانه دهروانیته بڼه ماکان به شیوه یکه له م بچوون و وردبینیهی سه بارهت به م لایه نه هاوتای که مه. به توندو تولهی وه نه و بابه تانهی پیک به ست کردوه وه که هندی نوسه به تیژ وهی به سر دوزه کانداهل نه بورده، په راده یکه ته نها له یکه لایه نه وه لی هیله پوان و لایه نه کانی تر قه راموش بگن، په ندو وانه ده رهیتان و پروگرامی که یشتن به نامانچ، له په سه ندیی که کانی نه و تیژوانینه گشتی و ه موو گیریا نه که دانه ری پی ده ناسریته وه، چونکه خوی به دوزه لایه لای و ورده به شه کانه وه خه ریک نه کردوه، نه شچوه ته ناو که رته به شه هونه ری به تاییه ته دنده کان یان قوتا بخانه یی به کانه وه، ریگه ش نادات هزری خوینه ر زور به و شتانه وه خه ریک بیت، به لکو راسته وخو ده ستی خوینه ر ده گریست و به ره و په ندو وانه کان ده بیات، لیږه وه شیوازی نوسه له سه ره تاوه قورس دیت به ره قلو دلی خوینه ری ناسایی، به لام دوی نه وهی جار یکی تر خوینه ر ده پخوینیته وه له به ر پو شنایی نه و مه به ست و بیرو بنچینه یی یانهی نوسه پېشکه شیان ده کات، به خیرایی نه و قه ناعه ته ی یو دروست ده بیت که ده یکه به نیت به په زامه ندی و ناسوده یی.

توش که هم کتیبه ده خوینیته وه، وه که داپشیتنیک نایخوینیته وه، خویشته له ناو کومه لی که ردو خولی زمانه وانی و په وانبیژئی دا نابینیته وه، به لکو خوت له نیوکاننیکي جه نجال به بیرۆکی هه مه جیژی وادا ده بینیته وه که به سه ره کا که له که بون تابگه نه عه قلو ژیریت، سا به لکو قه ناعه ت یو دروست بگن.

نوسه ره که یان تیکتوشه ریکی توکمه ی وایه که خه مخوری بانگخوازی نیسلا می و هه لگری باری قورسی کیشه و زه حه ته کانی سووه و هه ر له تافی نه وچه وانی و لای و پیریشدا، نه و نیش و ژانانه ش به لای نه وه وه بابه تی ته عبیر لیدانه وه و نامانجیکی هونه ری و ویده یی نین، به لکو نیشو نازارو سکالای ناخی خویته ی، نه که ر شاعر بویا نه واکتیبخانه کانی به شعرو هوتراره ی جوان پر ده کرد له کتیب، نه که ر نوسه ر دانه ریکی پیشه گریش بویا نه نیستا ژماره ی لیستی دانراوه کاشی یه جگار زور ده بون، ته نانه ت هه ریه که له بیرۆکه کاشی ده شیت له لایه ن نوسه ره

پیشه گهره کانه وه بکریته کتییکی سهریه خویان زیاتر، به لام دانهر بیریاریکی تاییه ت و ناوازه و پابه نده به مه به سسته کانی نه ته وه کهی و ئامانجه کانی بوونی یه وه، هه ندی وشه زبرایی موجهیدانه ی پیوه دیاره، توکمه یی پیشه وایی تیادا دهر نه که ویی و راسته و خوی له و تارو په یقینه کانی دا رهنگی داوه ته وه، ئامانجه کانی والا ده کات و تنها به دهریاندای خول ناخوات، سهر له خوینه ریش تیک نادات و به یی هوده ش ئاوری به ملاولادا پی ناداته وه، به لکو به توندی هزری داده چلکینیت و پووی پی وهرده گپیت به ره و ئامانج تافریای خوی بکه ویت و به رچاوی پۆشن بیت و تاته و کاته که مه ی له به رده ست داماره له کیس خوی نه دات.

ده رکردنی ئه م کتیه چه ند سالتیک دواکه وت — هه رچه نده به شه کانی خرابووه سهریه کو کۆبوو — بۆئه وه ی سهر کرده هزری یه کۆمه لایه تی یه کانی نه ته وه ی ئیسلامی به تیروانیکی راستگۆیانه و راشکاوانه پتیدابچه وه و به م هینه قولایی و گشتبینی یه له بارودوخی نه ته وه ی ئیسلامی تی بگن، دور له سه له مینه وه و پۆزش هینانه وه و به رژه وه ندی یه تاییه تی هکان و تاریکی ده رازه ی ئاواته سیاسی به له خواجه کان. خولانه وه ی زه مان و هاتنه پیشه وه ی که له روداوه کان بوو به هوی ده رکردنی ئه م کتیه به خوی و دۆزه گه وره کانی وه به ره و گۆره پانی په ندو لیکۆلینه وه و وانه و تیروانین و دایه لۆگ، هینای و کردیه کاریکی پتویست، ئومیده وارین ئه م کتیه مان لیۆه ریگریته و بابه ته گرنگ و راست و دروسته کانی به بابه خه وه ته ماشا بکریته له لایه ن نه ته وه و سهر کرده هزری و کۆمه لایه تی و لاوانیه کانی وه.

له خوای گه وره ش داپارێینه وه که پاداشتی نوسه ر بداته وه، به راستی خوای گه وره توانای به سه ر هه موو شتیکدا هه یه. و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

طه جابر

سه رۆکی په یمانگهی جیهانی بۆ هزری ئیسلامی

هیرندن — فیرجینیا

ره ببعی یه که م: ۱۴۱۲هـ

سپته مبه ری ۱۹۹۱ ز.

پیشہ کی دانہ ر

سو پاس و ستایش بقیہ روہر دگاری جیہانیان و درودو سلاو لہ سہر سہروہرمان
پیغہ مہری نیسلام ﷺ (محمد) و یارویا و ہرانی بہ گشتی.
خوینہری بہرین:

نہم کتیبہ دہخہ بہرہ دست، کہ کتیبیکی تایہ تیہ، کز کردنہ وہ و دانان
نیہ بہ لگو توینہ وہ و تیپوانین و شی کردنہ وہ یہ کہ بہ درینایی تہ منت پیویست
پئی دہ بیت چونکہ باسو خواہ کانی پیوہندی بہ دل و دہروہ وہ یہ، نہو
دوڑہی لہم کتیبہ دا باسو دہ گریٹ، دوڑی نہ تہ وہ یہ کہ، بگرہ ہر خوی (نہ تہ وہ یہ)،
نہو ساوایہ عہ قل و دلی بہ پوی نیس و نازارو پہ ژارہ کانیدا کردو تہ وہ و ژان و
نارہ حہ تیہ کانی نوسہرو شاعرہ کانی پیہ پئی دہ بات، ہر لہ و کاتہی چاوہ کانی
توانیویہ تی وشہ بخوینیتہ وہ، وہ زاری توانای پیت در کاندنی ہہ بوہ دلی
زانویہ تی چو نچونی واتای لیک بداتہ وہ. لہ مہ لہ بندی دابہ زینی سروشی خوایی داو
پلہ گا کانی پیغہ مہری خوادا (ﷺ)، وہ لہ کورسیہ کانی وانہ خویندن و لہ نیوان
چہ پکہ کتیبہ کاندہ لہ پیش چاوی نہو لاوہ دا لاپہ پکہ کانی میژوو والابوو بہ شیرین و
تالی یہ وہ، و بہو نہ ندیشہ یہ وہ لہ گہل مہرداندا دہڑی و باشہ کانیان لی ہلد اویریت،
ہہ ندی جاریش ناخ و خوزگہ دہرونی دادہ گریٹ، و ہہ سترکرنیش بہ قولایی
قہیرانہ کہ دلی پردہ کات لہ سوربون و خوپاگری و پئی داگرتن لہ سہر گورپانکاری.

کاروانی ژیان کارامہیی و زانیاری بہ نو سہر بہ خشییوہ، نہ ندیشہ کانی
نہ تہ وہ کہ مان درینہڑی بہ ہہ سترکرنی داوہ سہ بارہت بہ باری نہ گریس و
نارہ حہ تیہ کان، دہرفت نہ بوہ کہ پرسپاری لہ خوی نہ کرد بیت ناخو ہویہ کانی
ہہ لہ نگوتن و داپمانی نہ تہ وہ چی بیت، عہ قل و دلیشی کہ لہ سہر فیل و لہ پئی
لادان پانہ ماتون قہ ناعت بہ وہ لامی پاست و دروست نہ بیت ناگہن.

ہہ روہ ما توینہ وہی و کارامہیی نہو ژیانہی کہ مہ عریفہی کہ لتوری و
مہ عریفہی ہا و چہرخی کز کردو تہ وہ یارمہ تی داوہ بقو تیپامان، لی وردبونہ وہو،
قہ ناعہ تیشی بہرنگہی شیوہن و پیریشانی یان ہہ لچونہ عاتفی و اتا
حہ ماسی بہ کان نہ بوو، کاروپارودوخی نہ تہ وہی نیسلامی لہ پیش چاوی بینہ رانی دا
بو تہ دوڑیکی گرنگ و پیویستی بہ لی تیگہ یشتن و توینہ وہ و شیکار ہہ یہو،
دہ سترکہ و تہ کانی بہو دوڑہ وہ گریٹ داوہ، بہو نیازہ وہ شہو و پوژ بیرمال دہ کات،

به قولایى میژوو به پوداوه کانی دا پۆده چیت، به مه به سستی تیگه یشتن و شویتکه وتنى پاره وه کهى، راستى نه بیت نایه ویت، به دواى چاره سهردا ده گه ریت. هیچ شتیک نیه که مروف له پیناو پزگار کردنى نه ته وه کهى له په ژاره و ناره حه تی نه یگرته به رو فیدای نه کات.

خوینهرى به ریز :

نوسه که ده نوسیت، له راستى دا له پروانگهى ناخى خۆیه وه ده نوسیت، له بهر نه وه نه خۆشى و دهرده کانی ههرى خۆیه تی وه به هى خۆى ده زانییت، پوداوه کانی میژوو و پاشماوه کانی پابردوو کیش و ناره حه تی به کانی نیستاو خۆزگه و ئاواته کانی ئاینده دهرژینه قولایى ناخ و ناو په په ی دل و پنیچ ولوله کانی میشکى، که سیش هینده ی نه وه ههست به ئیش و ژانه کان ناکات و ههسته کانی ماندوو ناکات، نه وه ده توانی دهست بخاته سهرده رمانه که وه یه کانی چاک بونه وهش پوون بکاته وه، هه موو خم و به لاو گیرۆده بویت نه وه ده گرته وه، ههر کاره ساتیکش که ده نوسیت هیچى بق په خنه وه ههست پووشاندن و دهست دريژی و نیاز خراپى نیه، به لکو دهرپرینى ئاوه زو و ته ی راست و راشکاوه، له راستگویی به کیدا گهرم و گۆپى توندو تیژی و له راشکاوی به کیدا تفت و تالی به کهى پى ده بریت.

خوینهرى به ریز :

کاتیک نوسه ی نه م کتبه به م زمانه له گه لتدا ده دویت، و مهزانه بى ئاگایه له و خپرو بیره ی له قولایى ناخى نه ته وه که ماندا هیه، یان له و شکومه ندی به ی ناو جه وه ی و زه کانی پهل و پۆى و نه ویا وه په پته وه ی که پوخسارى پوناک و دهره خشان کردو ته وه به هه ول و تیکۆشانى دلسۆزانه، نه وه ی نوسه له م باره ی وه کردو ته تی نه بق پیا هه لدان و ناویانگ بوه، نه بق لابرندى گله یى بووه، که نه مهش هه مووی خپرو بیره، به لکو نوسه ر وای داناوه که خۆى که وتوه ته گرئ پوچکه به کی بى چاره و گیزاویکی دواکه وتویى و شه پۆلیکی زه لیلی و سکالای داماوانه وه و داواى فرياکوزارى و یارمه تی و دهریازبوونى ده کات.

نه گه ر له شویتیکدا و ببینیت که نوسه که م ته رخه م بوه و گوايه وه ک پیویست هه لویستى ریزلینانى نه نواندوه به رانبه ر به شکومه ندی نه ته وه وبه خشنده یى و ناوبرندى مه ردو زانا و سه رکرده و گه نه چ و مواهیده کانی، نه خیر —

به لاو کیشه کان نه وهنده چپو سه ختن — نوسه دهيه ویت دهست بخاته
سه رزاهه کان و به و پویه به دواي ده رمانه کانيندا بگه یت.

نه وهی له م کتیه شدا نوسیومه به و ته و توژینه وه و تیروانینه کانمه وه
نامه ویت که س به زور والی بکه م که پیوه ی پابند بیت، یان بترسم که هه لایه کی
تیدا بکه م و پیم ناخوش بیت راست بکړته وه، نه خیر، به لکو هه مو مه به ستيکم
نه وهیه خویننه به شداریم بکات له توژینه وه و تیروانین دا له وهی پیی که بیوم له
بینین و چه مکی نه و هکارانه ی که نه ته وه که مانی گه یاندوته نه م بارودخه ی که
به دهستیه وه ده نالیتیت.

که س هینده ی من دلخوش نابی کاتی ده بینم نه م کتیه بوه ته مایه ی
به پراگردنی دایه لوگ و پاگوړینه وه و دهستاو دهست پی کردن به مه به ستي
گه یشتنه پاستی و لبردنی ته م و مزی گومان و کردنه وهی پڼگه ی پزگاری، جا
نه وه ش چ جیاواز بیت له پای نوسه رو بانگه شه که ی یان له سه ر هه مان پاوېچوون
بیت.

هیچ شتیک لیږده دا له وشه ی هق و پاستی باشتړنیه، که مه به ستي هق و
لږوان له پښه و بڼه چه ی باسه که بیت و بیه ویت بگاته چاره سه ر.

هه مو نه وهی نه م کتیه ده یخوازیت نه وهیه که بتوانیت ببیته به شداریکي
پاسته قینه له وینه کیشانی نه ته وهیه کی موسلمانیه به تواناو به هیژ، دوریت له
لیکترازان و سستی و نه خوشی، جا چ تاکه کانی بیت یا گه له کانی، یان
دامه زراوه کانی، نه و هق و پاستی و پڼنومایی به به رجه سته بکات که نه ته وه که مان
ثاواتیه تی له پوی هیژو کاره وه، له باری نمونه یی و واقعی دا، له پوی نامانچ و
هکاره وه.

نه م کتیه — نه گه ر چی قه واره یه کی ساکاری هیه — خویندنه وه که ی ساده و
ناسان نیه، چونکه باس له بابه تیکی ئالوزی پهل و پوداری نه و تو ده کات که
به ناخی گه لان و به رهی مزیی و چاخه کاند دريژیه ته وه و په لی بؤ هاویشته وه، به
دریژایی میژوو پانتایی نه ته وه دا، خویندنه وهی دپړه کانی پتویستی به تیشویه کی
مه عریفی و میژوویی هیه، هه روه ها شاره زابوونی ده ویت، سه بارت به
سروشته کان و سوننه ت و یاسا خواپییه کان له نه ته وه و شارستانیه ته کاند تا
تیگه یشتنه کان پاست و دروست بڼن له و پوه وه که نوسه ر نامازه و
دوژیه رو بومه کانی ده خاته پوو.

ئومىدەۋارم كە خويىنەر مەندىڭ لە كات و ئارامگىرى خۇي تەرخان بكات بۆ
 مەندىڭ لە و شتانەي لەم كىتپەدا باسيان دەكەم بە درىژايى چەندىن سالى
 ئەندىشە و سەرنجدان و تويزىنەۋە، پىيىگە يىشتوم، تاكو خويىنەر بگاتە ئەۋەي كە
 نوسەر دەيەۋىت، بىگومان خىرا خويىندەۋە و پەرە.. پەرە كىردى بە پەلە والە
 خويىنەر دەكات تەنھا توپكالى باسەكان بىيىنى و وردە باس و چەمكەكان پەي پى
 نەبات، و بىزەۋ دەستەۋازەكان بە پۇتتىنى بىيىنى و نەچپتە قولايى مەبەستەۋە،
 ئەۋساكەش بىيىنەكان زياتر لىل دەبن و پىگەش تارىكتەر دەبىت، ئەم كىتپەش
 مەندەي بايەخ بە دۆزە زلەكان و كۆكسى بابەتەكان دەدات، مەندە ناچپتە درىژايى
 باس و بەلگە و نىشانەكانو، گىتوگۆي بىرۋا جىۋاۋازەكانەۋە.

خۋازىارم دام و دەزگا زانسىتى و رۆشنىرى و سەركىردايەتى و
 كۆمەلەيەتى يەكانى ئەم نەتەۋەيە ئەم كىتپەمان لى و دەرىگىرەن و بايەخى پىيى بىرەت
 بە تايىبەتى لە وروژاندنى — دۆزى قەيرانى مەزى ئەم نەتەۋەيەۋە لە دەستدانى
 بىيىنى گىشتى و پىرگىرەمگە رايى تەۋاۋكارى تىياداۋ، خىستەنە پىۋى جىگىرەۋەۋە پىگە
 چارەكان — مەۋەۋە دەخۋازم ئەم كىتپە بىيىتە سەرتەيەك بۆ پەيىنى
 پاستەقىنەۋە پىۋى و پەۋان بەرەۋ تىپۋانين و تويزىنەۋە — بىگومان ترسان و
 تۇقىن و ترساندىمان لە ناخى خۇماندا بن بىر كىردۈۋە — تاكو بەشۋەيەكى كىردارى
 بچىنە قولايى ئەۋ قەيرانەي عەقلى مۇسلمان دىۋىچارى بۈە، بەلگە بگەينە شىۋازو
 ھۆكارى پىۋىست بۆ پىگە چارە، بە پىيى تۋانا، لە پىناۋ گىشتەنە ئامانچ.

لەم كارەشماندا نامانەۋىت نىرخ و بەھاي ھىچ گىرۋى و دەستەيەكى ئەم
 نەتەۋەيە، يان زاناكانى دابەزىتىن، نوسەر دەزانىت سىنەي پۇلەكانى ئەم
 نەتەۋەيە و زاناۋ پىشىنەكانى چ باۋەۋ جىھادو دىسۆزى و لىپىرەنكى بىۋىنەي
 تىدەۋەۋە و تىدەيە. ئەم كارە ھەۋل دانىكە بۆ تىگە يىشتى بابەتەيەكى كارۋانى
 مەزىۋى نەتەۋەيەك و پىۋادەكانى شەۋ پۇزەكانى، كە پىۋان بەلگە دەۋلەتەنى
 گەياندەۋە پىگە گەلەك كە پىبەر تىيە دەستەۋىستان و بىيىن تەۋەۋى و
 جىگىرەۋەي^(۱) مەھالە، كارەكەش كارى سەرزەشتى و ھەست و پىشانەن نى،
 بابەتەكى دىلانەۋەۋە پىۋىش ئامىزىش نى، بەلگە تىپۋانين و تىگە يىشتى و
 تويزىنەۋەۋە شى كىردەۋەيە، نوسەر خۋازىارى ھاتنەدى ئاۋاتى ئەۋدەسۆزانەيە كە

(۱) جى كىرەۋە: پىيى.

کارده‌کەن لە پیناڤو لایردنی کۆسپەکاندا ئەگەر لە ناخی خۆمان و کرۆکی عەقڵیشماندا بێت.

ئاواتمان ئەوێهە کە بیریارو رۆشنبیرو و سەرکرده و لاوانی نەتەوێهەمان پابن و دەستگەرمانە بە ئەرکی خۆیان هەستن و دەست بدەنە مامەلەیهکی پون و پاشکاوانە و پاستگزیانە و ئەو هۆکارە پتویستانەش بگرنەبەر کە بۆ پووبەپووبوونەو و ئاتاجیانە، بەبێئەوێ نكولی لە سروشت و پەوشت و ئاسنامە بکۆت، ئەوێش تەنها بەداهات بەهەدەردان و قوریانی دانی زۆر نابێت، بە بانگەشە زۆر و زەبەندە بۆ پەوشت و بنەماکان نابێت، هەرەها ئامۆژگاری و سۆزیزواندن پەتیش کاریگەری ئەوتۆی نیە، بەلکۆ پابوونی ئەو گەرە پیاو و پێشەواو لاو و پۆشنبیرانە بە چاکسازی پرۆگرامەکانی هزر دەستەبەر دەبێت بەسەرەتاو بناغەیهو، بەگرتنەبەری پێگە چاکسازی پرۆگرامەکانی پەرەدەو سیستمە کۆمەلایەتییهکانی نەتەو و دوبارە بنیات نانەوێ و زەکانی خەلکی و گرتنەو و خۆی کانگەیی مەعریفە و تواناو بەجێگە یاندن.

بابەتی ئەم کتێبە دەستیشان کردنی نەخۆشییەکان و زانیینی دەرمانەکانی چارەسەرکردنی و دەرچەکانی چاکسازییەو کرۆکی پەشینی و دایەئۆکەکانە، ئەوێش کەرەسە سەرەکی هەموو بیریارو پۆشنبیریکی داسۆزە کەمەبەستی گرتنەبەری پێگە هەق و هەقخوای بێت گەرچی بۆچوونەکانیش جیاوازی، بە نیازپاکی و پەحنەگرتنی بابەتیانە پابوونەکان پێ دەگەن تا لەگەڵ ئامانجدا یەکانگیرببنەو و تێپوانینەکان تەواو بکەن و هۆکارەکانیش زāl بن.

ئە زۆر کە لاوێ دیواردا:

وەک پێشتر باسم کرد ئەم کتێبە لە بنەردا بریتی یە لە هەندێ کۆباس^(١) و توێژینەو کە لە لایەن نوسەرەو پێشکەش کراو، سەرەتای دەست پێکردنیشی بەوکارە لەودەمەو سەریهەلدا کە هێشتا قوتابی بوو، بەو نیازە بێتوانیست لە ئایندەدا پێیدا بچێتەو و بەدور و درێژتر پونکردنەوێهەکانی بختەسەر کتێبە کە بە تەواوەتی جێگەیی ئەو باسەیی تیدا نەدەبوو. کاتی کە تەرخان کرام وەک بەپێوەری گشتی پەیمانگەیی جیهانی بۆ هزری ئیسلامی لە ئەمریکا لە سالی (١٤٠٤/ک/١٩٨٤) دەستم کرد بە پێداچوونەوێ ئەو کۆباس و توێژینەوانەیی لە

(٢) کۆباس: محاضرة.

توئی ئەم کتیبەدا کۆمکردبوونەوه، بەلام بە دووسال تەواوم کرد بەهۆی سەرقالیم بەکاروباری پەیمانگەوه، لەوماوێهشدا بابەتەکانی کتیبەکەم لەهەندێ وڵات و سەر و تارگەکاندا پیشکەش کرد، ئەوانەش بە گشتی چاکتر دڵنیایان کردمەوه لە پادەیی راستی ئەو کێشەییە کە لەم کتیبەدا خستبوونەروو، بایەخی باشتەری ئەوانیشم زانی بگرە ئۆریهێ نوسەرەکان ھاوکاری پەیمانگەیان کرد سەبارەت بە چوونە ناویا لە دەرگادانی ئۆرلایەنی دۆزەکە و قول کردنەوهی ئۆریهێ لایەنەکانی، بلۆکردنەوهی کتیبەکەش دواخرا، تا لە ئەنجامی توێژینەوهو پیشکەشکردنی وەک کۆباس چاکتر بابەتە کە هەرس بکڕیت و مەبەستەکانی بۆ خەلکی روونتر ببێتەوهوو ھۆکارە دەرونی یەکان بپەرەینەوه و کرۆکی باسەکە بەهەدرنەچێت.

ئەمڕۆش کە پشتێن بۆ بلۆکردنەوهی کتیبەکە بەستراوه، تاباسەکانی پیشکەش بکات بەپۆشنیبرانی نەتەوهی بیریارانی، بۆ ئەوهی ھاوکاری یەکتەری بکەن بۆ قول بونەوه لە لیکنانەوهی پەمەندەکانی و ھەنگاونان و بۆ جێبەجێ کردنی بابەتەکانی و ئهوشانەیی پەییەندی پێوهی ھەبە ھەر لەدۆزە جیا جیاکان و ھەول و تێکۆشانەکانە تا دەستگەوتە زانستی و کرداری یە پێویستەکان، بێگومان لیژنەدا پێویست بوو دوایین ھەلویست ئەنجام بدەین سەبارەت بە بوداوهکان و شوێنەواری دۆزی ئەم کتیبە سەبارەت بەو بوداوانە بزانی.

لیژنەدا کە دەتایم بوداوی مەبەستم لە بوداوی جیاوازی یەکان و جەنگ و تراژیدی یە عەرەبی و ئیسلامی یەکان نی یە چونکە ئەوانە تەنیا دوبارەکردنەوهی یەکن بەدرژیایی سەدە پاپرووھەکان دوبارەبوونەوهیە کە مەترینیان تیاچونی نەتەوه لە ئەندەلس و زامداربۆنسی قودس و زەوی ئەلەستین.

ئەو بوداوانەیی لیژنەدا مەبەستمانە بریتی یە لە تێکڕوخانی ئیمپراتۆریەتی سۆڤییتی مارکسی لەرۆژھەلاتی ئەوروپا و کەوتنە لەرزەیی قەوارەیی سۆڤییتی و کەرت و پەرت بونی سەرخانی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی.

و ھەرگەیتسی ئەم بوداوانە و کاریگەریان بۆ سەر نەتەوهی ئیسلامی و دۆزە شارستانیەتی یەکە لەو پوانگەییە کە ئەم کتیبە باسی دەکات بایەخ پێدانیکسی سیاسیانە نی یە دەربارەیی ھەرس ھێنانی ئەو ئیمپراتۆریەتی کە ھەندێ لە دەولەتان لە پالی دا خۆیان ھەشارداوو تا پاریژین لە دەستی ستەمکارانەیی خۆراوایی بەلام ھیچ سودیکسی وایان دەست نەکەوت بە لکری ئەوهی لیژنەدا مەبەستمانە لایەنی ھزری و ژباڕی یە.

پټويسته بزانون که ناووه پوکي بزافي مارکسي ئه وه يه که بزوتنه وه يه کی چاکسازي خورنواويي يه له هزر و کومه لگه ی خورنواواو، مارکس يه کيکه له گه وره فه بله سو فنه کاني خورنواواو پيشه وای هزري نوو سهرکرده ی بزوتنه وه چاکسازي يه که ی نه مهش سروشتي نه و جهنگي پاگه ياندنه ناگړپي که له نيوان ده وله تاني خورنواواو ده وله تاني شورشي مارکسي دا به رپابوو له روسيا و خوره لاتي نه اروپا و له نيوان پارتو مارکسي يه کاني خورنواوي نه اروپا و نياليا و فرېنسا و يونان و هند... که زړبه ی خه لکي وایان دانابوو که بزوتنه وه ی مارکسي بزوتنه وه يه کی به رهنکاره وه بوي دژواره له گه ل هزرو ژياري نه اروپي و خورنواوييدا.

ناووه پوکي بزوتنه وه ی مارکسي بريتي يه له پاکزدرنه وه ی ده رچه کاني هزرو شارستاني يه نه اروپي يه خورنواوي يه نوو يه کان و گه ياندنيان به ناکامه په هاو لژيکيه کان.

نه و شارستاني يه نه اروپي يه خورواوي يه ی که له ژيکارگري شارستاني تي ئيسلامي دا پټک هات وه ک وه لامدانه وه يه ک بڼي، له سهره تاکاني سهره لاندانيدا بيني که مه سيحيه ت هه روه کول له سده کاني ناووه پاستدا نو قمي لادان و خورافات و گه نده لي بسو، هه روايه و پشتيوانتي کي هزري پاسته قيني نه بڼي پاستکردنه وه و چاکسازي، به لگو عه قل بوه ته سهرچاوه ی سهره کی و ماددهش بوه ته نامانجي نايين و ته نها سروت و^(۱) نه ريته کاني بڼي ماوه ته وه له سنوري که نيسه کاند، بڼي نه وه ی له ژياني کومه لايه تيدا کاري پي بکړيت و هيچ نارپاسته يه کی پي نه نجام بدرت، چاره سازي يه کاني شارستاني خورواو که و ته جموجول له بهر پوښنايي عه قل و وزه ی تسيرواني وړدو، هه موو لايه نه کاني ژيان و هژکاره کاني خستنه گه ر، له گه ل نه و بړه که مه رځي يه په وشتي يه دا که به شيوه يه کی لاواز تيني تيدامابوو، له نيو هندی له کاربه ده سته کاني که نيسه دا، به و نياز ه ی له چاکسازي دا به رده وام بن.

به لام نه و باره شلوق و پشيوه که له به ريکي رځي دروست کردو بوه مږي دروستکردني کوسپ و له مپه ري کومه لايه تي به رچاو، به پاده يه ک که سات له دواي سات ناسه واري خراپه کاني باشتر دهرده که و ت، له و ده مانه شدا هزري ژياري

(۱) سروت: خلوس

نه وروپي به دواي دهرچه يه ك دا ده گه را، ته نانه ت شوقشي فه پهنسي و بيريارو
سه ركړده كاني هه وليان دا عه قل بكه نه بتيك و په رستگه ي به پيروزگرتنيشي بو
دا بنين.

هزري ماركسيش هاته كايه وه تاكو هم بزاځه ژياره به هيزترو پوونتر بكا ته وه و
له و بشيوي و شلوقي يه ش پزگاري بكات و له سه ريناغه كاني شارستانيتي خوراوايي
بيگه يه نيته دواين سنووري، نيتر (بوون) ته نها له روانگه ي مادي يه وه سه يرده كراو
مروځ خو ي و چاره نووسي خرايه لاوه و ناخواي و بئ پروايي ((الكفر و الاحاد))
ناشكر اكران و بانگه شهيان بو كرا، ثابينه كان خرايه لاوه، له هزونه خشه ي
چاگسازيانه ي ماركسدا شوينيك بو روح و سروش نه مايه وه كه دهر ي ه بئ له
ثاراسته كړدني مروځدا به ره و ثامانجه روحي و په وشته كاني له ژياندا.

نه زموني به لشفه ي ماركسي له سه ر نه و بناغيه دانراوه و بوماوه ي چه ند
سه ده يه كه به ه ندئ كيشوهر دا بلاويوه وه، نه زمونه كه شي كوتايي پئ هات — له
ناكامي نه و جهنگه ناله باره ي دژي نه فغانستان به رپاي كړد، ناكامه كه شي شكست
هينان بو له و قه يرانه سياسي و كومه لايه تي و په وشته يه توندو تيزه ي پوه پوي
بوه وه، به پيچه وانه ي نه وه ي كه به لشفه ي ماركسي به كان پتيان و ابو ده توانن
مه به ستي ماركسييه ت به دي به ينن و به رگري لي بكن.

دام و ده زگا كاني پاگه يان دني خوراوايي ده و لي شكستيان بو هم تيکشكانه ي
ماركسيه كان ليډا، به و نياز ه ي كه قازانجي نه م تيکشكانه ي سسيمي ماركسي
بچي ته گيرفاني خوراواو سسيمي سه رمايه داريه كه يه وه، ته نانه ت هه ندئ كه س
خهريك بو بواوه ي به و پروپاگه ندانه بكن.

بو نه وه ي — وينه ي راسته قينه ي واقيعي جيهاني و شارستانيتي له به رچاومان
ون نه بئ كه پاش چه ند سالي يان چه ند سه ده يه كي ترويستمان كه له به ري نه و
ناو ميډيه سه ير بكه ينه وه — ده بئ بزانين له كاتيكا سسيمي ماركسي
له ژيتر كاريگه ري ناره هه تي و قه يرانه ثابوري و روحي و كومه لايه تيه كاندا هه ره سي
هينا، نه و نه مړوش ده و له ته كاني خورثاوا به هه مان قه يراني ثابوري و كومه لايه تي
و په وشته دژوار و ترسانكا د تيپه رده بن كه هه په شه له قه واره ي كومه لگه كانيان
نه كن، ته نانه ت خهريكه دلته پاكويي و ثاارامي ده رووني و نه بووني ثاسايشي
كومه لايه تي و ثابوري دلي رو له كانيان له بن دهر بئتي.

لاوازیوونی په هه ندى رځى و فرهاموش كړدى نه و پټنوما سروشتى يى كه مړفى خوراوايى فرهاموشى كړدووه و نه پاشتنى به ستوه به عه قلو د هرون و هه ست و نه ستى سنوردارى خوى و وه شتيكى كه م نرخ و به ها سه يري به ها پځى به كان ده كات، له پاستيدا نه وه يه ماكى په تاو نه خوشى شارستانيتى هاوچه رځى خوراوا له رځه لات و رځاواشدا، تا شارستانيتى خوراوا زياتر ده ست داگريټ له تونده وهى نه و توژه به هارځى و په يامه ناسمانى يى تيا يانداماوه و تنها عه قلو ماده ده وه كه سى نكي مه كه به پټايتوه نه و بارودځى خوى د ژوارتر و قهيرانه كيشى توندتر ده بيت.

هه رس هينانى نه زمونى نه و چاكسازيه گنده له شكست خواردوه ماركسيه ژباړى خوراواو بناغه كانى ده خاته قهيرانيتى توندترو گرفت و كيشى گوره ترو ترسناكتره وه و به ره خالى سفرو بى نوميدى ده بيت.

هه روه ها گرنگه جياوازي بكهين له نيوان بزافى ماركسى دا وه ك نايدو ژبه تيكي هزى چاكسازى خوراوايى شكست خواردو له گال چه مكى ده ست تيوره داني ده ولت له به پټوه بردى كاروپارى نابورى به ناكاميتى مژه به خشه وه.

ده ست تيوره داني ده ولت و كومه لگه له هه موبارودځى قوناغ و بواړيكى تاييه تى هاوولاتى دا كارى كه مه ترسى داره، هه روه ها واز ل هينانى هاوولاتيش له لايه ن ده ولت و كومه لگه وه و دانه نانى چاودترو پټموكارى كه به سه ريه وه به شيويه كه تنها پشت به خوى و توانا و هيزى خوى به ستيت و گوى نه داته ريساكانى خسته پوو و داخوازي نه وه ش هه كارى كه ترسناكه.

ده ولت تانى ناسياو نه فره ريقيا ملكه چ بوون بى ده سه لاتى خوراوا به پى ي نه م چه مكه بوماهى چه نده ها سه ده، هه ر به وشيويه خراپه ش مانه وه و بگره خراپه ترش بوون، به شيويه كه كه بارودځى پوسيا و هه ريمه كانى سه ر به يه كيتى سوقيټى له پوى توانا پيشه سازى و ته كنول ژبه كه يوه به وه پټوانه ناكريټ.

نه گر نه مه په نديك بيت كه له قهيرانه وه وه ريگريټ، نه و په نده كه نه وه يه كه نيسلام بانگه شى بى ده كات له هاوسه نگردي پولى تاكو كومه ل له هه موو بواره كانى ژياندا، كه والا كړدى ده نازيه به پوى بواړى تواناى مرقه كاندا بى پيشه پكى و ده ست پيشه خرى كړن و كار كړن و هه ولدان به مه به ستى پيشه كش كړدى خيرو بىر وه كه به جى كه يانديكى

نهرکی سهرشان له ژياندا و ناوهدان كړندهوې زهوى و جئ نشينى كړدن له زهوىدا، له هه مان كاتدا پټويسته كومه ليش به گشتى چاوديرى لاوازو بئ دهسه لاتكان بكاتو مافه كانيان بپاريزئ و گيانى برايه تى و دالده دان له كومه لگه دا دابين بكات.

پوسياش له پووى دهست تئوهردانى دهوله ته وه له كاتيكدا پوسيا له قوناغى دواكه وتنې پيشه سازى دا ده ژيا له سه دهى توژده هه مدا، سهركه وتوو بوو بټبينانانى پيداويستيه كانى پيشه سازى و تهنه لوژيا، به لام به چه مككى گشتى هه مووگيرى وا كه زنده پوهى تيدا كرا، به پاده يه كه له ناستى پټويست تپه پرى كړدو نرخی كه لوپه ل و خوراكي به رزكړده وه وولاته كesh له پووى نه و توانايه وه دواكه وت كه به كومه ل خه لكى به كارد هيناو و نه يتوانى نه و پالنه رانه بخاته گپ كه تاك ده جوليتيت و به ره و دهست پيشخه رى نهرك و مافه كانى هانى ده دات له كار كړدن و ورده كارى تيا كړدندا، تا له ناكامدا سستمه كه له ژير فشارى ستم و نادادى و بپروكراتى دا هه ره سى هينا.

په ندى راسته قينه له م پرووداوانه دا نه وه يه كه ته نانه ت تا ئيستاش شارستانيتى نوئ كوله وارتر ده بټت و به ره و دارمان ده چټت، پټويست بونى زووفرياكه وتنې ئيست له جاران پټويست تره، له بهر نه وه پټويسته له سه رمان هه وله كانمان چه ند هيندى جاران زياتر بخينه گه رټق به گه پ خستنه وه ي په يامى ئيسلام به هه مو هاوسه نگو و ده رچه يه كتاناسى و مبه سته كانى جئ نشينى مروف له زهوى دا و ته واوكارى كړدنى سه رچاوه معرفى يه كان له سروس وعه قل و فيتره تا، و ه پاراستنى هاوسه نگو له پيكهاته ي مروفدا به روق و پوهشت و ماده يه وه، وه له پولى تاكو كومه لدا، به م شيوه يه ده توانين نهركى سه رشانمان له بهرانبه ر ئيسلامدا پاپه پټين و موسلمانان پاپه پټين و به باشى به ره و مروفايه تيان به رين و كوله كه كانى شارستانه تيكى چاكسازى پر له خيرو بټر دابنټين.

بنه چه ي دهستپي كړدن به كار يكي له و جوړه ده بټت له هزريكي راست و دروست و توانادارى واوه سه رچاوه بكرټ كه ته واكه ريټ له گه ل بينيه ي عه قيدى و و گيانى و پوهشتي راسته قينه دا به بئ نه وه ي نه يار يان نه شياو بټت، يان پشيوى دروست بكات. له بهر نه وه هيج ژيارو هيج چاكسازي يه كه له ميژوودا نيه كه له سه ر عه قيدو و بينيه يه كي شارستانيتى كاريگر نه بو بټت به شيوه يه كه كه پشتى به سستبټت به عه قل و هزريكي زيندووى پوژشن و پروگراميكى هاوسه نگو توكمه.

(خوایه هه قمان وهك هه ق پئی نیشان بده و وامان لی بکه دوای بکه وین، وه ناهه قیشمان وهك ناهه ق نیشان بده و توانای لی دوورکه و تنه وه یمان پئی بیه خشه).
 له کۆتایی دا له خوای گه وره داواکارین که رینوما یمان بکات و یارمه تیمان بدات و سه رفرا زمان بکات، به پاستی هه ر نه خوایه بیسه و وه رگری نزاکانه.

د. عبدالحمید أحمد ابوسلیمان

کوالالمپور - مالیزیا

۱۴۱۲ هـ - ۱۹۹۱ ز.

به شی یه کهم

تهنها ره سه نایه تی ئیسلامی هاو چهرخ

چاره سه ره

ته نهيا رهسه نايه تي ئيسلامي هاوچه رخ چاره سهره

يه كه كم - دهرچه ي چاره سهر: راپه رپن نه دهرچه ي رهسه نايه تي يه وه:

تويژه ري بارودوخى نه ته وه ي ئيسلامي به لايه وه گران نابيت گه ر بيه ويت نه و دواكه وتنه شارستانيتي و شپرزه سياسي و نارپه حه تيه مرويي يه پوون بكتا وه كه به سهر نه ته وه كه يدا هاتووه، سهره راي نه و تواناو ليها تنه مرويي و ماددي يه ي تيايه تي هاوكات له گه ل به هاو بنه ما به رزه كانيشدا.

نه وه ش كرؤكي نه و قه يرانه يه كه نه ته وه ي ئيسلامي تيايه تي له ولاته جوړاو جوړه كاني داو به دريژايي بووني، نه و بوونه پر له دواكه وتويي يه ي تا ئيستاش نه و ويژدانه ئيسلامي يه ي دوچارى شه كه تي كردووه، له كاتيكدا ويژداني نه ته وه يه كي بنياتنه رو پيشه نگ ده نويتيت، له به رنه وه شتيكي سروشتي يه كه نه ته وه ي ئيسلامي به ره و راپوون و چاكسازي و تازه گه ري و راپه رپن داچكه يت و هه نگاو بني.

بوچاره سهر كودني نه و كه مته رخه مي يه ي دوچارى قه واره ي نه ته وه ي ئيسلامي مان بوه ته وه به چه شنك كه مه رجي چاره سهرى سهر كه وتوو مسؤگه ر بكات، پتويسته هوكارو پالنه ره كاني نه و كه مته رخه مي و لاوازي يه بزاني كه پووبه پووي نه ته وه كه مان بوه ته وه، هه ر له سهره تاي ميژوويه وه تا هه رپه شه كردن له بووني، كه شارستانيتي خوړاوا به ره نگاري بونيادي ژباني نه ته وه ي ئيسلامي وشيوازو هزيو دامو ده زگا كاني بوه ته وه.

هه رپويه تيگه يشتن له هوپه كاني نه و كه مته رخه ميانه و په گو رپشه ي نه و هه رس هيناني شارستانيتي يه ي كه نه ته وه كه مان له م سهرده مه دا به ده ستيه وه ده ناليتيت، ده بيت تي پروا نينيكي گشتي شيكاريانه ي قوول و چوپرپمان هه بيت بق قه واره ي نه ته وه كه مان و نه و هيل و پييازه ي زباني پيگه يشتووه و تا نه مپوش ئيش و ژانه كاني قوولتر ده بنه وه.

بيگومان چه نده ها سه ده يه نه ته وه ي ئيسلامي داده روختيت و ده پوكيتيه وه، تا به ته واره تي هه مووي - جگه له چه ند ناوچه يه كي چه قن و پووتن له قوولايي ئيسلامه تيدا - كه وته ژتيرسايه ي ده سه لات و پكيتفي داگيركه ران و ده وله تاني نه وروپي يه وه، له وه ش تالتر و به ئازارتر نه وه يه كه تا نه مپوش نه ته وه ي ئيسلامي

ناوچه گەلێك دەگرتێتووە كەجێی دەست تێوەردان و بازارپی بەرھەمھێنانی
پیشەسازی بێانییە و سەرچاوەیەکی ھەرزانی كەرەسە سەرھەتایی و كرێكارە
ناھونەرێكەنیشە، و ھەموویان بوونەتە گۆرەپاڤێك بۆ مەملانی لێنێوان ھێزە
جیھانیەكاندا، خۆیان پێ تێرناكرێت و لێپووی بھەمازانستی و تەكنەلۆژی و
پیشەسازی و كارامەیی و دامەزراوەھونەرێە پیشەكەوتوانە و سەرچەم بھەماكانی
ھێزی خۆیی یەو ھێدەستن.

خۆئەگەر بمانەوێت بەدوای ھۆكارەكانی ئەم لاوازیوون و تێكڕوخانە
نەتووەكەماندا بگەرێین لێناخی مێژووماندا، ئەوا بۆمان پوون دەبێتووە كە
لەسەرھەتاو ھۆكارەكان نازانرێن، بێ گومان زۆریە دەوڵەتان لەسەرھەتای
ھەرس ھێنانیشیدا ھێشتا پێتووی دیارنێ، چونكە لەسەر خێر و بێری پابردووی
خۆی دەژی، ھەمان شێتووە بۆ نەتووی ئیسلامیش پاستە، وەك دەبینن ئیسلام
لەسەرھەتای ھاتنی داخۆی گرتو دامەزراو دیاردەكانی سامانداری و دەوڵەمەندی و
بیناسازی و تواناداری تیا دا ھەركەوت، بەلام دواتر و ڕدە... و ڕدە... دیاردە لاواز
بون و ھەژاری و دارپمانی تیا ھەركەوت، بارودۆخی نەتووش لەباری ھەلمەت
بردنەو گۆپا بۆ باری بەرگری لەخۆكردن، و دواتر سەرکەوتنی دەست درێژكاران و
پامالێن و داگیرکاری یەكانیان لەبەغدا و قودس و قورتوبە و شۆپنەكانی تر.

ھەروەھا بۆ تیگەشتنمان لەھۆكارەكانی لاوازیوون و تێكڕمانی نەتووەكەمان
گرنكە جیاوازی لێنێوان ھۆیە سەرەكییەكانی ئەو نەخۆشیەمان - ھەرس
ھێنانمان - بکەین لەگەڵ ئەو تەنێنەو ھەشەھاتانە لێنەنجامی لێپیس بوونی
نەخۆشیەكە دا دوچارمان بوو، بۆنمونە بوونی جیاوازی لەمەزھەبەكاندا و
پرۆپاگەندەكردنی لار و وێری ناھەزان دژی ئیسلام شتیکی تازەنێ، شتی لەو
جۆرە ھەر لەكۆنەو ھەبوو، لە (سەبئە)كانەو دەست پێدەكات تا دەگاتەو
بە (قراطة) و (ئیسماعیلیەكان) و (نمیری) و (دورزەكان) و چەندانی تر، ھەروەھا
بەھانی و ئەحمەدی و قادیانیەكان و بانگخوازانی نەتووەگەری و بێ پرۆایش لەم
سەردەمەدا.

ئەمانە ھەموویان دیاردە ھەردو ئاھاتە بنچینەییەكانە - كەوێك پاستیەکی
مێژوویی - گەشەیان كړبوو، ھێدی.. ھێدی.. قەواری نەتووەكەیان داخوړاندو
لەبەرانبەر بەرێسەرەكانی ئیمپراتۆریەتی فارس و پۆمەكانیشدا ناچاربوو كە
سەربازی ھۆزو لادێنشینەكان بەدات بەدەستووە - كە لەسەرھەتادا بوون سەبارەت

به ئاشنایان به ئیسلام - نه وهش قهیرانیکی بۆ هیزو سوپای نه ته وه به ریاکردووه - تاکو به نه قلبه تی هۆزایه تی له بناغه ی قه واره ی نه ته وه بدات و ئاشوبیکی گه وه بنیته وه، به راده یه ک که خه لیفه ی سیته م (عوسمانی کوپی عه فغان) (خوا لئی رازی بیته) تیا دا له ناو بربیت و دواتریش ده سه لاتی ده ولته تی خه لاقه ت کۆتایی پی بهینریت که پایته خته که ی مه دینه ی پایته خته ده ولته تی پیغه مبه ر بوو (ﷺ)، پاشان ده ولته تی نه و تو پێک بیته له ژێر کاریگه ری هۆزایه تی و په گه زگیری که تیکه لاو له ئیسلام و نه قامی بیته، که هه رگیز به راورد ناکریت به ده ولته تی خه لیفه راشیده کان، نه گه رچی نه مپۆ گه لێک شت خرابیته پال نه و خه لیفانه به تایبه تیش سه باره ت به دوا پۆژگاره کانی ده سه لاتیان، که ژۆر به که می هه لیه کیان له سه ر سه لمایته نه گه ر به تیروانیکی زانستیانه ی ووددییی بی لایه نه وه ته ماشا بکریته.

جا هه رکات هه ستمان به و زامه قووله کرد که تائه مپۆ له جه سته ی نه ته وه که مان دایه، ئیتر هه ست به ترسناکی نه و باره نا هه مواره ش ده که یین که تیا دایین و بۆیشمان ده رده که ویت تا چ راده یه ک پێویستمان به هه ول و ته قه لای دلسۆزانه و نه و ده سته گه رمانه ی هه نوکه یی ده بیته، تاکو نه ته وه که مان خۆی پزگار بکات له و دارمان و کۆست که وتن و کاره ساتانه ی پووبه پووی هه ریمه کانی بوه ته وه و له ملی مه ردو پۆله کانی نه ته وه که مان ئالاوه.

خۆ نه گه ر لاوازیوون و هه ره سه یه تان و کۆسپی ئیش و ژان و ده سته پاچه یی نه مپۆی نه ته وه ی ئیسلامیمان کاریکی بابه تیانه ی به رچاویته و، یه که ده نگی دلسۆزو ژیرانی له سه ر بیته، بێگومان ده رچه کانی خۆ پزگار کردنمان له و بارودۆخه و له و قهیرانه پرمه ترسی و قوول و یاخییه، به خۆی و هۆکاره کانی یه وه به نه ندازه ی نه و قهیرانه پوون و یه که ده نگی پتوه دیار نه بووه و هک پێویست به هیند نه گیراوه.

له و قهیران و ده رده ی دوو چاری جه سته ی نه ته وه که مان بوه ته وه که له مه زه به گه رای میللای په گه زگیری نه ته وایه تی و خوانه ناسی و ئاشوب و ئیباحیه تی هاوچه رخدا خۆی ده نوینیت و له هه مو لایه که وه زیان به نه ته وه که مان ده گه یه نیت له وه تالتر نه وه یه، له لایه ن هه ندێ له بانگخوازی به ناو چاکساز وه بانگه شه یان بۆ ده کریته و نه ده درین به مه ش ده رده که گرانتی بوو، پووپامایان له به ردا ده که ن، هه موو هۆکار و قیل و فشار و داوێک ده خه نه گه رو دژی ئوممه به کاری ده هیتن، وایش ده یان خه نه پوو که نه وانه نیشانه ی پاستی و ده رچه ی پێشکه وتن، سه ره پای

ئەو ھەموو ئاسەوارە ترسناکەى لەسەر نەتەو ھە دیاردە کەون و کاریگەرییان ھەبە
لە قوولکردنەو ھە زامەکان و پێخۆشکردن بۆ ھۆبەکانی لاوازی و دەرد و زالبوونی
دوژمناندا.

ئەو پرسیارە گرنگەى ئەمەق دیتە ئاراو ھەو ھە: دەرچەى پاست و دروست بۆ
پزگاریوونی نەتەو ھەکان لەم قەیرانە چى ھە؟ - ھەک من دەبینم، ھەلامى پاستەقینە
ئەو ھە: پتووستە سەر ھەتا لە دیاریکردنى ئەو دەرچە و جیگرەوانەو ھە (بدائل)
دەست پێى بکەیت کە خراونە پوو لە بەرانبەر بزافى نەتەو ھەکامان، ئەم دەرچەى
جیگرەو ھەو ھاوچەرخانەش کە خراونەتە پوو، بۆ نەتەو ھەکەمان لە ھەنە پەتدا لەسێ
ئاراستەى سەر ھەکیدا گەلە دەکەین، کە ئەمانە ھە:

یەكەم: دەرچەى لاساییکردنەو ھە بیانی، ناومان ناو ھە (پێگە چارەى بیانی) و
بریتى لە کۆمەلە چارەسەریکی ھاور دەبى کە لە ھەو ھەردا لە ئەزمونی خۆراوایی و
ماتریالی نوێو ھەو سەرچاوەى گرتوو ھە ھەموو شەکل و شێو ھەکانی ھە لەسەر
ئاستى تاک و کۆمەلە و ھەلمانی و خوانەناسى (سەرمايەدارى و مارکسایەتى).

دووەم: دەرچەى شوێن پێ ھەلگرتنى مێژوویی، یان ((پێگە چارەى کلاسیکی
مێژوویی ئیسلامی))، کە بریتى لە کۆمەلە چارەسەریک ھەو ھەرو ناو ھەو ھەکیان
لە قوولایی مێژوو ھەو ھەلگوازو ھە، لە گەل لا بردن و ھەرامۆش کردنى پە ھەندەکانى
کات و شوێن و کاریگەریەکانیان.

سێھەم: دەرچەى پەسەنایەتى ئیسلامی، یان ئەو ھە کە ئەمەق پێى دەگوتریت:
(پێگە چارەى ئیسلامی ھاوچەرخ) کە بریتى لە پێگە چارەبەکی ئەوتۆ کە
پووبە پووبى تە ھەددیاتى ئەم سەردەمە دەبیتە ھەو پێشپەکی لە گەلدا دەکات
لە دەرچەبەکی ئیسلامی ھە.

ئەگەر نەتەو ھەو سەرکردەکانى و یستیان ھەمان وزە و توانای پاستەقینەیان
دەست بکەوێتە ھە، ئەو پتووستە لەسەریان پەچاوى ئەم چوار خالە بکەن:

یەكەم: دیاریکردنى دەرچەى پاست و دروست بۆ چارەسەرکردن .

دووەم: قەناعەتى تەواو ھەو دەرچە ھە.

سێھەم: ھەنگاونانیکی چەسپاوانە بەر ھەو ئەو دەرچە ھەو لە پێى پێنمایەکانی ھە.

چوارەم: دا بینکردنى ھۆکار و نامرازی کرداریی کاریگەر بۆ ھێنانەدى ئەو ئامانجەو
پەروەردەکردنى نەتەو ھە لەسەری.

زوریہ ی بیریارو نوسه رو سه رکرده کاتیک بق ده رچه ی پاستو دروستی چاره سه ده گه رین زیاتر نه و ناموزگاری و رینوماییانه ه لده بژین که خویان به لایانه وه دروستن، لایه نه کانی رینوماییه کانیشیان یه کالآ ده که نه وه تا کو جه ماور قه ناعه تیان له و باره یه وه بق دروست بییت، به بی نه وه ی لایه که بکه نه وه له و جیگره وه و چاره سه ره ه لانه ی تر که کارگه ریان که مو لایه نی خراپه یان تیدا زیاتره، که پتویست وایه نه و انیش ناماژه یان پی بکریست و لایه نی ناهه مواریشیان بخریته پوو، له به رنه وه نه م شیوازه و له ه ندی له چینو تویره کانی جه ماور ده کات که له سه ره قه ناعه ی خویان سوورین که نه و رینگه لابه لایانه چاره سه رن، له به رنه وه چاره سه ری پاستو دروست به زه حمه ت ده بینریت، به تایبه تیش له کاتی به راوردکردنی نه م چاره سه ره پیشنیارکراوه نوئی یه و چاره سه ره کلاسیکیه که دا.

نوسه ری نه م کتیه پی وایه شیوازی کاریگه رترو شایسته تر به شوینکه وتنو نه و شیوازه هیه که چاره سه ری و جی گره کانی تریش ده گریته وه و ناوه پوک و جه ره ری ه ل کانی باس ده کات و ه ره ها چاره سه ری پاسته قینه ش ده خاته پوو، سه ره پای گرته به ری هؤکاره کانی و قه ناعه ت کردن به پیداوایسته یه کانی چاره سه ره که.

له به رنه وه ی له نویسی نه م کتیه شدا نه م شیوازه یان ده گرینه به ر، چونکه پیم وایه نه م رینگه یه یان سه رکه وتوتره بق چاره سه رکردنی کیشیه نه ته وه که مان به تایبه تیش له کاتیکدا دوو چاری به ره نگاریونه وه ی هزری و پوشنبیری چوپوپر بوته وه و کاروان و هه نگاوکانی تاراده یه که خسته ته به ر گه ره لاوژه و شلوقی یه وه، له به رنه وه نه ته وه کان له ه موو کاتیک زیاتر پتویستی به وه هیه نه و هؤکارانه بزانیست که وای کردوه چاره و ده رچه و ه ل کانی بی به ره م بن، پاشان به نه خشه یه کی جیگیره وه به ره و رینگه چاره ی پاسته قینه و په سه ندو سه رکه وتوو - به پشتیوانی خوا - هه نگاو بنیت.

۱- رینگه چاره ی بیانی:

نه م ده رچه یه تا ئیستاش له گۆره پانی جیهانی ئیسلامی دا زاله به سه ره پرۆسه ی چاکسازی و رینگه خستنه وه ی باری کۆمه لایه تی دا هه ره ها زیاتر له دووسه ده یه زاله به سه ره بقچوونه کانی بزاقی نه ته وه ی ئیسلامی دا، هه ره و کاته وه

که دهولته عوسمانی بۆی ده رکهوت که جیهانی نه وروپا و خوراوا نیازی خراپه به رانبهر به موسلمانان و دهولته ئیسلامی هیزیشی زیاتره، بۆیه وزه سیستمه کی که و ته کشانه وه له به رانبهر پوویه پوویونه وهی سیستمی خوراوا و ده سته که و ته کانی دا.

له بهر هه مان هۆی سه ره وه بوو که دهولته عوسمانی له سه ره دهستی سولتان سه لیمی سییه مدا به لی پرانه وه دهستی دایه خۆکۆکردنه وه و خۆتوند و تو لگۆردنه وه له سه دهی هه ژده هه می زاینییه وه - وه که لاسایی کردنه وه یه کی نه وروپیه بیانیه کان - پێشی وابوو که نه و لاسایی کردنه وه یه تاکه ریگه یه تی بۆ خۆ به هیز کردنه وه و بنیاتنانه وه.

قوناغی نه و بۆشایی و ون بوونهی نیو بازنه ی ئاستی لاسایی کردنه وهی بیانی دهستی کرد به کۆششیک بۆ گواستنه وهی تواناو کارامهیی و زانستی هونهری و تهکنیکی بیانیه کان، به م پێیه دهولته دهستی دایه بنیاتنانی یه که م خۆیندنگه ی نه ندازه و زانسته کان، ههروه ها یه که م فیگره ی سه ریازی نوێ بۆ مه شق و پێکهێنانی هیز گه لیك له سه رشیتوازی نه وروپیه، عوسمانیه کان نه وهنده سووریون له سه ره به جیهانی پلانه که یان بۆ گێرانه وهی تواناو پایه یان هه رچی تیمه سه ریازییه کلاسیکیه کان هه بوون که ناوی (انکشاریه) یان لی تراپوو له ناویان بزدن چونکه دژ به پلانه نوێخوازییه که ی دهولته وه سته بوون و له جیتی نه وان تیمی نوێیان له سه ره شیتوازی نه وروپیه پێکهێنایه وه (۱).

بیگومان وه که راستیه کی میژوویی په یه وه و کردنی نه و نه خشه و شیوازه ی له نه نجامی تیکه لاو بوونی نه وروپا و عوسمانیه کانداهاته کایه وه، به قازانجی ئوممه و عوسمانیه کان ته وا و نه بوو، تا به ریه ره کانییتی نه وروپیه بیانیه کانی پێ بکه ن، به لکو نه و زانسته و مه عریفه گوازاوه یه ش چه که ره ی نه کردو بگه ره زیاتر پاشه کشیتی عوسمانیه کان به رانبهر بیانیه کان به رده وام بوو، هاوکات گه شه کردنی هیزو توانای نه وروپاش درێژه ی هه بوو.

دواتر عوسمانیه کان زیاتر پۆچوون له لاسایی کردنه وهی نه وروپیه کانداهه چهند خۆیندکاریان ناره نه وروپا، ئیتر که ده گه پانه وه ده بونه تورکیکی پۆشنبیرکراو به پۆشنبیری نه وروپا تاکو ده رچه یه کی نوێی لاسایی کردنه وه بگه نه بهر، نه وه ش

(۱) سه باره ته به هه وله تورکیه کان بۆ تازه گه ری و به خوراوا یی بوون، به روانه شه کتیه :

Gobb, H.A.R. and Eowen, Harold, Islamic Society and the West (U.K Oxford University Press, 1957) vol. One, part II, pp 159-61

به پټويست زانينی چاکسازي سياسي و کومه لايه تي بوو له سر شتيوازي نه وروپا به مهبستي دايينکردنی ژينگه يه کی هزي و کومه لايه تي و چاکسازي زانستي و کارگيري و سهريازي وه کهره سه يه ک بق سرکه وتنی عوسمانيه کان، نه گهر بيان ه ویت ئيمپراتويه ته که ی جارانيان بنيات بيننه وه، نه م هزو شتيوازه کاري کرده سهره ندی که سو گه ليک گورپانکاري و چاکسازي کومه لايه تي و سياسي و ليبرالي له نيوهی دوهمی سدهی هه ژدهی زانينی دا به دوی خويدا هينا، که به دهمستوری (مدهحت پاشا) ده ناسريت.

وهک راستيه کی ميژويی نه وهش پوونو ناشکرايه که نه م هه نگاوهش وهک هه نگاوه چاکسازيه کانی تری پيش خوی بي خيرو بيژيوو، پوه هوی نه وهی سولتان عبدالحمیدی دوهم جلوی دابو نريت و ياساکانی به رتوه بردنی ولات بگريته دهست خوی، به لام ناکامه کی هه ولدانیکي سر نه که وتوو بوو، نه ویش بوو به په له يه کی په شی تر به ناوچاوانی ميژويی ئيسلامی له چوارچيويهی سستمی ده ولته عوسمانی دا هه ولکه ش نزیک کردنه وهی زانايان و بانگخواری بق زانکويه کی ئيسلامی بوو.

به لام بزافي چاکسازي له سر شتيوازي بيانی به ره وپيشه وه چوو، له هه مان کاتدا په هه نديکی تازهی وه رگرت، که بريتي بوو له گرنگی دان به نه عرهی نه ته وایه تی ده مارگيرانه له سر هه مان شتيوازي بزوتنه نه وروپيه کان وهک جولینه ريکی وزه تواناکانی بنياتنان له ناو نه ته وه دا.

تورکه کان و سهر کرده کانی چاکسازي و لاساييکردنه وهی نه وروپي له ده ولتهی عوسمانی دا بانگه شهيان کرد بق بايه خي نه ته وایه تی، تورکه کانیش شتيکیان بق خويان هه ليزارد که ناويان لی نا (نه ته وهی گه لی تورانی) واته: چه مکی نه ته وایه تی سهری هه لداو، نه و نه ته وه تورکانه ش ده گريته وه که به زمانی تورکی ده وین به دريژايی ناوه راست و خوراوی ئاسيا، ئيتر بزوتنه وهی (چاکسازي نوځوان) به هيز بوو، له کوتايی سدهی نۆزده و سهره تای سدهی بيسته مدا بق حوکمپانی خوی ناماده کردو به ته واهه تی به سر ده ولتهی عوسمانی دا زال بوو له ژيترناوی (حيزی ئيتحادو ته ره قی) دا، دواتر کوتاييان به ده سه لاتداری سولتان عبدالحمیدی دوهم هيناو له سهر حوکم لاياندا.

نه و هه ولانه به وه کوتاييان هات که تورکه کان و ده ولتهی عوسمانیش له جهنگيکی بي وینه له ميژوودا تیک شکان و کرانه دهره وه، ته نانه ت جهرگه ی خاکی

(نه ناضول) يش داگيرکرا، نه و ش له لايه ن يونانيه کانه وه که چه نده ها سه ده ی
پيشتر به ژير ده سته و چاو له بهر ی خه بيان دهرانين.

له گه ل نه وه شدا هه وه چاکسازي يه کان به پوانگه و پتودانگي بيانانه هه
به رده وام بوو، به لام به ناوات و ته مای دورترو فراوانتر به مه به سستی له پيشه
دهر هيتاني خه لافه تي عوسماني له ژير سه پره رشتي و ده سه لاتي دامه زرينه ري
کوماري تورکيا ((مصنفي کمال نه تاتورك)) و نه و هه وه له سه ريان بياننه ی که
به و په ري تيرو ته سه لي وه لاسايي ده سه لاتي نه وروپايان ده کرده وه، ده ستيان
دايه گوزانکاري سه رتاسه ري و سه رومپ له سه ر شيوازي په پره کردني نه وروپي،
به مه ش پولي نيسلام و پوشنبري نيسلامي له کومه لگه دا کوتايي پي هات و چه مکي
عه لمانيه کومه لايه تيبه کاني نه وروپاي مه سيحي خرايه گه پر جيا کرده وه ی ناييني
نيسلام له ده ولت و هه موو سستم دام و ده زگا و په يوه ندييه عه لمانيه
کومه لايه تيبه کان هاته کايه وه. به شيويه مکي زور توندو دل په قانه، به مه ش
هه موو ته شريعه نيسلامي يه کان هه لوه شينرانه وه و به يه کجار دام و ده زگا کاني
ده ولت عوسماني لبران و ياساي ده ولت له پيشکه و توترين ده ولت نه و ساي
نه وروپاوه (سويسرا) هينراو له جيگه ی ياساي نيسلامي دانراو کاري پي کرا.
هه روه ها پيته عه ره بيه کانيشيان وه لاختست و له شويني نه وان پيته لاتيني يه کانيان
به کارهيتا تا کو هيچ ده رفه تيک نه مي نيتيه وه بق کار کرده سه رنه وه کاني داهاتو،
گه ليشيان به زور پابه ندرکد به له بهر کرده پو شاکي نه وروپي و نافرء تانيان
ناچار کردن که پو شاکي شه ري لابه رن و سه ري پوش قري بده ن، ته نانه ده ستيان
وه ردايه ناو بانگدان و به جي هيتاني شه عايره په رستشيه کانيش، به پاده يه ک نه گه
که سيک بيه وي ت نه وانه جي به جي بکات ده بوو به زماني تورکي نه نجاميان بدات.

حوکمپاني نه تاتورك کوتايي پي نه هات تا ده ولت بنيات نا له سه ر چه مکي
ده ست تيوه ردان له چونيته به پتوه بردني کاروباري ناراسته کرده دام و ده زگا
کومه لايه تي و نابوري يه کان، ته نانه دام و ده زگا دارايي و نابوريه گرنگه کانيشي
ده ست به سه را گرت وه ک بانکو کومپانيا کاني دابين کرده ني ژيان (شرکات التامين)
وه شتيکي ناشکرايه نه ته وه ی تورکي پاش نه و هه موو شتانه - وه زقريه ی
ولاتاني نيسلامي له دوي نه وه ی توشي هاتن - بارودخيان باش نه بوو تورکياش
به مه مان شيوه له هه ره س هيتاندا به رده وام بوو هه رچه نده هه موو قوناغه کاني
ريگه چاره ی لاسايي کرده وه ی بياني گرتبوه بهر وه ک هيتانه ناروه ی زانسته

سروشستی به کان و ته کنه لۆژیای سهریازی و پیکههیتانی هه‌یزی چه‌کداری و نوێ گه‌راییی کردن له‌به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گه‌شتی‌داو بنیاتنانی چه‌مکی لیبرالی و وه‌رگه‌یپانی پۆشنه‌ی خۆراوایی بۆسه‌ر زمانی تورکی و به‌گه‌په‌خستنی گۆرپانکاری به‌سیاسی و ده‌ستوری به‌کان و په‌یپه‌وی کردنی چه‌مکی نه‌ته‌وه‌گه‌ری و نیشتمان په‌روه‌ریتی، هه‌روه‌ها په‌یپه‌وه‌کردنی چه‌مکی عه‌لمانیه‌ت و بێ دینی و په‌یپه‌وه‌کردنی یاساو سستمه‌ ئه‌وروپی به‌کان و گه‌شه‌پێدانی دامه‌زراوه‌ ده‌وله‌تی به‌کان په‌یه‌ستی زالبوون به‌سه‌ردام و ده‌زگا کۆمه‌لایه‌تی و ئابوری و دارایی‌کاندا، ده‌رئه‌نجامی ئه‌م لاساییکردنه‌وه‌یش ته‌نها زیاتر لاوازیونی تورکیا و دارمانی بوو، تا له‌ ئاکامدا به‌ ته‌واوه‌تی که‌وته‌ ژێرده‌سه‌لاتی خۆراوا، جه‌نه‌رال (عیسمه‌ت ئیتۆنۆق) - جیگه‌ری (که‌مال ئه‌تاتۆرک) و هاوپه‌ی کاروانه‌که‌ی ناچاربو دان به‌م شکسته‌ی به‌سیاسی به‌دا بنیته‌ و مل بۆده‌سه‌لاتی بالای خۆراوا که‌چ بکات - وه‌ده‌سه‌لاتی تاکه‌ حیزب (حزبی کۆماری) و زالبوونی ده‌وله‌ت و حزب به‌سه‌ر هه‌موو چاره‌نوسه‌کانی تورکیادا هه‌ل بوه‌شینیته‌وه‌، و ناچاربوو بگه‌ڕێته‌وه‌ بۆ خولیکێ نوێی چه‌ندجار دوباره‌کراوه‌ی لیبرالی به‌تی سیاسی و هه‌ل‌بژاردنیکێ تازه‌ ئه‌نجام بدری که‌ له‌ ئاکامدا پارته‌ی دیموکراتی پیش موناقس به‌ سه‌رۆکایه‌تی (عه‌دنان مه‌نده‌ریس) سه‌ریکه‌وێ.

ئه‌م هه‌موو هه‌ولانه‌ نه‌بوونه‌ هۆی پزگاکردنی تورکیا له‌ وه‌قهرانه‌ی که‌ تیایدا بوو، ده‌سه‌لات و توانا‌کانی پیشووشی ده‌ست نه‌که‌وته‌وه‌، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ هه‌موو سوربوونه‌ به‌رده‌وامه‌شیان له‌ پابه‌ندبوونیان به‌ پێگه‌چاره‌ی لاساییکردنه‌وه‌ی بیانی به‌وپه‌ڕی فراوانیشه‌وه‌، گه‌رچی ماوه‌ی زیاتر له‌ دووسه‌ده‌ی خایاند به‌لام ئاکامه‌که‌ی سات له‌دوای سات به‌ره‌و کاولکردنی تورکیا و ناشارام بوون ده‌پۆشیت، تا گه‌یشه‌ ئه‌و پاده‌یه‌ی (مه‌نده‌ریس) له‌ سێداره‌ درا (١٣٨١ه‌ - ١٩٦١ه‌) له‌یه‌که‌م ئه‌لقه‌ی زنجیره‌ی کو‌ده‌تا سه‌ریازی به‌کانی تورکیا و زالبوونی به‌سه‌ر حوکمرانی‌دا به‌شیه‌یه‌کی سه‌مه‌کارانه‌ی پوختنه‌رانه‌ی پڕ له‌ ناویمیدی، باری تورکیاش هه‌روه‌ک خۆی (مۆفئیکێ نه‌خۆش) درێژه‌ی کێشاو رۆژ له‌دوای رۆژ ده‌ردو نه‌خۆشی به‌کانی زیادی ده‌کردو له‌ پاشکویه‌تی خۆراواشدا به‌لادا ده‌هات به‌بێ ئه‌وه‌ی ئومیدی چاکبوونه‌وه‌و چاره‌سه‌ری لێ بکێت.

ئه‌گه‌ر به‌م تێپوانینه‌ گه‌شتی به‌وه‌ بپوانینه‌ ئه‌زموونی عه‌ره‌بی یانه‌ی میسری له‌ سه‌رده‌می (محمد علی) دا له‌ سه‌ره‌تای سه‌ده‌ی (١٨ه‌) هه‌می زاینی (١٣ه‌) هه‌می کۆچی دا. تا ئه‌مه‌ر و بگه‌ره‌ دواتریش له‌ ئه‌زمونه‌کانی ولاتانی عه‌ره‌بی و ئیسلامی

ناسیاو نه فریقیدا، شتیګمان بهرچا واکه وئ که تازه بیت و خرابیته سر نه زمونی
تورکیا و ناسه واره ترسناکه کانی، له هه سوو پواره کاندایه والی گه لو ولاتسانی
لاسیایکه ره وهی بیانی نه گهر له هی تورکیا خرابتر نه بئ باشتر نییه.

تا نیستایم سده یه شدا جیهانی نیسلا می به شیوه یه کی گشتی نه خۆش و
دارپماوه، دوکه لکیشی شارستانی یه تی نیوان جیهانی نیسلا می وولاته
پیشکته و توه کانی تر فراوانتر ده بیته وه، به بئ نه وهی له بهر ژه وه ندی جیهانی
نیسلا می دا بیت له کاتیکدا نه زمونی لاساییکردنه وهی بیانی له نارادایه.

نه پنی شکسته پنیانی چاره سر له دهرچای لاساییکردنه وهی بیانی دا قورس
نییه و به ناسانی لئی تیده گه ین و هۆکاره بابه تی یه کانیشی پوون و ناشکرایه،
چونکه نه ته وه کان وک بونه وهریکی مړی زیندو ژور ئالوزترین له تاکه کان له پووی
پیکهاتو به زه حمهت به ره وپیش بردنی بزواندنیان به مه بهستی بنیاتنان و زالبوون
به سر کانگو و بۆسهی دهرده کاندایه.

هر نه ته ویه ک پیکهاته ی تاییه تی خۆی هیه له پره وشت و به هاو عه قیده یو
داب و نه ریت و چه مکه کانی دا له هه مان کاتدا پالنه ری تاییه تی و که سیتی و میژوی
سه ره خۆی خۆی هیه که نه مهش وک پیکهاتنی مژغه کانه له سر ناستی
تاکه که سی، جائه گهر مامه له کردن له گه ل هریه ک له و نه ته وانه به پنی چه مکی نه و
لایه نانه نه بیت که باسما لیکردن و له پروانگی نه و پیکهاته و پالنه رانه وه نه بیت،
نه و ژور به زه حمهت نه و نه ته ویه ده خرپته جموجول یان سه رچاوه کانی هیزو
په نج و بنیاتنانی ده بزوی نریت.

هرج نییه هر شتیګ بوونه وهریکی مړی بیزوینن بتوانن بوونه وهریکی مړی
تریش بیزوینن، هه مان شیوه بۆ نه ته وه کانیش راسته، هه مو نه ته وه یه کیش
پالنه رو هۆکاری به رای خۆی هیه که له سر نه و بنچینه یه ده بزویت، نه وه
هه له یه که هۆکارو پالنه ره کانی نه زانین و سه رکویزانه لاسای خه لکی بکینه وه
له نه خسته کانی کارو چاکسازی دا به بئ نه وهی دهرک به تاییه تمه ندی یه کانی نه و
نه ته ویه بکینه، سه ره پای نه و خه سلته و جیاوای یانه ی که له نیوان خودی
نه ته ویه بکینه، گهر وانه ین نه و چاره نویی ناینده ی نه ته وهی نیسلا میمان
له روزگاری پهردوی باشتر و پر له خیر و بتر نابیت که چه ندین سده یه سه رقالی
لاسیاییکردنه وه یه.

چەند نموئە يەك لە واقەوہ :

لەو نمونە ساکارانەى دەپتەننەوہ کاریگەرى دامەزراوى بانكى خۆراوایە کە موسلمانان وەك لاساییکردنەوہیەك بنیاتیان نا، کاتێك ئەم دامەزراوە خۆراواییە لەخاکی خۆیدا دامەزراوەگەشەى کرد وەلامى پێداویستی و کاروبارى ئابورى و بازرگانى یەکانى ولاتانى خۆراوای دەدایەوہ لەولاتی خۆیدا، بەلام هەمان دامەزراو کاتێك بۆ خاکی ئیسلامى گواسترایەوہ لە سەرھەمان شێوەى خۆراوای خۆى ئەو بەھۆى جیاوازی عەقیدەیی و پەوشتى موسلمانانەوہ بە بەراورد لەگەڵ خۆراوای یەکان ئاسەوارێكى پێ لە زیانى ناھەموارى لێکەوتەوہ لەو ژینگە تازەییەوہ لەنێو نەتەوہى ئیسلامى دا، و بۆھۆى زیاتر وروژاندنى مەملەتى و ناھەموارى و لیکترازاندى تاکەکانى کۆمەلگەى ئیسلامى، و زیانیکی گەورەشى بەقەوارەى نەتەوہ گەیاند لەپەڕى وەدەرخستنى بەفیوئەتى و زەو تواناکانى و سستکردنى و کێکەردنەوہى وەرکەى دا، پێگەشى ئاسان کرد بۆ زالجوونى بیانی بەسەر تواناکانى نەتەوہى ئیسلامى و چارەنوسەکەیدا لەبرى ئەوہى کە یاریدەدەریک بێ بۆ بنیاتنان و گەشەپێدانى ئابورى.

ھۆى سەرەکی شکست ھێنانى بانكى خۆراواییى لەخزمەتکردنى کۆمەلگەى ئیسلامیداو سەرکەوتنى لەکۆمەلگەى خۆراوای دا دەگەرێتەوہ بۆ ئەوہى کە کۆمەلگەى ئیسلامى لەدەرچەییەکی تاییەتى ئیسلام بەھای پێرۆزى مۆشەوہ لەبۆرای ئابورى دا دەروانیتە ئادەمیزاد، بەلکو ئیسلام مۆقى موسلمان و نەتەوہى ئیسلامى لەبۆرای ئابورى دا لەبەردەم دوو جۆر خیارد سەرپشک کردووە، یەکەمیان: خۆدەولەمەند کردن و بەسووسەلەمەوہ بەکارھێنانى لەبانکەکاندا کە ئاکامەکەى دەبێتە ھۆى سزاو ئازار لەپۆزى دوایدا. دووھمیشان : ھەژارى و دەست کورتى موسلمان لە دنیادا کاتێ پابەند دەبێ بە شەریعەتى ئیسلام و پەوشتى بەھا پێرۆزەکانى یەوہ و قبول ناکات مامەلە لەگەڵ ئەو بانکانەدا بکات کە سوو سەلەمەیان تیا بەکار دەھێنێ بەرامبەر بە قازانج و دەست کەوت و سەرفرازی پۆزى دواى.

ویژدانى مۆقى موسلمان بەردەوام بەشوێن ئاوەدانکردنەوہ و کارى چاک و بەجێدا دەگەڕێ ئەم دنیایەداو بەدواى پاداشت و دەستکەوت و پەزنامەندى پەرەردگار و ئاسودەى دا دەگەڕێ لە قیامەتدا. ئەم جۆرە ویژدانەش دووپۆزی

قبول ناکات هرگیز شتيک ناکات که مایه‌ی خیر و بخت بۆ دنیا، به لّام بۆ دواروژی وانه بخت، دوشستی دژوار له یه‌ک و یژدانی زیندودا کۆناییتوه.

ئه‌مه‌ی دام و ده‌زگاگانی بانکه ئیسلامیه‌ی کان وه‌ک هه‌ولدانیک به‌کار دین له‌پێگه‌چاره‌یه‌کی ئیسلامی دا وه‌ک به‌دییک بۆ ئه‌و جۆره بانکانه ئه‌گه‌رچی که‌میش بۆ، به‌لّام ئومێد به‌خش بۆ له‌دابینکردنی پێداویستی‌یه‌کانی ژبانی ئیسلامیانه‌ی هه‌وچه‌رخ که‌ خزمه‌تگوزاری دارایی و ئابوری ده‌گرێته‌وه به‌شێوه‌یه‌ک له‌گه‌ڵ ده‌روون و مزو دلی موسلماندا شیاو بۆ و پشکی هه‌رامی تی نه‌که‌وێ.

ئه‌ته‌وه‌و پێگه‌چاره‌ی هه‌ورده‌:

پێگه‌چاره‌ی بیانی هه‌یخوا بۆ ولاتانی ئیسلامی له‌په‌ویی له‌یه‌ک چونه‌وه وه‌ک پێگه‌چاره‌یه‌کی شاتۆگه‌رییانه وایه، نه‌توه وه‌ک چاویلکه‌یه‌ک له‌ده‌کا له‌سه‌ر شاتۆ که‌ هه‌یج پۆلیکی له‌و پوداوو باس و خواستانه‌ی سه‌ر شاتۆکه‌دا نییه به‌لکو ته‌نها کات کوشتن و نواندنی که‌ په‌نگدانه‌وه‌ی هه‌یج پاستی‌یه‌ک نی‌یه، ته‌نها ئه‌رکی ئه‌وه‌یه هه‌لوێستیکی کارلیکه‌رانه‌ی نا‌هه‌موار وه‌ریگرێت له‌ فیکه‌و چه‌پله‌ لێدان و هاتوهارا کاتیک تیه‌ شاتۆیه‌که‌ دیمه‌نیکی کاریگر نمایش ده‌کهن، ئه‌مه‌ش له‌ راستی‌دا مانای ئه‌وه ده‌گه‌یه‌نێ که نه‌توه هه‌یج په‌یوه‌ندی‌یه‌کی نییه به‌و شتانه‌ی له‌ شاتۆگه‌ری یه‌که‌دا پووده‌ده‌ن له‌نیوان ئه‌کته‌ره‌کاندا له‌سه‌رکرده‌ سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی‌یه‌کان و، له‌به‌رئه‌وه هه‌رکاتێ هه‌ر شاتۆگه‌ری یه‌ک ته‌واوبوو سه‌کرده‌یه‌ک پوخوا و ده‌ره‌که‌ی کۆتایی هات کۆمه‌لی خه‌لکه‌که‌ هه‌لده‌ستن و ده‌چنه‌ سه‌ریارو شوێنی خۆیان هه‌روه‌ک هه‌یج شتی پووی نه‌دای، تا شاتۆگه‌ری‌یه‌کی ترو، کۆمیدیا‌یه‌کی نوێ و سه‌رکرده‌یه‌تی‌یه‌کی تازو و خولگی تری پێگه‌چاره‌ی لاسایکردنه‌وه‌ی بیانی ده‌ست پێده‌کاته‌وه.

جیاوازی له‌نیوان هه‌زی نه‌توه پێشکه‌وتوه‌کان و سه‌رکرده‌ و سستمه‌کانیان له‌خاکی خۆیاندا و سه‌رچاوه‌کانیاندا له‌گه‌ڵ هه‌زی نه‌توه دواکه‌وتوه‌کان و سیستم و سه‌رکرده‌یه‌تییه‌کانیاندا ئه‌وه‌یه که نه‌توه پێشکه‌وتوه‌کان هه‌زو سستم و پێگه‌چاره‌ و سه‌رکرده‌یه‌تی پاسته‌قینه‌ی وایان هه‌یه که له‌خودی قه‌واره‌ی نه‌توه‌که‌و نه‌فسیه‌ت و به‌ها و پێداویستییه‌کانیانوه هه‌لقوولاره‌، وه له‌هه‌زو سیاسه‌ت و پێنماییه‌که‌دا خۆی ده‌نوێنێ که له‌سه‌رکرده‌کان و کۆمه‌لتیم گه‌لیک بۆ

کاری بنیاتنان و گه‌یشتن به‌رده‌وامی کاروانی ناماندارانه پیک بیست له‌ژیا نی ته‌وه‌کانیادا.

نهم چه‌مکه پشه‌یه‌شه که پافه‌ی پاستمان بق ده‌خات‌روپو سه‌بارت به شتیک که ناومان لی‌ناوه (گالته‌جاری پی‌اوانی سیاسی و سیاست) له جیهانی ئیسلامیدا به تایبه‌تی و به گشتیش پیی ده‌وتریت (جیهانی دوا که‌وتوو)، وه جیا‌وازی‌شی له‌گه‌ل سروش‌تی نه‌و سیاست و حوکمرانی و به‌پتوه‌بردنه‌ی که نه‌وه به‌تواناکان (پیشکه‌وتوه‌کان) په‌پروه‌ی ده‌کن هه‌وه‌رها په‌نگدانه‌وه‌ی نه‌و په‌یوه‌ندی‌یه ناو‌پته‌یه‌یه که کومه‌لگه و کارو بزاونتیک ده‌گریت‌وه هه‌لقو‌لای واقع و مامه‌لی له‌گه‌ل‌دا ده‌کات و کاری تی ده‌کات و ده‌شکه‌ویت ژیر کاریگه‌ریه‌کانیه‌وه.

پتویسته له‌س‌زمان له‌و په‌ه‌نده ه‌زری و پۆشن‌بیری‌یه تیکه‌ین که له‌پنگه‌چاره‌ی ه‌اورده‌کراوی بیانی‌دا ه‌یه بۆ‌نه‌وه‌ی چتر کاتمان به‌فیو نه‌ده‌ین له‌لا‌سای‌کردنه‌وه و پاش‌کۆیه‌تی‌کردنا چتر ئیش و ژان و نا‌په‌ه‌تی و په‌شیمانی دوو‌جاری خۆمان و نه‌ته‌وه‌که‌مان نه‌که‌ین.

نه‌وه بی‌ویژدانی‌وه نادادی‌یه ده‌ره‌ق به نه‌ته‌وه‌که‌مان که‌په‌رده‌وام سه‌رکرده فیکری و سیاسی‌یه نه‌ته‌وه‌یی و مارکسی‌یه عه‌لمانی‌یه به‌خۆراوی کراوه‌کاتمان به‌نا‌پاسته‌ی پنگه‌یه‌کی داخراو بمانه‌ن پاش نه‌وه‌ی سه‌ده‌ها سالیان له‌ه‌ولێ سه‌رنه‌که‌وتوو‌دا به‌فیو‌دا، وه‌ک زمان‌حالی خۆیان و ه‌زبو دام و ده‌زگا‌کانیان دای هه‌موو سه‌رنه‌که‌وتن و شکست خواردن و کاره‌ساتیک له‌وه‌ی پش‌سووتر سه‌خت و ناهه‌موارتره ووشه‌ شاعیری گالته‌جاری بیست که ده‌لی: (به‌شتیک تیمارم بکه‌ن که هه‌ر خۆی ده‌رده) واته‌ حالی ه‌زری سه‌رکرده عه‌لمانی‌یه به‌خۆراوی‌یه کراوه‌کان له‌جیهانی ئیسلامیدا به‌هه‌موو جۆره‌کانی‌یه‌وه، چ نه‌ته‌وه‌یی چ مارکسی - تنه‌ها به‌شتیک له‌ه‌زینکی که‌م ده‌نوین که هه‌یج به‌لگه‌یه‌کی سه‌راسه‌ری سه‌روو به‌خۆش‌یان به‌ده‌سته‌وه نییه که له‌و بازنه‌ به‌تال و پنگه‌ فراوانه‌ پزگاریان بکات که تی‌ی که‌وتن تا بی‌پته‌ مایه‌ی ئاراسته‌کردنی تی‌روانین و سه‌ره‌چاوه‌ه‌زری‌یه‌کانیان.

له‌سه‌ر بیراره‌ موس‌لحانه‌کان و سه‌رکرده موس‌لمانانه‌ پنگه‌یشتوو جنددی کاره‌کان پتویسته که پنگه‌یه‌کی کراوه‌ی راست و دروست بگرته‌ به‌ر نه‌گه‌رچی نه‌و پنگه‌یه‌ش له‌سه‌ره‌تا‌دا سه‌خت و هه‌ل‌دیر بنی، هه‌روه‌ها ده‌بی دانیان که پنگه‌چاره‌ی راسته‌قینه‌ ده‌بیست له‌ناین و خاک و می‌ژوو پالنه‌زه‌کانی خۆیا‌نه‌وه هه‌ل بگوان، هه‌ر به‌وانه‌ش مملانی‌ی سه‌رده‌م بکه‌ن که نه‌وه‌ش په‌سه‌نایه‌تی خۆیا‌نه، نه‌گینا نه‌و

نه زموږه تالو شکستانه ی که جیهانی ئیسلامی له سه ده کانی پابردبو دا به ده سستی یوه ده ینالاند هینده ی قنچکه پیا زتکیش نابی له چاو نه و کیش و گرفته تازانه ی وا چاو پروان ده کریت له تاینده دا پرویه پروی جیهانی ئیسلامی بیته وه .

وه پتویسته هه مو سه رکړده موسلمانان کان به جیاوازی بیروپایانه وه که جه ماوهری موسلمان و سقزی موسلمانیشیان له گه لدا بی - خون به خو پزگار کردن و پیشکه وتن و هیژو عیزه تی جارانیانه وه ببینین، نه گینا چاره نویسیان نه گه ر هؤکارو شیوازو پروگرامی بیرکړنه وه به وردی گزپانگاری یان به سه ردا نه هیژرت و نامانجه کانیش به وردی ده ستنیشان نه کرین دروینه یه کی زور تفت و تال تره له وه ی که تا نه مړ نه ته وه ی ئیسلامی چه شتویه تی .

پتویسته بیرپارو سه رکړده کومه لایه تی یه کانی نه ته وه پتکه وه به دوی ریگه چاره ی په سه ن و به دیلی پاسته قینه دا بگه ړین، و نامانچ و سه رچاو وه پتوهره پاسته قینه کانی نه ته وه که یان به هند بگرن و هه ولبدن له هزی پوله کانی نه ته وه دا بیچیتن و هه روه ها له نیو کاریاری روزانه و دام و ده زگا کانیاندا په نگ بداته وه .

۲- چاره سه ری کلاسیکی میژووی:

نه ته وه ی ئیسلامی چه ندین سه ده به رله نیستا هه ولی داوه که نه م ریگه چاره یه له ده رچه کلاسیکیه که یوه بگریته به ر که به شیوه هه په مه کیه که ی په هنده شوین و کاتیه کانی قه واره ی نه ته وه و کاروانه میژوویه که ی بی نه خشو و مه به ستانه په تکریدوه ته وه، نه وه ش له سه رده مه دواپیه کاند کشانه دواوه یه کی به رده وام ده نویتنی له ئاستی ململانیکانی ژبانی هاوچه رخانه و هیژی دوزمنکارانه ی هه لمه ت به ر بؤسه ر عه قل و هزی نه ته وه ی ئیسلامی، پوون و ناشکرایشه که نه م ریگه چاره یه نه و نه جامه ی به ده سته وه نه دا که مه به ست بوو، بؤ پزگارکردنی نه ته وه، نه گینا بارودقخی نه ته وه به م جوړه هه ره سی نه ده هیئاو دوزمنانیش نه یانده توانی نه م قهیرانه دروست بکړن و هیژنده ش نه ته وه که مان ئازاری نه ده چیتشت به و نه گبه تی و نه هه مه تیانه ی دوچار ی بونه ته وه .

هه مو نه و کړسپانه ش که به ره نگاری نه ته وه که مان بونه ته وه و بوونه ته پزگر له په یدابوونی شوینه واری پتویست بؤ کاریگه ریه کانی ریگه چاره ی کلاسیکی بؤ واقعی میژووی نابنه بیانوی پتویست چونکه له سه ر هه ر ریگه چاره یه کی راست و دروست پتویسته که نه و کړسپانه سه حساب بکات و به شیوه یه کی

سهرکه وتو پوويه روپيان بښته وه له ههنگاهه کاني بهره و سهرکه وتن چونسى دا، چونکه له راستيدا هم کوسپانه به شينکن له و کيشه يه ي مه به ستمانه چاره سهرى بکه ين و لټى جيانا بښه وه.

چاره سهرى کلاسيکيانه ي ميژوويى کاروباره کان ناسان دهکات، کاتيک پوويه روپيان ده بښته وه له سهره وه به جهخت کردن له سهره سلا مته ي ده رچه کي و به هه له زانيني هه مو نه و بارودوخ و که وه لامى پيداويستى و داخوازيه کان ناده نه وه يان هه زناکه ن يان ناتوانن، بښه شايت بق به خشش و به ره مه کاني.

نه گهر هر چاره سهرک که ده گيرټه به رياريده داني دوژمناني له لابردي کوسپه کاني سهره پړي دا به مهرج دانا بيت بو ناسانکردني به جي هيتان و سهرکه وتن، ناکرټ به چاره سهرکي نمونه ي له قه له م بدرټ، چونکه به م شيويه ده بيت به شيک له و نالوژي و کيشه يه ي که ده مانه وټ به ره نگاري ببينه وه و خومانى لي پزگار بکه ين.

نه و چاره سهره کلاسيکي يه ميژووي يه ي که هزو نه نديشه ي نه ته وه ي بو ماوه يه کي دريژخايه ن گرتبښوه، که بريتي بوو له پي داگرتن له سهر دووباره کردنه وه ي هه مان وټنه ي ماديه تي ميژوويى کومه لگي نيسلامي له چاخي زيريني دا، به لام به داخه وه بي گوټ دانه نه و هو شياري و ده لاله ته ميژوويى و گورپانکاري يه ماددي يانه ي که پووياندا، پاڅي شکسته يتي نه م پزگه چاره يه له م ده رچه يه وه دهکات له وه ي نه ته وه له و بارودوخ ي پزگار بکريټ و زال بيت به سهر نه و کوسپانه ي که دټه پړي نه گهر چي نه ته وه که ش به ناييني نيسلام پابه ندبوه و په گو پيشه ي نيسلامي ش به ناخي ميژووي دا چوه ته خواره وه، هه روه ها نه م چاره سهره يه ته فسيري کشانه وه ي فيقه ي مه زه بگه را يي کلاسيکي ش له بواره سياسي يه جياوازه کان و مامه له نوټکانيش دهکات به پاده يه ک که هينده ته نگه به رکرايه وه ته نها له بازنه ي دروشمه په رستش يه کان و کاروباره که سيټي يه کاندا خوي ببيني ته وه له پانتايي سهراسه ري جيهاني نيسلامي دا.

په نگه له و نمونانه ي که هه له کاني نه م ده رچه يه به رجه سته دهکته له نيو گه وره ناوداراني نوټي چاکسازي نيسلامي دا بانگه شه که ي (جه مال الدين نه فغانى) يه کاتيک به هه له داچو له تيگه ي شتن ي په يوه ندييه کاني سسټمي کومه لايه تي و سياسي سهرده مي جي نشينه راشدي يه کاندا به تاييه تي له کاتيکا

له پوخته ی بۆچوونه کهیدا که پێچهوانه بوو بووه جهختی له سه ره نه وه ده کرده وه نه ته وه ی ئیسلامی به (سته مکارێکی دادپه ره وه) نه بیته چاک نابیته!

په و نه و ناشرکرایشه له سیاسهت و حوکمرانی دا سته مکاری درێ دادپه ره وه ی په، نه و پاستی په ش په که مجار له سه ره تایی دابه زینی قورئانی پیروژه وه خراوه ته په و که ده فه رمویت: ﴿کَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَإِطْفَىٰ ۖ أَن رَّآهُ اسْتَغْفَىٰ﴾ قلم: ۶-۷، واته: (نه خیر مرۆف ده ستریز کاره کاتێ خۆی له ده وه له مه ندی و بێ باکی دا ده بینێته وه)، یان ده فه رمویت: ﴿وَشَاوَرَهُم فِي الْأُمُورِ﴾ الاعراف: ۱۵۹، واته: (ئه ی محمد پاویژ به یا وه ران و موسلمانانی ده وه په رت بکه له کاروباره کانتاندا). هه ره ها له وه صفی موسلماناندا ده فه رموئ ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ﴾ الشوری: ۳۸، واته: (کاروباری ناو خۆیان به پاویژ ده که نه).

په که م شتێک که پێویسته بایه خی پێ ده ی نه و لای لێ بکه ی نه وه له و باسو خواسانه ی په ی وه ندی به چه مکی نه م دیاره کلاسیکی په میژوویه وه هه یه، نه وه یه که په گو پیشه ی گه شه کردنی له قوولایی میژوه وه بزانه ی نه م دیاره یه کاتێ سه ری هه لدا که جیاوازی دروست بوو له نێوان سه رکردایه تی هزی و سه رکردایه تی سیاسی نه ته وه دا، نه وه ش له دوا ی نه و گێچه له ی بووه هۆی تیاچونی ده سه لاتێ جێنشینه پاشدیه کان له نه نجامی مملانه ی نێوان سه رکردایه تی ده وه له تی راشده و ئاراسته تیره یی و ده مارگیری و بۆچوونی هۆزه عه ره به بیابان نشینه کاندایه وه دا هه ره ها بزوتنه وه کانی تر که دوا یی په ی دا بوون له بزوتنه وه ی (الرده) و یاخی بونی سیاسی که گشت جارێک هه مان هه لیه یان دووباره ده کرده وه تا له ئاکامدا به په وه په وه یه وه ی پاسته و خۆ گۆتایی پێ هات له نێوان ده سه لاتدارانی ده وه له تی مه دینه که پابه ندبون به سیاسه تی گشتی ئیسلامه وه، وه ک (حسینی کوری عه لی) و عه بدولای کوی زویه یرو، (محمد ذی النفس الزکیه) و زهیدی کوی عه لی (خوا یان لێ رازی بیته) هتد، وه له نێوان پیاوانی سه رکردایه تی سیاسی که سه ره به خیزانی حوکمرانان بوون هه ره ها سه ره ک هۆزه کانیش، نه مه ش بووه هۆی ده رکه وتنی ده رچه ی په گه زپه رستیتێ و تیره گه ری نه و چه رخش که چه رخی په وه په وه یه وه بوو گۆتایی هات به تیکشکاندنێ سه رکرده هزی په پابه ندیه کان به ئیسلامه وه و پاشه کشێ کردنیان له شێوه ی ده سه ته ی زانیان و سه رکرده ئایینی په کان له سیاسهت و حوکمرانی دا و

به شیوهی دابراو نه یارانہ مانه وه. به تپه پوونی کاتیش نه دابراو
 گروپه راییه دریشه کیژاو چنده سدهی خیاندو له ناگامدا شوینه واری خوی
 له سر هزری ئیسلامی و هزری پیاوانی نه و بواره و پایه خه گانیان به جی هیشت،
 لیږه وه قوتا بخانه ی کلاسیک و لاساییکړنه وه سهری هه لداو ورده ورده
 تیزوانینی به شگه راییه (النظر الجزئی) هاته کایه وه و تاك په پیره وگه راییه زمانه وانی
 بڼه تیگه یشتن له سروس و ده قه کان گه شای کرد، مه ترسی له سر شهریه تی
 ئیسلامیش به هوی ده ست تیور دانی لاواز شوینک و ته کان بووه هوی
 ناراسته کردنی کلاسیک و دوگمایه تی، وه شتیکی سروش ته په که ناپنده ی نه م
 قوتا بخانه هزیه ش له سده ده گانی دواتر دا ده بیتکه هوی وه ستانه وه ی هزری
 ئیسلامی له سر حال ته تی چاخی سهره تایی ئیسلام و گه پانه وه بڼه مان وینه ی
 میژوویی و نو قم بوونی له شته بڼه پایه خه کان و یادداشته میژوویه کاندو پوچوون له
 به پیژر گر تیاندا. به م شیوه په په گو پیشه ی هزری سهر کرده کومه لایه تی و
 سیاسی یه کان وشک هه لات و نه م سهر کردانه چوکیان داداو له شیوه ی لی که و ته یی و
 کولبونی فیکرو نه قامیی سیاسی دا. نه مانه ی باس مان کرد بیگومان ده بنه هوی
 نه وه ی نه ته وه بکه ویتنه ناو گیزا و پکی کلاسیکی و چق به ست و له کار که و ته ی
 هزری سهر کرده ی فیکری، واته (زانا کان) نه وانه ی که ئیتر نه یانتوانی پینگه
 به رنه وه سهر سهر چاوه گانی ژمانی کرداریانه ی کومه لایه تی و سیاسی که لی
 هه لگوزن له لایه که وه، وه که و تنه ئیومستی سته م و قین و داړوخانی سیاسی و
 کومه لایه تی له لایه کی تره وه، سهر کرده سیاسی و کومه لایه تی یه کان له هه مان
 کاتا نه یانتوانی بناغیه کی هزری و دابریژینه وه که پشتی پی ببه ست و تینویتی
 چاره سهر کردن و پهره سهندن و دوزینه وه ی به دله کان بشکینن.

به م پییه لاساییکړنه وه و چق به ستنی هزری له لایه که وه گه ماروی
 نه ته وه ی داو قین و سته می سیاسیش له لایه کی تره وه، که به ته واره تی وینه ی
 میژووی ده ول ته دواکه و توه گانی جیهانی ئیسلامی نیشان ده دات و یه کیکیشه
 له گرنه گترین نه و هوکارانه ی که بوونه ته هوی که و تنه ژیر چه پوکی داگیر که ران و
 زالبونی ده سه لاتی بیانی هاوچرخ به سهر نه ته وه دا - دوی داگیر کاری مه غول و
 خاچ په رستان -. نه وه ی لیږه دا گرنگه باسی لیوه بکه ین نه وه یه که هره سهیتانی
 نه ته وه و تیگرمانی دام و ده زگا گانی و سنور به ندی له بیر کردنه وه یدا له سایه ی
 پروگرامیکی میژوویی کلاسیکی دا مه ترسی یه کی گه وره ی هتیا به ناراه نه ویش

بریتی بوو له وهی که نه ته وهی ئیسلامی و سه رکړده کانی په دوی ده رچه ی چاره سهری تازه دا بگه پتن نه ویش به لاساییکړدنه وهی شارستانیتی بیانی، جا به خوشی بی یان به زقرو ملکه چی بیت، به لام نه مه شیان له ناکامدا بووه هوی زیاتر لاوازیونی نه ته وه و هره س هیتانی، نه ته وه دوو چاری دیارده یه ک بوو که توپژره وان پی دی ده لپن دیارده ی (قراوان بوون و کشان له جیابوونه وهی شارستانیتی دا له پووی (ثابووری ته کنه لوزی) یه وه له نیوان باکورو باشوردا یان له نیوان ده ولته پیشه سازی په پیشکه وتوه کان و ده ولته دواکه وتوه کانی جیهانی سیهم که ده ولته تانی جیهانی ئیسلامی زقریه ی پانتایی و دیارترین نیشانه کانی ده نوپتن.

گرنګترین نه و په ندانه ی که له هزی بهش بهش بوون و داپران و خو خواردنه وه دا ودرده گیریت بریتی یه له شکست هیتانی قوتاخانه ی کلاسیکی میژوویسوه که پانه وه بو ژبانی نیوخونه میژوویه کان کاریکه دژ به سروشتی شته کان و جم و جول و بزافی ژبان به پی کات و شوین و هزو تواناکان.

سوریون له سر گرته بهری نه و شیوازه ی پیشوو له هزو ده رچه کانی کلاسیک له چاکسازی و کاروباره کاند ا شتیکه نابیت خومانی پی بدهین به ده سته وه نه گهر زووتر شانمان نه دابیت به نه و ناکامه ترسناکانه ی لی ده که ویته وه که پیشتر باسماں کرد دواکه وتن و لاوازیون و هره سهیتان و تیک شکان له به رده م نه و جه نګه هزیانه ی به خه ی به ولاتمان گرتبو و گرتوه.

پتویسته نه ته وه که مان پڼګه یه کی نوئ بگریته بهرو سه رکړده و بیرپاره کانپشی له ه ولتکی نوئ و پاست و دروست دا بن بو گرته بهری پڼګه ی سه رکه وتن و خو لادان له پڼګه داخواه کان و پروگرامه نه زوکه کان.

به لام ده پرسین ثایا نه و شیوازه نوئ یه کامه یه؟ نه ی ده رچه تازه کان چین؟ ناوه پڼکیان چی یه؟ پوخساره کانی چین؟ چون تاقی بکهینه وه تا بزانی نه م پڼګه و شیوازه باشتر و پر له خیروبیتر ده بی له وهی پیشتر و ده توانیت نه و شتانه بنیته دی که تا نه مړ نه هاتونه ته دی؟ بو نه وهی نه وه بهینیته دی پتویسته له سه ره تاوه له دیارده یه تیګه یین، بزانی چون سهری ه لدا؟ بزانی چون لاوازی و هره سهیتان ده ستی پیکرد؟ که یو بوچی؟ چون که شه ی سهند؟

تیګه یشتن له و نه خوشیه ی که دوو چاری جه سته و میژووی ئیسلامی بوه، و زانیسی چونی ته ی که شه کردن و شوینه واره کانی و دریزه کیشانی پتویستن بو

تیگه یشتن له خه سله ته کانی نه و ده رمان و چاره سهره ی که بوی دانه نین له گه ل
جوری نه و هه و لدا نه ی که پتویسته بو چاکسازی و نه خشه کیشانی پراکتیزه
کردنی.

۲- دهرچه ی ره سه نایه تی ئیسلامی هاوچه رخ:

وهك له ناوه كه یه وه دیاره ده بئی نه م دهرچه یه ده رچه و، چاره سه ره یك پتویسته
به وپه ری وردی یه وه له سه ر بنچینه ی ئیسلام دامه زرابی له مه به ستو عه قیده و
وینا کانی دا، چونکه نه و نه ته وه یه ی که مه به ستمانه گه شه بکات، بجزویت، بنیات
بنیت، نه ته وه ی ئیسلامی یه به خزی و عه قیده و به ها ره وشتی و پیکهاته ده رونی و
هزری یه که یه وه، جگه له وه ش هیچ پیکه یه کی تر نییه بو خسته جولای نه ته وه و
به ره و پیش بردنی ره وره وه ی، پیشکه وتنیشی له م پاستی یه بنچینه ی یه لانا دات
سه باره ت به تیگه یشتن له که سیتی نه ته وه و خانه کانی وزه و توانا کانی و
پالنه ره کانی به گه پخستنی نه گه ر چی زام و ده ردو نه خوشی دایگر تیبت و ته نگانه و
ناپه حه تی په نگو پوخساری گزپیی.

بیگومان نه وه نده ش به س نییه که جه وه ری چاره سه ره و دهرچه ی
نا راسته کردن ته نها ئا راسته یه کی ئیسلامی په تی بئی، چونکه ئیسلام کۆلکه ی
هاو به شه له نئوان (پیکه چاره ی کلاسیکی میژووی ئیسلامی) و (چاره سه ری
ئیسلامی هاوچه رخانه ی ره سه ن)، له به ره وه پتویسته هه موو لایه نه کانی نه م پیکه
ره سه نه ئیسلامی و هاوچه رخه دیاری بکه یین که نه م پیکه یه ی پئی جیا ده کریته وه
له پیکه کانی ترو مه رجه کانی کاریگه ریتی تیا دایه و هۆکاره کانی سه رکه وتنیشی
له خزگرتوه.

نه و دیاری کردنه ی که لیتره دا پتویسته جه ختکردنه وه یه له سه ر ره سه نایه تی و
هاوچه رختی نه و پیکه چاره سه ره ی که پیشنیارکراوه، به و واتایه ی که پیکه چاره
که له دهرچه ی عه قیده و به ها ره وشتی و په مه که ئیسلامیه کانه وه به ره و واقعی
هاوچه رخانه ی نه ته وه و نه و کیشانه ی که هه یه تی و په یوه ندییان به وه وه هه یه
له ده رک کردن به په هه نده کانی کات و شوین هه نگاو بئی و به تیگه یشتن له که لتورو
نه زمونی ئیسلامی چاخ سهره تای سه ره لدا نی ئیسلام له لایه که وه و ده رک کردن
به واتای گۆپانکاری یه چه ندیتی و چۆنیه تی یه کانی ژبانی مروف به گشتی
بو تیگه یشتن له گشتگرتیتی و قوولبونه وه و کارامه یی و شیکردنه وه ش له لایه کی تر،

نەمەش جىاوازە لە پىڭچە چارە كلاسىكى و دەرچە لاسايىكردنە وەكان تا دەگەينە چارە سەرو سىياسەت وىنای ئىسلامى ھاوچەرخ كە تەعبىر بىت بگرە ھاوپىڭىش بىت لەگەل پىداويسىتى يەكانى واقىقى نەتە وە و خواستەنە پىويسىتىتى لەپووبە پووبنە وە يەكى راستە قىنەدا، وە لەسەر بنچىنەى بە ھاوپەشتى يەكان و وىناو ئامانجە ئىسلامى يەكان. بەم شىئو يە دەتوانىن تواناكان بۆ نەتە وە كەمان بگىزىنە وە و بىتتە شىاوى سەر كىردايەتى، وە بەخۆى و بە ھاوپەشتى و ئامانجە بەرزەكانى يە وە ئاراستەى كاروانى مۆفائەتى بەرە و چاكي دەبن.

لىكەندە وە و چەمكى ئىمە بۆ (پەسەنایەتى ھاوچەرخ) (۲) واتە مامەلە كردن لەگەل واقىقى ھاوچەرخانەدا لەدەرچەكانى نەتە وە و خويىەتى ئىسلاميانەىدا بە واتای گشتگىرى يە بە پلەى يەكەم، بەم پىيە واتە تىگەيشتىنى ھەموايەتى لەبەجىيەتەن و سىياسەتە ئىسلامى يە بەرايى يەكان بە ھەموو پەھەندە شويىنى و كاتىبە كانىشى يە وە، وە تىگەيشتن و ھەلگواسىتىنى ئامانج و مەبەست و پەيوەندى يە راست و دروستەكانى تا بىتتە بنچىنە يەكى مامەلە كردن لەگەل ھەموو لايەنەكانى ژيان و كۆمەلگەى ھاوچەرخدا و تاكو نەتە وە بچىتە سەر كورسى سەر كىردايەتى شارستانىتى (ژىارى).

پەسەنایەتى ھاوچەرخ پىويسىتى بە توانا و شارەزايى ھونەرى و سەلامەتى پىرۆگرام ھەيە ھەروەھا دەرچەى توۋىژىنە وە و شى كىردنە وە ش لەسەر بناغەكانى سىروشت و فىطرە ناسى و كارامەيى و ھەموارە سە دەگىتتە وە، ھەموارە سەكەش دەرچەى واقىقى و دۆزۇ كىشە و تواناكانى بە ئاراستەى ئىسلام و گشتگىرىتى و مەبەست و بە ھاوپەشتى و ئاراستەكانى يە وە دەگىتتە بەر. وە بە پىرۆگرامى گشتى

(۲) لەپووبى تىقۇرى تەجىرىيە وە، زاراوەى پەسەنایەتى پىويسىت بە ھىچ باسكردن و خستەنە سەرىك ناكات، چونكە مەبەست لە ھەلقولانە لەخود مامەلە كىردنە لەگەل واقىقى بە شىئو يەكى ھەموارە بەلام بەمۆى ئو لىكە كەوتنە پۆشنىبرى يە ئىسلامى يە شىئو يەندراو ھەلقەى ھاتۆتە ئارو ھەموارەى پەسەنایەتى لەلای كەسانى سەر بە قوتابخانەى كلاسكى تەنھا گەپانە وە بۆ مۆزۇ دەگىتتە وە بەخۆى و ئو دۆزۇ ھەموارەى لە سەردەمە پەيوەندەكاندا پەيوەندە، بەلام زاراوەى ھاوچەرخىتى كە پىچەوانەى پەسەنایەتى يە لای ئو ئو ماناى مامەلە كردن لەگەل دۆزەكانى جىيەھانى ئىستار ئەم سەردەمەدا ناگەيىتتە بەلگە واتە بەغەرب كىردن و داڭىنى نەتە وە ئىسلامى لە بەھاو بىناكانى، وە بەناو پۆشنىبرى مەدەنى و خۆر ئاوايى يەكان پىيان واپە كە زاراوەى پەسەنایەتى واتە كۆنەپەرسىتى، وە زاراوەى ھاوچەرخىش واتە بەغەرىي كىردن، بەم شىئو يە ھەردو زاراوە كە لەم قوتانغەدا پىڭكە و كۆپىنەتە وە ئو مانايەى كە ئىمە مەبەستەن پووبى و ئاشكەرايە كە بىرىتى يە لە ھەلقەلەن و لە بەھاكانى خودى بىناكانى ئىسلامە وە بەرە مامەلە كردن لەگەل دۆزە ھاوچەرخە كەيدا.

کرداریانه‌ی زانستی ده‌گرت گواستنه‌وه‌ی هزر و شارستانیتی پتویست له‌جئ به‌جئ کردن و موماره‌سه جۆراو جۆره‌کان له‌کۆمه‌لگه‌ی شوان کاره‌یی و کشتوکالی و بازگانیستی ساده‌وه به‌دیبه‌تیریت بۆ جیهانی په‌یوه‌نده‌ی کردنی میکانیزمی و جم و جولی به‌رده‌وام و ئه‌و شتانه‌ی په‌یوه‌ندیان به‌و بوارانه‌وه هه‌یه له‌گۆران هینان به‌سه‌ر جۆری تواناکان و موماره‌سه و پیش‌په‌وه‌ی کردنه‌کانی دا له‌شیوه‌ی سامان و به‌روبووم و هۆکار و گۆپان هینان به‌سه‌ر پت و لایه‌ستی په‌کان و فرمانه‌کانی تا‌ک و کۆمه‌ل و دام و ده‌زگا سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و ئابوری په‌کاندا تا وه‌لامی مل ملانی و ئه‌و مه‌ترسی و ده‌رفه‌تانه‌ش بداته‌وه که جیهان که‌لکی لی ده‌بینی و به‌هۆی قه‌یرانه‌کانیشی په‌وه سکا‌لایان له‌ده‌ست ده‌کات. که‌واته ده‌بی به‌بیرکردنه‌وه له‌ده‌رچه هه‌موانه‌یی و گشت گیری په‌کانه‌وه ده‌ست پت بکه‌ین تا چاوپیدا‌خشانه‌وه و ورده‌کاری کردن له‌گه‌ل جم و جوله‌کانی کۆمه‌لی مۆیی و چری و مامه‌لاتی گشتی یاندا. ئه‌مه‌ش به‌پله‌ی یه‌که‌م واته هۆشیار بوونی ته‌وا و چرو پر سه‌باره‌ت به‌مه‌به‌سته‌کانی شه‌ریعت و هزری کۆمه‌لایه‌تی هاوچه‌رخ و داپشتنه‌وه‌ی ئه‌و سستم و پتک خراوانه‌ی که جم و جوله‌کانی ئاراسته ده‌کات و جله‌وگیری ده‌کات، به‌شیوه‌یه‌ک که کۆمه‌لگه‌ی ئیسلامی به‌خه‌سله‌تی ئیسلامیانه‌ی خۆیه‌وه به‌مێنێته‌وه که به‌دادپه‌روه‌ری و پاویژ و هاوکاری و براهه‌تی و به‌ها ئیسلامی په‌کانی تروه ناسراوه به‌بێ ئه‌وه‌ی که لاوازی و پیربون و به‌ش خوران پوی تی بکات یان فه‌ساد و زنده‌په‌وه‌ی و له‌جری بیگرتنه‌وه.

بۆ هینانه‌دی ئه‌م ئامانجه‌ی په‌سه‌نایه‌تی ئیسلامی هاوچه‌رخ ده‌بی جارێکی تر پرۆگرامی باس و توێژینه‌وه‌ی ئیسلامی دابڕێژینه‌وه تا به‌ده‌رچه‌یه‌کی ئیسلامیانه‌وه بناغه‌ی موماره‌سه و ده‌رك پت کردن و کارامه‌یی دا بنیین به‌ره‌و ئیسلام و مه‌به‌ست و به‌ها و پتک‌خسته‌ شارستان و کۆمه‌لایه‌تی په‌کانی، ئه‌مه‌ش مانای دوو باره‌کردنه‌وه‌ی یه‌ک په‌روه‌رده‌یی ده‌گرتنه‌وه به‌هه‌ردوو لایه‌نی رۆحیی به‌ها دار و هونه‌ری کرداری په‌وه له‌هه‌موو قۆناغه‌کانی دا و بایه‌خدا به‌ده‌رچه‌و فه‌لسه‌فه ئیسلامی په‌که‌ی و قوول بونه‌وه تیا‌یدا و پشپۆریه‌تی زانستیه‌ی له‌هه‌موو لقه‌کانی زانیاری دا، به‌تایبه‌تیش لایه‌نی زانسته مۆیی و کۆمه‌لایه‌تی په‌کان.

له‌کۆتایی دا په‌سه‌نایه‌تی ئیسلامی هاوچه‌رخ ده‌بیته هۆی پیداجوونه‌وه و پتک‌خسته‌وه‌ی په‌که‌مین به‌کان (الاولیات) و دوو باره داپشتنه‌وه‌ی پرۆگرام و هزر به‌شیوه‌یه‌ک که ئامراز و هۆکاره‌کانی په‌روه‌رده‌ی ئیسلامی پاسته‌قینه

له بهرده سندا بټتو جارېكي تر دامو ده زگاو دامه زراوه كان دابېژژينه وه به سياسي كومه لايه تي يانه وه تا به ته واوه تي شو پڅكخته راستو دروسته پټك به پټنه وه له چوڼيه تي جمو جوړلي كومه لگه به ره و ناوه دان كړنه وه دوياره بنياتنه وه له سر بناغي به ها په وشتي په كاني نيسلامو مه به سته پيروزه كاني.

د هرچي په سه نايه تي هاوچرخ له سر دوياسك به نده جا هر كاتي ويستان چاكسازي و ده سلاو پټشه نكي تي مرقايه تي بكه ين شو د بټي شو دوياسكه پټكه وه وه رېگرين، په نده ميژويي په كانيش هه موو جاره كان له ميژوودا به دريژايي چه ندين چه رخ و نه وه پټنمايي بو شو ده كن كه له گوزانكاري تي شارستانيتي دا كه شو دوياسكه ش له بيني ي عقيده يي پته و له گال بالا ده ستي هزي كاريگه ردا خويان ده بيننه وه. نه مه ش له سره تاي هاتني نيسلامدا بوو كه عقيده ي نيسلام هينده بټي گه رډو كاريگر بووه بيريشيان به پاده يه ك بالا ده ست بوو كه له سر لاپه په ي كاراييه كاني پياواني شو سهرده مه دا ديار بوو بزيه تواني يان ده ست پټش خه ري بكه له بريني شاده ماري بازگانيتي قوپه يشدا، هه روه ها توانايان له نه خشه كيژشاني سه ريازي و دبلوماسي جه نكي خه نده قو (صلح حديبيه) و پژگار كړدني شاري مه ككه دا، هه روه ها له و كار ه بټي وټنه يه دا كه بريني بياني شام بوو بو به هانا چووني سوپاي موسلمانان له جه نكي (يه رموك) دا له گال پومانه كاندا، هه روه ها له گال له كړدني ديوانه كان و نه خشه سياسي په كان و داكوتاني بناغو دامه زراوه ي توكمه، و بنياتناني مزگه وت و كړدني به فيژگي په روه رده و فيژكردن و بلاو كړدنه وه ي زانست و زانياري، كه هه مو نه مانه شايه تن له سر بالا ده ستي بيرتيژي نه ته وه ي نيسلامي و پياوه هه لكه وتوه كاني چاخي سره تاي نيسلام به سر شارستانيتي گه نده ل و خراب كاريان ده سلا تي هوزايه تي و تيره گه ري بټي سه رويه كه له چواره وريان بوون.

هه مان حال به سر شو و پابون و پا په پينه نه وروپي به هاوچه رخه شدا هات كه پالنه ري عقيده ي به كار هينا له پټكه پټناني بزوتنوه ي چاكسازي (پروستانتي) كه له پوانگه يه كي مه سيحي يانه ي كاريگه روه ده پوانتته ژيان و پولې مرقف تيايدا به مه به ستي چاكسازي كړدني تيژپوانيني ناييني مه سيحي يه وه له سه ده كاني ناوه راستدا له كاتيدا له و سهرده مه دا مه سيحيه ت له ناو خورافات و جادوگه ريدا نوم بوو بو، له پال نه مه شدا چاكسازي كړدن له پروگرامه كاني هزي نه وروپي دا ده ق و خواروخيچ و به ندركا بوو چه مكي حه رفي ده قه كان بو چيروكي خورافي پرژبلاو كه

نۆزىكى لى ئىسپارە پىرۋىزەكانى گاور و جولى كەدا تىمار كرابووتا عەقلى و توپىنە وەى زانستى پىكۇپىك لى ناو ئى و قالىبەدا بىمىننە وە .

بەم جۆرە ھەروەك چۆن ئىسلام و غەيرى ئىسلام لى بىناتنانى شارستانىيەدا تىپوانىنى عەقىدەيى و بالادەستى بىرتىپىيەكى كارىگە رىان كۆكردىبە وە بۆ ئى و پىرۋىزەيە ھەروەھا پابونە ھاوچەرخەكى ئى وروپاش ھەمان كارى كىرد .

دەرچەي پەسەنايەتى ھاوچەرخ تا ئى مېۋىش لەسەر ئى و دووباسك و كۆلەكەيە وەستاو و دەوەستىت كە يەكەمىان عەقىدەيەكى بىناتنەرانە و دووەمىشيان بىرتىپىيەكى كارىگە رىانەيە .

تەنھا جەخت كىردە وە لەسەر لايەنى عەقىدەيى ھىچ سودىك بە بزاڭى ئىسلامى ناگەيەننەت گەر تاقىكىردە وەيەك نەبىت بۆ جىبەجى كىردى ئى و عەقىدەيە بە شىۋازىكى پىكۇپىك، ھەروەك چۆن عەلمانى و خۆرئىاۋايى خوازەكانىش بە ھەمو جۆركانىيە و پابەندىبىنان تەنھا بە ھىزى خۆيان و بالادەستىيان لى داھىنانى ھاوچەرخانەيان ھەر تەنھا لى بوارەكانى فكىردا بىسۋودە، بەلگى پىۋىستە ھەردوولايەنەكە لىك بدىرتە وە ھەردو پىزەكە پىكە وە كارىكەن بۆ ھىنانەدى جىنشىنى لەسەر زەوى داۋ بىناتنانى شارستانىتى .

بەيەكاچونى ھەردوولايەنى عەقىدەيى و ھىزى لى ئاكامدا دەگاتە وە ئەوداپشەنەي كە سىروش و عەقلى پىكە وە دەبەستىت، واتە خستەكارى لى دەرگىردن بە سىروش و بابەت و دۆزەكانى و پىتمىاي كىردى عەقلى بە ئامانچ و مەبەستەكانى ژيان و سىروش (الوحى) لى گشتگىرتىتى گەردونى و پەوشت و بەھا بەرزەكانى ژيان و شارستانىتىدا . كىردارى چاكسازى بەوشىۋەيەكى كە باسما كىرد كە تىايدا ھەردو جۆرەكە يەك دەگىرنە وە لى ئاكامدا دەبىتە كىردارىكى ھىزى لى پىرۋىگرام و شىۋازدا واتە ئى و قەيرانەي كە ئى مېۋى نەتە وەكانى گىرتتە وە لى بىنەپەتدا قەيرانىكى ھىزىيە .

بى گومان بانگەشە كىردن بۆ دەرچەيەكى پاستەقىنە و يەكالا كىردە وەي لايەنەكانى و دىبارى كىردى پىشىنىيەكان و خستە پوى پلان و نەخشەكانى لى ئىستوى ئى و بىرىارو نوسە رو سەركىدە سىياسى و كۆمەلايەتىيە ھۆشيارانەدايە كە پىۋىستە لەسەر رىان خەبات بىكەن لى پوون كىردە وەي وىنەيەكى پاك و بىگەردى شارستانىيەت و ھۆشيار كىردە وەي نەتە وەدا و بىناتنانە وەي بناغەكانى تا تۆوى دىرەختى چاكسازى چەكەرە بىكات و گەشەبىكات و بەرھەمدارىن .

وا دهرده که وی که پښاکه لیل و پښاوپنچ بښ نه مهش سروشتی ده ست
 پښکردنی هه مو کارنیکه له سهره تاوه، هه مو سهره تایه کیش قورس و گرانه، به لام
 نایا چ کاتښ خه لکی ته نها له بهر ناسانی پښکيه کيان هه لږاردووه؟! به لکو خه لکی
 بښه وه چا کيان کردووه به لاداو خویان توندو تول کردوته وه تا بگه نه نامانچ نه ک
 ته نها پښاکه له کول خویان بگه نه وه.

دووه م - ره گي میژووی نه م قهیرانه:

۱- گورانی بناغه ی سیاسی: ده شته کی په کان و ناژاوه و پوخانی جښینه راشده کان:

وه ک پښتر باسماں کرد بزمان دهر که وت که بښ گومان پښکيه چاره ی ئیسلامی
 کارنیکه هه رده بښ بگيرته بهر بښ پښگارکردنی نه ته وه که مان له قهیرانی لاوازی و لیک
 هه لوه شان و دواکه وتنی له یواری ناوه دانسی و دیارنه بونی له کاروانی
 گه شه پیدانی شارستانیته ته میژودا. له لاپه په کانی پښسوودا به کورتی نه وه ول و
 تیکوښانه ی نه ته وه مان باسکرد که چوڼ په نجی کښاوه له پښاو خوپښگارکردن و
 تازه گری دا هه رله وکاته وه که پویه پوی ململانی شارستانیته خورناوای
 هاوچرخ بښه وه و به وه وښه شه وه که لیک تالی و دهرده سهری و خه م و تیکشکانی
 چه شتووه، بویه که م جاریش له میژوودا به شتووه یه کی زقد ویران که رانه پویه پوی
 نه ته وه که مان بونه وه که نه ویش ململانی شارستانیته بو، زانیشمان که چوڼ
 نه ته وه که مان له هه مو هه وله کانی دا شکستی خوارد کاتښ ده یویست خوی له م
 قهیرانه پښگار بکات، و به رهنکاری پویه پویه بونه وه ی شارستانیته
 خورناوای بښه وه.

نه گه ر دلنیا و سورین له سهرنه وه ی که ته نها په سه نایه تی ئیسلامی نه م
 نه ته وه به مان له قهیرانه پښگار ده کات و پشتی نه ولوازی و تیک پمانه ده شکښتی
 که په خه ی بښ گرتووه، له نه نجامی نه وشی کردنه وه یه ی که کردمان و نه و
 واقعش که نه ته وه ی ئیسلامی تیایدا به تی نه و پتویسته ناخ و ناوه پوکی نه و
 قهیرانه بزاین هه روه ها جه مسهره کانیشی بناسین تا له ویتوه برؤینه ناو جه وه ی
 نه و قهیرانه ی که وای لیکردین که به هوی نه ناسینیه وه جیابوینه ته وه
 له کاروانه که مان وای لیکردین چه ندجار له پښچ و قورته کانی سهره پماندا
 به درنژایی میژووی نه ته وه که مان بگه وین و هه ل سینه وه.

بئگومان نه نجامدانی کارئکی بهم جوړه که پوچون و قول بونهی ده وی بـ
 قولایی باسه کان و گیشتنی به پرهگ و پیشه کان وه ناپازی بونه به توکیلی
 دهره کی یان هرچه نده له بناغی په روه رده یماندا وه له کار پیکردنی عه قلماند
 دریغمان کردوه پالنه ره کانی ترس و هه یبه تداری و پیروزیمان له ده ست دابیت،
 هندی جار ه نگوای دلسوزانه شمان بق نابیت و زور جاریش وانه بوویتین، له ژیر
 کاریگری به کانی ململانی نه ته وایه تی و گروپ گه رای و تایه فه گری و هزی دا
 به درژای ژبانی نه ته وه که مان و میژوی درژخایه نی دا، که مجار له میژودا پووی
 راسته قینهی نه ته وه یه خراوه ته به رچا و به لکو له زړبهی حاله کاند وون بووه
 به هوی ترسم و بیم و پیروز راگرتنه وه و که عقل و هزره کان توشی نیفلجی
 ده هاتن و نه یان ده توانی بگه نه راستی و عقل و کردار.

له بهر نه وه پیویسته له سره مان جارئکی تر چاوپخشیتینه وه به قه واره ی
 خومان و میژووماندا له سره تاوه تا نه مرق به شیوه یه کی گشتی،
 به چاوپیاخشان دنیکی وردو پشکنه رانه ی دا که تی گیشتنیکی راست و دروست
 بیتینه ناروه نه که به پیروز گرتنیکسی بئ ناوهره پوک یان سر زه نشست کردن و
 زپاندنیکسی چه پهلای نه زکانه.

سهره تای سهره لدانی نه م قهیرانه ی ناوقه واره ی خودی نه ته وه و میژووه که ی
 به ریا بونی نه و فیتنه گه وره یه بوو که له گه ل خویدا زنجیره یه که شه پی ناوخری
 له ناو کومه لگه و ده ولته تی نیسلامی دا هینایه کایه وه وه، نه وه بو خه لیفه ی سی هم
 (عوسمانی کوپی عه فغان) پاشان (علی کوپی نه بو تالیب) (خوایان لی رازی بیت)
 شه هید کران، نیرت خه لافه تی پاشدین پوخوا له شوپنه کهیدا سولتان و پاشای قین
 له دل و مال خوشه ویست و ده مارگیر ده سه لاتیان گرتنه ده ست که به ده ولته تی
 (به نی نومه ییه) ده ستی پی کرد.

به ریا بونی نه و فیتنه و ناژاوه یه و نه مانی ده سه لاتی پاشدین له پوداوه
 گرنگه کانی میژوومانه و نا کریت به سر یا ه لپورین تالی تی نه تگه یین و نه و
 هوکارانه ش نه زانین که بونه هوی که و تنه وه ی نه و ناژاوه یه و نه و شوپنه واره
 ترسناکانه ی له دوی خویه وه به جی هیشت که هندی له وانه تا نیستاش
 که ریگری هه یه له سر چاره نوسمان. تا کو پیره وی میژینه ی نه ته وه که مان به
 ته واره تی بزاین به رچا و پوژمن بین له وساکه وه تا نه و قوناغی نه مرق تیایدا نه ژین
 که به ده ست هندی له ناهه مواری به کانی یه وه ده نالینین.

نه و هۆکاره ی که بۆته به رپابونی فیتنه و هه ره سه پێتانی خه لافه تی پاشدین و
 نه و گۆرپانکاریه یه که پوی دا به رله وه ی پێشتر لای به لادا کرابێته وه، یان توانای
 پێویست بۆ تێپه راندنی دابین کرابی، نه وه ش نه و گۆرپانه بوو که به سه ره نه و بناغه
 سیاسی یه دا هات که سه ره کردایه تی و خه لافه تی ئیسلامی پاشدی له سه ری به ندبو،
 دوا ی نه وه ی که هاوه لانی و سوپای هاوه لانی و (کادێره کانیا ن) نه وان بناغه ی
 ده ولته تی پێغه مبه ر (ﷺ) بوون له ره نجی شانی نه وانیش ده ولته تی جێ نشینه
 پاشدیه کان پێک هات به خۆیان و نه وه مو ره وشته به رزو ئاراسته جوان و
 ئاماده باشی و پێگه یشتنه کامله ی تیا یاندا بو، هه ره نه وانیش بون که توانیا ن
 به رگری له ده ولته تی پێغه مبه ر (ﷺ) بکه ن له چاوتی برین و ده ست درێژی
 ئیمبراتۆره کانی نه و سه رده مه که فارس و پۆم بون بپارێزن، که چی ورده ورده
 ده رفه ت کرایه وه وه هاوه زۆر بوو تا سه ره ک هۆزو ده شته کی یه کان به خۆیان
 و خه سلته ده مارگیره کانیا نه وه بێته ناو سوپا وه شان به شانی نه مه ش ورده ورده
 پۆلی هاوه لانی پێغه مبه ر (ﷺ) که م بوه وه به هۆی شه مید بوون پیربونیانه وه،
 له نه نجامدا که له که بوونی نه و ده شته کی و سه ره ک تیرانه له ناو سوپا و ده ولته دا
 گه یشته راده یه ک که خه سلته کانی خۆیان بخه نه پال به ما گشتی یه کانی ئیسلام
 و چه مکی تیره گه ری و ده مارگیری تێکه لاو به ئیسلام بکه ن، وه نه وانه ی که
 خۆیان ملکه چ نه کرد بۆ شتێک که هاوه لانی پێغه مبه ر (ﷺ) نه و په ری ملکه چیان
 له به رامبه ردا نواندبوو نه ویش لایه نی په ره رده یی و مه شق و هۆشیارکردنه بوو
 به درێژایی سالانی بانگ خوازی و زه حمه ت کێشان بوو له پێناو بنیاتنانی ده ولت
 و کۆمه لگه ی موسلمان به رپه ریه ی پێغه مبه ر (ﷺ) و دواتریش خه لیفه راشیده
 پێشینه کان.

وه به تێپه رپوونی کات هێدی هێدی سه ره ک هۆزه کان و ده شته کی یه کان
 توانیا ن که سوپای فه تح و خه لافه ت بخه ژێر کێفی خۆیا نه وه و نه و بنچینه
 سیاسی یانه ش گۆرپانیا ن به سه ردا هات که ده سه لات ی خه لافه ت پشتی پێ به ستوه
 نه و به ها ره وشتی و ئامانج و مه به ست و پێوه ره پڕ له دلسۆزیا نه ی که پێغه مبه ر
 (ﷺ) کاری پێ ده کرد جیا بو له مه به ست و پێوه رانه ی که سوپای تازه و بناغه ی
 سیاسی تازه پشتی پێ به ستبوو.

له به رنه وه بێ گومان به دور نه نه زانرا که ئاژاوه یه کی به وجۆره ی که پویدا
 به رپایی و ده سه لات ی خه لافه ت بپوخی و سولتانی خاوه ن هۆز و ده مارگیری

سته مكار له جېگه یدا حوكم پانسی بكن، گورپان به سهر به پټوه بردنی سیاسى دا
هات، نیتړ سورشتی بوو که ده سولات گیشته ده ست سولتانی (بنی امیه) و
بنجی نه به ست بۆ عوسمان یان علی یان حه سن (خوا لی یان پازی بیت).

نه وهش هه رشتی کی سورشتی به که به دريژایی زیاتر له سه ده یه که هیچ
ده سولات و کاروبار نه دريژته ده ستی نه وژماره که مه ی پیاوونی پابند به
نیسلا می وه له مه ککه و مه دینه دا، بۆیه به دورنه ده زانرا که پیزه گانی حوسه یی.
کوپی علی و عه بدوللای کوپی زوبیر محمد (ذی النفس الزکیه) و زهیدی کوپی
علی هتد... له چهند جهنگی کی نه هلی مال ویزانکه ردا که زال بوون تیا یاندا بۆ
نه ریتی هوزایه تی و تیره گری بووه ونه وناپاسته به به هیز تر بوو له گه ل ئاراسته ی نه و
گه لانه ی هاتنه ناو نیسلا مه وه به فارس و پډم و هندو تورک و گه لانی تروه
به شیوه یه کی نه ره مه کی و به بی نه وه ی ده رفه تیکیان بۆ پرده خستنی که تیا یدا
په روه رده بکړن و مه شقیان پی بکړی تاله ناو بۆ ته ی نیسلا می دا بتوینه وه و
له هه موو خلتی نه فامی و ده مارگری پاکو بکړینه وه .

به م پی یهش سهره تای له پی لادان و دوور که وتنه وه له نامانجه پیوژو چه مه
بی گه ر دو پر وگرام به به رزه که ی نیسلا م، به زال بوونی نه عربی له پیاوونی خپله کی
ده ستی پی کړد بۆیه بناغه ی سیاسى گورپانی به سهر داهات تاله نا کامدا نه ته وه پوژى
به پوژیک گیشته که تیا یدا سستم و سه رکر دایه تی تی که له یه که بوو له نیسلا م و
جاهلییه ت .

۲- لیک ترازانى نړیوان سهرکر دایه تی هزری و سهرکر دایه تی سیاسى :

نه گه ر سوپای پر نگاریکاری نیسلا می و جی نشینه پاشدینه کان ده شته کیه کان
پیکیان هینابی هه نه وانیش دريژه یه یان به ده سه لاداریتی (بنی امیه) دابى ده کړی
هه نه وهش په کم هؤ کاروبوی بۆ گورپانکاری و له پی لادان، به روو بوومی نه م
گورپنکاری په له پووکاردا کاری کرده سهر ده ولته تی نیسلا می به لام کاری گه ری
مه عنه وی زور خراپتر، چونکه بووه هؤی که رتو په رت بوون و بهش بهش بونی
پیزه گانی سه رکر دایه تی که مه لایه تی یه که کان نه وهش له جیا بوونه وه ی سه رکر ده ی
هزری و سیاسى دا خو ی بینی یه وه نه مه شیان دیسان بو به بناغه یه کی تر بۆ
به ریا بونی هؤکاره گانی لاوازی و تیک پوخان و لیک په وینه وه و گه پانه وه ی نه و توانا
زودانه ی که نیسلا م له ناخی خه لک و نه ته وه کاند ته قانديیه وه .

دوای بهرپایونی دهسه لادارټی ده مارگریو قین له دلی له نټو سستمی کومه لگه ی ئیسلامیدا ئیتر سه رکردایه تی هزری ئیسلامی پابه ند به ئیسلامه وه که له خاکی حجازو مه لبه ندی خه لاقه تی پاشدیندا دابوو هم گورپانکاریه تازه یی په سه ند نه کردو، هه روه ها هزری گورپانکاری نوئو ئامانجه کانیشی هه ر په سه ند نه کردو خوی ئاماده کرد بۆ بهر بهرچ داننه وه وه بهر بهر هکانی کردنی ئو ده سه لاته له سه ر بنچینه یه کی عه قیده یی وه هزری، نه که له سه ر بنچینه یه کی تیره گری .

کاتی شه پی ناوخوی بۆ ماوه ی زیاتر له سه ده یه ک ئو بهر یارو که سه ئاین په روه رانه ی شه که ت و ماندوو کرد که نه یان توانی ئو جه ماوه ره له خویان کۆبکه نه وه که چه مک و سستمی تیره گرایي وه زیاته تی گورپانی به سه ر عه قل و بیرو بۆ چون و په روه رده یاندا هیتابوو، پیزه کانیان ناچاری پاشه کشه بوون له سه رکردایه تی سیاسي دوور که وتنه وه وازیان له شیوانی کوشستارو پوه پوبونه وه هیتا، ئیتر سه رکردایه تی سیاسي نویش هه ستا به پتگه ته سک کردنه وه ی ئو که سانه و گه مار و دانیان تابهرگرییان نه میتنی وه ولای دا ناچار یان بکات تامل بده ن بۆ گورپا په لی فرمانه کانیان ته نانه ت زانا پایه به رزه کانیش له سه رووشیا نه وه هه رچوار پتیشه و له و پشکه بی شه نه یبون ئه وه بوو پتیشه و (ئه بو حه نیفه) له به ندینخانه دا کۆچی دوایی کرد له سالی (۱۵۰ ک / ۷۶۷ ز)، به لام ئاماده نه بوو که ده سه لات دارټی سولته ی سیاسي ناپابه ند به ئیسلامه وه قه بول بکات. پتیشه و مالیکیش (۱۷۹ ک / ۷۹۵ ز) کۆچی دوایی کردوه، هیتده ی لی درا تاده ستی تووشی ئیفلجی هات له بهر ئه وه ی به ناشکرا فه توای دابوو له سه ر به تال کردنه وه ی (ته لاقی به رز و) وه هم فه توایه ش ده له لاتیکي سه لپی دژ به ده سه لاتی سیاسي له و سه رده مه دا هه بوو، (۳) هه روه ها پتیشه و ئه حمده (۲۴۱ ک / ۸۵۵ ز) کۆچی دوایی کردوه گه لی سزاو ئازار درا که نه یاریوو به نه خشه و پلانه کانی سولته ی سیاسي سه رده م، پتیشه و شافعیش (۲۰۴ ک / ۸۲۰ ز) کۆچی دوایی کردوه ناچار بوو که خاکی ژیر ده سه لاتی سولتان جی بیالی که به غدابوو دوای ئه وه گروپنکیان له یه مه نه وه نارد هه ری به هوی ترسانی سولته وه له هزرو چالاکی یه

(۳) خه لیفه عه بباسی یه کان په یمانیان له پیوانی وولات سه باره ت به به یعه ت و گوی رایه لیان بۆ خه لیفه وهرده گرت نهویش به وه ی سویندیان ده دان که نه گهر له ی په یمانه لابه دن ته لاقی ژنه کانیان بکه ویت.

سیاسیه کانی تاناچار په نای برد بڼ میسر - نه و سا که دور بو و له ده سه لاتی
 مه رکه زی سولتانه وه - بڼ نه وه ی پزگار بیی له پاونان و نه شک نه وه . نه م لیک
 ترازانه ی نیوان سهرکرایه تی هزی نیسلا می و سهرکرایه تی سیاسی کومه لایه تی
 بووه هوی نه وه ی که توانا کانی مروفی موسولمان چه ق ببه ستی و موسولمان
 بیته وه به خوری و هزی سسته مه

نیسلا میه که برمی و زیاتر ده روازه والابی له به رده م هیزه کانی فساد و
 کارلکاری و پماندندا . ورده ورده و وزه و گروتینی نیسلا مه تی به ره و لاوازیون و
 خاموشی ده چو ، هیچ شتیک له شارستانی تی نیسلا م و نه به خشیشانه ی که
 داویه تی به نه ته وه له به رده ستا نه مان مه گر نه و پاشماوانه نه بی که له شیوه ی
 (معالم الاسلام) دا وه ک نووړیکی پینمای له دلی خه لکیدا مابووه .

نه م لیک ترازانه له نیوان سهرکرایه تی هزی و سهرکرایه تی سیاسیدا بوو
 به زه مینه ی که له بار بڼ که شه کردنی نه و دردو نه خوشیانه ی که له ناینده دا دوو
 چاری نه ته وه بوون نه مپوش له پووی هزی و ماددیه وه - له گه ل نه وه ی که لاوازه و
 قه واره و بوونیشی له ژیر هه په شه ی دوژمنانیدایه - ته نگه نه فسه له به رامبه ر
 پوویه پوویونه وه و ململانی ی شارستانی تی هاوچه رخی خورنواوا که قوت بڼ ته وه
 به رامبه ر نه م نه ته وه یه و هه په شه ی ماددی و معنوی و به ویزان کردن و پووخان لی
 ده کات . نه م لیک ترازانه بووه هوی داپړینی سهرکرایه تی هزی له به رپر سیاریتی
 کومه لایه تی و موماره سه ی کردارییدا ، نه مه ش له لای خویه وه هوکاریکی
 بنچینه یی به له پشتی په ککه و ته یی عه قلی موسولمان و خاویوونه وه ی تاوای لی مات
 بپواته گوشه ی مزگه و ته کانه وه و له و کتیه تیوری و میژوویانده دا بگه پڼ که
 له ناوه پوکدا به شتیوازیکی و ه صفی و پروگرامیکی ته نها زمانه وانی ده ویت شیکاری
 مه به ست ده قی قورنات و سوننه ت بناسینئ و هه و لدانیکه که سولتان و دارو
 ده سه که ی له به کاره یتانی نه و ده قانه دا نه جامی بده ن وه هوکارو ئامرازیک بڼ
 شه رعاندنی خوارو و خپچی و له پڼ لادانه کانی سولتان ، تا له ئاکامدا نه م جه نگه
 به داخستنی ده رگای (اجتهاد) کوتای هات . له پاستیدا (اجتهاد) ده رگایه ک نی به
 تا کتوم بدری خانویه کیش نی به تابوختیرت ، به لکو لیزه دا مه به ستمان له نا کامی
 کاروباره کانه به چی گیشتن دوی نه وه ی نه و خاویوونه وه یه هزی موسولمانانی
 گرته وه وای لیکردن که سهرکرده سیاسی به کان پابه ند نه بن به نیسلا مه وه دواتر
 هه موو هه و له سیاسیه کانی سولتان نه وه بوو که قین له دل بی و ستم بکات و به لای

پاستو چه پدا خه لکی نازار بدات وه هه موو شتیک بکاته قوریانی له پتیناو پاراستنی بهرزه وه ندییه کانی خوئی و کورسی به کئی و ده سست و پتیه نده کانی، نه مهش وای کرد که ته نها مزگوتیان به ده سته وه بمینئێ له هه موو پروداویکی نوی و ده سه لات و سیاست بی ناگابن.

هه ر ئه م لیک ترازانه جاریکی تریش ده سستی خوئی وه شانده وه که بووه هئی بی ناگایی سه رکردایه تی سیاسی و بیرنه کردنه وه ی هه بوونی جه ماوه رو بنچینه یه کی هزری واکه خزمه تی بکات، ته رب له گه ل گۆپانکارییه کانیدا پروات و به هزری نوی و سیاست و به دیله کان سوخته ده وله مند بکات، له بهر ئه وه نامۆ نه بی به لاته وه که سه رکردایه تی سیاسی له سه رانسه ری میژووی ده وله تی ئیسلامیدا به ره و ده سه لاتیک سته م کار و قیل باز چو بیت و به پق و کینی خوئی جه ماوه ری سه رکوت کرد بی و نه ته وه هیچ ده رفه تیک پاوژگاری له به رده سستا نه بو بی وه هیچ پشکی کیشی نه بو بی له پابه راندنی کاروباری خۆیدا یان به گه ر خستنی قه ناعه ت و توانایه ک که تیایدا به دی ده کری. هه روه ها به لاته وه نامۆ نه بی که له نا کاما د تیکرایی نه ته وه ی ئیسلامی به ره و لیک هه لوه شان و نا ئومیدی و پاش گه ز بوونه وه ی شارستانیتی هه نگاری نابی له قه واره و، پونی و هزرییه ک ی و له دام و ده زگا کانیشدا،

کاریکی گران نی یه که خوینهر ده رک به و پمان و هه لوه شان وه سیاسییه بکات که دوو چاری جه سته ی نه ته وه ی ئیسلامی و یه ک بوونه ک ی بۆ ته وه هه ر له سه رده می پوو خانی ده سه لات ی خه لافه ته وه به لکو ئه وه گرنگه خوینهر جیاوازی بکات له نیوان ئه و و وه پالنه ره شارستانیتی یه که به ده رکه وتنی ئیسلام هه ل قولا له گه ل ئه و توانا مادییه و ئه و که له که بوون و یارمه تی یانه ی بۆ ته یه کیک له ئاسه واره کانی پال نه ره ئیسلامیه کان له سه ره تادا، که به هئی لاوازیوون و پوکانه وه ی نه ته وه کانی ده ورویه رییه وه بۆی هه لگه وت، سه ره پای ئه و ویران کارییه ی دوو چاری نه ته وه ی ئیسلامی بۆ وه وه و وه ی به ره و پتیش چرونی لاوازیو، چونکه لیژده دا شته که پژهیی یه ته نانه ت له و کاته شدا و وه ی پالنه ره ئیسلامیه که گه و ره بوو به پژه یه ک. هه روه ها ئه و شتانه شمان له یاد نه چی که دوو چاری سه رچاوه کانی و وه ی ئه م نه ته وه یه بووه له لیک هه لوه شان و شی بوونه وه، چونکه ئه و شتانه ی په یوه ندی به م ئا پاس ته گشتی یانه وه هه یه کاریکه ناتوانی به پوونی و ئاسانی تییینی بکری مه گه ر پاش ماوه یه کی درێژ خایه ن که

وورده وورده شوینه واره کان دهرده که ونو پووکاره ناشکر اکانی دهر پوختو
 پاشماوه که له که بووه که یش داده خوړیتو وورده وورده لارو ویری په هزی و
 کومه لایه تی په کان دهرده که ونو ته مو توژی سهریان دهر په ویته وه، هره که چوڼ
 نیستا نیمه به پوونی بارودوخی نه ته وه که مان ده بینین.

سپههم: ناوهر وکی قهیرانه که و بواره کانی راستگردنه وهی رپر هه:

۱- قهیرانی هزر نه که قهیرانی عه قیده:

سهره پای بوونی چه ند باز نه په کی به تال له و هه وله شکست خوار دوونه ی که
 دراوڼ بق چاره سهر به دیله کلاسیکی په کان، جا میژوویی بن یان بیانی، هیشتا
 تیپوانینی نیسلامیانه پوون نه بوته وه، به لکو تیکه ل گردنیکي زور له نیوان هزو
 عه قیده دا به دی ده کریت، وه که نه وهی هردوکیان په که شت بن وه سروشستیکي
 په هاو پر وژی په کی هه میسه بیان ه بی. نه مهش به هوی نه و شیواندنه ی که
 دوژمنانمان به هه موو هکاره کانی پاگه یانندیان و پوشنبیری و په روه رده بیان که
 تیاماندا دروستیان کردووه به هوی هه وله به رده واهه کانیان له چوار چپوه په کی
 پیک و پیک له باز نه ی نه و توژی نه وه خورمه لات ناسی و داگیر که رانه ی تاییه تن
 به توژی نه وهی کاروباری نیسلام و جیهانی نیسلامی. هره ها شتیکي دیکهش
 بووه ته هکار له لیل گردنی جینسیه ی نیسلامی هاوچرخ دا نه ویش بریتی په له و
 کوسپه دهر وونیانه ی که عه قلی موسولمانی وه که عه قلی گیانداریکي دپنده
 نیشاندوه، وای له کردووه که تیپوانینیکی شیکارانه ی نه بی و وه پتویست
 نه پوانیت ته که لتور و پر وژی په کانی پابردووی تا دهر که به ناوهر ویکه که ی بکات و
 جتگی بایه خ پی دانی بی، جیاوازی بکات له نیوان شته نه گزپو په هاو
 بنچینه یی کهان به و شتانه ی که دیاری کراوڼ ویتو ماوه په کن هره ها هه ست بکات
 به جیاگردنه وهی نه و شتانه ی په یوه ندیان به جه وه هره وه هیه له گه ل نه و
 شتانه ی په یوه ندیان به به جی هتان و شیوازه وه هیه به هوی نه و شته ی له
 ناخی دهر وونماندا چاندمان له واتاکانی ترسو تواناو متعانه به خ نه بوون
 توانامانی ثیفلیچ کرد له تیپوانین بق پووداوه کانی پابردوو خستنه پووی که مو
 کورپه کانی، له بهر نه وه تانه مپوش عه قلی موسلمان دیلی نه و چه مک و دهر چه
 بناغه بیانه ی که وای له کردووه ببیته گیر خوار دووی هه له کانی پابردوو له پی
 لادانه کانی به بی نه وهی بتوانیت له و ناوه ویکانه تی بکات و جیا یان بکاته وه و

پیره وه کان راست بکاته وه وه به قولایی نه و دۆزانه دا شو پیتته وه که پووبه پوویان ده بیتته وه وه ده ست که وتنی نه مه به ستانه ی له پشتیه وه له نیوان لۆچه کانیدا هیه تاکو کاروانه که به سه رکوتوویی و به متمانه وه پینگه بگریته به به ره و ناینده یه کی که شه دار نه که ده ستته پاچه له گوشه و که ناره کانی پابردووی پر له ته و مژدا دابنیشی.

جا نه گهر پزۆگرامی بیر کردنه وه گۆرانی به سه ردا نه یه ت وه ده رچه کانی راست نه گریته وه نه و اع قلی موسولمان به سستی و بی توانایی ده میتیتته وه، ناتوانیت به تیروانی نیکی ره خه گرانه و بینیه کی باشه وه پروانیتته شته کان، له به ره وه ته نها له جیگه ی خۆیدا چه ق ده به سستی به بی نه وه ی به ره و پتیشه وه برپات، به ره و چاره سه رکردنی نه و کیشه و گرفتانه ی که پۆزانه به شیوه یه کی شکست خواردو به درژیایی چه ندین سه ده و چه رخ و ده ولت دوویاره بوونه ته وه، به لگو نه م جوړه هه ول هه لانه ته نها نه ته وه مان ماندوو ده که ن و به ره و تیک پمانی ده به ن.

وه له و کارانه ی که باری عه قلی موسولمان زیاتر قورس و گران ده کات نه وه یه که گروه سه رکرده یی به فیکری و سیاسیه کانی نه ته وه به کۆ - جا به مه به سته وه بی یان بی مه به ست - پاش بی ئومیدی زال بوونیان له مل ملانیکانیان دا ده ستیان دایه مل پی که چ کردنی نه ته وه و تۆقاندنی عه قلی پۆله کانی له پووی مادی و ده روونی وه به شیوه یه کی و هه ر گروه ی پۆل و پله ی له سه رکرده یی نه ته وه و پووبه پوو بوونه وه ی لایه نه که ی تر دا به هیزو مسۆگه رکردبوو. به م شیوه یه سه رکردایه تی سیاسی شیوازی تۆقاندنی مادی گرتبوو به ره - نیتر به هه ر نیازی بووی - هه ره ها سه رکردایه تی هزیش تۆقاندنی ده روونی. نه مه ش بۆ نه وه ی عه قلی تاکی موسولمان لی بکه ویت و مل که چ بی بۆ ده سه لاتی نه م سه رکردایه تی یانه و هه ر نه مانیش ده ست به نه ناو کاروو باروو ژبانی تاییه تی تاکه کان و جم و جۆله کومه لایه تی و پک خسته کانیان، به چاو پۆشی کردن له ناخی نیازو مه به سته کانیان و چۆنیه تی لی تسی گه یشتنی هه ریه که و له و گروپانه له پۆلی خویان و پاکانه کردنی خویان له گرته به ری نه و پۆله ی که هه یانه. وه جی تی پتیه نیکی گریانایه یه که نه م تۆقاندن و تیرویی به گه یشتوته راده یه ک خودی سه رکردایه تی به سیاسی و هزیه کانیش ده رباز نه بوون له کاریگه ری به ویران که رانه که ی و به لاوزیوونی بنکه سیاسی و ژیاریه کانیان خۆشیان لاوزیوون ته نانه ت سه ر به خۆشیان له ده ست داو. وه مل که چ بوون بۆ هیزه بیانی یه کانی دۆزمنان و

چار برسیان، به بیّ نه وهی هیچ خیارنکی مه به سته کانی خوئی له بهر ده سستا مایی.

به م کۆتو به ندانه بینیهی عه قلی موسولمان به ند کراوه له نیتوان دوو پنگه دا جا یان ده بیّ میژووی پابردووی خوئی پیّ قه بول بکری به هه موو گری و گۆل و له پیّ لادانه کانی یه وه به وه جیّ په نجه په شانesh که به سه ر پرۆگرام و هزو دام و ده زگاگان و کۆمه لگه که یدا به جیّ میشتوو، یان پنگای دووهم هه ل بژیریت که به شیوه یه کی گشتی که توره که ی و میژوه که ی و هه موو بنه ماکانی که سیّتی قه واره ی خوئی په فر بکات و بی داته دوواوه، گوايه کاروانی میژووی نه ته وه که ی به درژیایی چه ندین سه ده دوو چاری کۆسپ و نه هامه تی هاتوو، وه هه روه ها (معالم) ی که سیّتی خوئی دوو چاری نه خوئی و ناشرین کردن و ده ردو زام هاتوو، ده ره نجای نه م تیوانینه ته لخش تیکه لکردنی هزو عه قیده وه ئامانج و هۆکاره کان ئاین و میژوو وه بنه ماکان و که سانی هه لکه وتوو هه روه ها به ها په وشتی یه کان و پووداوه کان چه مک و داب و نه ریته بق ماوه کان، له بهر نه وه عه قلی موسولمان دابهش بووه به سه ر دوو گروپدا یه کتیکان بانگی لی ده کات که هه موو نه و شتانه وه ر گریّت و قبولی بکات یان هه مووی به لاوه نابجیّ بیّ وازی لی بیّنی، وه نه بیتوانیه له بانگه شه کردنه که یدا جیاوازی بکات له نیتوان ئاین و میژوودا هه روه ها له نیتوان ئامانج و هۆکاردا، گروپه که ی تریشیان بانگه شه ی بق نه وه کرد نه و گه لو نه ته وانه ی توشی ده ردو به لا له دامهاتی ماددی دا هاتون بیّ گومان له بنه پتا قه یرانه که یان قه یراننکی مه عنه وی یه و په یوه ندی به ئاین و به ها په وشتی و بناغه که سیّتی و پال نه ره کانی بزواندن یه وه مه یه. دروشم و بانگه وازه کان به سه ر یه کدا تیکه لاویوون بینیه یان هینده ته لخ کردوو که تا ئیستاش نه ته وه ی ئیسلامیمان سه ر گه ردانه و نازانیت پویکاته کوئی و به ره و کوئی هه نگاو هه لگری و چون خوئی پزگار بکات و به چ لایه کدا پابکات.

بیّ گومان ده بیّ نه ته وه ی ئیسلامی به شیوه یه کی گشتی کاره که هه مووی له بهر چاو بگریّت و حسابی بق بکات هه موو ئیسلام قبول بکات هه روه ک چون پیّ گه یشتوو چه نکه قه واره ی خوئی له وه دا ده بینیته وه و هه روه ها بنه ما که سیّتی یه کانی خوئی، وه ناگری که به شیکی لی قه رامۆش بکات و وازی لی بیّنی، ئاین و به ها په وشتی یه کانمان شتیکی بنچینه بن بق مان، میژوو داب و نه ریت و پیشینه کانمان راستی یه کی ئاشکران، نه مانه واقمن و ناگری نکۆلی یان لی بگری

یان دهست بهرداریان ببین وه بهیئ نه وه بهیئ دان پیا نانی شمان به وه ناتوانین
پیکهاتهی که سیتی خۆمان و بناغه ی دهر و نیمان ته و او بکهین یان مامه لایه کی
دروست و دلسۆزانه بکهین.

دۆزه که لیژده دا نه وه نی یه کامه وهرده گرین و کامه یان وهرنا گرین به لگو
پرسیاره که لیژده دا نه مه یه: ئایا شوین کاری هه ریه که له و موفره داتی بنه ماو
میژوه مان کامه یه له عه قلۆ دهر و نساندا؟ پتویسته له سه رمان ئاینه که مان هه ر
هه مو وهریگرین به عه قیده و بنه ماو به ها پره وشتی و چه مک و دهر چه کانی یه وه،
وه ده بهیئ هیچ شتیک وه هیچ پوودا ویکسی میژووی و کلاسیکی و نه فامی و
ده مارگیری و لادان و به ریه سته کانی کات و شوین بهر چاومان لیئل نه کات، تا کو
نه ته وه عه قلی ئیسلامیمان وه تی پوانینی پا کو بی گهر دمان له په یامی پینومایی
خوای یه وه هه ل بگوازین، میژوو داب و نه ریتی بق ماوه و پا به ند بوون پی یانه وه و
پوودا وه کان و کات و شویتیش وه ک په ند و وانیه ک سودیان لی وهریگرین و بق
نه خشه کیشان و تی پوانینه کانمان کۆمه کمان بن، هه ریه که له وان هه ش ده بنه
پیشه نگ و نه زمون و ماده ده یه کی گرنگ بق بهر چا و پۆشنیمان له دووباره کردنه وه ی
نه وه هه ل و لادان و دژ وه ستاندنه مرۆی یانه ی که به م زه وی یه وه ده مان
به ستیتته وه و کۆت و قورساییه کانیش له نه ستق و بازوو گهر دمان بکهینه وه.

ئیمه توانایه کی ماده ی باش و داماتیکی زۆر زه بهنده مان له بهر ده ستایه .
نه مه ش پاستیه که هیچ مرۆفیکسی ژیر نکۆلای لی ناکات، خاک و زه وی
موسولمانانیش شایه ته به خۆی و کیشوهر و دهر یا و زه ریا کانی یه وه، که واته قه یرانی
نه ته وه که مان هه ر له قه واره ی خودی نه ته وه که دایه و په یوه ندی به بواری
دهر وونی و مه عه نوی یه وه هه یه، به لام گرفته که لیژده دایه ئایا مه به ست کام به شه ی
نه و لایه نه دهر وونی به مه عه وی یه یه؟ ئایا مه به ستیان هزرو داب و نه ریه کانی
نه فامی و تیره گه رای یه؟ یان مه به ستیان داب و نه ریه کانه؟ یا خود مه به ست پی یان
خورافیات و جادوو گه ری میلی یه؟ ئایا مه به ستیان نه و بگه ره و به رده و هزری یانه یه
که هاتونه ته ولاتی موسولمانانه وه؟ ئایا مه به ستیان لایه نی هه ناوی پۆمی یه
که نامۆ بیت هاتبیتته ناومان؟ زۆریه ی نه وانه ی له م دهر چه یه وه ده وانه یان له
پووی نامۆی هزرو نه زانی نی زانیاری یه وه یه یان له پووی فیرت و فیملو
دوژمنایه تی یه وه یه، زۆریه ی نه وانه ش مه به ستیان ئاین و عه قیده ی ئیسلامه.

به و كه سانه ده لئين كه كه وتونه ته ته لى ناموى هزرو نه زانينى زانبارى به عه قيدهى نه ته وه و كه له پوره كى كه به نيازى پاكو وه تىكه وتون، به و كه سانه ده لئين كه مه ودا له نتيوان خورافه و جادوو گه رى و نه فامى له گه ل نايينى نيسلام و عه قيده و به ها په وشتي يه كانى دا زور به رين و دووره، ناييا دوژمانان چيان له نايين و عه قيدهى نيمه ده وى كه هينده به په روشن بۆ توله سندنه وه؟ ناييا گه لانى موسولمان بيجگه له عه قيده و به ها نيسلاميه كان به ولاره ده توانيت خترو ستر له هيج شتيكى تردا ببينيت و دادى بدات؟ وه ناييا له دهروونى پۆله كانى نه مړى نه ته وه كه ماندا هيج خترو بترت ده بينريت جگه له و نيسلام و عه قيده و به ها په وشتيانهى كه له دهروونياندا ماوه ته وه؟

نایا نه وانه چ شتيك له نايينى نيسلام دا به عهيب ده گرن؟
 ناييا به وه لومهى ده كهن كه نيسلام بناغى يه كتاپه رستى و بپوا هينانه به خوى حق و داد په روه؟ ناييا ديسان نه وه به عهيب له سهر نيسلام ده گرن كه هه ميشه نيازى خترو چاكسازى و داد په روه رى و باوه ردارى و جى نشينيتى زهوى مه به سته؟ ناييا له سهر نه وه لومهى ده كهن كه نيسلام ته رازوى پاداشت و سزاي كرده وه كانى هه لگرتوه بۆ قيامت؟ هه روه ها له سهر چه ندين شتي ترى وه كه نه وهى كه نيسلام سه رچاوهى راويزكارى و بنه ماى دروست كردنى برايه تى و نه نيازى هاوكارى و په وشت به رزى و شكۆمه ندى و پاك و خاوينى و نيسقامهى هه يه و داواى پى نمایی كردن له خوا ده كات و خه لك بانگ ده كات بۆ سهر پى پاست و زانست و زانبارى؟ يان له سهر نه وه گله يى يان له نيسلام هه يه چونكه به ربهره كانى هينى شه پوه سادو سه ركه شى ده كات؟ يان له سهر نه وهى كه نيسلام له سهر موسولمان پتويستى ده كات كه پاستگوبى، سپارده بپاريزى، داد په روه رى، كاروباره كانى به ريكى راپه پيښى، سۆزو خوشه ويستى له نتيوان خه لكى دا بلاويكاته وه؟ نه مانه ي باسمان كرد ده رچه و به هاوينه ما و ناوه پۆكى نيسلامن جگه له مانه و پيچ وانه ي نه مانه ش نه فامى و سه رگه ردانى يه يان تىكه ل بوه به خورافه و جانوگه رى نه گه ر چى هه ندى له و كه سانه ش جوړه ها شتوازو فوښيل بگرنه به رو مى ووشه به ناره زوو بابده و نه خه نجر له سپر و گرام و گه و تپيه كانى (الانصراف) بوه شين.

ليڙهه ڊا به ڪورتي به لگهي ڦورٿان و ڦه رمووده ده خه ينه پوو تادئنيابن له و
پاستي يه كه په يامي نيسلام چي يه و چون ده ترانين له پرگراميكي پاستو
دروسته وه خو مان له هه مووگه ويري يه كي (تيگه يشتن و نامانجه كان) بپاريزن.

۱ - له چاوگه ڪاني به ها نيسلاميه ڪان له ڦورٿاني پيروزدا:

خوای په روه رنگار ده ڦه رموي:

درباره ي يه ڪتايي (ربوبييه ت و ئولو هييه ت) :

ثابته ټه ڪان:

- ﴿ انما الله اله واحد سبحانه ﴾ النساء: ۱۷۰.
- ﴿ فاعلم انه لا اله الا هو ﴾ محمد: ۱۹.
- ﴿ ما اتخذ الله من ولد وما كان معه من اله ﴾ المؤمنون: ۹۱.
- ﴿ فذلکم الله ربکم الحق ﴾ یونس: ۳۲.
- ﴿ ليس كمثله شيء وهو السميع البصير ﴾ الشورى: ۱۱.
- ﴿ ولو اتبع الحق اهواءهم لفسدت السموات والارض ومن فيهن ﴾ المؤمنون: ۷۱.
- ﴿ ان الله بالناس لرؤوف رحيم ﴾ الحج: ۶۵.
- ﴿ والهمك اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحيم ﴾ البقره: ۱۶۳.
- ﴿ ذلکم الله ربکم خالق کل شيء لا اله الا هو ﴾ غافر: ۶۲.
- ﴿ هو الله الذي لا اله الا هو عالم الغيب والشهادة ﴾ الحشر: ۲۲.
- ﴿ انما الهکم الله الذي لا اله الا هو وسع کل شيء علما ﴾ طه: ۹۸.
- ﴿ هل من خالق غير الله يرزقکم من السماء والارض لا اله الا هو ﴾ فاطر: ۳.
- ﴿ ما اتخذ الله من ولد وما كان معه من اله اذا لذهب کل اله بما خلق ولعلا بعضهم على بعض سبحانه الله عما يصفون ﴾ المؤمنون: ۹۱.
- ﴿ لو كان فيهما اله الا الله لفسدتا ف سبحانه الله رب العرش عما يصفون ﴾ الانبياء: ۲۲.
- ﴿ وما خلقنا السموات والارض وما بينهما الا بالحق ﴾ الحجر: ۸۵.
- ﴿ ذلك بان الله هو الحق وانه يحيى الموتى وانه على كل شيء قدير ﴾ الحج: ۶.
- ﴿ فذلکم الله ربکم الحق ﴾ یونس: ۳۲.

﴿ ان الله يامر بالعدل والاحسان وايتاء ذى القربى وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى ﴾ النحل: ٩٠.

﴿ قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم من اله غيره ولا تنقصوا المكيال والميزان ﴾ هود: ٨٤.

دعوتهم الى عبادة الله وحده لا شريك له
دعوتهم الى عبادة الله وحده لا شريك له

﴿ يا ايها الناس اتقوا ربكم الذى خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها وبث منهما رجالا كثيرا ونساء واتقوا الله الذى تساءلون به والارحام ان الله كان عليكم رقيبا ﴾ النساء: ١.

﴿ يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر وانثى وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم عند الله اتقاكم ﴾ الحجرات: ١٣.

﴿ واذا قال ربك للملائكة اني جاعل في الارض خليفة قالوا اتجعل فيها من يفسد فيها ويسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك قال اني اعلم ما لا تعلمون * وعلم آدم الاسماء كلها ﴾ البقرة: ٣٠ - ٣١.

﴿ واذا قال ربك للملائكة اني خالق بشرا من صلصال من حمأ مسنون * فاذا سويته ونفخت فيه من روحي فقعوا له ساجدين * فسجد الملائكة كلهم اجمعون * الا ابليس ابى ان يكون مع الساجدين ﴾ الحجر: ٢٨ - ٣١.

﴿ قل هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون ﴾ الزمر: ٩.

﴿ وقالوا لو كنا نسمع او نعقل ما كنا في اصحاب السعير ﴾ الملك: ١٠.

﴿ ولقد كرمنا بني ادم وحملناهم في البر والبحر ﴾ الاسراء: ٧٠.

﴿ وصوركم فاحسن صوركم ورزقكم من الطيبات ﴾ غافر: ٦٤.

﴿ انا جعلنا ما على الارض زينة لها لنبلوهم ايهم احسن عملا ﴾ الكهف: ٧.

﴿ الذى خلق الموت والحياة ليبلوكم ايكم احسن عملا ﴾ الملك: ٢.

﴿ لا اكراه في الدين قد تبين الرشد من الغي ﴾ البقرة: ٢٥٦.

﴿ وما لكم لا تقاتلون في سبيل الله والمستضعفين من الرجال والنساء والولدان ﴾ النساء: ٧٥.

﴿ لا ينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين ولم يخرجوكم من دياركم أن تبروهم وتقسطوا إليهم إن الله يحب المقسطين ﴾ * إنما ينهاكم الله عن الذين قاتلوكم في الدين وأخرجوكم من دياركم وظاهروا على إخراجكم أن تولوهم ومن يتولهم فأولئك هم الظالمون ﴿ الممتحنة: ٨ - ٩ .

سهبارة به دادو چاگساڙي فھر مويہ تي:

﴿ ولا تنس نصيبك من الدنيا واحسن كما احسن الله اليك ولا تبغ الفساد في الارض ان الله لا يحب المفسدين ﴾ القصص: ٧٧ .

﴿ ثم توفي كل نفس ما كسبت وهم لا يظلمون ﴾ البقرة: ٢٨١ .

﴿ اليوم تجزى كل نفس ما كسبت لا ظلم اليوم ان الله سريع الحساب ﴾ غافر: ١٧ .

﴿ ان الله لا يظلم الناس شيئا ولكن الناس انفسهم يظلمون ﴾ يونس: ٤٤ .

﴿ ان الله يامر بالعدل والاحسان وابتاء ذى القربى وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى يعظكم لعلكم تذكرون ﴾ النحل: ٩٠ .

﴿ كونوا قوامين بالقسط شهداء لله ولو على انفسكم او الوالدين والاقربين ﴾ النساء: ١٣٥ .

﴿ واذا حكمتم بين الناس ان تحكموا بالعدل ﴾ النساء: ٥٨ .

﴿ ولا يجرمنكم شنآن قوم على ألا تعدلوا اعدلوا هو اقرب للتقوى ﴾ المائدة: ٨ .

﴿ وقاتلوا في سبيل الله الذين يقاتلونكم ولا تعتدوا ان الله لا يحب المعتدين ﴾ البقرة: ١٩٠ .

﴿ ولتكن منكم امة يدعون الى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر وأولئك هم المفلحون ﴾ آل عمران: ١٠٤ .

﴿ وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الاثم والعدوان واتقوا الله ان الله شديد العقاب ﴾ المائدة: ٢ .

﴿ وجزاء سيئة سيئة مثلها فمن عفا واصلح فاجره على الله، انه لا يحب الظالمين ﴾ الشورى: ٤٠ .

له باره‌ی پرونده‌دان و نه بی‌وئی (بشیوئی و سته‌م و زیاده‌رویش) و ده‌ده رموی:

- ﴿ فهل عسيتم ان توليتم ان تفسدوا في الارض وتقطعوا ارحامكم ﴾ محمد: ٢٢.
- ﴿ ولا تفسدوا في الارض بعد اصلاحها ذلكم خير لكم ﴾ الاعراف: ٨٥.
- ﴿ فاذكروا آلاء الله ولا تعثوا في الارض مفسدين ﴾ الاعراف: ٧٤.
- ﴿ وما خلقنا السماء والارض وما بينهما باطلا ذلك ظن الذين كفروا فويل للذين كفروا من النار * ام نجعل الذين امنوا وعملوا الصالحات كالمفسدين في الارض ام نجعل المتقين كالفجار ﴾ ص: ٢٧ - ٢٨.
- ﴿ قال يا قوم اعبدوا الله ما لكم من اله غيره ولا تنقصوا المكيال والميزان اني اراكم بخير وانى اخاف عليكم عذاب يوم محيط * ويا قوم اوفسوا المكيال والميزان بالقسط ولا تبخسوا الناس اشياءهم ولا تعثوا في الارض مفسدين * بقية الله خير لكم ان كنتم مؤمنين وما انا عليكم بحفيظ ﴾ هود: ٨٤ - ٨٦.
- ﴿ والذين ينقضون عهد الله من بعد ميثاقه ويقطعون ما امر الله به ان يوصل ويفسدون في الارض اولئك هم اللعنة ولهم سوء الدار ﴾ الرعد: ٢٥.
- ﴿ فاستقم كما امرت ومن تاب معك ولا تطغوا ﴾ هود: ١١٢.
- ﴿ هذا وان للطاغين لشر مآب ﴾ ص: ٥٥.
- ﴿ ولا تطيعوا امر المسرفين ﴾ الشعراء: ١٥١.
- ﴿ ان فرعون لعال في الارض وانه لمن المسرفين ﴾ يونس: ٨٣.
- ﴿ وان مردنا الى الله وان المسرفين هم اصحاب النار ﴾ غافر: ٤٣.
- ﴿ فويل للذين ظلموا من عذاب يوم اليم ﴾ الزخرف: ٦٥.
- ﴿ انما السبيل على الذين يظلمون الناس ﴾ الشورى: ٤٢.
- ﴿ ثم ننجي الذين اتقوا ونذر الظالمين فيها جثيا ﴾ مريم: ٧٢.
- ﴿ وقيل للظالمين ذوقوا ما كنتم تكسبون ﴾ الزمر: ٢٤.
- ﴿ وعنت الوجوه للحى القيوم وقد خاب من حمل ظلما ﴾ طه: ١١١.

له سه‌راسه‌نگوئی و سپارده‌و چاکه‌کردن: فه‌رمویوتی:-

﴿ ان المسلمين والمسلمات والمؤمنين والمؤمنات والقانتين والقانتات والصادقين والصادقات والصابرين والصابرات والخاشعين والخاشعات والمتصدقين

والمصدقات والصائمين والصائمات والحافظين فروجهم والحافظات والذاكرين
الله كثيرا والذاكرات اعد الله لهم مغفرة واجرا عظيما ﴿ الاحزاب: ٣٥ .

﴿ قال الله هذا يوم ينفع الصادقين صدقهم ﴾ السائدة: ١١٩ .

﴿ ليجزى الله الصادقين بصدقهم ﴾ الاحزاب: ٢٤ .

﴿ الذين ينفقون في السراء والضراء الكاظمين الغيظ والعافين عن الناس ﴾
آل عمران: ١٣٤ .

﴿ وانفقوا مما جعلكم مستخلفين فيه ﴾ الحديد: ٧

﴿ والذين يكتزون الذهب والفضة ولا ينفقونها في سبيل الله فبشرهم بعذاب اليم ﴾
التوبة: (٣٤) .

﴿ وفي امواهم حق للسائل والمحروم ﴾ الذاريات: ١٩ .

﴿ والذين استجابوا لربهم واقاموا الصلاة وامرهم بشورى بينهم ومما رزقناهم
ينفقون ﴾ الشورى: ٣٨ .

﴿ ان المصدقين والمصدقات واقرضوا الله قرضا حسنا يضاعف لهم ﴾
الحديد: ١٨ .

﴿ يا ايها الذين آمنوا لا تبطلوا صدقاتكم بالمال ولاذى ﴾ البقرة: ٢٦٤ .

﴿ ولا تجعلوا الله عرضة لاييمانكم ان تبروا وتتقوا وتصلحوا بين الناس ﴾
البقرة: ٢٢٤ .

﴿ ارايت الذي يكذب بالدين * فذلك الذي يدع اليتيم * ولا يحض على طعام
المسكين ﴾ الماعون: ١-٣ .

﴿ يحق الله الربا ويرى الصدقات ﴾ البقرة: ٢٧٦ .

﴿ وتواصوا بالحق وتواصوا بالصبر ﴾ العصر: ٣ .

﴿ وتواصوا بالصبر وتواصوا بالرحمة ﴾ البلد: ١٧ .

﴿ ان الله يأمركم ان تؤدوا الامانات الى اهلها ﴾ النساء: ٥٨ .

﴿ والذين هم لاماناتهم وعهدهم راعون ﴾ المارج: ٣٢ .

﴿ قل تعالوا اتل ما حرم ربكم عليكم الا تشركوا به شيئا وبالوالدين احسانا ولا
تقتلوا اولادكم من املاق نحن نرزقكم وايهاهم ولا تقربوا الفواحش ما ظهر

منها وما بطن ولا تقتلوا النفس التي حرم الله الا بالحق ذلكم وصاكم به لعلكم تعقلون * ولا تقربوا مال اليتيم الا بالتي هي احسن حتى يبلغ اشده وافسوا الكيل والميزان بالقسط لا تكلف نفسا الا وسعها واذا قلتم فاعدلوا ولو كان ذا قربى وبعهد الله اوفوا ذلكم وصاكم به لعلكم تذكرون ﴿ الانعام: ١٥١-١٥٢ .

﴿ وان طائفتان من المؤمنين اقتتلوا فأصلحوا بينهما فان بغت احدهما على الاخرى فقاتلوا التي تبغي حتى تفيء الى امر الله فان فاءت فأصلحوا بينهما بالعدل واقتسوا ان الله يحب المقسطين * انما المؤمنون اخوة فاصلحوا بين اخويكم واتقوا الله لعلكم ترحمون * يايها الذين امنوا لا يسخر قوم من قوم عسى ان يكونوا خيرا منهم ولا نساء من نساء عسى ان يكن خيرا منهن ولا تلمزوا انفسكم ولا تباذروا بالالقاب بنس الاسم الفسوق بعد الايمان ومن لم يتب فاولئك هم الظالمون * يايها الذين امنوا اجتنبوا كثيرا من الظن ان بعض الظن اثم ولا تجسسوا ولا يغتب بعضكم بعضا يحب احدكم ان ياكل لحم اخيه ميتا فكرهتموه واتقوا الله ان الله تواب رحيم ﴿ الحجرات: ٩-١٢ .

﴿ ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة وجادلهم بالتي هي احسن ﴿ النحل: ١٢٥ .

سه بارت به زانستو مه عريضه و ناولد انكرد نه ووش: دد فه رموى:-

﴿ اقرأ باسم ربك الذي خلق * خلق الانسان من علق * اقرأ وربك الاكرم * الذى علم بالقلم ﴿ العلق: ١-٤ .

﴿ فامشوا فى مناكبها وكلوا من رزقه ﴿ الملوك: ١٥ .

﴿ ان الله يحب التوابين ويحب المتطهرين ﴿ البقره: ٢٢٢ .

﴿ قل سيروا فى الارض فانظروا كيف بدأ الخلق ﴿ النكبوت: ٢٠ .

﴿ وسخر لكم ما فى السماوات وما فى الارض جميعا منه .. ﴿ الحاثية: ١٣ .

﴿ ومن رحمته جعل لكم الليل والنهار لتسكنوا فيه ولتبتغوا من فضله... ﴿ القصص: ٧٣ .

له باره‌ی نیازو مه‌به‌ستی چاکه‌وه: فه‌رمویه‌تی:-

﴿وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الاثم والعدوان..﴾ المائدة: ۲.

﴿وقل اعملوا فیسری الله عملکم ورسوله والمؤمنون﴾ التوبه: ۱۰۵.

﴿فاستجاب لهم ربهم ائى لا اضع عمل عامل منكم من ذكر أو أنثى بعضکم من بعض...﴾ آل عمران: ۱۹۵.

﴿إنا لا نضع اجر المصلحين﴾ الاعراف: ۱۷۰.

﴿ومن يعمل سوءا او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفورا رحيما﴾ النساء: ۱۱۰.

﴿واستغفروا ربکم ثم توبوا الیه إن ربی رحیم ودود﴾ هود: ۹۰.

ب - سوننه‌ت پراکتیک و پشتگیرییه بۆقورئان:

ئه‌وه‌ی له‌پیشه‌وه هاتوو هه‌ندئ له‌ چاوگه‌کانی مه‌به‌سته گشتگیره‌کانی قورئانی پیروزیو، که له‌فه‌رموده‌کانی پیغه‌مبه‌ر(ﷺ) کردارو به‌پێوه‌به‌ریتی کۆمه‌لگای یه‌که‌م ستاف دا پنگی دابۆوه‌و جی‌به‌جی ده‌کرا. لێره‌شدا هه‌ندێک له‌فه‌رموده‌کانی پیغه‌مبه‌ر به‌شاهیدو به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئه‌و ئایه‌تانه‌ دینینه‌وه‌ تا خۆینه‌ر بزانی چۆن ئیسلام له‌ کیتاب و سوننه‌تدا چێترو گشت گیرتر له‌هه‌ر بیروباوه‌پو ئایین و فه‌لسه‌فه‌یه‌کی میژووی مرقایه‌تی هه‌موو پێداویستی و ئاواته‌کانی له‌ خۆگرتوو.

له‌ باره‌ی نییه‌تو ویزدان و به‌هاو ئی پرسراویتی مروی یه‌وه:

پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ده‌فه‌رموی:

((انما الاعمال بالنيات وانما لكل امرئ ما نوى))^(۴).

((ان الله لا ينظر الى اجسادکم ولا الى صورکم ولكن ينظر الى قلوبکم واعمالکم))^(۵)

((لا فضل لعربي على اعجمي الا بالتقوى))^(۶).

((من أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه))^(۷).

(۴) رواه البخاری ومسلم واصحاب السنن الاربع.

(۵) رواه مسلم واحمد وابن ماجه.

(۶) رواه احمد.

(۷) رواه احمد وابن ماجه.

((كرم المرء دينه، ومروءته عقله، وحسبه خلقه))^(٨).
 ((قل الحق ولو كان مرّاً))^(٩).
 ((البر حسن الخلق والاثم ما حاك في صدرك وكرهت ان يطلع عليه الناس))^(١٠).
 ((استفت قلبك وان افتاك المفتون))^(١١).
 ((الامارة امانه وهى يوم القيامة خزى وندامة الا من امر بحق وأدى بالحق عليه فيها))^(١٢).
 ((كلكم راع وكلكم مسؤول عن رعيته))^(١٣).
 ((افضل الجهاد كلمة حق عند سلطان جائر))^(١٤).
 ((ما نقض العهد قوم الا كان القتل بينهم ولا ظهرت الفاحشة في قوم قط الا سلط الله عليهم الموت))^(١٥).
 ((لا تجتمع امتى على ضلالة فاذا رايتم اختلافا فعليكم بالسواد الاعظم))^(١٦).
 ((من رأى منكم منكراً فليغيره بيده فان لم يستطع فليسانه فان لم يستطع فليقلبه وذلك اضعف الايمان))^(١٧).
سهبارة به دننه رمى و به زهينى و هاو كاري و رهوشه جوانى؛ ده شه رموئت؛
 ((فان الامام أن يخطيء في العفو خير من ان يخطيء في العقوبة))^(١٨).
 ((اتق الله حيث ما كنت وأتبع السيئة الحسنة تمحها وخالق الناس بخلق حسن))^(١٩).

(٨) رواه البيهقي والحاكم.

(٩) رواه ابن نعيم في الحلية.

(١٠) رواه البخارى في الادب المفرد ورواه مسلم والترمذى.

(١١) رواه البخارى في التاريخ وهو حديث حسن.

(١٢) رواه الحاكم وصححه.

(١٣) رواه البخارى ومسلم.

(١٤) رواه احمد واصحاب السنن الاربع وكذا الطبرانى فى الكبير والبيهقى فى شعب الايمان.

(١٥) رواه الحاكم وقال صحيح على شرط مسلم.

(١٦) بهذا اللفظ رواه ابن ماجه، وروى احمد والترمذى والحاكم مثله بالفاظ متقاربه.

(١٧) رواه احمد ومسلم واصحاب السنن الاربع.

(١٨) رواه الحاكم والبيهقى.

(١٩) رواه الحاكم و احمد والبيهقى والترمذى

- ((ما كان الرفق في قوم الا نفعهم وما كان الخرق في قوم الا ضرهم))^(٢٠).
 ((ان الله يحب الرفق في الامر كله))^(٢١).
 ((من يحرم الرفق يحرم الخير))^(٢٢).
 ((يسروا ولا تعسروا وبشروا ولا تنفروا))^(٢٣).
 ((ارحم من في الارض يرحمك من في السماء))^(٢٤).
 ((في كل ذات كبد حرى أجر))^(٢٥).
 ((من لا يرحم لا يُرحم))^(٢٦).
 ((الخلق كلهم عيال الله فأحبهم الى الله انفعهم لعياله))^(٢٧).
 ((ليس منا من لم يجل كبيرنا ويرحم صغيرنا ويعرف لعالمنا حقه))^(٢٨).
 ((أحب للناس ما تُحب لنفسك))^(٢٩).
 ((المؤمنون كرجل واحد ان اشتكى راسه اشتكى كله وان اشتكت عينه
 اشتكى كله))^(٣٠).
 ((المسلم أخو المسلم لا يظلمه ولا يوبقه ومن كان في حاجة أخيه كان الله في
 حاجته ومن فرج عن مسلم كربة فرج الله بها كربة عنه من كرب يوم القيامة
 ومن ستر مسلماً ستره الله يوم القيامة))^(٣١).
 ((والله لا يؤمن.. الذي لا يأمن جاره بوائقه))^(٣٢).

(٢٠) رواه البخارى ومسلم.

(٢١) رواه البخارى ومسلم.

(٢٢) رواه مسلم وابن ماجه واحمد.

(٢٣) رواه البخارى بنحوه.

(٢٤) رواه الحاكم والطبرانى فى الكبير.

(٢٥) رواه ابن ماجه واحمد.

(٢٦) رواه البخارى بنحوه.

(٢٧) رواه ابو يعلى والبخارى والطبرانى فى الكبير.

(٢٨) رواه احمد والحاكم باللفظ المذكور وله طرق والفاظ اخرى.

(٢٩) رواه البخارى فى التاريخ والطبرانى فى الكبير وابو يعلى والحاكم والبيهقى.

(٣٠) رواه البخارى فى التاريخ والطبرانى فى الكبير وابو يعلى والحاكم والبيهقى.

(٣١) رواه البخارى ومسلم.

دمبارہی دادو فیکہ و سہرفا کردن و کارچاکی : فہرموویہ تی :

((بحسب امریء من الشر ان يحقر اخاه المسلم))^(۳۳) .

((الظلم ظلمات يوم القيامة))^(۳۴) .

((مطل الغني ظلم))^(۳۵) .

((كبرت خيانة ان تحدث اخاك حديثا هو لك به مصدق وانت له به كاذب))^(۳۶) .

((فان دماءكم واموالكم عليكم حرام كحرمة يومكم هذا))^(۳۷) .

((كفى بالمرء اثما ان يضع من يقات))^(۳۸) .

((المعروف كله صدقة))^(۳۹) .

((ما نقصت صدقة من مال))^(۴۰) .

((لان ياخذ احداكم جبلة فيحط بغير له من ان يسأل الناس أعطوه أم منعوه))^(۴۱) .

((اليد العليا خير من اليد السفلى))^(۴۲) .

((ليس الغنى عن كثرة العرض ولكن الغنى غنى النفس))^(۴۳) .

((اطيب ما أكل الرجل من كسبه يده))^(۴۴) .

((لكل داء دواء))^(۴۵) .

(۲۲) رواه البخارى .

(۲۳) رواه مسلم وابو داود والترمذى .

(۲۴) رواه البخارى ومسلم .

(۲۵) رواه البخارى ومسلم واصحاب السنن الاربع ومالك واحمد .

(۲۶) رواه احمد وابو داود .

(۲۷) رواه البخارى ومسلم والترمذى وابن ماجه واحمد والدارمى .

(۲۸) رواه البخارى ومسلم بنحوه .

(۲۹) رواه مسلم والترمذى بمعناه .

(۴۰) رواه الامام احمد ومسلم والترمذى .

(۴۱) رواه البخارى والنسائى وابن ماجه ومالك واحمد .

(۴۲) رواه البخارى ومسلم وابو داود والترمذى والنسائى ومالك واحمد .

(۴۳) رواه البخارى ومسلم والترمذى وابن ماجه واحمد .

(۴۴) رواه الترمذى وابو داود والنسائى واحمد والدارمى .

(۴۵) رواه البخارى ومسلم وابو داود والترمذى وابن ماجه واحمد .

- ((لا يورد ممرض على مصح))^(٤٦).
 ((فضل العالم على العابد كفضلي على ادناكم))^(٤٧).
 ((لا يلدغ المؤمن من جحر مرتين))^(٤٨).
 ((من غشّ فليس منا))^(٤٩).
 ((اعظم النساء بركة ايسوهن مؤنونة))^(٥٠).
 ((اذا أتاكم من ترضون خلقه ودينه فزوجوه))^(٥١).
 ((النساء شقائق الرجال))^(٥٢).
 ((خيركم خيركم لاهله))^(٥٣).
 ((أبغض الحلال الى الله الطلاق))^(٥٤).
 ((اذا قامت القيامة وفي يد احدكم فسيلة فليغرسها))^(٥٥).

ج — جياگردنه وهی نیوان هزری و هوکاره کان له گه لّ دۆزی به هاو مه به سته کان:

وهك له وه و پيش باسمان كردو بۆمان پوه وه كه بى گومان هيچ كه سى ناتوانى بهر هه لستى ته به هاو بنه ماو درچه و عه قيدانه بكات له بهر پاكو ته و اويان هه كه سيكيش بهر هه لستى له وانه بكات كه س گوى لى ناگريت. به لام فيل بازه كان نه وانه كه ده يانه وى فيل و ته له كه له موسولمان بكن مه به ستيان په خنه گرتن و بهر هه لستى نى به له و شتانه كه باسمان كرد بگره هه ر له پاره به شه وه نادوين زۆرىك له و مه به ست و اتا يانه (دۆستان) يانگه شه يان بۆ كردو دوزمنان ئينكارى و سوكا يه تيان پى كرد، وه نه ته وه بى به ش بوو له وه كه خوى

(٤٦) رواه ابن ماجه.

(٤٧) رواه الترمذى.

(٤٨) رواه البخارى ومسلم وابو داود وابن ماجه واحمد.

(٤٩) رواه الترمذى وصححه.

(٥٠) رواه البيهقى والحاكم.

(٥١) رواه الترمذى وابن ماجه والحاكم والبيهقى.

(٥٢) رواه ابو داود والترمذى واحمد والدارى.

(٥٣) رواه الترمذى وابن ماجه والطبرانى فى الكبير.

(٥٤) رواه ابو داود وابن ماجه والحاكم.

(٥٥) رواه احمد.

به و مه به ست و واته به رزانه بپاژنیتته وه به هوی نه قامی و بی ناگابوونی له هۆکارو شیوازه کانی په روه رده و مه شق له بواری فترکردن و مه شقی تازه پی گه یشتووان و موماره سه کردنی رۆله کانی نه ته وه و له سه ر نه و مه به ست و مانا به رزانه . عه قیده ی ئیسلام به لای دوژمنانی ئیسلام و نه وانیه ی که لی ناخالین بریتی یه له باسو خواس سه باره ت به موماره سه ی خۆ پاهیتان له سه ر پال لی دانه وه و پشت به ستن و سه رکه شسی، هه روه ها تاوانه کانی سته م کاریتی سیاسی و کرده وه ناله باره کانی که م ترخه می هزی و دهرونی، وه ده ست درژی یه کانی بازرگانه کۆله فروشه کان و باوو نه رته کانی سوکایه تی کردن به ئافره ت و که م کردنه وه ی ریزو شکۆیان. عه قیده ی ئیسلام به لای نه و جوړه که سانه وه نه و باسو خواسانه ده گرته وه که په یوه ندی به پێ لادانی موسولمانانه وه هیه وه بریتی یه له میژووی هه له و که م ترخه می یه کانی موسولمانان، هه روه ها باسکردنی باوو نه رته کان و ئاسه واره به جی ماوه کانی سه رده می نه قامی و ده مار گیرییان، باسو له خاوبوونه وه ی هزی و که م کوپی پروگرامیان دواتر باسو کردنه له په ککه و تنو لاسایی کردنه وه یه کی کوپانه ی موسولمان له توژینه وه و چاره سه ر دانان و به جی هیتانه که یدا به م جوړه باسو له عه قیده ی ئیسلام ده کهن.

به باشی ده زانین که لیژده به خیرایی چاو بخشیتین به و که لانه ی که هاتنه ناو ئیسلام وه نه گه رچی له سه رده مه کانی شکست هیتانیشدا بوو، وه نه وه ی نه م که لانه هیتانیانه دی و ده ستیان که وت ده گه رپته وه بۆ که و ره یی ئیسلام و بنه ماو ده رچه کانی، وه نه و بارو دۆخه ی که به سه ر نه م که له موسولمانان دا هات له لادان و تیک شکان سه ره پای به هاو بنه ما ئیسلامیه کانیش ده گه رپته وه بۆ چلک و پاشماوه ی رابردوویان و نه و هۆکاره بیانیانه ی که هاتنه ناویانه وه له کاتیکدا ئیسلامیش به لایه وه په سه ند نه بوو پپچه وانیه ی ئاواسته و ئامانجه کانیشی بوو، خۆ نه گه ر نه و ماناو مه به سته ئیسلامی به پیرۆزانه له قوڵای دهرونی خه لکه که دا نه مایه ته وه نه و بیکومسان پشکی که لانی موسولمان تاریکترو خراپترو نه قام تر ده بوو.

هه روه ها گرنگه ده رک به م پاستی یه ش بکه یین که لایه نی که م ترخه می له ژبانی موسولماناندا ناگه رپته وه بۆ به ها په وشتی یه کان و ئامانجه کانی خسودی ئیسلام خسوی، به لکو ده گه رپته وه بۆ هزی و عه قلی موسولمانان، باسو کردنیش سه باره ت به که م ترخه می و چاک سازی له پاستی دا باسو کردنه له عه قلی و هزی

موسولمان وه باس كردنه له چۆنیتسی به کارهیتانی نه و عه قلو هزره ی موسولمان له دابه زاندن و په پیره و کردنی به هاو بنه ماکاندا له نیو کومه لگه و پیکهستن و واقع و پووداوه کاند، جیاوازی یه کی زۆر هه یه له نیوان بنه مای گرتنه خۆ هاوکاری له گه ل پیکهستن و به جی هیتانه کانیا یان که م ترخه می کردن له و پیکهستن و به جی هیتانه دا، هه روه ها جیاوازی هه یه له نیوان مه به سته کانی شه ریه ت و سیاسه ته کانی دا هه روه ها بنه ما شه ریه یی هه کان و به ها کانیا یان له گه ل به جی هیتانیان و پیکهستیان، به هاو بنه ما مه به سته کان به شیکن له گشتی بوون و به فیکه رته ی پاکدا درێژ بوونه ته وه به پیک و پیککی به پانتایی کات و شوین دا، واته بق هه تا هه تا بن و په هه نده کانی کات و شوین به ریا ن ناگرت، به لام به جی هیتان و پیکهستن هه کان و سیاسه ت و جی به جی کردنه کان له کات و شوینه وه ده رده چن به ره و به هاو بنه ما مه به سته کانی نه سل ی فیکه رته و هه موانه یی

هه موو نه مانه نه وه مان بق پوون ده که نه وه که جیاوازی نیوان عه قیده و به هاو بنه ماکان له لایه که وه و نیوان هزو چه مک و جی به جی کردن و گونجاندنیا یان لادان و که م ترخه می کردن تیایاندا جیاوازی یه کی بنچینه یی هه دیه، هیه بواریک نی یه بق ته لڅ کردن مه به ست و واتا کانیا یان یان لیل کردن ی تیوانینیا ن گه ر بمانه وی ئاراسته ی خۆمان پاست بکه ی نه وه و کارو باره کانمان چاک بکه ی نه و به ره و ئامانجه کانمان بکه وینه پئ و سنوریک بق زه حمه ت و ماندوو بوونه کانمان دابنیتین. نه مه ش نه وه ده گه ی نه ی که قه ی رانی نه ته وه که مان قه ی رانی هزره نه ک قه ی رانی عه قیده و قه ی رانی پرۆگرامه نه ک قه ی رانی نه وه پۆکی پرۆگرام؛ هه روه ها دۆزی هۆکاره کانه نه ک دۆزی ئامانچ و مه به ست.

لیڤه وه پتویسته له سه رمان که توپژینه وه یه کی پاست و دروست و ته قه لایه کی دلسۆزانه بده ی نه، وه به وه ش سنوریک بق نه و بازنه به تالانه دابنیتین که ته نها ومان لی ده که ن کوپزانه دوا ی خه لکو نه و بانگه شه پوچه لو تراویکسه خه ل ته تینانه بکه وینه وازی له لاسای کردنه وه ی بی هوده به ییتین.

٢- دایرانی هزری زه مینه ی دۆگما یه تی و لاسایی کردنه وه و دوا که و تنه

پۆمان ده گه ی ته که قه ی رانی هزری موسولمان و عه قلو پرۆگرامی موسولمان له ئارادایه نه وه ش به نا شکر دیا ره به تی په ر بوونی کات و به دوا یه کاهاتنی نه وه کان و گۆشکر دنیان و گۆرپنی مل ملانی کان پوون بویه وه تاثیر وورده وورده ته م مژی نیوان خه یال و واقع

په وییو به پاده یه که چاوه له ی تیا نه کاتو به باشی ببینیت، مه به سته کانی بوونه
 ئاواتو خوژگه، ده ست که وتو تواناکان بوون به میژوو یاده وه ری، مایه پوچ بوونی
 کومه لگه و سه رکړده سیاسیه کانی بو به شتیکی پون و ناشکرا کاتی نه ته وه شکستی هیڼاو
 که وته ده ست دوژمنانی، هه روه ما مایه پوچ بوونی سه رکړده هزی په کانیشی ده رکه وت
 ته نانه ت نه یان توانی جاریکی تر جلوی پیش برکی و تازه کړدنه وه ی ووزدی شارستانیتی
 نه ته وه بگرڼه وه ده ست بق پوویه پوو بوونه وه ی نه و هیرشه پویشنیری و ژیاړی یانه ی
 ده کړیته سه ر موسولمانان، ئیر پتویست بوو نه و په وته میژویی به بناسیت و بزانتیت که
 نه ته وه و سه رکړده کانی گه یانده نه و ه لوښتانه ی که تیایدا وه ستاوه پون و ناشکرایه که
 ناسوی نه و شارستانیتی یه ی له دوینی دا نه ته وه که مان پی ی گه یشتبوو به ره نجامی نه و
 ته کانه گه وره یه یه که له سه ر هتای سه ر ه ل دانی ئیسلامه وه کاری بق کرا پاشماوه ی
 ناسه واره کانیه تی که له چه مک و سیاست و ریڅخسته کاندیا، بی گومان پشکوکان خاموش
 ده بنه وه و، جم و جوله کانیش به ره و سارد بوونه وه ده چن به گورانی بارودوخه کان، و
 سه ر ه ل دانی هؤکاره کانی به رگری و، هه روه ما کاتی (معالم) و ئاراسته ی پوو
 به پوویه بوونه وه کان ده گورین. له م باره شدا پټوینی کارکردن وه ناسنامه ی کارکردن و وون
 بوو ووزدی تازه گه ری و پال پټوه نان که م بویه وه و نه ما نه مانه ش به هوی لیک ترازانی
 سه رکړدایه تی سیاسی له سه رکړدایه تی هزی و نارپکی نیوان سولتان و زاناکان و دروست
 بوونی که له بهر له نیوانیاندا، که بووه هوی سه ر ه ل دانی لاسایی کړدنه وه ی کویرانه و
 به جی هیڼانی هه رچی بی ناوه پوک و قول بوونه وه له پوو کار گه رایي شته کان و شوین
 که وتنی چه زو ئاره زووه کان و گه پانه وه بق نه ریته نه فامی یه کان، بی گومان له و باره شدا
 به دور نازانریت که کاروانه که خاوبیته وه و به لایشیه وه گران بی که پوو به پووی نه و هه موو
 کوسپ و مل ملانی یان بییته وه، تا له ئاکامدا وورده وورده نه ته وه په کی که وت و نه یتوانی
 دریزه به کاره کی بدات له پووی گه شه پی دانی زانست و زانیاری یه کانی په ره پیدانی دام و
 ده زگا کانی و به ره م هیڼانی نه خشه و هؤکارو سیاست گه لیک تابگاته ناسوی
 شارستانی یه ټیکی گه شه سه ندووی نه وتو که وه لامی بارودوخ و پیدایستی و توانا
 پیشکه وتوووه گورپاوه کان بداته وه.

هه ر له و کاته وه که هه ردو و سه رکړدایه تی سیاسی و هزی لیک ترازان و سه رکړدایه تی
 هزیش تووشی داپران بوو، نه ته وه ش به خوی و جم و جوله کومه لایه تی و ژیاړیه کانیه وه

وهك مشه خۆرتك له سهر پاشماوهی بونیادو په یکه ری خانوی سیاسه تو کۆمه لایه تی چاخی سه ره تایی ئیسلام ژیاوه تا به رده وام بی له نژواریتی دا له گه ل هۆیه کانی لادانی سیاسی و هزری و شارستانی و که به لاشه ی نه ته وه و سه رکرده سیاسی و کۆمه لایه تی په کانی دا دیت و ده چی، له پال نه مه شدا گۆپانکاری بارو دۆخه کان و کۆمه لگه و مل ملانیکان تا بونیادی ئیسلامی هیچی بۆ نه مایه وه مه گه ر ته نها چه ند شتیکی عاتفی یان نه و شتانه ی که هه ندی له خه لگی له بۆنه و ئاکارو یاده ئاینی په کاند ده یکه ن.

به لام سه رکرده تی هزری به هۆی دابپانسی وه به هۆی نه و گه مارۆیه ی به سه ریدا سه پینراو دور له بهر پرسیاریتی سیاسی و کۆمه لایه تی نه ته وه، ناچار وورده وورده به ره و ده قه ئاینی په کان پێگه ی گرت، تا که و ته توێژینه وه یان و دهستی دایه زانستی ده قه کان و زانستی زمانه وانی عه ره بی پتویست بۆ پارێزگاری کردن نه و ده قانه و چاودێری کردنیان تا گرم نه بن و دوزمنان ده ستیان پسی نه گات، له بهر نه وه زانیاری په کانی ده قه قورئانی په کان و ده قه کانی فه رموده و ده قی زمانه وانیان دان، پاشان زانستی فیه سه ری هه لدا له شتیه یه که ته نها اه موماره سه ی تا که که سی له بواری په رسته شه کاند یان له بواری مامه له ی پۆژانه دا پیاده ده کرا، به م پتیه ش نه م زانسته نه زیاتر وه ک پافه کردن و ده صفی موماره سه کردنیکی دور له و تیروانین و وورده کارییه ی له سه رده می پتیه مبه رو یا وه رانی دا له سه ری بوون، چونکه نه وان به و جۆره مامه له یان له گه ل ئیسلامدا نه ده کرد، پاشان زانستی فقه و جی به جی کردنی له کاروباری پۆژانه شدا جیاکرایه وه له زانستی عه قیده و تر پوانینی گشتی گهردوونی و شارستانی، نیت ده ورێکی نه و تو بۆ عه قیده و زانستی عه قیده نه مایه وه که شایه نی باس بی و کاریگه ری هه بوییت له به ره و پتیش بردنی ژیا نی کۆمه لایه تی و پت نومایی و به لگه یه کیش بی بۆ ده ست پتیشخه ری کردن و جمو جۆلی نه و بوارانه، به لگه له جه وه ردا گۆپا بۆ زانستی لیک چونه کان و نا پوون و ئالۆزه کان نه و دیالیکتیکنه ی که عه قلی موسولمان ده خه نه به ره له ته شپۆله چه و پره کانی نه و غه بیباته ی که نه له و ئاسته دایه و نه له توانا شدا یه ده رکسی پسی بکری وه له زۆریه ی بارودۆخه کانی ژیا نی شدا ده بیته هۆی ئیفلیجی و لادانی عه قلی موسولمان له پتیکانی مه به سه کانی له پووی کاروباری پۆژانه یه وه وه ک خه لیغه ی سه ر زه وی.

ته نه انت بنه چه گه و ره کانی ئیسلام و عه قلی موسولمان و بناغه کانی هزرو ئاراسته ی جمو جۆل و کرداره کانیشی بوو به دوو به شه وه له کاتی که دا نه وانه پا به ری کاریگه رو زیندوی

عه قلو هزری موسولمان بوون له سپیده ئیسلام دا، به شی یه که میان ئه وان ه که په یوه ندی یان به ده قه کانه وه هیه وه پی یان ده وتریت نوصوله بنچینه یی یه کان، دووه میشیان پی یی ده وتری نوصوله پله دووه کان ئه ویش ئه وانه ده گریت وه که په یوه ندی به ده رچه و یاسا پیو بیستی یه کانی تیروانین له واقعی ژیا نی کومه لایه تی و مامه له کردن له گه ل سروشتی شته کان و ئه و بارو دقخانه ی به سه ریان دیت هیه .

به م شیوه یه نوصول و ئه و پروگرامانه ی تاییه ت بون به ده قه کانه وه په ریان سه ند تابون به زانست و معریفه یه کی ته و او، به لام ئه و نوصول و پروگرامانه ی تاییت بون به بارو دقخ و واقعی سروشتی شته کان فه راموش کرا، له گه لیدا ئه و زانست و معریفه یی که په یوه ندی به وانیشه وه هه بو هه ر فه راموش کرا له بهر ئه وه زانستییه کانی کومه لگا وه ک پیو بیست به مانا راسته قینه که ی خوی ته ریب به زانسته کانی تر گه شه ی نه کرد به و شیوه یی که ئیسلام ده یه ویت . به م پی یه زانستی سیاسه تی ئیسلامیش گه شه ی نه کرد، زانستی په روه رده یی ئیسلامیانه و زانستی نابوری و پاگه یان دن و کارگرتیشی به هه مان شیوه . زانستی مه نه جی پیک و پیکیش ته نها بریتی نی یه له ئه ندیشه و تی پروانین و بیرو بق چونی په رش و بلاوی بی پروگرام .

پی گه یان دن و ناماده کردنی کادری کومه لگه ی موسولمانیش، بنیات نانی سستمه کانی و، نه خشه ی کاروباری سیاسیشی بوو به شتیکی زور کاربانه و به ره و پش چونی نه ته وه شی له گه ل خوی دا تیک پماند، به وه ش دام و ده زگا کانی پوخاند و له گه ل خوی دا جوری کادره کانی شی دا پوخاند .

جیاوازی له نیوان ئه ندیشه و تی پامانی سه ر کتیلانه ی کومه لایه تی له گه ل تویتینه وه ی زانستیانه ی کومه لایه تی دا ئه وه یه که تویتینه وه ی زانستیانه ی کومه لایه تی تویتینه وه یه کی پیک و پیکه له واقع و سروشتی شته کان و فگره ی گه ردوونی یه وه سه رچاوه ده گریت به ره و ئامانج و مه به ست و به ها به رزه کان، وه ئه م تویتینه وانه به پی ی واقع و هیئانه دی داخوازی یه ویستراوه کان پیک ده خرین، وه خق حه شارناده ن له پشت کومه لی وازه و بانگه شه و ئاوات و یاده وه ری دا وه ک ئه مرق وای به سه ر هاتووه .

قهیرانی عه قلی موسلمان قهیرانی هیئانه دی مه به ست و ئامانجه پیروزه ئیسلامیه کان و، به رجه سته کردنی بنه ماو به ها کانه، ئه مه ش له ناوه ریکا قهیرانیکی هزری یه، ئه و

پروگرامگه رایبه زانستی به که نه ته وه له بواری توژینه وهی کومه لایه تی دا فه راموئشی کردوه.

قهیرانی هزری موسلمان وه که نه مرق له بهرچاوه قهیرانی نه بوونی پروگرامیکی زانستی کومه لایه تی و بنیات نانی ئه و زانسته کومه لایه تی یانه به - که هاوشان له گه ل ناسینی واتاو مه به سستی ده قه کان - فریای نه ته وه ده که ویت و فیژی مه عریفه ی ده کات سه باره ت به سروشتی شته کان و فگه رت و واقعی بارو دۆخی نه ته وه له هه موو کات و شوپنیکدا تانه ته وه بتوانی هزری خوی بنیات بنیته وه ئه و سستم و دامه زراوه و سیاسه تانه ش بنیات بنیته وه که ئیسلام وه که مه به ست و ئامانج ههروه ها وه که بنه ماو به ها به رزه کان ده یه وی.

له کاتیکدا ئیمه باسی زانسته کومه لایه تی یه کان ده که یه، ئه و لیره دا مه به ستمان له و بوارانیه که توژینه وه ی مه نه جی پوی تیده کات و ده یگرته وه، نه که به و پشته (۱) خوره لات و خورناواییه ی که له م بواره دا خراوته گه پ، بیگومان عه قلی موسلمان له کاروانی به ره و پیش چونی دا ئه و پڼگه یه و پشتیه ده گرته بهر که له گه ل خزیدا ده گونجیت و به شتیه یه کی پڼک و پڼک تیروته سه ل ئامانج و مه به سته کانی دینیتیه دی هه لبه ته ئه وه ش له و ده رچه یه وه سه رچاوه ده گرئ که ئیسلام مه عریفه یه کی تیروته سه ل و گشتگیرانه ی هه به .

باسکردنی دوو و درژ سه باره ت به کیش و دۆزه کانی زانست و زانیاری به کومه لایه تی به ئیسلامی یه کان یان ئه و شتانه ی که ئه مانه ده گرته وه کاریکی پیش وه خته و پڼگه هیشتا بۆ ئه وه زوویی، پی ده چیت پۆزگاری ئابنده وورده وورده په رده له سه ر ئه وانه لایه ت و (معالم) و قول بوونه وه کانیان ده ریخت، جا ئه مرق به هه ر پشتیه که ده ست پی بکه یه مه به ستمان ده ست پیکردنه له خالیک زانراوی سود گه یاندن له و شتانه ی که مرق فایه تی به ده سستی هیناوه . وه ئه وه ی که لیه دا گرنگه پڼویسته خالی ده ست پیکردنمان به په سه نایه تی و کامل کرانه وه بنا سرتیه وه تا کو کاروانی به ره و پیش چونمان دوریت له و لاسایی کردنه وه یه کی قاچمانی ئالانده په ت و داوه کانی ئاواته خوازیه که پیمان لی یان به ترازوی ده ریازییه .

بەشى دووھم

پروگرامى كلاسكى بۇ ھزرى ئىسلامى:

رەخنەو ھەئسەنگاندىن

پروگرامی کلاسیکی بو هزری ئیسلامی: ره خنه و هه ئسه نگاندن

له وه و پێش بۆمان پوون بو وه که چون چاره سه ره کلاسیکی به میژوویی و بیانی به کان به درژایی میژوو شکست هینانی خۆی سه لماند، وه چون نه یتوانی بیته نمونه ی ده رچه یه کی پاست و دروست بو چاکسازی هه رچه نده زه مه ن درژه بکیشی و نه نمونه کان دوباره ببنه وه، هه روه ها بۆمان پوون بو وه که قه یران ته نها قه یرانی توانا کان و داماته کان نین به لکو قه یرانه که له لایه نی مه عه ویی نه ته وه دایه .

هه روه ها بۆمان پوون بو وه که قه یرانی مه عه ویی نه ته وه که مان قه یرانی عه قیده و به هاو بنه ماکان نیه، به لکو قه یرانی هزرو پروگرامه، و ئه م قه یرانه ژۆر ده میکه ده ستی پتکردوه و په گه کانی نه گه رپته وه بو گۆرانکاری بنکه ی سیاسی و نه و داپرانه ی سه رکردایه تی هزری که له لیتر سراویتی کۆمه لایه تی وازی هینا، نه مه ش بو هه هه ق به ستنی گه شه ی بزافی هزری و زانستی په ی په وه گه رای و کۆمه لایه تی، به مه ش نه ته وه له که ژاوه ی گۆرنگاری و په ره سه ندن و به ره نگاری شارستانی به گه وه ره کان دواکه وت.

به مه بۆمان ده رده که وی که قه یرانه که (قه یرانی توانای گه یشته وه به که ژاوه ی گۆرانکاریه کان و ته حه ددای شارستانیته) ته نها به پاس تکرده وه ی پتپه وی عه قلی موسلمان و پاس تکرده وه ی ده رچه کانی هزری موسلمان و بنیاتنانی پروگرامه رای زانستی و کۆمه لایه تی نه بی چاره سه ر ناکرێ بوئه وه ی موسلمان شیاو بیته بو مامه له ی ته واو له گه ل ژیا نی کۆمه لایه تی و هه مو نه و شتانه ی په یوه ستن پتیه وه له به رکه وت و پوودا و به ره نگاری و په یوه ندی و فطرته ته کان.... چونکه هه رکا ته ی پروگرام پاس ت کرایه وه واته هزیش پاس ت کراوه ته وه، ده توانیت نه ته وه ته یاریکات به وه زه ی پتویست بو نه نجامدانی چالاکی به کانی دابین کردنی پتدایستی به کانی به پا ده یه ک که بتوانیت سودی لی وه ریگریست له هه ولته کانی بنیاتنان و چاکسازی و ئاوه دان کردنه وه و به ره نگاری بونه وه ی ته حه ددیات دا.

له بهر نه وه پټويسته له و ده رچه يه وه بړوانين كه كاروباره كاني پړوگرامگه راځي
 عه قل و هزري موسلمان تيايدا گه لاله ده بئ تالتيان بگه ين و له نزيكه وه كه م و
 كورتي په كانيان بېنين تابوتوانين وښه ځه ند هيلكي بڼه مايي گشتي بگيشين بڼ
 چاكسازي و داړشنتي بڼكه وړپسا بڼيان.

۱- بڼه ماكان: پيناسه و پوون كړدنه وه:

ليږه مه به ستمان له پړوگرامي ميژويي بڼ هزري ئيسلامي نه وه يه كه ناسراوه
 به زانستي (نوصولي - فيقه)، نه وه ش به گرنگترين به شي پړوگرامگه راځي بنچينه ي
 داده نري له بازنه ي تويزنه وه ئيسلامي په كاند، نه شتوانين ناوي بنين پړوگرامي
 كلاسيكي گه ر تبيني بي ه لويستي تويزه راني هم زانسته و نه وانه ي كه
 په يوه ستن پڼوه ي بگه ين له سره ده مه كاني پاش چهرخي په كم و چهرخي
 ئيجتihad، ه لويستيان ه لويستي شوين پي ه لگرتن و لاسايي كړدنه وه بووه
 وه صف.

وه بناغه و بنچينه گشتي په كاني پړوگرام، به شيوه يكي گشتي و له بڼه په دتا
 ه لويستيكي په سه ني سروشتي هزري ئيسلامي تياياندا په ننگ ده داته وه له گه ل
 نه و په يوه ندي يي كه ه يه تي به ناين و په يامي ئيسلام، نه م گيانه ش به باشترين
 به رجه سته بووه له هزري سره ده مي جي نشينه راشدي په كان و پابه نديان و بونيان و
 پڼكخستنيان و نه و ئيجتihad نه ياندا كه سروش بوته سه رچاوه ي ئاړاسته كړدن و
 پڼنمايي كړدنيان، عه قل و ئيجتihadش ناميرن بڼ تيگه يشنتي سروش و باش
 وه رگرتني وه بڼ تويزنه وه ي سروشت و پووداوه كان بڼ به رهمه مېټناني پڼگه چاره و
 سستم و نه حكام و سياسته ته كان.

وه له سره ده مي ئيجتihad ي دواتر سه ره تاي ليك ترازاني نيوان سه راني
 سياسي و هزري دا پياوړي هزري ئيسلامي نه و كاته ش هيشتا نزيك بون به
 سه رده مي په يام و خه لافه و موماره سه كړدني يه وه، بڼيه ده بيني كه متمان و
 دانراوه كانيان له سر بڼه ماي نه م پړوگرامه بووه، به لام به هڅي نه و دايرانه
 سياسي يي كه ده ستي گرت به سر ده زگا كاني دا هڅدي هڅدي به ره و كار كړدن
 له بواړي نوسين و ليكولاي نه وه وانه و نه ژاډ كړدني لاي نه تاييه تي په كاني
 تويزنه وه كاني ده قه قورئاني په كان و سوننه ته پړوژه كاني پيغه مبه ركه وتنه پي،
 له وه ي كه په يوه ندي به كاروباري تاكه كانه وه ه يه له په رستش و مامه له كړدن،

پروگرامی کلاسیکی بۇ ھزرى ئىسلامى: رەخنە و ھەئسە ئىگاندىن

لەو و پېش بۇمان پوون بوو وە كە چۆن چارەسەرە كلاسكىكى يە مېژووىى و بىانى يەكان بە درېژاىى مېژوو شىكىست ھىتانى خۆى سەلمان، وە چۆن نە يتوانى بېتتە نمونەى دەرچە يەكى پاست و دروست بۇ چاكسازى ھەرچەندە زەمەن درېژە بىكىشى و ئە زمونەكان دويارە بېنەو، ھەروەھا بۇمان پون بوو وە كە قەيران تەنھا قەيرانى تواناكان و داھاتەكان نىن بەلكو قەيرانەكە لەلايەنى مەعنەوىى نەتەو دايە.

ھەروەھا بۇمان پون بوو وە كە قەيرانى مەعنەوىى نەتەو كەمان قەيرانى عەقىدە و بەھا و بىنەماكان نى، بەلكو قەيرانى ھزرو پروگرامە، و ئەم قەيرانە ئۆر دەمىكە دەستى پىكرىو و ەرگەكانى ئەگەپتتەو بۇ گۆرئىكارى بىكەى سىياسى و ئەو دابرائەى سەرگەدايەتى ھزرى كە لەلېرسىراوېتى كۆمەلايەتى وازى ھىئا، ئەمەش بوو ھۆى چەق بەستنى گەشەى بزافى ھزرى و زانستى پەپرە و گەرايى و كۆمەلايەتى، بەمەش نەتەو لەكە ژاوەى گۆرئىكارى و پەرەسەندى و بەرەنگارى شارستانى يە گەورەكان دواكەوت.

بەمە بۇمان دەرەكەوئى كە قەيرانەكە (قەيرانى تواناى گەشىتنەو بە كە ژاوەى گۆرئىكارىەكان و تەھەددائى شارستانىەت) تەنھا بەپاستكرىدەوئى پېرەوئى عەقلى مۇسلمان و پاستكرىدەوئى دەرچەكانى ھزرى مۇسلمان و بىياتنانى پروگرامەرايى زانستى و كۆمەلايەتى نەبى چارەسەر ناكرى بۇئەوئى مۇسلمان شىاوېت بۇ مامەلەى تەواو لەگەل ژيانى كۆمەلايەتى و ھەموو ئەو شتانەى پەيوەستىن پېتتەو لەبەركەوت و پوودا و بەرەنگارى و پەيوەندى و فېطرەتەكان...، چونكە ھەركاتى پروگرام پاست كرايەو و اتە ھزرىش پاست كراوەتەو، دەتوانىت نەتەو تەيارىكات بە ووزەى پېئوىست بۇ ئەنجامدانى چالاكى يەكانى دابىنكرىدى پىداوېستىيەكانى بەپادەيەك كە بتوانىت سودى لى و ھەرگىزىت لەھەولەكانى بىياتنان و چاكسازى و ئاوەدانكرىدەوئى و بەرەنگارىوونەوئى تەھەددىات دا.

له بهر نه وه پټويسته له و ده رچه يه وه بپوانين كه كاروباره كاني پرؤگرامگه رايي
عه قلو هزري موسلمان تيايدا كه لاله ده بي تالتيان بگهينو له نزيكه وه كه م و
كورتي به كانيان بينين تابتونين ويته ي چه ند هيلكي بنه مايي گشتي بكيشتين بؤ
چاكسازي و دارپشتني بنكه و پيسا بويان.

۱- بنه ماكان: پيناسه و روون كردنه وه:

ليژه مه به ستمان له پرؤگرامي ميژويي بؤ هزري نيسلامي نه وه به كه ناسراوه
به زانستي (نوصولي - فيقه)، نه وه ش به گرنكترين به شي پرؤگرامگه رايي بنچينه ي
داده نري له بازنه ي تويزينه وه نيسلامي به كاندا، نه شتونين ناوي بنين پرؤگرامي
كلاسيكي گه ر تيپيني بي ه لويستي تويزه راني نه م زانسته و نه وانه ي كه
په يوه ستن پټوه ي بگهينو له سه رده مه كاني پاش چه رخي به كه م و چه رخي
ئيجه تهاددا، ه لويستيان ه لويستي شوين پي ه لگرتن و لاسايي كردنه وه بووه
وه صف.

وه بناغو و بنچينه گشتي به كاني پرؤگرام، به شيوه به كي گشتي و له بنه په تدا
ه لويستيكي په سه ني سروشتي هزري نيسلامي تياياندا په نگ ده داته وه له گه ل
نه و په يوه ندي به ي كه ه به تي به ثاين و په يامي نيسلام، نه م گيانه ش به باشترين
به رچه سته بووه له هزري سه رده مي جي تشينه راشدي به كان و پابه نديان و بونيان و
پنځه ستنيان و نه و ئيجه تهادانه ياندا كه سروش بوته سه رچاوه ي ئا پاسه كړنو
پننمائي كردنيان، عه قلو ئيجه تهاديش ئاميرنكن بؤ تيگه يشتني سروش و باش
وه رگرتني وه بؤ تويزينه وه ي سروشت و پوداوه كان بؤ به ره مه پيناني پيگه چاره و
سستم و نه حكام و سياسته تكان.

وه له سه رده مي ئيجه تهادي دواتر سه ره تاي ليك ترازاني نيوان سه راني
سياسي و هزري دا پياوئي هزري نيسلامي نه و كاته ش هيشتا نزيك بسون به
سه رده مي په يام و خه لافو موماره سه كړني به وه، بويه ده بيني كه متمانو
دانراوه كانيان له سه ر بنه ماي نه م پرؤگرامه بووه، به لام به هوي نه و داپرانه
سياسي به ي كه ده ستي گرت به سه ر ده زگا كاني دا هيدى هيدى به ره و كار كړنو
له بواري نوسينو ليكولينه وه و وانه نه ژا كړني لاي نه تاييه تي به كاني
تويزينه وه كاني ده قه قورثاني به كان و سوننه ته پيروزه كاني پيغه مبه ر كه وتنه پي،
له وه ي كه په يوه ندي به كاروباري تاكه كانه وه ه به له په رستش و مامه له كړنو،

بەم شىۋەيە لەو كاتەو تېبىنى ئىۋەمان كىردۈۋە كە سىۋىتى جىاكە رەۋەى
 زانستە شەرىيەكان ئىۋەيە كە بەندە لەسەر توۋىنەۋەى ھەلگۈاستنى فقەى
 لەقورئان و سوننەت، ۋە لەسەر بىنەماى ئىم دەرىچە شەۋە شىتېك گەشەى كىردۈۋە
 كە ئىمىق بەكۆمەلەى زانستە شەرىيەكان دەناسىت و ئىم بەشانە دەگىرتەۋە:
 زانستى قورئانى پىرۋوز سوننەتى پىرۋوز، زانستى فىقە، زانستى عەقىدە، زانستى
 زمانى عەرەبى.

ۋە ھۆى لكاندى زانستى زمانى عەرەبى بە توۋىنەۋەى زانستە
 شەرىيەكان و بايەخى زانكان و پىى رەۋە، چونكە توۋىنەۋەى زمانى عەرەبى
 رەگە زىكى سەرەكى توۋىنەۋەى لەدەقى قورئان و سوننەت و ئىشتانە كە لىيان
 ھەل دەگۈزىت.

ۋە ئىم دابەش كىردن و دابىپ كىردنەى پەيكەرى پىرۋگرام گەرايى ھىزى
 ئىسلامىيە كە پافەى دانانى زانستى عەقىدە يان زانستى (كەلام) لەپاشكۆى
 لىستى توۋىنەۋەى شەرىيەكان دەكات. چونكە زانستى كەلام ئىگەر چى
 دۆزەكەى بىرىتەى لە توۋىنەۋەى عەقىدەى ئىسلامى بەلام چۈنى بۆ ئىۋىۋ بازىەى
 توۋىنەۋەى بەراۋىردكارەكانى (ملك — نحل) ۋە سەر كىش كىردنى لۆژىك و تىپوانىنى
 ھەلسەفەى يۇنانىش بۆ ئىۋىۋ بازىەى ئىۋىۋ زانستە ھەروھە دورىشى لە بازىەى
 تىپوانىنى (ھەلگۈاستنى) دەقەكان، كە ئىم تىپوانىنەى زانايانى شەرىيەت
 پىشتىان پىى بەستىۋ، ۋە پىۋەى خەرىك بۈۋن بە تايىتەى لەقۇناغى دابىرىنى
 زانستىيانەى دور لەمۋارەسە و بەر پىرسىيارىتى سىياسى و كۆمەلايەتىدا، بۈۋ
 بەھۆى ئىۋەى ئىم زانستە بىيىتە پاشكۆى زانستە گىرگەكان و توۋىنەۋەى
 شەرىيەكان.

بەم شىۋەيەش زانستى عەقىدە بۈۋ بەسەرچاۋەيكى تا رادەيەك لاۋاز بۆ
 لەھىزى ئىم نەتەۋەيە، نەتەۋەش بىى بەش بۈۋ لە دانانى ئىۋىۋ زانستە لەجىى
 رىيەردا بۆ پىرسىپى جولاندن و گۈپ پىدانى دام و دىگاۋ بىناتنانى كۆمەلايەتى و
 شارستانىيەتىكى گەشە كىردۈۋى پىر لەگۈپانكارى، ئىتەر بەمەش بازىەى زانستى
 فىقەى زىان ۋەك كەرتە بەشىك لەبازىەى زانستى عەقىدەى ھەمە بەشى پىر
 لەئارپاستەكارى دابىپا، و پىكەتەى بۈۋىيادى بىنىيەى ئىسلامىدا بە تەۋاۋكارى
 نەگەيشت، ئىمەش بۈۋ ھۆى بەرپابۈۋنى كەم كورتى لەھەرىكە لەو دوۋ بازىەى
 پىشۋودا، كە مەبەستمان لەبازىەى گىشتى عەقىدەى تىمۋرى و بازىەى

جی به جیگردنی زانستی پښکښتنه، بهم پي ټپه له که ژاوهی گوراندکاری و پېشپوهی کردن دواکه وتن.

وه له بواری پېتناسه وړه خنده، سوود له وه دایه بېوانینه یه که به یه کی کاروباره کان و بنه ما بنچینه یی یه کانی به میزگردنیان له چوارچپوهی هرزی کلاسیکی دا، تا دهرک به پوکاره کانی که م کوردی له هرزو هکاره کانی دا بکه ین، وه پاشان هه نگاونان به ره و چاره سرگردنی دوزه کی.

وه به که م بنه چای سه ره کی بریتین له قورنانی پیروزو سوننه تی پیغه مبر (ﷺ) گرنه ترین شت له چه مکی نه م دوو بنه چه بناغه ییه دا ټیپینی بکه ین نه وه یه که توانا بق توږینه وه و ټیپوانینیان له چوارچپوهی پروگرامی کلاسیکی دا بریتی یه له توانای زمانه وانی تیوری میژوویی، که وا له توږینه وهی زانستی ئیسلامی ده کات توږینه وه یه کی تیوری بی، نه و بچونه ش که له گه لئاندا ټیکه لاوبوه که واقع زانی و توانا و پیویستی یه کان و ململانی کانی تی بونه ته دوزنکی لاره کی مه گره به ټیکه وت توږه به شیوازی موماره سهی خوی پښکیان به رتبه سه. دهرک به و پاستی یه ده که ین که بچی لایه نی زمانه وانی یه کی وشک زاله به سه و توږینه وه ئیسلامی یه کاندو له م سرده مانه ی دوایدا ئیجتیهاد وه ستاوه، هر چه نده نه وه شمان له پېش چاوه که کومه لیک له زانا گه وره کان له میژووی ئیسلامیدا ئیجتیهادیان کردوه گه رچی به ماوه یه که پېش نه وانی ش ئیجتیهاد وه ستابوو، چونکه شیوازی توږینه وه و موماره سه گردنیان له ژبانی کومه لایه تی و سیاسی دا په خساندنې بق زانینی زانستی سرده م و مه عریفه ی واقعی ژبانی نه ته وه، هره وه بق ټیپوانینی باب ته یانه ی پتو نه که تنها ټیپوانینی زمانه وانی په تی، هره وه که به و شیوه یه ی ژبانی یاوه رانی پیغه مبر (ﷺ) گه وره زانا به رای یه کانی یه که مین سرده می ئیجتیهاد واپسون، وه زانای گه وره و موخته هید (ئیمام نه حمده ته ییمیه) به رزترین نمونه یه له م باره یه وه.

ټیکه ل بوونی نه م دوو بازنه یه ټیپینی ده کرئ له و توږینه وانه ی که له سه ر قورناتو سوننه ت ده کرئ له چوارچپوه کلاسیکیه که یداو، دیالکتیکی هریه که یان به جیا درده که وئ، په یوه ندی نیوانیشیان به پاده یه که که به ثاسانی په ی پئ نابری به لایه نټکی باب ته یانه ی پوون و ناشکرای دوری به رچاوی هریه که یان به جیا، چونکه نه م دوو بازنه یه له به ر نزیکیان به یه که اچوون، به مه ش چه مکی کلاسیکی میژوویی و پیرۆکی نه سخ بوونه وه به سه و توږینه وه هاوچه رخه که یاندا

بپراوه و حکیمه تی سیاسه تی شهرعی و مه به سته کانی شهرعته و بزافیی فقه و
 هزری ئیسلامی له ده ست چوو. له به شیکێ ژۆری ئهم ههزه شدا ههردوو په هندی
 کات و شوین له ناو چوو له گه له به شه پێگه ی ده ق له نه سلێ کۆی سهر و
 فیهطره ی مۆیی و گه ردونی. نه هه ش به ئاشکرا پێچه وانه ی واقعی ئه و پرۆگرامه یه
 که له سوننه تی پاکێ پیغه مه ردا به دی ده کری و جێ نشینه راشیدی و هاوه له کانیا
 په پره ویا ن کردوو، وورده وورده توێژینه وه ی سوننه ته کانی پیغه مه ر (ﷺ)
 ئاواسته یه کی ئاژوو چرپو پری وایان وه رگرت که ته نها له پروکاری ده ره وه ی
 فه رموده و سه نه ده کاندایه خێ پی درا سه ره پای تپه پوونی سه ده ها سال به سه ر
 ئه و سوننه تانه و کۆکردنه وه یاندا، له هه مان کاتدا به لگه و مانا و مه به ست و
 ئاماژه کانی له ده ره وه ی چوارچێوه ی زمانه وایدا پشکی گونجاویتی خۆیا ن
 له پرۆگرام و باسو لیکۆلینه وه به ووردی و چاودێری یه وه پی نه بپا.

گه ر له به لگه ی ئیجماع ووردینه وه بۆمان ده رده که وێ که لیژه مه به ستمان
 له ئیجماع به نه چه ی ئیجماعی پای ژۆرینه یان پای جمهوری زانایان نی یه، به لام
 مه به ستمان پی ئه و ئیجماعه په هابه یه که به وار به هیج که سی نه دا نا په زایی و
 جیاوازی جێ به یلێ، بۆیه لیکۆله ره وه کان بۆیا ن ده رکه و تووه که جۆری ئهم
 ئیجماعه — له هه ر به شیکێ نه ته وه دا بی. — ناکرێ له هیج کاروباریکی ئایین و
 شه رعه تدا سه ره یه خۆ بیته دی جگه له و کاروباره به نه چه ییانه ی که ده قیا ن له
 باره وه ها تووه ئا له م یاره دا — واته له به رده م به لگه ی ده قدا — به لگه و ئیجماع
 پێویست نی یه، چه مکی کلاسیکی ئهم (الاجماع الاصولی) یه به ته نها ده ستیه ک
 زانای پسیقو ئه کادیمی له به واری توێژینه وه ی قورئا ن و سوننه تدا پشتی پی
 ده به ستن، که وای لێ ده کات (ئه گه ر به دیهات) دۆزه که له به واری تیۆری دا به یئیتیه وه
 هه ر له و باره شدا چه ق بیه ستی وه لامی پێداویستی یه کانی خه لکی پی ته درێته وه
 عه قل و هۆشیا ن نه دیوێ و نه یان بزۆییتیت بگه ره له واقعی پۆژانه شیا ندا په رنگ
 نه داته وه، هه روه ها قه ناعه تیشیا ن پی ئه ی نه بی و پشتگیری نه که ن، لیژه دا
 مه سه له که جگه (له په هه نده تیۆری یه نه کادیمی یه که ی) په هه ندی واقعی و
 کۆمه لایه تی و سیاسیشی هیه، به و شێوه یه درێژه ده کیشی تا خه لکی له که لیدا
 پادین و جیا بوونه وه ی نیا و نه سه رکر دایه تی زانستی هزری نیا و نه سه رکر دایه تی
 سیاسی کۆمه لایه تی نه بیته شتیکێ ئاسایی لای خه لکی. هه روه ها کۆمه کی
 په رجه سه ته بوونی واقعی جیا بوونه وه ی نیا و نه سه رکر دایه تی هزری سه رکر دایه تی

سیاسی نه ته وده ش ده کات، نیتړ کومه لگه داده پمیتو له پووی کرداریشه وه چه مکی نوممو که له سهر هاوکاری هه ردوو گروپو شیاوویان بنیساتنرون واتایه کیان نامیتنی.

(الاجماع الاصولی) چه مکیکی تیوری په تییه له پاسستی دا به سهرچاوه په کی عه مه لی و شتیاوژنکی راسته قینه دانانزی بز بواوی کومه لایه تی و سیاسی و بزاسی نیسلامی، وه له هیچ شتیکدا په یوه ست نییه به لایه نی سیاسی و فهرمانزه وایی و یاسادانانوه له کومه لگه ی نیسلامی هاوچه رخدا. نوو نیجماعه ی که نه مانه وی بیدوزینه وه نیجماعیکه له جوړنکی تر، نیجماعیکه له سهر بناغی تیگه یشتنی نیجته هادو پاوژنکاری وه ستاوه، به شتیه په کی فراوان نیجماعیکه چه مکی (اهل الحل والعقد) و نوو سهرانه ی کومه لگه ده گرتیه وه که پابه ندبن به نیسلامه وه نه گهر چی پله و پایه ی سیاسی و کومه لایه تی و زانستی یان جیاواز بی، وه نیجماعیکه پابه نده به چه مکی پای جه ماوهره کانیان، واته پابه ندی به چه مکی پای زورینه، زورینه ی نه ته وه که له و سهرکرده راسته قینه پابه ندانده دا خوی ده بیننی له حالتیکدا نه گهر هه موویان نه یان توانی له سهر یه ک رایان له سهر یه ک چه مک کوښنه وه، به م شتیه په جیاوازی ده که ین له نیوان توپژینه وه ی تیوری نه کادی، یان پای تاییه ت یان قه ناعه تی تاکه که سی، به تاییه تی له و شتانه ی په یوه ندی یان به مامه له و ده زگاگان و سیاسه تی گشتی یوه هیه، وه له نیوان نیلزامی سیاسی و یاسایی ته شریعی یوه له ژبانی گشتی دا، وه له و شتانه ش که له و نیلزامه وه سهرچاوه ده گرن وه ک ناسه واره زانستی و مه عننه وی و په وشتی و کومه لایه تی و سیاسی به کان.

(قیاس) یش چواره م بڼه چه ی بناغی یی، به به ستمان پی ی تی پوانتیه له و پرودوانه ی که ده قی قورشان و سونه ت له باره یانه وه نه هاتوه، نه مه ش بو گه پان به دوی خالی لیک چوی هاویش له نیوان نه م بنچینانه و هاوشیتوه کانیان هاوشیتوانه یان که له سهرده می په یامبه ریتی پووی یان داوه و هردوو کیشیان هه مان حوکم ده یان گرتیه وه. پیاده کرنی نه م بڼه چه به به شتیه په کی باش پته وی و جی گیری شتیه ی گشت گیرانه ی کومه لگه ده خوازنت، وه هه منو گوپانکاری به ک گوپانکاری به کی که رتی و پروانزکی دیاریکراو پیویستی به بریاری سهر به خوو مامه له ی تاییه ت نیه چونکه میژوو خوی دووباره ده کاته وه و ده بی بگه پتین بز پروانزکی رابردوی له و جوړه له میژوداو هه مان حوکمیان به سهر دا بده یسن.

له و کاته وه تا کو قه لهم په وی ئیسلام فراوان بووه و گه لانی زیادی کرد به تاییه تی له سهرده می (عومری کوری خه طابدا) و (خوا لی پازی بیت) له گه ل تیپه پپوونی سده ها سال و گورانی کاروباره کان و تواناکان و مملاتیکان، گورپان له زوری بواره کاند ا گورپانکی که رتی نییه، به لکو گورپانه که — له هندی لایه نیدا — فراوان و گشت گیره. وه گرنگه بیزانین که (القیاس الجزئی) بۆ لیکولینه وه و سهیرکردن له هه موو پووداوو گورپانکاری به کاند ا جی خوی نییه. هر له بهر هم هویه و له سهرده میکی کونه وه پیشکه و تنیکی ئوصولی نوی به دی ده کهین ئویش بریتی به له (اصل استحسان) واته: به چاک زانین که له خاکی عیراق و دواتر له ولاتانی فارسدا شه کایه وه، ئه توانین بلین که هۆکاره کانی سهر مه لدانی له م ولاتانه دا — له ژیر پۆشنایی ئه و باسی که په یوه ندی به (قیاس) وه هیه و پیشتر باسمان کرد. دهره نجامی په ره سندن بوو له بنیاتنانی کومه لگه ئی ئیسلامی له سهرده می جی نشینه کانی راشدین و فه تی ئیسلامی و هاتنی به ره و خاکی عیراق و فارس که گه لی شارستانی و ده ولتی به خۆوه دیبوو، پاشان بوونه گه وره ترین بنکه ی ده ولتی ئیسلامی ئویش ده ولتی عباسی بو، ئه مهش پی خۆشکرد بۆ گه وره بون و گه شه سندن خه لکی و بواره کانی کومه لایه تی و سیاسی و شارستانی گه وره ی واکه پیشتر له سهرده می سهره تای ئیسلام و ده ولتی ئیسلامی له دورگی عه ره بیدا نه بینراوه و نه ناسراوه ئه دورگه عه ره بیه ی که پۆلی سیاسی خوی له ده ستدا پاش نه مانی کورسی جی نشینه راشدینه کان له خاکی حجازدا.

وه (استحسان) یش په کینکه له و بنه چه فقهی یانه ی که له دوو لیستی (الاصول الفرعیه) دایه، گه شه کردنی ئه م ئه صلّه ش ئه وه پون ده کاته وه که زانایانی (فقه) هه ستیان پیکردوه له و په ره سه ندانه ی پیشبینی سه باره ت به گرفته کومه لایه تی و ته شریعی په کان ده کات به تاییه تیش له ده ولته گه وره کاند ا، هه روه ها کاریگه ری ئه وه ههسته له سهر پرۆگرامگه رای هزی تنها به چه مکی (القیاس الجزئی) په وه نه نیشتنه وه که زۆر به قوولی بیران کردۆته وه نه هه به پی پوداو له سهر پوداو برپۆن، که توێژه ره ده که ویتنه گومانه وه سه باره ت له بهر ئه وه برپاری چه ند حوکمیک ده دات که له ناوه پۆکا راستی په کی ته واو و ویتنه یه کی گشت گیرانه ی واقع نییه، چه مکی (استحسان) وه ک پتویستی په کاته کایه وه بۆ ئه وه ی فقهه ئه گه ره پزگی (قیاس و تغلیل) وه به هه له دا چوون باله رینگای تیپوانینی که رتی به وه بگوازۆته وه بۆ تیپوانینی گشتی وه به شیوه یه ک حوکم بدات

که گیانی شهریه‌ت و مه به‌ست و بنه‌ما پاستی‌یه‌کانی بگریته‌وه، به‌مه‌ش حوکم دان له‌سەر پووداوه‌که وه‌ک ئه‌وه‌ی شایسته‌یه به‌ ئیسلام و گیان و مه به‌ست و بنه‌ماکانی‌یه‌وه ده‌بیت.

وه بق ئه‌وه‌ی له‌دۆزی پێک‌خراوه ئیسلامی‌یه‌کان و گۆڕانکاری کۆمه‌لایه‌تی و شارستانی بگه‌ین، سه‌یر نه‌که‌ین زۆریه‌ی ئه‌و فه‌قیهانه‌ی که‌ پابه‌ندبون به‌ ده‌قه‌کانه‌وه‌ و قوولبونه‌ته‌وه‌ له‌ قبولکردنیان و پابه‌ندبون به‌ ده‌لاله‌ته‌ حه‌رفی‌یه‌کانیان به‌ پێ‌ی توانا، له‌ به‌رده‌م گۆڕانکاری و په‌رسه‌دندا ته‌نهارپێبازی ته‌سلیم بون به‌ کاریگه‌ری ئه‌م گۆڕانه‌ گشتی‌یه‌ جو‌را و جو‌رانه‌ی کۆمه‌لگه‌ و هۆکار و توانا و پێداویستی‌یه‌کانیان گرته‌بهر، بۆیه‌ پێویست بووه به‌ناچاری له‌ سنووری پرۆگرامیان بق پابه‌ندبون به‌ حه‌رفییه‌تی ده‌ق و سه‌یرکردنی به‌شیی ده‌رچن و بپۆن بپۆجی شه‌ریعه‌ت و مه‌به‌سته‌کانی و پێش‌ببینیه‌کانی و هه‌موانه‌کانی. وه‌ نمونه‌ له‌ سه‌ر ئه‌مه‌ش له‌لۆیستی (فقه‌اء) هه‌کانه‌ له‌سه‌ر دۆزی دیاریکردنی نرخ و ئه‌و ده‌قانه‌ی په‌یوه‌ندیان پێوه‌ هه‌یه‌، که‌ ده‌بینین پازی بوون به‌فه‌توادیان سه‌باره‌ت به‌نرخ دانان (سه‌ره‌پای بونی ده‌قی سوننه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ) له‌و باره‌یه‌وه‌ و سه‌ره‌ پای پابه‌ندیان به‌ حه‌رفییه‌تی ده‌قه‌کان و قیاسی جو‌زئی له‌ سوننه‌تدا) هۆکه‌شی ئه‌وه‌ بوو که‌ر له‌و سه‌رده‌مه‌دا سه‌باره‌ت به‌نرخ دانان فه‌توایه‌ک نه‌درایه‌ سته‌م به‌ریا ده‌بوو، له‌به‌رئه‌وه‌ یه‌که‌سه‌ر فه‌توایان له‌سه‌ر نرخ دانان ئه‌دا، کاتی‌ک نه‌یان توانیایه‌ چاره‌سه‌ریکی گشتی ئه‌و کاره‌بکه‌ن به‌شیوه‌یه‌ک که‌ هاوسه‌نگی گشتی سسته‌می کۆمه‌لایه‌تی و ئابووری پاگیر بکات، و هاوسه‌نگی بق بازار پێگریته‌وه‌ به‌بی ئه‌وه‌ی که‌ نرخ دیاری بکری یان سولته‌ی ده‌سه‌لاتدار ده‌ست و هه‌ردانه‌ ناو کاروباری بازارو نرخ‌ی کالاکان، به‌م شیوه‌یه‌ش کۆمه‌لگه‌ له‌ که‌وتنه‌ ناو سسته‌می ئابووری و چه‌وساندنه‌وه‌ی خاوه‌ن کالاکان ده‌پاریزیت.

٢- زینده به‌ چالکردنی زانستی کۆمه‌لایه‌تی:

ئه‌م تێبینی‌یه‌ سه‌ره‌کی‌یانه‌ی هێڵی گشتی هه‌یکه‌لی پرۆگرامه‌رای و ئه‌وه‌ی له‌هه‌زی ئیسلامی و گه‌شه‌ و په‌رسه‌ندن له‌ به‌رای‌یه‌کانیان ئه‌وه‌مان بق پون ده‌که‌نه‌وه‌ که‌ بنه‌ما فه‌رعی‌یه‌کان بنه‌ما و ده‌رچه‌کانی عه‌قل‌کاری ئیسلامی ده‌نوێنی له‌ واقع و ژیانه‌دا که‌ له‌لایه‌ن شه‌ریعه‌ت و پێنماییه‌کانی‌یه‌وه‌ ئا‌پاسته‌ ده‌کری‌ن به‌ خۆیان و پوودا و پێک‌هه‌ست و په‌یوه‌ندییه‌کانه‌وه‌، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی ژیا‌ن

دهیگریته وه له کاروباره فیطرییه کانی نیو سروشتی دهروونه کان و بوونه وه ریه کان، وه چون ئەم بنه چانهی که لایه نی ئیجتیهادو تیپامانی عه قلیی بۆ زیان و واقع سروشته کان ده نوینن ئاواش لایه نی دووه می بنچینه یی ده نوینن له پرۆگرامه رایى هزری ئیسلامی و چاوگی مه عریفه و ئاراسته کردن و بنیاتنان تیایدا له پال وه حسی و سروشدا — که ئەمهش فیطره ی واته عه قل و سروشته کان و سوننه تی خوا یی یه له دهروونه کان و بونه وه ریاندا — له گه ل ئەوه شدا ئەم لایه نی ئوصول بکە ی ده رچه و کرده ی ئیجتیهادی و جی به جیکردنه، به لام پۆلین کردنی وه لایه نی (فرعی) یان (پله دوو) تا پاده یه کی زۆر کۆسپ و لیک ترازان له ده زگای مه عریفه و پرۆگرامه رایى ئیسلامی دا په نگ پی ده داته وه، که کۆنترۆل کردنی بۆ گۆره پانی هزرو زیانی ئیسلامی و ملکه چ بوون بۆی، دووریانیک ده نویتى له میژوی ئیسلامی دا به ره و له که دارى و پاشه کشی له ریکخستن و بارى کۆمه لایه تی و ژیارى دا، دور له جۆری نه و پێنمایى و ده سته بارییه ی که له سه رده می پێغه مبه رو خه لیفه کاندای پیمان گه یشتوه له ئاستی به جیه تیاناندا.

ئه نجامه که پوونه، به هۆی دابزان و دووره په ریزی سه رانی هزری ئیسلامی و سنورداری بایه خ پێدان و موماره سه کۆمه لایه تی و سیاسى یه کانیانه وه ئەم پێنسا ئوصولیه لقى یانه نه یاننوانیوه ببنه ده رچه ی تیپامانی زانستی به پرۆگرامى زینک و پێک له پووی بارودۆخی دهروونه کانی خه لک و بونه وه زیان و ریکخستنه کۆمه لایه تیه کاندای، وه ئەم توێژینه وانه په ره ی نه سه ندوه به وشیه یه ی که توێژینه وه ی ده قه کان په ره یان سه ندوه تابینه بنکه یه ک بۆ ئیجتیهادی ئیسلامی، و بنیاتنانی زانستی فطریی مۆیى کۆمه لایه تی له سه ر ئەم بنکه ئیجتیهادی یه به وشیه یه ی که ئەمۆ ناسراوه به زانستی کۆمه لایه تی و مۆیى و بواره کانی توێژینه وه ی.

په ره سه ندنی پوودا وه کان و ململانی ی سیاسى له ولاتانی ئیسلامیدا که هه ریه که له فتنه گه وره که وه به کوشتنی عثمانی کوپی عه فغان (خوا لى پازى بى) و دروستکردنی ده ولته ی ئەمه وى ده ستن پێکرد به وه هۆی دابزانی نیوان سه رانی سیاسه ت (سه رۆکه کان) و سه رانی هزری ئیسلامی (زاناکان). کاتیک سه رکردایه تی پابه ند به ئیسلامه وه له بواره کانی حوکم و بهر پرسى دا بپوا توانای سیاسى و نه زمونى کۆمه لایه تى ئەم سه رکردایه تیه لاواز بى هێزیوو. ئەمهش به وه هۆی ئەوه ی ئیتر هزری ئوصولی ئیسلامی لانه کاته وه به لای په ره پێدانى

بنكه و بنه چه فهرعی یه كان و فراوانكردنیان و پښكښتنيان له پړیزي زانستی
 پروگرامگه رایي دا. وهك نه وهی له یواری توژیښه وه و پوانین بؤ ده قه نیسلامیه كان
 نه نجام درابوو، كه بهر پابوونی كومه لیک زانستی شهرعی لی كه وه وه كه
 شیوه یه کی پروگرامگه رایي و بنه ماو نامرازی لیکولینه وه و بهرهمی زانسته
 دیاری كراوه كان ده نویښی.

وه له بهر پوښنایی شم پښكه و تنانه ی پروگرامی هزری نیسلامی و گه شه ی
 زانسته كانی دا نه توانین هوكاره كانی هرهس هیښانی تیپوانینی عه قلی نیسلامی
 بزانیښ، هره هاش هرهس هیښانی ئیجتهادو ده ست پښ خه ری و دامیښان و
 كلوم دانسی ده زگاكانی له قوناغی به رایي میژووی نه ته وه دا، تی ده گه ین چوڼ
 تیپوانینی عه قلی و واقعی ماوه ته وه، واته توژیښه وه ی فطره ی زانستی عه قلی،
 له گه ل سه رچاوه كانی به خشنده یی له هزری نیسلامی دا وهك دوزكی فرهاموش
 كراوی هره په مکی له كلتوری بیریارو فیهی نیسلامی و به خشنده كانی دا، وه
 بهرنامه زانستی به پروگرامگه راكه ی پشت به و زانیاریانه ده به ستی كه له تیپوانین و
 كارامه یی و پسپوری و موماره سه ی تاكه كه سیی فیهی وه دیته دی، گومانی
 تیانی به كه هه ولی تاكه كه سیی زاناکان و بهر كوت به سه را كه وتنی نه زمونیان
 له ژياندا پړلی خو ی هه بووه له ده وله مه نكردنی هزری نیسلامی به گفت و گزو
 تیوری عه قلی له پووداوو سروشته كه فقه او زاناکان خستویانه ته پوو، به لام
 هه وله كانیان له كاتی خویدا پلانیكی زانستیانه و پروگرامیانه ی پښخراوی بؤ
 تیپوانین و توژیښه وه و بؤ گه پانی عه قلی زانستی نه بووه له كاروباری فكره تدا
 له ژیر سیبه ری ئاړاسته كړدی ده قو مه به سته نیسلامی به كاندا. بهم شیوه یه بومان
 دهرده كه وی كه هزری نیسلامی — به تاییه تی فیهی نیسلامی — تی پامانی
 كومه لایه تی نیسلامی تاییه به لام له بهر بهرته نگی ئاسوكه ی ناتوانریت پی ی
 بوتریت زانستیكي كومه لایه تی به به هی لیك ترازان و گوشه گیری كه نه یان
 هیشتوه بهر و پښه وه بپوات، هره ها نه یوانیوه چله وی ده ست پښخه ری
 كړدی هزری بگریته وه ده ست بؤ ئاړاسته كړدی كاروانی ژيانی نه ته وه و دامو
 ده زگا كومه لایه ته به كانی و به هاناوه اتنیان به چاره سه رو به دیلی شارستانیه ی
 پیویسته وه، تا به پی ی تواناو پیدایستی نه و ململانی یانه ی بهر و پوی ده بیته وه
 هه نكاو بنس. وه له بهر پوښنایی تی گه یشتنی نه مرقمانداو بهر و پښ چوونی
 كاروانی هزری نیسلامی و پروگرامگه رایه تیه كه ی نه توانین تی بگه ین له هوكاری

ناماده نه بوونی توژیښه وه هزری و فقهی په ئیسلامیه کان که چاره سهری کاریگر
 بڼ سیستمی گشتی و ده زگا گشتی په کان و دوزه کانی حوکم و خه لافه و سیاست
 دهسته بهر ده کات له کتیبه کانی فقهی ئیسلامی و بابه ته زوره کاند، وه پشتگوئ
 خستنی نه و به شه گرنگه ش تی ده گین که چه مکی نه ته وه و ناوه پوک و بوونی
 نیشان ددهات، و جی ډی دلی بڼ که می له کتیبه کان و دانراوه تاییه تمه نده کان که
 به وه دهناسرین شیوازیکی وه صفی پوکه شان یان هیه و وای لی کردون که م
 نه غمه و کاریگری بڼ.

نه و چوارچتوه هزری یی که دهره نجامی لیک ترازی سهرانی سیاسی و سهرانی هزری
 ئیسلامی په خوی له بهر دهم پروگرامی هزرو زانسته ئیسلامیه کان و بایه خ پیدانه کانیاندا
 بینوه ته وه، بووه ته هوی نوم بون و زور قبول بون وه له توژیښه وه و صفیانه و
 گتپانه وه بهر و نوم بون له توژیښه وه و صفی و عقلی و پابه ندبون به پروگرامی
 سهرزاری و همو نه وانه ی تر که په یوه ستن به زانستی زمان و نه ده به وه، واته نه و
 زانستانه ی پیویستن بڼ پته وکردنی ده و پولین کردن و پاته کردنی بیژه کانی ده که کان،
 (نم لیک ترازان و نم پروگرامه) فکری په نه بیته هوی دابه ش بوونی ژبانی کومه لایه تی
 نه ته وه بڼ دووبه شو دو (ولاء)، په کیکیان لایه تی تاکی و شه خصی دوه میان لایه تی
 گشتی، بیریارو زانا موسلمانان کان بایه یان به بهشی تاکه که سی داوه له گه ل نه و شتانه ی
 که په یوه ندی هیه به په رستش و مامه له کردنه وه، نم به شه له که سایه تی ئیسلامی دا
 په یوه ندیه کی تاییه ته له ننیاو زاناکان و له ننیاو نه ندامانی نه ته وه، وه لانیان و
 به پتوه بردنی کاروباره کانیان تیایدا ده خه نه ژیر پای زاناکان و فه توای فقهیه کان، به لام
 بهشی گشتی په یوه ندی دار به ده سلات داران و ده زگا گشتی په کان و کاروباری سیاسی و
 فرمان په وایی و پول و بواری جم و جول و جی به جی کردنی نه و سیاسه تانه ی حاکمه کان
 به کاریان هیناوه وه که ستم بڼ مه به سستی خویان، هه روه ها سهر کرده و نه هلی (الحل والعقد)
 به هه مان شیوه، به م شیوه په کاره کانیان نه که ویتنه ژیره سستی ده سه لات داران و به
 هیزه کان و دهمارگریو خاوه ن به رزه وه نده کان، که بووه هوی نه وه ی زاناکان و بیریاره
 موسلمانان فه راموشی بکه ن و گوئی پی نه دهن و، تیروانیان که (هاوشانه له گه ل
 عه قلیه تی نه ته وه و دهرونیان) بڼ کاریه ده ستان و نه و ده سته سیاسیانه ی که جله ویان
 گرتوته ده ست به گومان و نه مانی متانه و له ده ست دانی شیواویه و بیت.

نم باره هزری و دهرونی په — باری دوره په ریژی و لیک ترازان — که
 زاناکان و پیاوایی سهرانی هزری ئیسلامی تیایدا که مار و درابوون بووه هوی لاوازی

بینیه‌ی هزری و زانستی له‌بواره‌کانی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی گشتنی‌داو شکستی ده‌زگا و سیاسه‌ته گشتنی‌یه‌کان و نه‌مانی توانای پاگیرکردنی ئهم دام و ده‌زگایانه و پارێزگاری کردنیان و په‌ره‌پێدانیان به‌و شیوه‌یه‌ی که ده‌بیته هۆی پارێزگاری ئامانجه‌کانیان و ئاستی به‌ جێهێنانی و پاراستنیان له‌گه‌نده‌لی و ویزان کردن و لاوازی‌دا، به‌مه‌ش له‌ویژدانی نه‌ت‌وه‌دا چه‌مکی نه‌ت‌وه‌و کۆمه‌لۆ ده‌ولت و کۆمه‌لگه‌ و پیوستیانی به‌و ده‌زگایانه‌و متمانه‌کردن به‌ شیاوییان لاواز بوو، به‌م شیوه‌یه‌هیزی خۆپاگیری له‌به‌رانبه‌ر شکست و لادان له‌نه‌فسییه‌تی نه‌ت‌وه‌دا هه‌له‌هات و پوخوا.

وه له‌ناکامی ئهم لێک ترازان و دابه‌ش بوون و لاوازی پابه‌ند بوونه ئیسلامی‌یه له‌لایه‌ن سه‌رکردایه‌تی سیاسی و نه‌بوونی به‌رنامه‌ی زانستی و په‌روه‌ده‌یی و فره‌هنگی و لاوازی ده‌زگا گشتنی‌یه‌کان و هه‌ستی کۆمه‌لایه‌تی گشتنی ئه‌مانه‌ بونه هۆی لاوازیونی نه‌ت‌وه‌و قه‌واره‌که‌شی، و پۆلی ده‌سه‌لات و یاسای گشتنی و ده‌زگا گشتنی‌یه‌کان لاواز بوو، نه‌ت‌وه‌ش بوو به‌چه‌ند تا‌قم و گروپیکی ی پارچه‌ پارچه‌ وه‌و دروست بونی چه‌ند تیرو هۆزو ده‌وله‌ت‌کۆ و وورده گروپ و تاکی جیاواز جیاواز که درژی به‌کتری ده‌وه‌ستان بی‌گۆی‌دانه ئاین و ویژدان و به‌رژه‌وه‌ندی، کاتیک و وره‌یان نه‌ئه‌ما و شه‌یان کۆ نه‌ئه‌بووه، زیان لێکه‌وتن ده‌رسی‌دا نه‌ئه‌دان کاره‌ساته‌کان به‌ئاگای نه‌هه‌یتان، ئیتر تازه نه‌ت‌وه‌ نه‌گه‌پایه‌وه سه‌ر نه‌وه‌هه‌ست و نه‌ست و قه‌واره ده‌سته جه‌می‌یه‌ی که چه‌مکی کۆمه‌لۆ نه‌ت‌وه‌و کاریگه‌ری له‌قه‌واره‌ی گه‌لانی موسلمان و ویژدان و جی‌به‌جی کردنیاندا بنویستی، له‌به‌ر نه‌وه له‌پاستیدا وه‌ک نه‌ت‌وه‌و قه‌واره هه‌یج ده‌زگا و سه‌رکردایه‌تی‌یه‌کی وای نه‌ما که ده‌ستی بگری‌ت و متمانه‌ی پێ بکات و وه‌لانی ئهمی پێ بدات تاپیزه‌کانی رێک بخات و کاروانی کۆمه‌لایه‌تی و شارستانیه‌تی‌یه‌که‌ی ئا‌پاسته‌ بکات. وه له‌ژی‌کاریگه‌ری ئهم واقعه‌ و لادانه‌کانی نه‌ت‌وه‌و شیوانی پیزه‌کانی و هه‌ره‌س هه‌یتانی دام و ده‌زگا‌کانی‌دا جه‌وه‌ری فیکری ئیسلامی و په‌روه‌رده‌که‌ی که بۆ پێگه‌یاندنی تاکه‌کانی نه‌ت‌وه‌یه گۆپدا بۆ فیکری تۆقاندن و ترساندن و مل پێ که‌چ کردنی‌ک، که کۆمه‌له‌ی سه‌رانی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی و فیکری نه‌ت‌وه‌و موماره‌سه‌یان ده‌کردو بانگه‌شه‌یان بۆ ده‌کرد. له‌زۆرینه‌ی جۆرا‌و جۆردا، جا به‌سه‌به‌ست بووی یان بێ مه‌به‌ست.

تيگگيراني عه قَلّ و نه قَلّ و شويته واره ناهه مواره کاني:

له گرنگرتين ناسه واره کاني ليک ترانزان و ململانسي و پوويه پوويونه وهی نيسوان سرکردايه تيه سياسيە کان و سرکردايه تيه فيکريه کانه که ئاوپدانه وهی ده وي به ربابوني جه ننگيکي نيسوان سروس و عه قَلّ بوو که ليکترانزيکي ترسناکي تری ليکه و ته وه له نيتوان زانسته شهرعيە کان و زانستي که لام که ناسراوه به (زانستي عه قيده و يه کتابه رستي)، نه م ليک ترانزاني نيسوان زانستي عه قيده و زانستي فقهي ته نها ليک جيابونه وه يه کي پوکە شي و بواړي پسپوړي و نه کاديمي ني په، به لکو ليک ترانزيکي مزي ترسناکه جينگه ي خوي له په يوه ندي نيتوان چه مکه کاني نايين و مه به سته کاني و له نيتوان ژباني کومه لايه تي و ده زگا کاني دا جي ميشتووه. به م شيويه (زانستي عه قيده) ئايدو لژيه تاييه ته ندبوو به پوچون له بواړي فه لسه في و عه قَلّ و ديالکتیکی تيوري دا له کاروباري جيهاني ناديار که له سروشتي عه قَلّ نيسلامي و دوزه کانيشي ني په، به م ش مزي نيسلامي به کاروباري بي سرور به ري فيکريه وه ماندرو بوو که وزه و عه قَلّ موسلمان داجوړاند، ناهه مواري له پيکهي تاني دهروني نيسلامي دا به جي ميشت سه باره ت به وهی په يوه ندي به جيهاني ناديارو دياره وه مه يو په يوه سته به و دو جيهانه وه له دوزه کاني سروس و عه قَلّ باوه پو ته وه ککول و هويابه تي (السببيه)، و هر چي به ک په يوه ندي به مانه وه هه بيت له وانه ي به دوزه کاني قه زو قه دهرو (اسماء و صفات) ده ناسري، نه وانه شي که وه ک پاشکويه ک له گه لي دايه له لايستيکي دورودريزي نه زکي گومان و ديالکتیک و سر تيکده رانه که له زوريه ي باره کاندانه بونه ته خير بو نه ته وهی نيسلامي و مزي پيکها ته ي دهروني و بونيادي عه قيده ييشي، و نه نجامه که ي به داپراني فيقهو مزي نيسلامي له بنکه عه قيده يي و تيفکريه کاني بوو که بناغي عه قيده و مه به سته کاني نه وانه ي که عه قَلّ و مزي موسلمان و بونيادي کومه لايه تي موسلمان ناتوان بي نه وان به رده وام بن له کاروانه پر پيشکه و تنه ئيجتیهادي به پيکخوا وه ييه که يدا، به م شيويه عه قَلّ موسلمان و مزي موسلمان بو به ندي پروگرام و به شه زانستيکي وه صف که له زوريه ي بواره کاني دا ناتواني گه شه بکات و له گه ل واقع و گورانکاريه کاني بسارودوخ و بونه وهرو زينگه جوړ به جوړه کان و کار تيکردن و پويستيه کان و تواناکان و داوا کاريه کاني شوين و کاتدا هه ل بکات.

وه له دږزه پروگرام گه راښيي په کلاسيکي کاني هنري نيسلامی که په نگدانه وهی
 پابردوی بارو دڅی هنري نيسلامی و ناسه واری لیک ترازانی سه رانی هنري په
 له سه رانی سیاسي و دوره په ریزيانه له واقعی لیبرسراویتی و ململانی و
 گوډانکاریه کانداه (تاکو نیستاش له پووی پروگرامی په وه یه لایي نه کراوه ته وه
 به لگو تا نیستاش له بهرچاوی هندی که س پښن نی په . نه ویش کیښی (نسخه)
 واته سرپینه وه له ده قی قورناني سپړوزو سوننه تی بی گهردی پیغه مبه (ﷺ) وه
 پای بهر بلاوی باو له سهرو ووشو و اتای سرپینه وه (نسخه) له زوری حاله ته کانداه
 نه وه ده چه سپینی که حوکم و ناپاسته کردن ته نه ده گهریته وه بډ ده قه به دودا
 هاتوه که و چه مک و حوکمه پیشووه کان هل ده و شیننه وه و کاریان پی ناکریت،
 نه م هلوه شانده یه ش په چاوی نه و بارو دڅه به ضرورت وه رنارگری که
 حوکمه که په یوه ندی پیوه هیه هروها حیکه تی حوکمه پیشووه کانیش هر
 زږ په چا و ناکات و بایه خی پتویست و شیاو به و کاره نادات، به م شتویه چه مکی
 (نسخه) بونه وه له شهریه تی نيسلامی دا وه که چه مکی (نسخه) بونه وه له و نه حکامه
 دانراوانه ی لی دیت مروف دایرشتوه و تیایدا حوکمی ناینده حوکمی پیشووتر
 ده سپړته وه له گهل بونی جیاوازی له هر دوو بارو دڅه که دا که نه م کارتیکی
 هل و نه شیاوه .

نه م چه مکه به شتویه کی گشتی وینای نه حکامی شهر و سستمی
 کومه لایه تی و موماره ساتی نيسلامی گشتی ده گرتیه وه له سهرو شتویه کومه لگه ی
 مدينه ی سپړوزو ده وله ته که ی له قونای دوايیدا له کاتی نزیک بونه وه ی کڅتایی
 هاتنی ژيانی پیغه مبه (ﷺ) پاش پزگار کردنی مکه که، که ورده ورده پایه کانی
 نه و ده ولت و کومه لگه په پته و بوو، سستم و بڼه ماکانی سه قامگیر بوون
 له ده ولت ټیکی به میزدا که زال بوو به سهرو ه مو هوزه عره بیه کانی خاکی
 دوگرده دا، من له م کتیبه دا به (سهرده می مده نی دوهم) ناوم بر دوه که
 له (سهرده می مده نی په کم) جیا ده گرتیه وه به وه ی سهرده می په کم
 سهرده می ترس و لاوازی و که می بوو، و بنیاتنانی بناغه ی کومه لگه و ده ولت بوو،
 وه مل ملانی بوو دږی دوژمنانی زږو به میز نه م ش وام لی ده کات که ماوه ی
 سهرده می پیغه مبه رایه تی و کومه لگه ی په یام بکه م سئ به ش یان سئ قونای:
 په کم (سهرده می مکه کی) یان (قونای مکه کی)، که سهرده می بنیاتنان و
 پټکه و نه نانه، نه ویش به به کاره یانی شتوازی گه یانندن و بانگه شو و

پروژه‌کاری تاکه که سی‌بیانه له چوارچینه‌ی سیستمی کومه لایه‌تی دا که ده‌یویست چاکسازی و گزینانکاری تیا بکات، له‌په‌ی په‌خنه‌گرتن و هوشیارکردنه‌وه و خستنه‌پوهی بۆ چون و ده‌رچه گشتگیره بڼه‌چیه به‌دیله‌کان دژئ و نه‌وانه‌ی له و سه‌رده‌مه‌دا باویون له ده‌رچه و سستم و موماره‌س‌ی عه‌قیده‌یی و کومه لایه‌تییه‌کی گه‌نده‌ل که پتویست بوو کۆتایی پی به‌پنزی و بگۆپی، نه‌وه سه‌رده‌میک بوو نمونه‌ی قۆناغی خستنه‌پوهی بڼه‌مای عه‌قیده‌یی و بۆ چون و ده‌رچه‌ی هه‌موايه‌تی بوو به‌ره و نه‌وه چاکسازی و گزینانکاری یانه‌ی که چاره‌سه‌رو به‌دیله‌کان له‌سه‌ر نه‌وه بنیات ده‌نری.

تی‌پوانینی هه‌موايه‌تی نه‌توانی که له‌کاروانی دابه‌زینی په‌یامدا گه‌لیک چاره‌سه‌رو سیاست به‌دی بکات که له‌به‌ها و بڼه‌گه‌لیکه‌وه ده‌رکه‌وی و هه‌لقولی که یه‌ک سه‌رچاوه‌ی هه‌بی.

سه‌رده‌می مه‌کی قۆناغی کارو ده‌عه‌وه چاکسازی به‌ بۆ ئامانج و که‌لکی نوێ عه‌قیده‌یی و شارستانی. وه‌ نه‌م قۆناغه ده‌ناسریته‌وه به‌ پابه‌ندبون به‌ بانگخوازی و گفت‌وگو و بایه‌خ دان به‌ گرنگ‌ترین و گشتگیرترین و گشتی‌ترین. نه‌مه‌ش کارێکی سیاسی به‌ تاییه‌ته به‌ کۆمه‌ل و گۆپانه‌وه‌ی پڼگخستن و ئاراسته‌کردنی قه‌واره‌که‌ی، به‌ره و یه‌ک بڼه‌ما و دۆژکی سه‌ره‌کی نه‌بی مل نانی و مامه‌له‌ی له‌گه‌ل ناکرێ ته‌نها به‌ شیواژکی سیاسی نه‌بی، بۆیه بۆمان ده‌رئه‌که‌وی که پێغه‌مبه‌ر سوژه و هیچ دوو دلی‌یه‌کی نی‌یه له‌سه‌ر به‌کارنه‌هیتانی توندو تیزێ و وه‌لامدانه‌وه‌ی ئاگر به‌ ئاگر، هه‌رچه‌نده شوین که وتووانیشی به‌ده‌ست ئازارو چه‌وساندنه‌وه بنالین، تا دۆزه سه‌ره‌کی یه‌که‌ی پشتگۆی نه‌خری که دۆژی گزینانکاری و چاکسازی به‌ وه‌نه‌ویش له‌ بڼه‌وه دۆژکی سیاسی گشتی به، چونکه که‌سی سیاسی به‌ ئامرازی سیاسی نه‌بیت گزینانکاری ناکات، پتویست به‌ هیزو توندو تیزێ ناکات له‌چاره‌سه‌رکردندا، وه‌لام نه‌دانه‌وه‌ی توندو تیزێ به‌ توندو تیزیی ده‌ست درێژکار له‌به‌رده‌م ویزدانسی نه‌ته‌وه و کۆمه‌لی موسلماناندا داده‌مالیت و دای ده‌رنیت و دۆزه بنچینه‌یه که‌ش وه‌ک خۆی ده‌میتیته‌وه و جی‌ی بایه‌خ و سۆز ده‌بیت دوور له‌هه‌موو درێژه پیدان و کاریگه‌ری و ئالۆزکردنیک.

مه‌به‌ستیش له‌سه‌رده‌می مه‌ده‌نی یه‌که‌م ماوه‌ی پێش پێکه‌وتننامه‌ی حوده‌بیبیه‌ کاتی موسلمانان ده‌وله‌تیا پێک هیتا و کۆمه‌لانی هۆزه عه‌ره‌بی و جووه‌کان پوه‌په‌ویان بوونه‌وه به‌ شالوو هاوپه‌یمانی و فیل و فرتیان، لی‌ره‌وه

ٻڙمان دهردهه ڪوئي ڪه سيمائي ٿم سهردهه ٿه وهه ٻو ڪه جهامعائي موسلمانان به باشتري شيوه خويان پٽڪ خستو ٿامادهي قورياني دان ٻوون وه ٿاماده ٻوون هه موو ٺاڙاڙيڪ بچيڙن له پيٽناو بهر پهريچ دانه وهي بي ٻرواڪان و بيان ترسيڻن تا جورئهي دهست دريڙي ٻڙ سهر موسلمانان نه ڪن.

به لام سهردهه مي مهدهني دوهم ماوهي پاش پٽڪه وٽني حوده بيهه يه ڪه دهولتي نيسلامي سهقام گير ٻون وسهرڪه وٽني وهدهست هيتا ٻوونه لايهني بههيت بهرانبهر دوزمنان، ٿم ماوهيه بهوه دهناسري ڪه پٽڪخسته وهكان و تهرتيبي ڪڙمه لايهتي بهروه تهواوڪاري بران و باشكران وجهخت لهسهر پٽڪه و پٽڪي پهوتسي ڪڙمه ل و پاراستني ڪه سابهتبه ڪهي وقه وارهي و بهردهوام بوني ڪرا لهلايه ڪه وه، لهلايه ڪي تروه دهولت و ڪڙمه لاي موسلمانان دهبينين لهپهيوه ندييه ڪانپان لهگهل دوزمنانيان و دهوويهرپان به ٺارام ٻوون و ڪونترولي خويان ده ڪردو مامهلئ نهرم و نيانيان لهگهل ده ڪردن، نههش ٻڙ دهولتي نيسلامي ٺاسان و ٺاساييه و له هڙگر ٻووني دلته ڪان و داينن ڪردني بارودخي سهقامگير ٻڙ ڪارڪردن و هاوڪاري دا نهخشيتي هه موارهي ههيه.

ليئره دا شيواري ڪارو جوري تشريع دهبينين ڪه ههرچهنده بينيه و ٺامانجه ڪاني لهيه ڪه سروشندا بهرچاو بڪهون رهنگانه وهي ٿه و چارهسهر و سياسه تانه ٻووه ڪه پهيوهست ٻون به واقع و بارودخي مامهلپان لهگهل ده ڪرد، ههروهه مابهستيان ٻووه ڪه ڪار له و بارو دڙخه بڪهون و ٺاراستهي بڪهون وه ٿه و بهروبووم دهست ڪه وٽانهي ڪه دهپانه وپت تياپاندا بيته دي.

ههر چه مڪي ڪارو تشريع لهم قوناغه جياوازاندها دهركي پٽڪهاته سروشني و پوڪاري جياوازي هاويهشي و دهرچه ڪان نه ڪات ٿه وه تاوانتي ڪه بهرانبهر فيڪري نه ته وه و پٽگريه له ڪاروان و گورپيني پٽنمائي نيسلامي به بهروه و ڪوتي تيوري ڪه دهرك به واقع و هڙڪاره ڪاريگه ڪانهي سهريه خويي و سياسهت و ستراتيڙي ٿه و بزوتنه وهيه ناکات ڪه ٻڙ هه موو قوناغه ڪان گونجا وپت.

وه نهسخ ٻوونه وه به و مانايهي هه لوه شانده وهي دهقي پيشووپت له لايه دهقي ٺاينده و لهسهر شيواري ڪي ياسايي نه ڪاديمي يهتي به تنها ٿه و ٿم سهردهه دهست نادات مهگر له بوري ٿه و ياسايانهي له دام و دهزگا بهرله مانپه ڪانه وه دهرده چپت ٻڙ پٽڪخستني بپرياره ڪان و ٺاسان جي بهجي ڪردنيان له و هڙهه لگايانهي له رڙر دهسه لائي ٿه و ياسايانه دان، ڪه ٿه وهي له

ناینده دا دهرده چیت سه باره ت به کاریک ئه و حوکمانه ی پیشووتر سه باره ت به و کاره هه ل دهره شیئیت وه، نه وه ش کاریکه جیاوازه له مه سه له ی ئارسته کردنی سروش و په یام و گه پانه وه بۆیان وه ک سه رچاوه یه ک بق پاگیر کردنی کاروانی مرقایه تی له پانتایی زمین و زه مانه و نه وه کاند.

نه سخ کردنه وه له چه مکه کلاسیکی به باوه که یدار ه نگدانه وه ی چه مکیکی نه بنووته له پرۆگرامی هزری ئیسلامی دا که بی ناگا له تبیینی کردنی جیاوازی نیوان سروشتی گشتیی قورئانی پیروژ کارده کات که هه موانه یی به و سروشتی سوننه تی پیغه مبه ر(ﷺ) که لایه نی پونکردنه وه و جی به جی کردن و موماره سه یه، هه روه ها واتای کلاسیکی نه سخ په نگدانه وه ی لاوازی هوشیاری به ئه گه ر نه وه له به ر چاوبگیرین که په هندی (زه مان و مکان) له جی به جی کردن و موماره سه دا له کانی تیروانین له ده قه کان و په یوهندی خۆ به خۆیان هه روه ها په یوهندیان به سروشتی نیو دهره وونه کان و بوونه وهریانه وه ده بته بنچینه و بنه مایه ک کاتیک ده مانه ویت له ده قه کان و حه قیقه تی مه به ستیان و جوژی ئاراسته تیا یاندا بگه یین پیوسته بۆی بگێرینه وه. نه وه ش ئه م راستیه ده سه لمیتی که می بایه خ دان بووه به (ئه سبابی نرول) ی ئایه ته کانی قورئانی پیروژ که می نوسین و دانراو له و باره یه وه هه روه ها که می ئه و ده قانه ی که بارودۆخی هاتنه خواره وه ی ئایه تی هۆکاره کانی تیا یاندا پوون کرابیتته وه، سه باره ت به سوننه ت و بارودۆخی ئه و فه رمودانه ی پیغه مبه ر(ﷺ) که ریوایه ت کراون و دیسان هۆکاره مونسسه به ی فه رموده ی ریکخستنیان به پی ی زه منیان ئه و زانست و بایه خ پیوست به و بواره و نوسین له سه ری که م تره و به لگو ده گه نه.

وه چه مکی پرۆگرامی کلاسیکی با و بۆ نه سخ له چوارچیه ی توێژینه وه ی ئووصلی پرۆگرامی دا به واتای تیکگیران و هه لوه شانده وه له سه ر ئاستی تشریعاتی ده ستکرددا چه مکیکه به پووی هه ستی بیریارو یاسادانه رو سه رکرده دا هه ل ده ته قیته وه کاتی له جی کات و شوینی خۆیه وه ئاو به ره و سه رده می په یام ده داده وه به مه به ستی زانیی ئه و ئاکامانه و هۆیه کانی په یه وه کردنی ئه و مه عریفه ئه حکامه و به دیهتانی ئه و سیاست و وینا و چاره سه رانه که ده وریان داوه له و بارودۆخ مل ملانی و پیدایه ستیانه ی که له زۆربه ی باره کابدا له پووی پیکه یتان و ریکخستن و به راییه کانی جیاوازان له بارودۆخ و پیدایه ستی به کانی سه رده می پیغه مبه ر(ﷺ). ئه م بارودۆخ و پیدایه ستیانه با له هندی پورکاریشه وه

له کۆی سهرده می په یام بچن به لām له زۆر پوه وه له باریک یان پوداوکی تاییه تدا
جیاواز ده بن له سهرده می په یام و قوناغ و بارودوخه که ی له سهرده می پتغه مبه ردا
پووی داوه.

نه مې خوینه ری موسلمان تیبینی نه وه ده کات که واتای نه سخ به و شیوه
کلاسیکی یه ی زۆر له بنه ما سهره کی په کانی سروشت و په یام مه په شعی لی ده کات و
هالی ده وه شینیت وه، و بواره کانی په یام و په مهنده کانی کورت ده کات وه تنه
له سهر دوا ده کانی دابه زی و له قورنان و نه وه ی بۆ سهرده می دووه می قوناغی
مه دهنی له موماره ساتی پتغه مبه ر پیداو یستی موسلمانان پتویست بوو.

له نموکانی که ناسه واری خراپی وانا کلاسیکی یه که ی نه سخ (سپینه وه) دۆزی
په یوه ندی نیوان موسلمانان و نا موسلمان، و نه وانه شی له سهر نه مه بینا ده کریت
له چه مکی بانگه شه و په یوه ندی یه ده ولته یه شارستانیه کان، هه روه ها دۆزی
په یوه ندی قوناغی مه دهنی به قوناغی مه ککی یه وه، نه وه ش ده کریت له نیوانیاندا
په یدا ده بیت له په یوه ندی (تناسخ) و کاریگری نه مه ش له سهر بانگه شه و
یاسادانانی ئیسلامی و ستراتیژی کاری سیاسی ئیسلامی له م سهرده مه دا.

وه له بواری په یوه ندی نیوان موسلمانان و ناموسلمانان بۆمان دهرده که وئ
که نایه تی (شمشیر) هه ر وه ک خوی گه وره ده فه رمویت: (فاقتلوا المشرکین
حيث وجدتموهم) التوبه: ۵۰ نمونه یه کی پوون و ناشکرایه له سهر ناسه واری
ناهه مواری باوی پروگرامی نه سخی کلاسیکی. نایه تی (شمشیر) له کۆتایی
سهرده می مه دهنی دووه مه دا دابه زی له و کاتانه دا موسلمانان به هیزو
سه رکه و توبوون، نه م دابه زینه ش له باره ی به ره نگاری نه و موشریکه
عه ره بیانه وه بوو که زیاده په ویان کرد له دۆژمنایه تی موسلمانان و ده ست دریزتی
کردنه سهریان وه په یمان شکینیان سهره پای تیپه رپونی زیاتر له ۲۰ سال به سهر
ده عوه و ناشتی خوازی و چاکه کاری و نارام گرتنی موسلمانان و ده ولته که یاندا،
ئیت قورنانی پیروژه ره مان پیکردن به کوشتاری نه و موشریکه دل په ق و دپندانه
که هیشتا له ژیانیتی دواکه و تویی کۆمه لایه تی و شارستانی دا ده ژیان له بهر نه وه
پتویسته زۆر توندوتیژی له گه لیان به کاریت تا ملکه چ بکه ن بۆ ئیسلام و بچنه ناو
کۆمه لگه یه کی شارستانی ریک و پیک تا حالیان باش ببی و ده رو نیان پاک
بکریته وه واز له و دۆژمنایه تی به یین، ئیت ئازاری که س نه دهن واز له دل په قی و
گیانی دۆژمنایه تیان بیتن که ده ره نجامی پیکهانه کۆمه لایه تی به سهره تاییه نه یانه و

دژ به خویانو ئیسلام و موسلمانان. لیره وه بۆمان درده که وئ که واتای (نسخ)
 له پڕۆگرام گهرایی کلاسیکی دا ئه وه لاله ته رابهره خوازاوهی که پێوهی بهنده و
 بۆ نه نجامدانی هاتوته کایه وه به دهست ناخات که نه ویش مه بهستی چاکسازی و
 پالته کردن و به رپرچ دانده وئ سته مکارو دهست درێژی کاره به هۆی هیزه وه،
 به لکو ئه م چه مکه واته (نسخ) بواره کانی بانگه شه هه مووی ده گرێته وه له گه
 پیه وندی مامه له کردن و ووتووێژ له گه ل غهیره موسلمانانیش له گشت بهار
 دۆخێکدا، تا ده گاته هه لوه شانده وهی چه مکه کانی له باره ی (معامله المثل) واته
 مامه له ی هاووێنه، ههروه ها مامه له باشی له گه ل چاککاردا و دلپاگرتنی، به مهش
 چاوپۆشی له یه ک کردن ده بپته کارێکی تایبهت و به رته سک، و تهنگه بهر کردنه وهی
 چه مکی نازادی بیروباوه رپیش نه بپته پتساو په پیه وه له گه ل ئه وانه ی که ده قی
 ناشکرا سه باره تیان نه هاتوه له بواری چاوپۆشی کاریی باوه ردا، به مهش ره فتارو
 ناکاری پتیه مبه ر (ع) له گه ل ئه هلی کیتاب و مه جوسه کاندان وه ده لاله ته لای نه وان
 ناگه ی نه ی که ئه مه چه مک و واتایه کی گشتگیره وه مو په پیه وه کانی نایین و
 بیروباوه ره نایینییه پوناکخوازه شارستانییه کان ده گرێته وه به لکو ئه وه ده لاله ته ی
 نه وان ئه وه ده گرێته وه که ئه وانه چه ند ده قیکی به رته نگی سنوردان تایبهت
 به سی گروپی نایینی و به س (جوله که و گاوو ناگره رستان).

ئه م دۆزه و دوا ناکامی ئه وه نجامه نۆرانه ی لی که ووتوته وه نۆریه ی لایه نه کانیم.
 به بپتی تاراده یه ک دوردرێژ له کتیه که مدا (نظرية الاسلام فی العلاقات
 الدولية: توجهات جدیده فی الفكر والمنهجیه الاسلامی) (١) باس کردوه وه
 ئه وه شم تیا پوون کردوته که ته نها نه گونجان و نه یاری ئه حکام و ده قه
 پوکه شه کان مانای ئه وه نی یه که یه کتری هه لده وه شیننه وه له نۆریه ی کاتدا به لکو
 ئه وه ده گه ی نه ی که ژیا نی مۆفایه تی به پی ی بارودۆخه جیاوازه کانی پتویستی به
 هه لویست و ئه حکامی جیاوازه یه، و هه رکاتی په یوه ندی و مه رجه کان و بارودۆخی
 بابه تیانیه ی هه ر حوکمێک یان ئا راستیه ک هاته دی ئه و ده بپته هه مان حوکم و
 ئا راسته ی مولزم بۆ موسلمانان، به م شێوه یه ش گه ر ناموسلمانێک باش په فتاری
 له گه ل موسلمانانی ده ورپه ری کرد، ئه و له سه ر موسلمانان پتویست ده بی باش

(١) The Islamic Theory of International Relations: new Directions for Islamic Methodology and Thought, Dr. Abusulayman,

له گه ليا بډولینه وه، به لام گهر ناموسلمانان دوزمنایه تی نیسلام بکات و ده ست دريژنی بکاته سر موسلمانان تنها شه پو به رهنګاری و به کم زانین به رامېسر به و ده کړی. وه نابې نه م دوو حالته تیکه ل بکړی و چه مکی نه سخ بوونه وه بخړتته نیو دوو کاروباری جیواز، که واته هر کاتی بنه ماو پښکاته کانی حالیک دابین کرا نه و پټویسته خه لګیش به پی تی ناراسته ی نیسلامی مامله و بهر خوردي له گه ل بکېن له و باره دا، گهر باره که ش ګوږا بق باریکي تر هیچ مانایه ک نامینیتته وه بق سوربون له سر باری پټشوتر، وه پټویسته حوکم و ناراسته یه ک په پړه و بکړی که په یوه ندي به م باره تازه یوه هیه. نه وه ش نه و ګومانه مان بق پون ده کاته وه که سه باره ت به چه مکی نه سخ کردنه وه ی نایه تی شمشیره بق نایه ته کانی تری په یوه ندي دار به لیږورن و باش مامله کردن و فرمان به چاکه کردنه وه و په یوه ندي موسلمانان به و ناموسلمانان ی زیانیان نی یه و ده ست دريژنی ناکه نه سر موسلمانان. له راستی دا واتای لایردن و سرپینه وه به و مانایه که داواکاری پټغه مبهرو (ﷺ) دوانایه تی قورشان نه بنه ناسخ و سرپینه وه بق ته شریعاتی پټشو و قورشان و نه حکام بریتی یه له ه لوه شانندنه وه ی په یامی پټغه مبهرایه تی و ناراسته هه تا هه تای یه کانی و پالپټوه نانی به ره و ته نگه به رترین پټگه .

پټغه مبهرو (ﷺ) کوچی دواپی کرد، له کاتیکدا دواپین بارودوخی کومه لگه کی نه و په پری هیژو ده سلات بوو، وشه یان به رزو به پړز بوو له دورگی عره بی دا، زوری ی نه وه ی که گونجاوی ده وله ته که ی پټغه مبهرو بوو له گه ل ده وله تی نیسلامی دوا ی خویشی گونجاو بوو له سرده می نیجیتیهادو دانانی نه حکام و فقهی نیسلامی له سرده می ده وله ته کانی (بنی امیه) و (بنی عباس) و سره تای ده وله تی (بنی عثمان) یشدا، به لام نه مړو حالی موسلمانان حاله تیکي لاوازه و زور له حاله تی کومه لی موسلمانان ده چی له (مه ککه) یان حالی کومه له که ی (حه به شه) یان حالی ده وله ته که یان له سرده می مه ده نی یه کم تا پیش صولحی حوده ییبیه و پزگارکردنی مه ککه ش، که نه وان له ژیر گه مارزو به رچاوی دوزمنه کانیا ندادبون و مه په شه ی له ناو بردنیان لی ده کرا، گهر له شه ریه تی نیسلام و پټشیننه کان و پټکخستننه کانی پټغه مبهرو (ﷺ) سیاست و ستراتیژی ه لویستی دوا ی صولحی حوده ییبیه و پزگارکردنی مه ککه و ردبیننه وه زور شت وه ک لانیکی چه وساو هی لاوازی پټپینه دراوی کم ده ست و توانا فیژده بین له شیوازی به رهنګاری نه و ملاملانی یه ی که دوزمنه به هیژه کان سه پاندوویانه به سرماندا، هه روه ها له و

وه نمونه‌ی دووم که چه‌مکی کلاسیکی (نسخ) له‌بارودۆخی نه‌مپۆدا بون ده‌کاته‌وه ئه‌وه‌یه که له‌هزری ئیسلامی هاوچه‌رخدا پێگه‌بیوه سه‌باره‌ت به ستراتیژی‌یه‌تی کاروباری بانگخوازی و ته‌شریعی ئیسلامی وه په‌یوه‌ندی‌یه‌که‌شی به‌دۆزی هه‌ردوو قۆناغی مه‌ککی و مه‌ده‌نی، له‌م باره‌یه‌وه هزری ئیسلامی سه‌رده‌م بۆته دوو کۆمه‌ل، کۆمه‌لێک واته‌بینی که قۆناغی مه‌ککی به‌سه‌ر نه‌مپۆدا ده‌چه‌سپێ و جی به‌جی ده‌کری و وا پاده‌گه‌یه‌نی که موسلمانان له‌قۆناغی مه‌ککی دان له‌باره‌ی کاروباری شه‌ریعت و نه‌حکام دا، بانگه‌شه‌ش بۆ خه‌ریک بون ته‌نها به کاروباری عه‌قیده‌وه ئه‌که‌ن بێ گۆیدانه په‌رستش و مامه‌له‌کردن و ئه‌و پێک‌هه‌ستانه‌ی که چه‌قی کاری قۆناغی مه‌دینه بون، کۆمه‌لی دووم سه‌رده‌می نه‌مپۆ وه‌ک سه‌رده‌می مه‌ده‌نی دووم سه‌یر نه‌کات، موسلمانان خۆیان ده‌وله‌ت و کۆمه‌لگه‌ی به‌هه‌یز له‌دورگه‌ی عه‌ره‌بی دا، تی‌پوانین سه‌باره‌ت به‌بونی جیاوازی بارودۆخی ئه‌وسای موسلمانان و هه‌لوێستیان له‌گه‌ل بارودۆخ و هه‌لوێستی ئیستانیان پهرت ده‌که‌نه‌وه ئه‌وه‌ش له‌ده‌رچه‌ی چه‌مکی شه‌و (نسخ) وه‌ه بون که په‌یوه‌ست بون پێ‌وه‌ی. ئه‌وه‌ی لی ده‌که‌وێته‌وه که ته‌شریعات و حوکه‌کانی سه‌رده‌می مه‌ده‌نی پێ‌ویسته شوێنیان بکه‌وین و پابه‌ندبین پێ‌یانه‌وه و نه‌مانه‌ش ناسخ که‌ره‌وه‌ی هه‌رشته‌یکه‌که‌ پێ‌شوتر هاتوه له‌وانه‌ی نه‌یان له‌گه‌ل حوکه‌م و ته‌شریعاتی سه‌رده‌می مه‌ده‌نی، وه‌به‌لایانه‌وه وایه که ته‌نها ده‌بی پابه‌ندی ئه‌و فرمانانه‌ بن که دوا‌فه‌رمان و پاسپارده‌ی پێغه‌مبه‌رن (ﷺ)، ئه‌مه‌ش به‌شی‌وه‌یه‌کی گشتی له ته‌شریعات و واقعی قۆناغی مه‌ده‌نی دووم دا خۆی ده‌بینێته‌وه، وه‌هه‌یچ شته‌یک بۆ ئه‌و ده‌قانه‌ نه‌ماونه‌ته‌وه که تایبه‌تن به قۆناغی یه‌که‌می مه‌ده‌نی مه‌گه‌ر ته‌نها پاداشت وه‌گرتن له‌سه‌ر خۆیندنه‌وه‌یان وه‌ک به‌شێک له‌قورئان چونکه چه‌مکی به‌هه‌له‌ تێگه‌یشتن له (نسخ) ئه‌و ده‌قانه‌ی له‌ناو بر دوه‌.

- ۱۰۷ -

تیاپاندايه بۆ ھەردوو ژيان، بۆيە بۈرۈى ئەو ھە ئىيە بلىيىن كە تاكىك يان كۆمەلىك
لە قۇناغىكدان ۋەك قۇناغى مەككى ۋە ئىتر پىتۈيست ناكات پابەندىن بە ۋە رگرتنى
ئەو تە شىرعانەى ھاتون لە قۇناغى ئايندەدا كە قۇناغى مەدەنىيە.

بەلام پىتۈيستە پۈون بىت كە ئىسلام ۋە پەيام ۋە پەندى تە شىرەكەيان بە
درىژايى كات ۋە شوپىن، بەچەند قۇناغىكى جىاوازا تى پەپو ۋە پىگەى پىوانى ئەم
پەبەندى ۋە قۇناغ ۋە دابەزىنانە بە شىپو ۋە كى نەگۈپى ۋە جوۋلە بە رانبەر ژىنگە ۋە
سەردەمى داھاتو ۋە نىيە، ھەرو ھە ھىچ پىگەى كىش نىيە كە دروست بى
بىگىنە بەر لە توندپەوى كىردن لەچەمكى ھەجووت كىردنى تەوا ۋە تى كە بىيىتە
ھۆى ھاتنەدى چەمكى شوپىن كەتتىيەتى تەنھا بۆ تە شىرەعاتى لەو سەردەمەدا
جا (مەككى) بى يان (مەدەنى) بى دانراۋە، بىگومان ئەو كە سەى كە پاش ھاتنى
ئىسلام ۋە دابەزىنى پەيامەكەى ۋە جىبەجى بونى بىتە ئاراۋە، ھەرگىز ھالى بەراورد
ناكەى لەگەل كە سىكدا كە خۆى لە قۇناغى دابەزىنى ئەو پەيامەدا ژىسابىت ۋە
پوداۋەكانى بەچارى خۆى بىيىن ئىتر نەئەركىكى لەو سنورە بەدەرى دەخىتە
سەرشان ۋە نەشتىكى زىاترىش، تەنھا لەو دەزانى لەپو ۋە چۆنەتى پوداۋەكان ۋە
تە شىرەكانى كە لەو قۇناغەى خۆى تىايدا بوو دابەزىو.

ۋە دۆزى پاسستەقىنە لىژەدا دۆزى بە شىتتى ۋە گشتگىرىيە، لەگەل
پىرۋگرامگەرايى ھەزرى ئىسلامى ۋە لاۋازى ھۆشيارى سەبارەت ھەردو پەمەندى
شوپىن ۋە كات لەقەۋارەى كۆمەلگەكاندا، ۋە پەپو ۋەندى سىروش (ۋەى) ۋەك چاۋگىك
بۆ مەعرفەى بەعەقل ۋە فىطرەۋە ۋەك چاۋگى دوۋەمى مەعرفە يەكانگىرن ۋە
يەكترى تەوا دەكەن بۆ دابىنكردنى تواناۋ پى نىشاندانى مەۋف تا پۆلى خۆى
لەبىناتنانى خىرى سەرزەۋىدا بىيىن، بىگومان بارودۇخ ۋە تواناۋ پىتۈيستى
تاكەكان ۋە كۆمەلگاكان ۋە جىاوازن لەگەل ئەو تەھەددىاتانەى بەدرىژايى كات ۋە
شوپىن پۈۋەپو ۋە دەبەنەۋە، لەكۆمەلگە كۆن ۋە ھەۋچەرخەكاندا پىتۈيست ۋە تواناكان
چون يەك نىن، ھەرو ھە سىياسەت ۋە سىستەمەكانىشيان ھەر پىكە ۋە ھەۋشپو ۋە نابىن
بەتەواۋەتى تەنانەت كۆمەلگەكانى يەك سەردەمىش، لەنژىرەى بارەكاندا
لەيەكترى جىاوازن ھەرو ۋە كۆۋ ئەمەق لەھەر پىنچ كىشورەكەدا دەبىنن، بۆيە
جىاكرندەۋەى بارودۇخى كۆمەلگەكان ۋە سىياسەتەكانيان ۋە بارودۇخى تاك
لەكۆمەلگەيەكەۋە بۆ كۆمەلگەيەكى ترو لەشوپىننىكەۋە بۆ شوپىننىكى تر، پىتۈيستى
بەچارەسەرىكى تاييەتەندى جىاوازنەيەكە بەراقەى خۆيەۋە گىرى درابىت،

و ده ب و کۆمه لگه و سستمه ی که بۆی مل که چه، هر چه نده گه ر نه ندام بۆ
له زۆرینه یان له که مینه ی جه ماوهر دا، موسلمان بیئت یان ناموسلمان. وه له ناکامی
تی پوانینیکی گشتگیردا بوار بق باسی قوناغی مه ککی و مه ده نی نامینیتیه وه، به لام
پتویسته تی پوانینه کان زیندوو گشتگیرین له بهر پۆشنایی سوننه ته کانی فیطرته و
مه به سته کانی شه ریه ته وه موایه تیه که ی و ئا راسته کردنی کۆمه لگه کان و تاکه کانی
به فقهیکی بزافی و هزریکی زیندووی وا که پر او پیری پتویسته کان بۆ بۆ چه ق
به ستن یان به پتوانه یه کی نا ئاسانی ده ستر کرد (ههروهک جمهور ی (اهل الحل
والعقد ی که پابه ند به ئیسلامه وه ده لێن) هه موو تاک و کۆمه لگه یه ک قوناغیکی
تاییه ته به خۆی هه یه، له بهر پۆشنایی شه ریه ته و فیطرته و ئامانج و
مه به سته کانی دا، موسلمانان له ژانی خۆیاندا پتو مایی له قوناغه وهرده گرن
که پیتتر بانگخوازانی ده وه ته که یانی پیا تی په پیه وه، به م شیه وه تاک و کۆ بۆ
جی به جی کردنی مه به سته کانی په یام و جی تشینی و بنیاتنانی کۆمه لگه یه کی
موسلمان ده گه نه گه وره ترین وزه ی ئیسلامی و ده ستر گیران ده بۆ.

وه له نمونه کانی ئه و نۆزه هزریه یی که نه ته وه به ده سته یه وه نالاندویه تی
به هۆی که م و کوری پرۆگرامه رای ئیسلامی به وانا کلاسیکی یه که ی یان شیوازی
به کاره ی تانی و مامه لای پۆشن بیران و توێژره وه موسولمانه کان له گه ل
سه رده مه کانی دوا یی دا، له و دۆزانه نۆزی سوو خواردن و چه مک و بوار و ئا راسته
قورئانی یه کان سه باره ته به و سوو خواردنه و مانای موماره سه ی سوننه تی
پتفه مبه ره وه باره یه وه، وه ئه م که م و کوری و ده سته و ستانی گه ر لی و ورد
بینه وه ده گه پتیه وه بۆ ته سک تی پوانینی زۆریه ی سه ره کرده هزریه
ئیسلامیه کانی ئه مپرومان و ته سکی بوازی زانستی و شاره زایی یان سه باره ته
به ژانی کۆمه لایه تی و ئابووری، ئه مه ی شه که هزری ئیسلامی خستۆته نیتوخۆی
راسته قیاساتی به تالی ئه وتۆ که مه به سته کانی شه ریه ته له بوازی ئابووری و ئه و
یاسایه ی که په یوه نندن پتیه ی لی دابراوه، هزری ئیسلامی گه یاندۆته ئه وه ی
که ته نها به پوخسار و ناو و ناو نیشانه وه سه رگه رم بن، به فره بۆچونی و فره پاییی و
دژواری ئه و بۆچوونانه سه باره ته به کاروباری چه مکی سوو له گه ل په مه ندو
ئامانجه کانی تانه م بۆ چوونانه زیاتر له بیست مه زه مبی لی که وته وه. ئه وه ی له م
بواره دا تیبینی ده کړیت ئه یه یه که هه ندی له م مه زه بانه فره موده یه کی گرنگی
سه حیحیان پشت گوێ خستوه که نه گه ر لی و ورد ببینه وه سه باره ته به

بجونيکي گشتگري نابوروي يارمه ته د دايڼ که هه ندي له سياسته نابوريه کاني پيغه مبر (ﷺ) تي بگين له گال نه و قوناغش که نه و سياسته تانه يان پيدا تپه پر بووه، نه و ش نه و فرموده يه يه که بوخاري و موسلم له نوسامه ي کورې زه يده وه ده يگړنه وه پيغه مبر فرموده يه تي: (لاريا الافى النسيته)، واته: سوو (ريا) ته نها به وه ده لئين له سر (نه سيته) ^(۲) ورده گيرئ، دواي نه وه ي پيغه مبر هه موو فزله ته وه رگرتنکي سهاره ته به نالوگر کړدني کالا ساوه مسره کپه کان قه ده غه کرد که شش جوړ کالاي ده گرت وه. جا به هوي نه و که رته تيروانينه و له سر هه مان شيواز هه ندي له و مه زه بانه پنگه ي فيل و به دوا د اگه پاني شکليات و پووکه شي ده که انيان گرت بهر بؤ پاساوه ي تانه وه ي که رته و اتاو ليکدانه وه که يان وه که له ده يسي (رافع بن خديج) دا که سهاره ته به نالوگر پي کشتکاري پيغه مبر فرموده بووي، به م پي يه ش خويان پرياري نيوي به ره ميان بؤ خواوه زه وي دا به مرجيك تووه که پتوه بکات. (۳) هه نديکي دیکه پنگه چاره يه کي تريان گرتو ته بهر، نه و يش بريتي يه له جاري لي که و تووي و فو تاندني مه به سته کاني ته شريعي نيسلامي له پروي نابوروي و بنده کانيه وه. نه و ش له پرياردان له سر نه و بنه مايه ي که نه وه ي ده رياره ي سوو هاتووه شتيکي هه لپه سيري راوي بهرستشيانه يه له چوارچيوه ي حرفيه ته ده که کاندايه و نه و شش پوله ناگرتي وه که ده قې فرموده يان له سره که نه و يش فرموده ي (ريا الفضل) ه (۴).

به هوي نه م که مو کورپه ي له پروگرام و دواکه وتني هنري نيسلامي له بواري سياسته تي نابوروي و موماره سه و جيگره وه خوازاوه کاندان گوانکار ييه کي

(۲) الغسيته (اليره) دوا خستني سالانه ي مال و دارايي گپړانه وه.

(۳) داس فرموده يي که (د رياره ي رافع کورې خديج) به چمند بيزو شيوازيکي جياران گپړي و نه وه به تان ناگرتي و يان نهميه که پيغه مبر (ﷺ) نهمي کردوه له (سفايرم محالقه)، وه له مهندي گپړانه وه هاتووه که پيغه مبر (ﷺ) له فرموده يي (هه کسي پارچه زمري يکي هه يه بابيکات به کشت و کان نه يدا ته کوي له سي پک يان به چور يک يان به بهرام به خورتيکي ديار يکري)

(۴) بؤ برون کردنه وه ي زياتر سهاره ته به چمکي سوو له نيسلامد او له غسه فو نامانچ و حيكمته سياسي يکان ي پيغه مبر (ﷺ) له ياره يده، بگري و نه وه بؤ پيغه مكي تويز و نه وه ي نوسه ي نه م کتيبه سهاره ته به تيوره نابوريه نيسلامي يکان له م کتيبه: Contemporary aspects of Economic and social Thinking in Islam. American Trust publications. Plain Field, Indian. 1976. وه له مهندي (په (ريا الفضل) تاسرو وه فرموده يي پاست و لروستو (ابو سعدي) خوردي و عبادي کورې صامت) خوا ليان پاري بيت گپړي و نه وه که پيغه مبر (ﷺ) له فرموده يي (لغتون به لالتون، زيو به زيو، مس به مس، وه جو به جو، خورما به خورما خوي به خوي هيڅد به هيڅد، بؤ نه وه، مستيک به مستيک، جا هه کسي له وه زياتر و هر يکري يان زياتر بدات لرو سووي خورنوه، به خشرو و مرگي تپايد: پاکستان) نه م فرموده يي موسليم له صهيغه مكي دا هيواوي و نه مهنديش له سنده مكي دا.

پروگرامی گرنګ پویدا کاتیک که سانی پسرپوری پابه ند به ثابینی ثابوری ناس
جی خویان گرت به دیدیکی هونه ری گشتگیری به وه له گزپه پانی لیکولینه وهی
ثابوری نیسلامیدا که مایه ی مژده به خشینه به پژارکاره کی پروگرامی هزی
نه و تو نومیدی ده ست به کاریونی لی بکریت سه باره ت به چاکسازی له لایه نه کانی
هزو پروگرامگه رای نیسلامی هاوچه رخ له م بواره دا، به شیوه یه که جاریکی تر
به پشتیبانی خوی گه وه هزی نیسلامی زنده یی و گشت گیری به که ی غوی بق
بگه پته وه.

وه هروه ها له نمونه کانی که م کوپی پیاوانی موماره سه ی پروگرامگه رای
نه وه یه که قدوسیته و پیروزی به دراه به و ته ی پیشینه کان (خوا لیان پازی
بیته) سه باره ت به چه مک و لیکدانه وه و نیجته اده کانیان و ته ماشاگردنیان هروه ک
به شیک له سونه ت و سروش، سه ره پای نه وه ی که که م کوپی مزی و سنورداری
شوین و کاتیمان زانی و بومان ده رکوت، وه سه ره پای نه وه ی که به شیوه یه کی
تیوری جه ختمان له سه ر نه وه کرده وه که پیروزی ته نها بق سروش نه بی، بق
هیچی تر نی یه، به لام له توژی نه وه کانماندا، نیمه توژی نه وه له سه ر و ته ی
پیشینه کان ناکه یین تا به دیدیکی پیشه یی په سه ن پروانینه موماره سه ی واقع و
وه لامی پیدایستی ه کانمان بده نه وه، به لکو نیمه نه یان خوینین تالاسایان
بکه نه وه و شوین پی تی نه وان هه لگرن، خومان ماندو ده که یین تا به قیاس له سه ر
نه وان به سه ر بارودوخی خوشماندا جی به جی یان بکه یین وه ک وه لامیک بؤ وه
شانه ی له ده رونماندا چه مکیکی هه لیه یان دروست کردوه بق واتای نه و قدوسیته
پی دانه و گه وه کردنانه ی خراوه ته پال پیشینه کان و به ره مه کانیان، تا نه و
چه مک و واتایه — بی هوشانه — گزپا بق ترس و بیمیک بی ده سه لاتی نیمه ی
به رانه ر به و چه مکانه ده رخست و نه و گه وره کردنه بوو به چه مکیکی به پیروز زانین
پاگرتن که نیوانی نیمه و گه شه سه ندن و چاکسازی له یه ک داپریته بویه ده بینین
هر هزیک یان فامیکی هاوچه رخانه ی گشت گیری له واقعیکی هاوچه رخنه وه
ده رچی به ثاباسته ی به هاو حوکه نیسلامی به کان، لای زوریک له خاوه ن هزه
کلاسیکی به کان ده بیته هزیکی گومان لیکراوی به ره رچدراو، چونکه ناگونجی
له گه ل و ته ی زانیانی سه له فو دیدو بؤ چونی نه وان ده رناخت، له به رنه وه نه گه ر
نه و بینیه و چه مک هزیانه به سافی و بی گه ردی نه بی بق ده لاله کانی که له پوری
زانایانی پیشین و قدوسیته یان له سه ر لانه بات و له چوارچیه یه کی پروگرامی

پاسته قینه‌ی ده‌قه‌کانی قورئان و سوننه‌دا نه‌بی، شه‌وا ناستوانی سئودیان لی وه‌ریگریته‌و شه‌و هزره‌ش وه‌ک که‌لتوریکی پرۆگرام‌گه‌راییی هه‌موارو به‌جی ئامانجی خوی ناپیکی له‌بواری کارامه‌یی و زانستیکی به‌رغراواندا بۆ چاره‌سه‌رکردنی دۆزه‌کانی سه‌رده‌م، وه‌ بۆ گه‌رانه‌وه‌ی ئیسلام بۆ واقعی ژیان و موماره‌سه‌ی کۆمه‌لگه‌کان و کاروانی شارستانی‌ه‌کان.

به‌کورتی بۆمان پوون بۆوه که‌ پرۆگرام‌گه‌راییی کلاسیکی ئیسلامی به‌گه‌شتی وه‌لامی پتویستی سه‌رده‌می پیکهاته‌که‌ی و بارودۆخی سیاسیی و شارستانی‌تی‌یه‌که‌ی داوه‌ته‌وه، وه‌زۆریه‌ی لایه‌نه‌که‌م و کوپه‌که‌کان ده‌ره‌نجامی په‌که‌وتنه له‌قه‌لاچۆکردنی هۆکاره‌کانی لی پزگاریبوون و به‌ریه‌ره‌کانی کردنیان، پاشان وه‌ستاندن له‌به‌دواجونی شه‌و گه‌شه‌یه‌ی که‌ له‌گه‌ل پیتشکه‌وتنی ژیان و به‌ره‌وپیش چونی زه‌مه‌ندا یه‌کانگیره، هه‌روه‌ها کاتیک که‌ لی‌کۆلینه‌وه ئوصولی‌یه‌کان وه‌لامیک ده‌بن بۆ پیداو‌یستی‌یه‌کانی توژیینه‌وه‌یه‌ک سه‌باره‌ت به‌ده‌قه‌کان و پاراستنیان، واته‌ شه‌و یاسایانه‌تۆی پرۆگرام‌گه‌راییی پتویستی له‌خۆگرتوه بۆ توژیینه‌وه‌و پوانینه‌پوکاره جیاوازه‌کانی معریفه‌ی کۆمه‌لایه‌تی، له‌هه‌مان کاتدا بنه‌ماکانی بنچینه‌یه‌کیان له‌خۆگرتوه که‌ده‌بوو توژییه‌کانی به‌دوادا هاتو به‌دوایاندا بچن و بنیاتیان له‌سه‌ر بنین هه‌روه‌ها گرنگه‌که‌م و کوپی پرۆگرام‌گه‌راییی کلاسیکی بزانی هه‌روه‌ک شه‌مۆ به‌کرده‌یی مامه‌له‌ی له‌گه‌لدا ده‌کری، شه‌ویش ته‌نها ناگه‌ریته‌وه بۆ خودی پرۆگرام‌که‌ به‌لکو ده‌گه‌ریته‌وه بۆ چه‌ند پوکاریکی تری که‌م و کوپی له‌بواری موماره‌سه‌ی کرده‌بیانه له‌چارچێوه‌ی توژیینه‌وه ئیسلامی‌یه‌هاچه‌رخه‌کاندا که‌ ته‌نها چه‌ند لایه‌نیکی شه‌م پرۆگرام‌گه‌راییی‌یه‌یان گرتۆته‌وه نه‌ک هه‌مویان، شه‌ویش به‌هۆی که‌م و کوپی له‌تیکه‌یشتنی شه‌م پرۆگرام‌گه‌راییی‌یه‌و مه‌دلوله‌کانی، وه‌به‌هۆی تیکه‌لاوکردنی چه‌مکی هه‌ندی له‌په‌گه‌زه‌کانی پرۆگرام‌گه‌راییی و دۆزو که‌ره‌سه‌کانی تواناو گه‌شه‌بوو جی به‌جی‌کردنه‌کرده‌یی و زیاریه‌که‌ی له‌م سه‌رده‌مه‌دا.

گرنگه‌ لی‌ره‌دا ئامازه‌ بۆ دۆزیکیی پرۆگرام‌گه‌راییی بکه‌ین که‌ په‌یوه‌سته به‌ده‌قی سوننه‌تی پیغه‌مبه‌ر وه‌ک بنه‌چه‌و سه‌رچاوه‌ی هزری ئیسلامی هه‌روه‌ها په‌یوه‌ستیشه به‌کاری که‌لتوری و بلۆکردنه‌وه‌و پۆلین کردنی‌یه‌وه، به‌لام شه‌وه‌ی سه‌یره سه‌ره‌رای تپه‌ریونی چه‌ند سه‌ده‌یه‌ک به‌سه‌ر پیغه‌مبه‌رایه‌تی‌دا تائیس‌تاش ده‌قه‌کانی سوننه‌ت نه‌زاناون لای زۆریه‌ی خاوه‌ن زانست و پۆشنیبرانی موسلمان،

ههروهه ها تائه مړوش سه بارهت بهم دهقانه پاووچونى نږدو زاراوه ی نږد له کتیبو
 دهست نوسه کانداهیه که بوونه ته هو ی پږگری له مامه لای ناسان و کاریگر
 له که لیان و سودیان لی وهرنه گیوه به هو ی نږدی و بالوی زاراوه کان و باش نه خسته
 پوویان، ته نانهت که رکه سیڅ بیهو ی یه کی له و دهقانه وه که به لکه بهینیته وه نه و
 دهنگو هه رایه کی نږد به رامبه ری به رز ده کریته وه و په خنهی لی ده گیری ته نانهت
 ده گاته نه و ناسته ی که نږدی بابه ته که له نیو نه وه مو ده نگانسه دا بییت
 به نږدی کی پر له مقومقو سه بارهت به دهقه که و گیرانه وه ی زاراوه کانی نه که له باره ی
 ده لالهت و لایه و پووی سوود لی بنین، له بهرنه وه هیچ بواریک نی یه بږ چاکسازی
 هزیی پږگرامیی کاریگر مه گر نه و کاته ی که دهقه پاسته کانی سوننهت
 به شپووانکی ناسان که لاله و پږیک بخړیت به و شپوهیه ی به ناسانی بتوانری
 ناوه پږکی نه و فهرمودانه له سر دهستی زاناکان به گشتی و پږشنبری و پسرپړانه وه
 بنوسریت بونه وه ی سودیان لی وه ریگریت له شپوهیه کی ناسان و به و متعانه وه
 له هه مو بواره کانی زانستدا.

پاشان پږکخسته وه ی کاروباره کانی سوننهت و دهقه کانی به چاکی بگریته به و
 به شپوهیه کی پږیک و پږیک و ناسان پږلین بکری له خلته و نیسرائیلیات و نه و شتانهش
 بیگرده بگریته وه که به نیازکی پاکوه یان خراپه وه هاتونه ته ناوی، و پږلین
 کردنی له م چوار گروپه دا که ناشکرا و پوون له پووی په پړه و پروگرامه وه:
 ۱. نه وانه ی که ده کریت به لگه یان پی بهینریته وه به هو ی دروستی سه نه و
 واته وه (متن).

۲. نه وانه ی که ده کریت هاده می و ثولف تیان له گه ل بگریت له بهر راستی و
 دروستی و اتاکانیان هر چه نده به لگه ی یه کلای که ره وه سه بارهت به راستی
 سه نه ده کانیان له بهر ده ستدا نی یه.

۳. نه وانه ی که پتویسته هه لویسته یه کیان له ناستدا بگریت و به وردی تیان
 پروانریت به تایبه تی له و شتانه ی که پروکاری ناشکرای مه ته کانیان و له پووی واته وه
 له گه ل پږوحی شریعت و مه به سته کانی دا یه کانگیر نابیته وه هه رچه نده پړه نگ
 وایت سه نه و پړویه ته کان پاستن.

۴. نه وانه یان که شایسته ی کار پی نه کردن و لابردن له بهر تیک چونی مه تن و
 سه نه دیان.

ترسناکي ٺهڻ ۾ ڏوڙه پڙوگرمي به تنهن ۾ ته ڪم ته رڳو ڪري ڪرڻ سهڻا به سونهن تي پير ۾ ناوه سٽي ته وه، به لکو ڏور جار به واتاي مل پئي ڪه ڇ ڪرڻي عه ڦلي موسلمانن له سر نه ساسي ده رڇي ترس وه رعسي نه نديشه يي له ناستي نه و شتانه ي ڪه پاست نين، ڪه ٽيڪ شڪاني ده رڇو پڙوگرام گهرايه ڪاني به دوا وه به له به نه وه ي ڪاتيڪ شته ناپاسته ڪان به پاست و دوست له ڦهڻ ۾ ده دات بي گومان هه سست و نه سستي و بينايي به زانستي به ڪي هه ل ده وه شتي ته وه تاواي لي ڏيڪ ڪه شوين نادياريه ڪي ٽيڪ چووي نه نديشه يي به ڪوي يان په سه ندي بڪات ڪه هه ڇ زانست و عه ڦليڪي پاست له گه لي دا نري به په سه ندي ناڪات، نه و ڪات هه زري موسلمان و پڙوگرام و عه ڦليشي هه ڇ توانايه و به هايه ڪي بڙ ناميني ته وه پاش نه وه ي له سر شتي ناپاست و ڪرداري نه و ٿو په راوه ي پئي ده ڪريڪ، ڪه له گه ل نه و ده رڇو به نه ما پاستي به نيسلامي يانه دا به ڪانگير نايي ته وه - ڪه به مه به سستي جي به جي ڪرڻي - سروس و شهريعت به ڦورئان و سونهن و پڙنمايي خواهي به وه هيتاويانه.

وريائي له پاراستني پاگير ڪاريه ڪاني هه زرو ده رڇو ڪاني، وه تي گه يشتنيڪ به ووريائي و هوشياريه وه، سه به رت به هه موايه تي شهريعت و به نه ما و به ما و مه به سته ڪاني پڙوه و پڙڪهري سه ره ڪين بڙ پاراستني سروس و په يام و شهريعت له ڦوڦيل و چه واش و ويترانڪاري، هه روه ها به هه مان شيوه و به هه مان بريس له بايه خ پي ڏان نه مانه پڙوه و پڙڪه خه رن بڙ پاريزگاري ڪرڻي عه ڦل و پڙوگرمي موسلمان له ٽيڪ شڪان و ويتران بون له ده رڇي چه ڪ به سستي زانستي و ٿو ڪانڊني ده رووني به وه.

پاراستني عه ڦل و پڙوگرمي موسلمان و چاڪ به جي هيتاني وات ه پاراستني نابين و شهريعت و مڙوڻي موسلمان و عه ڦل و ڪڙمه لگاي موسلمانان، له يه ڪ جيانا به وه له يه ڪتري دانابڙين، به لکو له هه موباره ڪاندا په يام مه به سته ڪه يه و، عه ڦل و ده رڪ پئي ڪرڻي هه ڪارن، خڻ گه هه ره سي هيتا يان تووش ي خراپي هات نامانج تيا ده چي و مه به ستيش وون ده بيڪ.

نه وه ي ڪه له سر سونهن ده چه سڀي له سر ڪاره ڪاني ڪه لتوريش ده چه سڀي له پوي پڙيستي ناسان ڪاري به وه، هه روه ها له پوي پڙيستي ديديڪسي په خنه گرانه و نمايشي نه وه ي به سوود و دوسته دور له ڪاريگري هه زري به پير ۾ گرتن تا ڪه لتور له هه زرو موماره سه و تي ڙمانه ڪاني دا بيبي ته نمونه و يارمه تي ده رڪ

بق هزرى ئىسلامىيانه زىندوى په سەن و ھاوچەرخ، ئەك ھۆكارىك بىست بق سەر
 ھەل دانەو و تازە كړندە وەى جەنگە مېژوى په كان و بابە تە بى ئه نجام و بە تالە كان
 كە وزە كانسان تياياندا بى ھەدە رېچىت و پى يانە و سەرقال بىن و ئاگامان
 له پىوېستى په كانى غرمان نه مېنى يان ئاگامان له و شتانه نه بى كە له چوار چپو وى
 مل ملائىكاندا پو و به رپومان دە بېتە وە .

و ھ له و دۆزە گرنگانەى كە پىوېستە لىرە دا ئامازەى بق بکەين - كە پاشان
 دىنە سەر باس كړدنيان - ئه و تېكەل كړندەى پۆلى دەق (سروش) و عەقلە
 له پړوگرام گە راى ئىسلامى دا، كە له ئه نجامى لىل بىنى و كە مى شارە زايى و
 به په كداهاتنى روداو و كان و كاريگەرى مە به سته سياسى په كان له سەرى پى گە ييوە ،
 ئه مەش كاتىك فەيله سووف و فېرخوازانى زيارە كان و ئاين و ئه و فەلسەفە ناموزانە
 عەقلى موسلمانان - پاش سەردەمى فتح و به پىگە يەكى لاپى چە و تدا برد، كە
 ئه وىش قول بونە وە يە له و بابە تانەى په يوه ندى به (الهيئات) وە ھە يە ،
 له گە لىشياندا ھە ندىك له سە رانى ھزرى ئىسلامى بەرە و ھە لىر چوون
 وەك (موعتە زىلە كان)، بۆ يە عەقلى موسلمان بەرە و بوارى ھە موابە تى و
 نە زانراو و كان پىگەى گرته بەر و وای له سە رانى ھزرى ئىسلامى كرد — له كاتىكدا
 كە و تە تە لى ئه و گە مارۆ يەى بە سە ريدا سە پىنرابو — كە ھە ست بە مە ترسى په كى
 گە و رە بکەن له سەر بنە چە و بنە ماكانى عە قیدەى ئىسلامى، كاكتەى
 كاردانە وە شیان وە لانانى عە قل و نكۆلى كردن له پۆلى و كە م كړندە وەى پايسەى بوو،
 وە چە سپاندنى په ككە و تە يى ھزرى ئىسلامى بوو بە وەى كە ھە مېشە دە قە كان
 ببە ستنە وە به پړوگرام كى وە سفى زمانە وانى كە شوئە واره شوومە كەى برىتى
 بوو له زياتر بى پيت كړدى ھزرى ئىسلامى له چاخە كانى دوايىداو پى خۆشكردن
 بق دزايە تى عە قل و گرمان له سەر دروست كړدى سە بارە ت بە په يوه ندى په كانى
 به ئىسلام وە .

۳. كەلتورمان : سامانى دوئىيە و تيشووى كاروان و پەندى ئايندە يە :

له كۆنایى ئەم پېناسە پەخنە ئامیزە پەلەيدا بق ھە ندىك له گرنگترين
 دۆزە كانى پړوگرام گە راى كلاسيكى ئىسلامى و ھە ندىك مومارە سساتى ھزرى
 ئىسلامى ھاوچەرخ پىرېستمان بە ھە لوىستە يەكى كورت ھە يە بق وە لام دانە وەى
 بړىك له و پرسىارانەى كە دەرە نجامى حالە تى فېكسرى و ژيارى ھاوچەرخى

موسلمانان و نه و نازاره پوو له زيادبووه نوې بووه وانه يه که به موی لاوازی
هلویتو نه مانی کاریگر بیان له سر نه خشمی جیهانی نه مېړو هره ها به موی
نه و ستم و به سووک ته ماشاگردنه ی پوو به پووی موسلمانان بوه ته وه، له میښکدا
که لاله بووه.

نه و پرسپاره گرنګش نه وه یه که سر زه نشتی کی بکین له سر نه و
حاله ته ناپه سنده ی که نه مېړ نیمه ی تیان؟ وه و لام دانده ی پرسپاره که،
نه وه یه که له پاستیدا نه م جوړه پرسپارانه له جی خویاندا نین، چونکه
له پاستی دا نه وه گرنګ نی یه که نیمه به دوی موفیک یان سرده میګ دابه ته نها
بګ پین و سره نشتیان بکین و نه و لیپر سراویتی به بخینه نه ستوی نه وان، به لکو
نه م جوړه بیر گردنه وانه له چه مکی پاستی گرفته که دورمان ده خاته وه، نافره ت
له تی پوانینی هه مه لای نه به کاروانی نه ته وه که مان به درژیایی چند نه وه و
چاخیګ دورمان ده خاته وه، وه ساردمان ده کاته وه له هه نگاو نانمان به گورپینی
پرپه وی کاروانه که مان به ره و پاسته شه قام که پیشینه کانمان به هینده ی توانای
هه وله کانی خویان، وه له توی پید او سیستیه کانی بارو دخی خویاندا و، وه قاره ی
نه و مل ملانی یانه ی پوو به پوویان بۆ ته وه بویان به جی هیشتوین، به لکو پیویسته
بپرسین چون له چوار چپوه یه کی پاست دا له په هنده کانی دۆزه که مان بګین؟
وه چون هیله کانی په و ته که مان دیاری بکین و به ره و په وتی پاسته قینه نارپاسته ی
بکینه وه؟
وه لام:

۱. ده بی ناوړیک له میژوو بدهینه وه تاکو په ندو ناموزګاری لی وه ریګرین و
بیکه ی نه ده سپیکې به هیژیمان نه ک لاوازی، نه ویش به چه خت گردن له سر لای نه
هه مواره کان و ازه یتان له لای نه نه ماهه مواره کان.

۲. به نه وه ی بتوانین به ره و پیش پچین پیویسته ده رک به وه بکین که زقریه ی
نه و شتانه ی له پابردودا پویاندا وه له که مته رخه می و هله کان نه گه پتته وه به
کرمله هؤکاریک. که نیاز پاکییان زقر تیکه ل بووه، له گه ل نه و کاریگری که پۆلی
هه بووه له سر نه وه کانی پیٹسووی نه ته وه هره ها په چاو گردنی نه و هؤکاره
ژینگه یی یانه ی که به ناسانی شویتنه واره کاریگره کانی ل ژیر سایه ی نه و مل
ملانی و کاره گرنګه هه نوکه بیانه ی که بارودوخ سه پاندویه تی نه زانراوه وه
زقریه ی جار پالیان به نه ته وه و گه ل و سه رانی یه وه ناوه و به ره و هه ندی دووپانی

بردوون که له ناو قه واره ی نه ته وده دا ئاسه واری وایان به جی هیشتووه هیچ که س
 ثاره زوی نه نه کرد، له بهر نه وه مه به سستی راست و دروستی ئاوړدانه وه له میژوی
 پیشینانمان به وه دیته دی که به مه به سستی لیکولینه وه و توژیښه وه و دیتو
 ه لټنجانې په ندو دهرسه کان بیت، نه ک نیازمان دوپاره کردنه وه ی نه و تالی و
 نارپه حه تی و پړو قینانه بیت پویان دا له سر دهمانیکدا که تی په پړنو وه له و
 پوړدوانه ی که راپوردون و نه و گومانانمان بق دروست کردین که گواپا گه ر نیمه
 له شوین و سرده می نه وان بوینایه له وان باشترمان ده کرد، بویه خیر له وه دانی به
 له و پوړدوو مل ملانی یانه دوریکه وینه وه که تا نیستنا توشی هاتوین بکه وینه
 باسی هله و که مو کورتی و کوسپه کانی نه وان، توژیښه وه مان بق میژوو پښوسته
 ته نها به مه به سستی تی که یشتن و په ندوه رگرتن بیت، به وه ش نه و توژیښه وه و
 چه مکه ده بیته سرچاوه ی هیژو به رده وامی، نه ک سرچاوه ی لاوازی و
 په رته وازه یی.

وانه کانی میژووش نه وه مان یاد ده خه نه وه که گه لانی نه ته وه که مان و گه لانی
 جیهان و نه وانه ی له ده ورو به رمانن نه یان توانیوه نه وه بهیښنه دی که
 هیناویانه ته دی نه گه ر نیسلام و هزو پروگرام گه رای نیسلامی نه بویه.

پښوسته نه وه ی که هزی نیسلامی و پروگرامی نیسلامی له سپیده ی
 سه ده کانی په که می دا به دی هیناوه هه میسه له یادمان بی له و ده ست که و ته
 گه ورانه ی که بونه ته کول که یه ک بق شارستانی به تی نیسلامی پشین، هر
 نه مه ش پالی به مرقایه تی وه نا به پال پتوه نانیکي شارستانیانه ی نه و تو که هیچ
 بواریکی نه هیشتو ته وه بق نکولی کردن له و پوله ی که هیه تی سره پای نه و
 به ده ست هاتانه ی که شارستانی به تی مرقایه تی هاوچه رخ نه مړ پی ی گه یشتووه
 له پووی توانای مادی و، چاکسازی زانستی و پروگرامی شارستانی دا، وه نه وه یشی
 که گه له کانی هیناویانه ته دی له چاکسازی نیابینی و کومه لایه تی و هزی دا، جا
 هه رکه سی ده یه ویت به شوین نه و ده ست که وتانه دا بگهریت و سنورو بایه خو
 مه ترسی په کانی بزانی که ره سته یه کی زړو زه به نه ی وای ده ست ده که وی که
 قایلی ده کات و سهرنجی راده کیشی و له سه رووی بق چوون و نه اندازه گیریشه وه
 ده بیت به لام نامانچ له و توژیښه وه یه ی که له سر ده سستی خوینه راندایه، تی رمانه
 کاروباری ناینده تانه ته وه ی نیسلامی به رده وام بی له سر گه شه سندن و گه یشتن
 به ئاسویه کی نوی نه و تو که سنوری به خششه ژارییه کانی هاوچه رخ به زینی و

به گياننكي نوئى وه پوويه پووى ببيت وه وهك ئه و ناكاروره فئارانسهى كه باوبايرانمان كردويانه كه به وه نهش لايهنى كه م و كوپيه كانى چاك دهكات، و ناشوبه كانى وه لاد نهيت و مهترسى له پئ لادانه كانى ئه و واقعه له سه ر خؤى و مرفايه تيش لاده بات، به مهش وزه و تواناو سرقلى چاكسازيانه به پشتيوانى خواى گه و ره ده گيژيتته وه دهست ئاين و نه ته وه كه مان.

۲. مه روه ها گرنگه له قوناغى خو هله سان ده رچين، له كاننكدا نه ته وه و زاناو پؤشنبره كانى بو كاردانه وهى زال بوونى پؤژئاواو شالاوه داگر كه رانه و ژيارى به كهى له سه ر ئاستى به ره جؤراو جؤره كانى سياسى و سه ر يازى و ئابورى و پؤشنبرى دا، پوويان كرده لاسايى كرده وهى پؤژئاوا، ئه وهش له پئى به كار هيتانى پرؤگرامىكى بيژه يى نه قلى، له ميانى خؤبه ستته وه به ده كه كان، وه گه پان به دواى ده رچه بيژه يى به كانى دا، واته خو سه ر قال كردن به كارى نابنچينه ييه وه كه پئخؤشكه ر بوو بو لاسايى كرده وه و چاولى كردنى خؤراوا، و بو ئاسان كارى هاوردنى ئامئرو دهست كه وتو دام و ده زگا كانى، له گه ل ئه و شتانهى كه په يوه ستن پئيه وهى له چه مك و به هاو موماره ساتى نامو به عه قيدى نه ته وه و به هاو بنه ماو نه فسيه تى.

وه پئخستنى ئه و جم و جؤلهش له قوناغى لاسايى كرده وه و بو قوناغى پازاندنه وهى بو كارى پؤژئاوا ييه كان نهك قوناغى پئيش دهستى كردن و پسه نايه تى و تازه گه رى خؤى، ئاكامىكى سروشتى به له نؤگمايه تى و چاولي كه رى و مه رس هيتانى هزرى ئيسلامى، تاواى لى هات بوويه پرؤگرام گه رايى به كهى بيژه يى تيقورى و پوتت تنها له و باز نه يه دا مايه وه دور له هه موو تى گه يشتن و به دوا دا چوئيكى زانستىانهى پرؤگرام يانهى پئك و پئك سه باره ت به پوداوو گؤرپانكارىه كان له نئو كؤمه لگه ئيسلامى و مرفويه كاندا به دريژايى چه ند سه ده يه ك له چه ر خه دوايى به كانى پاش سه رده مى سه ره تائى ئيسلام.

وه په سه نايه تى هزرى نكولى دهكات له لاسايى كرده وه و هه لپژاردنى پرؤگرام گه رايى خو هله ساندى سادو ساكارى نه زوك و دابراو له واقع و موماره سهى زانستى كه له چوار چئيه وهى ده كه كان و تيقورى بيژه يى به تى دا بميژيتته وه.

ئه م په سه نايه تى به پئويستى به ده رچه يه كهى چاكسازى هزرى هيه كه له چاوكه پرؤگرام گه رايى به كانه وه هه ل قولابى و چه مكى ئيسلامى و نامانچ و

به هاكان بنوینئى له سەر واقعى كارکردنى ئىسلامیانه له بواری ژبانی کۆمه لایه تی و بونیادی شارستانی تی دا، و له واقع و کرده ده کات ئه نجام یکی سروشتی بئى بۆ ئه و به جئ هینانه ئیسلامی وه سه رچاوه عه قیده یی و هزری به که ی ئه مه ش له کۆتایی دا واته نیگایه کی زانستیی ئیسلامیانه ی سه ریه خۆ، که زانسته کۆمه لایه تی به ئیسلامی به کان که لاله یان کردوه و سه رچاوه به کی مه عریفی تاییه تیشی هه یه، و هه روه ها گریمانه و ده رچه و ئامانج و پوانگه ی جیاوازی خۆشی هه یه، ئه مه ش له کۆتایی دا واته بینیه به کی زانستیی مه عریفی و پێگه راوه یی به دیلی په سه نه، که پئی گران نیه سوود له ده ست که وت و زانیاری به کانی پێگه به کی ترو که سانی تره وه وه ریگری ت، به لکو هه ول بۆ ئه وه ده دات و پێشوازی شی لی ده کات، مادام به پێوه ری خۆی وه ریان ده گری ت و له پوانگه ی تاییه تی خۆیه وه .

ئه و شکستیانه ی تووشی کاروانی ئیسلامی بوو دوا ی سه رده می په یام و که وتنی جئ نشینه راشدی به کانی به دوا وه بوو ناگه پێته وه بۆ هزری ئیسلامی، و هه ل و زیاده په وی سه رانی ئیسلامی، به لکو به په لی یه که م ده گه پێته وه بۆ ئه و باره ی که تیایدا که ل و نه ته وه کان به برێکی یه کجار زۆر له سه رانه ری زه وی به وه چوونه ناو ئیسلام و کۆمه لگه ی ئیسلامی وه، به هه موو ئه وشتانه ی که له ده رویندا که لاله بو بوو له و که له پوو رو نه فامیانه ی به ته رازوی ئیسلام جیا نه کرابونه وه، وه ده شگه پێته وه بۆ به دوا یه کدا هاتنی ئه م پوداوانه و ئه م قه ره با لقی به ی که وای کرد نه ته وه نه توانی ت به ئاسانی بیان گری ته خۆی و هه لۆیستیکی وا وه ریگری که به شیوه به کی په روه رده یی پتویست بۆ کامل بونی نه ته وه و که ل و هۆزه کان پێیان بگه یه نیت، وه جارێکی تر تازه پی گه یشتوو هه کانی په روه رده بکاته وه له سه ر هزری ئیسلامی و ئامانج و مه به ست و به هاو پێوه ره کان و پزگار کردنیان له هه موو ئه و نه فامیانه ی تیا یاندا ها وه ته وه، ئه مه ش بۆ خۆی بووه هۆی خولقاندنی چه ند بنکه به کی سیاس ی ئه و تۆ له ئاستی پا به ندی تی به ره ی یه که می ده رکه وتنی ئیسلام دا نه بوون که بنکه ی سیاس ی و سه ریازی ئه وان پئی گه یشتبوو، کامل ببوو، به و شیوه یه ش ده ول ته تی جئ نشینه راشیدینه کانی له سه ر دامه زرا ئه م که م و کورتیه ش بووه هۆی هه ل که وتنی بارو دۆخیک بۆ ئه و که ل و نه ته وه و تیرانه ی هاتنه ناو ئیسلام وه وه به ته وا وه تی ئامانج و به ها ئیسلامی به کانیان هه رس نه کرد بوو که سه رکودایه تی به کی سیاس یی نا پا به ند پێک به یئن و به پشت به ستن به و بنکه تی که لاوانه کاری سیاس یی نه ته وه و پای سی کردنی

نه و کاروباران به بگره ده سستی خوځيان، وه جي ټي سهرسامي نڀيه پرؤگرامي هزري
 نيسلامی نه تواني به م شيوه به ره هم پيشكهش بکات له سر شتيوازي سهره تاي
 نيسلام به لکو تنها له ناستي لايه نه کاني ناپاسته وړك خستن پؤل بگيږي، نه مهش
 به هؤي لاوازيووني پابه ندي جه ماوهر به نيسلام و دورخستنه وهي سهراني هزري
 نيسلامي له گرتنه نه ستي کاروباري نه ته وه.

له گل نه وه شدا ته وهي له سره ده مه کاني پيشودا هاته دي له سر بنه ماي
 هزري نيسلامي و کاريگري پڅو پرؤگرام گرايي به داهينه رانه ي که دپي
 به تاريخايي سهره کان دا هر چنده نافياتي فلهسه وه نه فامي به کان له نارادابوو،
 وه بوبه قهلايه ک بق معرفه و زانست و ده سته و ته کان که به بي نه وه مرقابيه تي
 پي ځان نه ده گه يشت وه له بهر پوځشنايي نه م بارودوخ و مل ملاني زورانه ي که
 ده وري پياواني سهره تاي سهره لداني نيسلام و توانا کاني ځان دابوو له گل نه و
 ده ست که و تانهش که به ده ستيان هينا، ثايا پتيوستان به وه هه يسه په نا بق سر
 زه نشت کردن و زياد پوهي بکه ين له ناستياندا که له چاو تواناي خوځيان که م
 ته رخه مي ځان نه کردووه؟! هاوکات ثايا بومان هه يه که سهرسام بين ځان لومه ځان
 بکه ين که له ناستي نه داو به جي هيناندا پاشه کشي ځان کردووه له پوهي
 هه لته ته کاني نه فامي و فلهسه وه نه و له پي لاداناندا که خوځيان کيشاوه
 به قه واره ي نه ته وه داو له و سره ده مه شدا زور به زه حمه ت توانراوه دام و ده زگا و
 وزه ي پتيوستان بخريته گه پو سهراپاي نه ته وه بگريته خو ي به م هه موو پؤل و
 چين و توڙو تيره وگه ل و هؤزه وه، که تي پڙابون، وه واشيان لي بکات که وه
 پيشينه کان په روه رده و پابه نديان تيا دروست بکات؟

بي گومان له و بارودوخه شدا هيج شتيک له تواناي نه ته وه دا نه ماوهر ته نهها
 بينيه يه کي لي ل نه بيت و ورده ورده هيژه په سه نايه تي و به خششيه کاني
 قه واره که ي پاش گه ز بوه وه و به تي په پيوني کات لاوازيش بوو تاکو کپ بو، له
 کوټايدا هزري نه ته وه گوږپا بق چنده شيوه و قالب و بيژه و که لتورک که نه وه کان
 به پيرؤزيان داناو هيشتيانه وه بي نه وهي ده رک به پاستي ناوهرؤکي نه م
 فکره بکه ځان بتوانن له پوهي واقعي ژيانپانه وه سوود له و توانا شاراوه يه
 وه ريگرن که له ناخي دا حه شار دراوه.

پتيويسته شانازي به روه بکه ين به وهي که هزري نيسلامي بق نه ته وه و
 مرقابيه تي سهره پای هه موو نه و کوسپانه ي هاتونه ته پي هيتاويه ته دي، هه مو

نه وانه ی له میژوو قه واره ماندا هاتو ته دی نه ده توانین لیان تی بگه یز و نه پافه شی بکه یز ته نها به هوی پروگرامی هزو ناوه دانکاری و چاکسازی نیسلامه وه نه بی، ته نانه نه گه ر به ره م و به خشه کانی نیسلامی و پروگرامه کی ته او نه بو بیته و هه موو نه و به روبوم ی که له وزه یدایه نه یدایی به دهسته وه نه و هیشتا به ره م و به خششی هر زور بووه، وه سه ره پای هه موو نه و کوسپانه ی هاتونه ته پی ی نه ندازه ی به ره م ه زور گشت لایه نیه کی به لگه یه له سه ر بوونی وزه و توانایه کی شاراره ی زور له ناخی دا، نه مهش کاتی بزمان بوون ده بیته وه گه ر به باشی لی تی گه یشتین و مامه له مان له گه لدا کرد، وه له دهرون و کومه لگه کاندای بوری جی به جی کردنمان بز په خساند.

پیویسته ده رک به وه بکه یز نه وه ی که ئیمه پی ی گه یشتین نه وه کاروانی نه ته وه و گه ل و سه رده م و چاخ گه لیکه به گشتی که ئاسویه کی له به خشنده یی و داهینان به دی هیئاوه هه روه ها بنکه یه کی گه وره یه بز گرنگترین نه و تواناو لی هاتنانه ی که نه مرق شارستانی ته مرقایه تی پی ی گه یشتوه، خو نه گه ر ئافاته کان و شته کانی نه فامی له و چاخ و سه رده ماندا زیانیان هه بو بیته و کاریگه ری یان هه بو بی بز وه ستاندنی نه م کاروانه و پیگرتن له داهینان و تواناکانی نه و نه و هه ولای که نه مرق پیویسته نه وه یه که بگه یز وه به بینیه یه کی گشتگیرانه ی بی گه رد که به هوی وه په ند له پابردوو وه ریگرن تا جاریکی تر خوری نیسلام هه ل دیته وه و نه ته وه راست ده بیته وه و به رده وام ده بی له سه ر کاروانه کی و چرۆکانی ده بو ئینه وه و به خشه کانی ته او ده کات وه مرؤف پینمایی ده کات به ره و شاپی و، سه رکه وتن و سه رفرازی و، شارستانی تی یه کی پر له خیرو بیرو، ناشتی و ئاسایشی کی به رده وام به پشتیوانی خوی گه وره.

لیره دا ده توانین بلتین که پرسیاره که بز گه پان به دوی نه و که سه دا نی یه که لیپر سراو بووه یان سه رزه نشتی بکه یز، به لکو حه قیقه تی پرسیاره که گه پانه به دوی هۆکاره کانی که م ته رخه می کاروانه که مان و هه رس هینسانی ده ست که وته کانی، وه گه یشتن به باشترین پیگه بز گه پانه وه ی بینیه و بز چونمان و نوی کردنه وه ی وزه کانمان و گه یاندنه جی کاروانه که مان. ئامانجی گه پان نه و کاته ده بیته هه نگاو یک بز نوی کردنه وه ی بینیه و چاکسازی کردنی پروگرام گه رایبی و گه شه پیدانی سه رچاوه ی تواناو وزه کار، به ره نجامی نه وهش نه وه ده بیته که نه ته وه که مان ده ست که وت و به روبوم بدات به دهسته وه، وه زور شتیش تا نیستا

ماوه و به ته مای ده بین و خوازواه، نه و کاره ی پتویستیش له سه زمان نه وه په که به دیدیکی په خنه گرانسه ی وردو پشکنه رانه وه ده ست پی که این تا بتوانین پووی لاوازی و خه له ی دهر و و هزو پروگراممان ه ست پی که این تا بگینه چاکسازی و به خشش به ده سته وه دا

به م شپوه په گیشینه چی په کی گونجاو له م خاله دا له پووی لیکولینه وه وه، تا به دیدیکی گشت گرانسه وه له دیزی هزو هیژوی هزو پروگرام گه رایي نیسلا میمان پروانین به لکو یارمه تیمان بدات بۆ ناسینی پروگه مان و نه و مل ملانی راسه قینانه ی که پتویسته به ره نگاری ببینه وه، و تی بگینه بۆ نه وه ی بترانین نه و په سه نایه تی په نیسلا می به بهیینه دی که ده مانه ویت و له قه واره و هزو موماره سه ی کومه لایه تی و شارستانیماندا پروینین به پشتیوانی خوی گه وړه .

نیسلام وه که په یامیکی پینمایی له لای خوی گه وړه وه هاتوه بۆ خه لکی له قوناغیکدا خه لکی له نه فامی به کی نه نگوسته چاوی میژوی مرقایه تی دابون، هه موو په یامه کانی تر ده ستکاری کرابون، سته م فرمان په وایی ده کرد، خراپه کاری هه موو شتیکی گرتبوه، نیسلا میش تاریکی به کانی پوچی په وانه وه، ده رگاکانی عه قل و مه عریفه و بنیاتنانی له به رده م مرقدا والا کرد، مرقایه تی کاروانیکی ژیا ری نو ی ده ست پیکرد به راده یه که گه نیسلام نه بویه به و شپوه به ی که نه مرق هاتوته دی هه رگیز نه نه هاته دی

وه له گرنگترین نه و شتانه ی نیسلام بۆ مرقی سه رده می به دیاری هتاهه ته واکردنی زانیاریه تی له پیی متمانه کردن به سروشی خوایی و پاراستنیه وه هه روه ها پژگارکردنی عه قل و جله و به دارنیتی تا خوی له بوری زانست و چاکسازی و بنیاتناندا ببینی.

وه پروگرامه رایي عه قلی موسلمان له سه رده می سه ره لدانی نیسلا میدا پروگرامیکی خورپسکی ته و او بووه که پشتی به حیکمه تی سروش و سه لاهه تی نیجیهادی عه قل و ده رک و هوشیاری خورپسکیانه ی زیره کانه به ستوه سه باره ت به حاله ته کانی فطره له ده رونی مرق و بونه و ره کاند، وه سه رده می پیغه مبه رو چی نشینه راشدینه کان شایه تن و پیشپه ویکی پینوماکارو پژگارکاری دره و شاوه ن له گوشه کانی پوچی مرق و کاروانی نه وه کاند، و هه ر خپرو خوشی یه که له سه رزه یی نیسلا مداو له نیو گه لانی نیسلا مدا که تانیستا به رچاو ده که ویت و ماوه به هوی نیسلا وه یه، وه به ره می نه و نامانجه کانی تی به م شپوه په نیسلام له گه ل نه و هه موو مکارانه ی که له کار دابون بۆ پوخاندنی له هه سستی نه ته ودا وه که لایه کی پۆلاین هه ر مایه وه به دریزی سه ده و پژگاره کان نه ته وه ی له تیاجوون و له ناویردن پاراست.

بەشى سىھەم

پروگرام گەرايى ھزرى ئىسلامى:

رېساكان و بنچىنەكان

پروگرامگه رایي هزری ئیسلامی؛ رپساکان و بنچینه کان

لهو باسانه ی پشوماندا به مه بهستی پیناسه و په خنه گرتنکی کورت چاوئکمان به سه ر چوارچپوه کلاسیکی به که ی پروگرامی هزری ئیسلامی دا گپراو تیايدا باسی بنچینه و رپسا کنیمان کرد، وه ئه و چوار چپوه به شمان پوون کرده وه که ئه وانه ده نوینیت له گه ل ئه و کیش و گرفتانه ی به ده ستیا نه وه ده نالینتی، له گه ل هۆکاره کانی سه ره لدانی ئه و کیش و گرفتانه، هه روه ها ئامازه مان کرد بقو گرنگترین ئه و شوینه واره ناهه موارانه ی که له که لیتنی بونیادی ئه م پروگرام گه رایي به که و ته وه.

له سیبه ری بارودوخێ شارستانی سه رده می سه ره تایی له ژیا ری ئیسلامی دا، تواناو وزه کانی عه قلی موسلمان و چوار چپوه ی پروگرامی ئووصلی پۆلی خۆیان له گه ل ئۆربوونی که م و کوریشدا له نه نجامی تی په پوونی کات و دورکه و تنه وه ی دۆخی کات و شوینی واقعی نه ته وه و پوو به پوو بوونه وه کانی له چاو بارودوخ و هه لئسوکه وتی چینی به که م (سه ره تایی ئیسلام) و کارنامه ی سوننه ته کانی پیغه مبه ر (ﷺ) له سه رده می په یام و دابه زینی نیگادا.

ئه و عه قلو ئه و پروگرامه توانیان، وێپرای تیکرای بارودوخ و کۆسپه کان که ئیسلام و موسلمانان پوو به پووی بوونه وه، ئه ندازه به کی ئۆر له ووزه ئیسلامیه کان بخه نه گه پو، ئاده میزاد و عه قلی ئاده میزادیان خسته نیتو چوار چپوه به کی نوپوه، ئاسۆ گه لیکی فراوانیان له کردار و دامنه تان کاری له به رده م عه قلی ئاده میزادی موسلمان والا کردو، توانی که له پورو هزریکی ژیا ری پیکخوا وه یی و یاسایی و زانستی و پیشکesh به ئاده میزاد بکه ن که پیشتر نمونه ی نه بووه، ئاسۆگه ی ئاده میزادی که پیشتر ئه فسانه و گومراییی و پارایی و سته م و داچوون و داپرانی له مافه کان و سه رجه م سه ربه ستی به کان بالی ره شی به سه ردا هینابوو پۆشنیان کرده وه.

به دورکه و تنه وه ی کات و گۆرانی دۆخه کان و گه وره بوونی ده لاقه له نیتوان نامانجی ئیسلامی و پابه ند بوون پییه وه له لایه کو، سه رکرا دیه تیه پامیا ری و کۆمه لایه تیه کاندا، له لایه کی تره وه و، به زیاتر گۆشه گیربوونی بیری ئیسلامی و

زانایانی موسلمان، کاریگه‌ری ئیسلامی، ورده ورده لاوازیوو، به‌ره‌هم به‌خششی (العطاء) ئیسلامی که م بویه‌وه، هه‌روه‌ها نه‌مانی گیانی به‌رپه‌رچدانه‌وه‌و پوو به‌پوو بونه‌وه‌ی ژیا‌ری نه‌ته‌وه‌ی ئیسلامی له‌به‌رانبه‌ر دوژمندا پوو هه‌کارێکی یاریده‌ده‌ر بۆ داپمان و لێگه‌وتیی، هه‌رچه‌نده‌ بۆ ماوه‌ی چه‌ند سه‌ده‌یه‌کیش حاالی باشترو به‌ تواناتر بوو له‌ ژیا‌رو نه‌ته‌وه‌کانی تر.

به‌ ده‌رکه‌وتنی به‌ره‌لستی پۆژئاوایی ئه‌وروپی له‌سه‌ده‌کانی دوایی دا نه‌ته‌وه‌ی ئیسلامی، ناچاربوو به‌ چاو پیا‌خشانده‌وه‌ی بارودۆخه‌کانی و تاقیکردنه‌وه‌ی پێسا‌کان و ده‌رچه‌و پڕۆگرامه‌ هزری و سسته‌مه‌کانی.

به‌ تێپه‌رپوونی کاتو، له‌به‌رده‌م نۆر بوونی ژماره‌ی تاکه‌کانی نه‌ته‌وه‌و ژماره‌ی گه‌لانی دا وه‌فره‌ بوونی ئه‌و پوو به‌پوو بونه‌وانه‌ی که ئا‌پاسته‌ی قه‌واره‌و بوون و توانا‌کانی ده‌کری‌تو، له‌به‌رده‌م که‌له‌که‌ بوونی ئه‌و مه‌ترسیانه‌ی له‌ ئه‌نجامی ئه‌و نه‌خۆشی‌یه‌ شارستانیانه‌وه‌ ده‌که‌ونه‌وه‌ که له‌ناو قه‌واره‌ی نه‌ته‌وه‌کانی پۆژئاواو کۆمه‌لگا‌کانی له‌م کاته‌دا بڵاوبوونه‌ته‌وه‌و، بونه‌ته‌ مایه‌ی هه‌ر شه‌ی پوو‌خاندن نه‌ک ته‌نها بۆ سه‌ر نه‌ته‌وه‌ پۆژئاواییه‌کان، به‌لکو بۆ سه‌ر سه‌رچه‌م مرقایه‌تی به‌گشتی، ئه‌مه‌ هیچی بۆ نه‌ته‌وه‌ی ئیسلامی نه‌ه‌یشته‌وه‌ مه‌گه‌ر چاوی‌ک به‌ خۆیی و یاساو قه‌واره‌و هزرو ده‌رچه‌کانیدا بخشیتیته‌وه‌، پاش ئه‌وه‌ی بۆ هه‌موو خاوه‌ن عه‌قلێک سه‌لمینرا که‌ چاره‌سه‌رکردنی‌کی هزری پوو‌ک‌ش که‌لکی نی‌یه‌ بۆ سه‌ر پۆلی نه‌ته‌وه‌و ئه‌و پوو به‌پوو بونه‌وانه‌ی که ئا‌پاسته‌ی ده‌کری‌ت هه‌روه‌ها به‌ر هه‌لستی سه‌ربازی و پامیاری و سۆزگه‌راییی به‌ سه‌رنه‌که‌وتوو‌ش، بۆیه‌ هه‌ر ده‌بوو له‌به‌رده‌م ئه‌م واقیعه‌ تاله‌دا هه‌موو ده‌مامکی‌کی که‌ هه‌نووتی و به‌رژه‌وه‌ندی‌یه‌ پوچه‌کان و ئه‌و کێشه‌ کێشه‌ ته‌قلیدی‌یه‌ پارێزگه‌رانه‌یه‌ چۆ‌ک داب‌دات و بکه‌وتیت به‌ شیوه‌یه‌ک که‌ نه‌ته‌وه‌ - به‌هۆی باری لاوازی و دوا‌که‌وتنی و نا‌په‌ه‌یه‌کانه‌وه‌ - ئه‌وه‌ی که‌ سامی لێ‌ده‌کات و ده‌ترسی له‌ ده‌ستی بچێ ته‌نها ئازاره‌کان و نا‌په‌ه‌یه‌کانی و په‌رت بوون و لاوازیه‌کانی‌ته‌.

به‌رپرسیاریه‌تی‌یه‌ ژیا‌ریه‌یه‌کانی نه‌ته‌وه‌ به‌ر پرسی‌یه‌ له‌به‌رامبه‌ر خودو می‌ژوودا، له‌به‌رانبه‌ر به‌رپرسیاریه‌تی‌یه‌ پیرۆزه‌کانی دا له‌جێ‌نشینی و چاکسازی دا که‌ له‌ ناوه‌پۆکی په‌یامه‌که‌یه‌وه‌ ده‌رچه‌ ئیسلامی به‌رزه‌کانی هه‌له‌ده‌قولێ که‌ گێ‌راویه‌تی به‌شایسته‌ بۆنه‌وه‌ی بنچینه‌یه‌کی ژیا‌ری ئاده‌میزادی هاوچه‌رخ پێ‌ک به‌هێنی.

به پاستی ژياري پوژناوایي له سره پيگه ی په یامی نیسلام و نه و کلتوره
شارستانیتي به نیسلامی به بنیات نراوه که زوړنک له و په سه نایه تی به ی پتشکه ش
کردووه که به شداری کردووه له چاکسازي زوړبه ی پيگه ژياري به مرویبه کانی
پتش خوی و، زوړنک له و به پوونی ده بینریت له چاکسازي نایني و په وشتي و
کومه لایه تی و هزري و زانستی دا که نه وروپیه کان له نه ته و هی نیسلام و ژياري
نیسلامی و که له پوری نیسلامی به و هریان گرتووه به پاستی نه وروپیه کان زه وی
نیسلام و هزري نیسلامیان تاوتوی کردووه و توژینه و هیان له سره کردووه و
فیزي بون له زانکو و پرتوکنامه نیسلامی و ه رگیږدراوه نیسلامی به کانه و ه فیکری
چرخي پاپه پینی نه وروپی و که له پورو چاکسازیه ژياري به کانی گه واهی بـ
ده دن، به لکو زوړنک له نا په حه تیبه کانی پوژناوا و نه خوشیه کومه لایه تیبه کان،
به تاییه تی له باری ندروستی دهروونی بـ تاو خیزان که نه مړی پیته و نه تلینه و ه،
نه مانه ه موویان له بـ چونی نیته دا ده گه پتته و بـ وازمینانی پوژناوا له زوړنک
له وپیگه و چه مکه چاکسازي و کومه لایه تی و په وشتیان هی که له ژياري نیسلامی به و ه
وهریان گرتووه، نه مه ش دوی نه و هی له سره پیـ خویان و هستان و له خویان بایي
بوون و پیـان و ابو که نیتر پیوستان به هیچ شتیکی تر نابیت تا له نیسلام و ه
وهری بگرن له و به ها و چه مک و چاولیکه ری یانه ی که پیشتر و هریانگرتوه، وزه و
توانا ماددیبه کانیان له چاکه و فزیله ی خویانه و ه ه لده قولی و ده گه پتته و بـ
که له پوری بت په رستی یونانی و پومانی، بـ که له پوری خورافیی مه سیحی
ناوه ند، به دور له ژياري نیسلامی و به ها کانی و پیگه کانی، که لی و ه فیزي
چاکسازي به کانی هزري و زانستی و کومه لایه تی یان بوون کاریگه ری نه و پوژگار ه
به پوونی ده بینن له ناوه ندی نه و ژيانه کومه لایه تی و خیزانی به تیک پوخواه یاندا،
ه و ه ها نه م باره ش له نه مانی پابه ندی په وشتی دا له گډه پانی زانست و
نه کنه لوزیا و پامیاری دا به دی ده کین نه و ه ش بـ ته شتیکی ناشکرا و ه مو
که سیکی بیناش ده بینیت و ده زانیت که نه و ه کاریکی ه په شه نامیزه دزی
قه واره ی خوراوا خوی له ناوه ویدا و قه واره ی مرفایه تیش به گشتی له پووکاری
د ه و ه ویدا.

له گه ل نه و هی که نه مړی پوژناوا له سره تی و په پیره وی ده کات و نه و باره ش که
جیهان تیایه تی هیچ بـ ناده میزادی نه م چه رخه و نه ته و هی نیسلامی نه ما و ته و ه

جگه له ئیسلام و پینگه کانی نه یی بۆ شه وهی کاروانی نه ته وه و ئاده میزاد سه ر له نوێ به ره و پاسته شه قام به ریت، وه هاوسه نگي و ئارامی بۆ کاروانی مرقایه تی و ژباری له سه ر بنچینه ی (پروگرام) ی ه ق و دادگه ری و ئامانجی په وشتی بگێریت شه، بنیات بنیت و نه پوختنیت، چاکسازی بکات و تیک دان وازل بښیت، ویستی خوا یی له چاکسازی و ئاوه دان کردنه ودا به ښیت شه دی.

بۆ دووان له باره ی پروگرام گه رایي ئیسلامی سه باره ت به فیکرو ژبان، پتویسته یه که مین جار وینه ی چوار چپوه ی هه موایه تی بۆ شه و پروگرام گه رایي یه بکیشین و، سه رچاوه و پینگه بنچینه یی کانی بزاین تاکو پاش شه و بتوانین به رده وام بین له کرداری زانستی و ژباری له باره کانی ژبانی کۆمه لایه تی و ژباری جوړاو جوړدا. به وه ش عه قلی موسلمان ئاماده ده که بین بۆ شه وه ی بتوانی پۆلی خو ی ببینی له دووباره پتکخستنه وه ی یه که مینه کانی و سه ر له نوێ داپشتنه وه ی په یوه ندی یه کانی به ئاراسته ی چاکه و چاکسازی و ئاسایش و ناشتی.

نیستاش لیکۆلینه وه له سه ر یه کتک له گرنه گترین دۆزه کانی پروگرام گه رایي ئیسلامی ده ست پۆ ده که بین که دۆزی چوار چپوه ی هه موایه تی شه و پروگرام گه رایي یه که هزی ئیسلامی تیدا ده بزویت و ده خولیت شه وه.

۱. چوار چپوه ی (پروگرام گه رایي) بیري ئیسلامی و زانینه کانی:

ته واو کاریتي نادیارو دیار:

شه وه ی که زۆر گرنه گه تی گه یشتنه له چوار چپوه ی ئیسلامی گشتگیر بۆ ژبان و بوون تاکو بتوانی بیري ئیسلامی و (پروگرام گه رایي) ئیسلامی و چوار چپوه ی بزواندنیا ن بزانی ت وه تاوه کو شه و په یوه ندی و چه مندو پینگه بنچینه ییانه ی که بیرو پروگرام گه رایي و بنیات نانی ژبانی ئیسلامی پتک ده خه ن و جیا یان ده که نه وه بزاین و ته ی بگه ین.

چه مکی دیارو نادیار له ئیسلامدا، بوونی شه م چه مکه و په هه نده کانی له عه قل و پروگرامی موسلماندا، گرنه گیه کی زۆری هیه نه گه ر بمانه ویت له سروشتی بیري ئیسلام و پروگرام گه رایي یه که ی، له واتای ژبانی ئیسلامی، و بوونی ئینسانی، په یوه ندی و ئامانجه ئاده میزادیه کان تی بگه ین، که ئیسلام و بوونی چاکخواریشی له پتیا و هیتانه دی یاندا تی ده کوشن.

چه مکی نادیارو دیار له ئیسلامدا شه و چه مکه یه که واتای ژبان و بوون دیاری

دهكات، نامادجی ژيان و بوونو، په يوه ندى نه وېش په وې له پښت ژيان و پښت بوونه و ورو پښت ماده دايه.

چه مكى ناديارو ديار نه و چوار چټو گشتگريه كه واتاى بوونى مړيى و واتاى عقيلى ديارى دهكات هروما له گټل ټولې ژيانى مړيى داو، سنوورى نه و ټوله و بواره كانيشى.

چه مكى ناديار له نيسلامدا چوار چټو وې ولامى نيسلامى ده نوينى له سر پرسيارنكي گشتگر له باره ي بناغې ژيان و بوونو نامادجه كانيانو، به مش واتاى په يوه ندى بنچينه يى يان ديارى دهكات.

جيهانى ناديار بريتي به له و جيهانه كه تنها له زانينو عيلمى خواى تاكو ته نيا دايه، سړوش دهكات به وې بيه وې بوسه هر كه سيك خوى بيه وېت له نيو بنده كاني داو، به په يامه وه ده ياننيرت بټو نه ته و كان بټو پټنمايى و بهرچاو بوونيان سه بارت به واتاى بوونيانو، نامادجى هم بوونو، په يوه ندى پټ يانه وه.

په يوه ندى ناده ميزاد به پټى چه مكى نيسلام به جيهانى نادياره وه بريتي به له په يوه ندى يه كى چاكو زوى و بنيات نان، كه نامادجى بهر پاكردنى هقو دادگرى به له ژيانى ناده ميزاد داو ناوه دانكردنه وې زه وې و پاريزگارى گيان له بهرانو زه وې به له تيكچوون ﴿الذي خلق الموت والحياة ليلوكم ايكم احسن عملا﴾ الملك (۳) ﴿ان الله يامر بالعدل والاحسان وابتاء ذى القربى وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى﴾ النحل (۹۰)

نه توانين پوخته يى گرنگترين بنه ماى جيهانى ناديارو به خششه كاني بټو ناده ميزاد له مانده دا كوټكه ينه وه:

— بوون (الوجود) نامادجى كى چاكي په وشتى هيه و بټى هوده دروست نه كراوه ﴿افحسبتم انما خلقناكم عبثا وانكم لائرجمون﴾ المؤمنون: ۱۱۵ — په يوه ندييه هه مويه تيه كاني بوونو لټوژيكى هم په يوه ندييانه ش له دواى وزه ي عقتى ناده ميزادى و په ي پټى بردنى ناده ميزادى به وه يه.

— گرنگترين سيما و به خشينه كاني جيهانى ناديار نه وې تايبه ت مهنده به ناده ميزاده وه بريتي به له بوونى خواى تاكو ته نيا و به ديه تيره و بټى ناتاج به كه س، حه ققانى دادگر، يه كه مين و دوامه مين كه به هيچ شيوه يه ك هاوشيوه ي نى يه و، زانايشه به هه موو شتيتك.

— پڙځي دوايې و زیندوو بوونه وه و کږ بوونه وه بریتي په له بهر نه جامی حسابی پاداشت و سزا، له سهر نه وهی ئاده میزاد به جی هیناوه له م دونیا په دا، نه گهر چاک بوو نه نجام چاک ده بیت نه گهر خراب بوو خراب ده بیت.

— دنیا بواریکه بڼ کارو ئاوه دانی و چاکسازي، هه موو بوونه وه و ژیرار کړاون بڼ ویستی ئاده میزاد له کاری جی نشینی په تی نه و له سهر زه وی داو، له کږشش کړدنې دا، بڼ ئاوه دانی و چاکسازي سهر زه وی و ژیرار کړدنې سهر چه م بوونه وه رانی به به هوی ویستی باش و خیره وه بڼ که لک لږ وه رگرتن و سهر په رشتی کړدن و چاکه خوازي نه ک زیاده په وی و به ژور پایچ کړدن و هه ساد نانه وه.

— ویستی ئاده میزاد له عیلم و هرمانی خویو، له مو عیزه ی خه لقی خویو مه زنیی ده سه لاتی په تی، به و شیوه په به دی هیناوه که هه موو شتیکی پی به دی هیناوه به ویستی خوی و جیای کړدونه وه و پړزی سهر په سستی ئاواسته کړدنې پی به خشی و، سهر په سستی بړیاری به وه و چاک یان خراپه داوه تی، به وه و چاکسازي یان تی کدان، به وه و هه ستان به پځلی جی نشینی و سهر په سستی و چاکسازي و ئاوه دانی یان به وه و شه پو تی کدان و زیاده په وی و سهر که شوی و له سنور چوونه دهر وه چ به پاریژگاری و پاک کړدنه وه یان ناپاکی و تاوان کړدن.

— پینمایی و گومپایی له ژیانی ئاده میزاد دا چاره نویسی هر تاکیکه و پابردو له عیلمی خویو دا، له کاتیکدا خوی گهره ویستی سهر په سستی به ئاده میزاد به خشی، اته نه و دوو پځایه — پځای چاکه و خه یرو پینمایی یان پځای شه پو گومپایی و سهر که شوی،

— خوا ئاده میزادی به دی هیناوه و، عه قل و زانیاری و پړزی پی به خشی به وهی جی نشینایه تی دا پی سپارد له سهر زه وی و، پایه ی بلند کړدنه وه به هوی توانا زانستی په کانی و سهر په سستی ئیراده ی به جیا کړدنه وه و، پړزداری بڼی به سهر سهر چه م بوونه وه ریاندا، نه گهر به سهر په سستی خوی پینمایی هه لږارد نه و چاکترین و ته و اوترین و به پړزترین دروست کړاوه له ته رازی خویو دا، نه گهر گومپاو خراپه کار بوو نه و به هوی خراپی و گومپایی خویو به بڼ (اسفل السافلین) ده گوړز پته وه.

— خوا گهر دوون و بوونه وه ریان و ژیان و گیان له بهرانی به دی هیناوه و پای هیان و له سهر چه ند سوننه ت و یاساو هوکاریک، به شوین که وتنی هوی کان

کرده وه و کرداره کان ده بن، و ئامانجه کان دینه دی، ویستی ئاده میزاد سوربوون و
ئاراسته کردنی خۆی دهرده بری و به بی گه پان به دوی کرده وه هۆیه کان و دابین
کردنیان توانای نابیت و گهرم و گوپی نابیت و ئامانج و دهربرپین نایه نه دی.

— بهر پرسیاریه تی ئاده میزاد له م ژبان و له م سهر زهوی یه دا بریتی یه
له نه نجامدانی بهرپرسیتیه که له جی نشینی و ئاوه دانکردنه وه دا، و ژیر بارکردنی
بونه وه ریان و سه ره برشتی کردنیان، نه مهش به دابین کردنی هۆیه کان و کۆشش
کردن له پێناوی داده بی بهرپرسیه تی ئاده میزاد له دابین کردنی سوننه تی ژبان و
هۆیه کاندایه، بۆ به جی هینانی سپارده و په زامه ندی خۆی گه و وه هه ق و به روا بون
پی و، به و ئامانجه ی که خوا ئاده میزادی بۆ قه راهم هیناوه، به به روا وه به
به جی هینانی بریاری خوایی یه وه له وه ی که فرمانی پی کرد وه وه له وه شی که
قه ده غه ی کرد وه، و به متمانه وه به ده سه لات و توانای خوایی و نه وه ی که له نیو
بونه وه ریاندا دایناوه له پێساو سوننه ته کان. باوه پداریش پاش جی به جی کردنی
بهر پرسیاریه تی له گه پان به دوی هۆیه کان و کۆشش کردن به و په ری گه رمی یه وه،
به پی ی پێساو سوننه ته کان، نه توانی ئه رک و سپارده کان به جی بهینی و، پاش نه وه
پشت به خوا ده به ستی که خاوه نی کار و بار و زانایه به غه یب و گه ردون
هه لده سوپێنیت، به به روا متمانه وه به دانایی یه که ی، هه موو (قدن) یکی خوایی بۆ
به نه دی به روا دار پاش نه وه ی پۆلی خۆی ده بینێ و هه لگری بهر پرسیاریه تی خۆی
ده بی له دابین کردنی هۆکاره کان، نه وه به پاستی خیری دویا و پۆی دوی بۆ
خۆی تیدایه. ئاده میزاد به دل و جهسته وه پوو ده کاته خۆی خاوه ن ده سه لات و به
متمانه وه تا په زامه ندی خوایی به ده ست بێنیت له وه رگرتنی کرده وه کانیدا
داد په روه ری خۆی گه و وه هه موایه تی له په ببانیه تی داو هه موایه تی دانایی یه که ی
دابین کاری سه رکه وتنی کرده ی باوه پدار و به کار هینانیه تی بۆ هۆیه کان
له جی نشینی ته سه ره زهوی دا، و دابین کاری پاداشته بۆ به نه دی خاوه ن باوه له م
ژبان و پۆی دوا بێشدا به پی ی دانایی و به زهوی و دادی خۆی په روه ردگار.

— ئاده میزادی به روا دار هه ل ده ستیت به ئه رکی جی نشینی و. کۆشش ده کات
له چاکسازی و ئاوه دانکاری به پی ی فیطره و سوننه ته کان، نه وه ئه رکه ش که
خراوه ته نه ستۆی له کار و تیکۆشان و گه پان به دوی هۆکاردا له پێگه ی ئیمان
هینانیانی به خوا و متمانه ی به دانایی و داد و به زهوی یه کانی به جی دینیت، له بهر

نه مه شه بپروادار به عه قله بيرده کاته وه و پشت به خوا ده به سستی، له قه ده ریځی
 خواښی به وه به ره و قه ده ریځی تری خواښی ه لډیت، به ناگاپه له خویو جی به جی
 کردند کانی و به پر سر سیاریتی به کی، باوه په کی تیځو شانه و تیځو شانه که شی
 باوه په، له به رنه وه له نا کاره کانیدا له داوا کردند ه قو و کوشش کردن
 به چاکسازانه و جی به جی کردند مافی جی نشینی و ناوه دان کردند وه دا له پی پی
 هویه کانه وه داوا ده کات و متمانای ه په به خواو، له که س ناترسی جگه له ونه بیت،
 رپوده کاته خواو پشتی پی ده به سستی و له کوتای دا دانیایه که باوه پردار
 سرکه و توه له د دنیاو له پوژی دوا پیدا، له بهر نه مهش باوه پرداری پاسته قینه ی
 هوشیار که له واتای پروا مینان به خواو دانایی به کانی و قه زاو قه ده ره کانی خوا
 ده گات، له خه لگی زیاتر گرم و گوپی ه په له سر کاره کانی به پی سوننه تی خوا
 له سر زه وی و جی نشینیه تی تییدا له بهر نه مه شه لانا کاته وه ته نه ها
 به لا کردند وه به کی پشکنیزانه و کار به جی یانه نه بیت بق به شیه کانی (الجزیئات) ی
 بزاف جی به جی کردن و کوشش کردند کی، به سر که وتنه کانی بایی نابیت،
 وه نار په حه تیبه کانی نا نومیدی ناکه ن، چونکه نه زانیت نه وه جی گای تاقی کردند وه
 نار په حه تی به کانه (الابتلاء)، که له لایه ن خوا ی بالاده سته وه به دانایی به وه ده بنریت،
 له بهر نه وهش نه وهی دوو چاری موفی بپروادار ده بی له جموجول و کوشش
 کردند کی ه مووی خهیری دنیاو دوا پوژی تیدایه، وه بزافو جمو جوولی
 بپروادارو سه راپا ژبانی، ته رخانه بق کار کردند و لی بران و دابین کردند هواره کان،
 وه کاروباری باوه پردارانی کاراش که سپارده و نه رکه کانین باش نه انجام ده دن
 به ره و خیر و سرکه وتن و ده سلات ه نگا و ده نین، خوا ی گوره په یمانی بق
 باوه پرداران ده هینیت دهی نه گهر سپارده و به پر سر سیاریه تی یان به چاکی به جی هینا و،
 به باشیش باوه پران به قه زاو قه ده ره ه بوو، له به جی هینانی کار و کوشش کردن
 دابین کردند هواره کان و سوننه ته کاند که م ته رخه نه بوون، هیچ باوه پیځی
 به ده ره له مهش له بیرو باوه پی خاوه ن ښمان و واقعی جمو جوولی ژبانی موسلماندا
 نی په، خوا ی گوره سرکه وتنی باوه پردارانی به بروای چاک و به جی هینانی به
 پر سر سیاریه تی یان به پیک و پیک ی به وه گری داوه و دامه زراویان ده کات و ده یان گپرت
 به جی نشین، نه مهش په یمانی خواو سوننه تیته، باوه پی ښمان داری زیره ک و
 هوشیاره ﴿ان تنصروا الله ينصرکم و یثبت اقدامکم﴾ محمد (۷).

— عه قلی ئاده میزادو په ی بردنی ئاده میزاد شیاوه بق ژيانی ئهم سهرزهوی په و به جی میتانی نه رکی جی نشینی په تی له چاکسازی و ئاوه دانیدا. ئهم عه قل و په ی بردنه ش نامرازی بنچینه یی ئاده میزادو جوئ که ره وه ی که وره په بق ه لگرتنی گرنکی نه و لپرسراویه تی په ی که که وتوته نه ستوی له م ژيانه دا، جی نشینی په تی که ردون و ئاوه دانکرده وه ی و کوشش کردن تییدا به چاکسازی ﴿ واذ قال ربك للملائكة ايني جاعل في الارض خليفة * قال يا آدم انبئهم باسمائهم ﴾ البقرة (۳۰ - ۳۳). ئاماده سازی ئاده میزاد بق جی نشینی کردن به هو ی زانسته وه بو، عه قلیشی نامرازی زانست و هو کاره که په تی له م جیهانی دیاره له سر نه م زه وی په دا.

— سروس نه و چا و که خوایی په که نه وه ی ئاده میزادو مه عریفه ی که پیو یستی په تی له زانینی کارویاری نادیارو په یوه ندیه کانی و ئامانجه مه موایه تی په کانی، پی ی ده به خش ی له گ ل په یوه ندی ئاده میزادیش به م مه موایه تی و ئامانجه نه و عه قلیش نامرازی ئاده میزاده بق زانیاری و مه عریفه و ئا کاره کان له م سهرزه وی په دا، نه وه ش جیهانی دیاره، نه مه ش به مه به ستی میتانه دی نه رکی خه لافه ت و مه به سته کانی له به ر پاکردنی په یوه ندی په و او مه ق و داد په روه ری و چا که خوازی په کان.

— سروس و عه قل به م و اتایه ته و او کارده بن بق دیاری کردنی پیگه ی ئاده میزاد له جیهانی دیارو چه سپاندنی بوونی و کوشش کردنی له به رانه ر میتانه دی ئامانچ له عه قل و سروس تدا له جیهانی دیاردا. سروس مه عریفه ی مه موایه تی و ئامانجه په ببانیه کان به موقوف ده به خش ی له و مه عریفه و په ی پی بردنانه ی که له وه و نادیارو نه زانراون، به وه ش بینیه و مه عریفه که ی به ره و ته و اوکاری ده چی بونه وه ی پی به ره و ئامانچ و به رزه وه ندی په کان ده رکات و پله ی دلنایی به ده ست ببنی و، وه لاسی داواکاریه کانی فیطره و خواسته کانی بداته وه له تو یکانی قه واره و بونیاده که ی دا. به مه ش سروس ی پیگه ردو دلنایی به خش نامرازی ئاده میزاد ده ببیت بق ئامانچ و مه موایه تی په کان، عه قلیشی ده ببته نامرازی ئاده میزاد له زانینی جیهانی دیاردا و نه وه ی له که ردون دایه، له فیطره و له سوونته ته کانی و مؤرکو (طیانج) که ره سته کان بق پام میتانینان، که به هو یانه وه نه و عه قل ه چاکسازی و ئاوه دان ی په به رپاده کات به پیی ئاراسته و مه به سته خوایی په په سنده کان.

— له پیگه فیطره و پیگه ی باوه پی پو شش به یه کتاپه رستی خواو پرتنمایي

سروش، هیچ بوارتیک له پروانگه ی ئیسلامیه وه نه هیلراوه ته وه بۆ دژایه تی کردنی له نیتوان سروشو عه قل و گه ردوون. سروش تایبه ته به جیهانی نادیارو هه موانه کانی (کلیات) بوون و نامانجه کانی و به رژه وه ندی یه کانی له گه ردوون و ژياندا، نه وه ش له فره مانی خواپی یه، کۆشش کردن به دهر له وه ی سروش ده یه ویت گومرایی و گومان و خۆبه گه وره زانینه، کۆشش کردن و گوێ پایه ئی له وه ی سروش هیتاویه تی له هه ق و پاستی، نه وه یه جیا که ره وه ی زانیاری خه یو زانیاری پووجه ل (الفاسد) ه نه م پتوره ره بوو که زانیاری فره شته ولۆژیکی پی گه یشتوه کان له زانیاری ئیبلیس ولۆژیکی پووجه ئی جیا که ره وه ﴿ قال سبحانه لا علم لنا إلا ما علمتنا ﴾ البقرة (۳۲) ئیبلیسیشی به وه ی ده زانی له پتکهاته ی ماددی خۆی به فیزو گه وره یی به وه وتی (خلقتني من نار وخلقته من طين) الاعراف (۱۲) وه وتی ﴿ أسجد لمن خلقت طينا ﴾ الاسراء (۶۱) خوی گه وره به زانیاری یه هه موانه که ی خۆی و تواناو ده سه لاتی هه مه لایه نی فره رموی ﴿ اني أعلم ما لا تعلمون ﴾ البقرة (۳۰)، عه قل و لۆژیک و په ی بردنی ئاده میزاد عه قلکی دروست و پی گه یشتوه، نه که ر کۆششکاری خۆی به ره و جیهانی دیارو هه لگرتنی به ر پرسیاریه تی له جی به جی کردنی پۆلی خۆی له جی نشینایه تی جیهانی دیاردا ئا راسته بکات به و پتییه ی که خوی گه وره بینیه یی سه باره ت به زانستی جیهانی نادیار بۆ پۆشن کردۆته وه له دیاری کردنی ئامانجه کان و پتوره ره کانی چاره نووس و پتیهاته کان به مه به سستی چه سپاندنی ئاده میزاد و به ر پرسیاریه تییه کانی له زه وی دا له ژیر بارخستنی و ئاوه دان کردنه وه ی به داد په روهری و چاکه خوازی به م چوارچیه ته واوکارییه ی نیتوان زانستی نادیارو زانستی دیاره و، نیتوان سروش و عه قل و گه ردوون، پتیه نکانی یه که م له یاران و پیاوانی ئیسلام پوی خۆیان وه رنه نه چه رخان به ره و شۆرپیونه وه ی نیتو کارو باره کانی نادیار، به لکو ته واوی پیدایسته یه کانیان له وه دا نه بینیه وه که سروش هیتا بووی له باره ی ئامانجه کان و دیاری کردنی پتوانه کانه وه، که ئا راسته کاری و پتیمایی بوون بۆ ئاده میزاد و عه قلی ئاده میزاد له گشت پوهه کانی جیهانی دیاره وه به زانست و کۆشش کاری و بنیات نان و ژیربارکاری و ئاوه دان کاری به وه، له چوارچیه وه ی ئیسلامی هه مه لایه نه دا، که بنیات نه راوه له سه ره حه قیقه تی یه که تاپه رستی و یه کتایی، دیارو نادیار ته واو کار ده بن، سروش عه قل و گه ردوون ته واو کار ده بن، ساوه پو کردار ته واو کار ده بن،

پشت به خوابه ستون و کوشش ته او کار ده بن، له گټه او کارۍ بېرېو او هر به قه زو
 قه دهر و متمانې به هه موانه یې په بېاني (بالکليات الریانيه) و فرمانه کانی خوا یی،
 له گټه او وای لې بېان و کوشش له تیغه یشتون و زانینی سوونته ته کان و فېطره و
 هوکاره کان و دابینکردنۍ او سوربون له سهریان، نه وهش به برېرسيه تی
 ناده میزاده و نامرزی و یست و توانایه تی له هینانه دی نامانجی بوونی و پاستگویی
 له بېروا ته سلیم کردنی نه و ویسته به ده سولات و ویستی خوا یی، بۆ نه مهش خوی
 گه وره باوه رو کرده وی چاکي له هه موو شوینکي قورناني پیروزدا، به هاو ته ریب
 هیناوه ته وه که ده فرمویت ﴿الذین آمنوا وعملوا الصالحات﴾ العصر (۳) به
 هه موو واتایه که که ووشه ی چاکسازي ده یگه یه نیت له واتای بابیه تیانه ی
 تیگه یشتون، سوربون له سهر کوشش و به دوا د گه پان له سهر بنچینه ی هق، وهک
 چون خوا فرمانی پی کردوه له نیگاداو، له پساو سوونته ته کانیشی دا به رپای
 کردوه، چاکسازي ته نها به نیازپاکي و مه به ست ته او نابیت، نه مهش نه و واتایه یه
 که بېروا بون به خوا ده یخوازئ و له سهره تاي دهر پېر نه گه یسه وه له نایه ته که دا
 ناراسته ی بۆ ده کات و ده صفی ده کات، به لگو به دهر له وهی لې ده خوینرته وه
 چاکسازي کوشش کردنی بابیه تیانه له دابین کردنی هوکاره کان و چاکي به جی
 هینان و کار کردنی ده گریته وه.

له مه وه ده گینه پوخته ی نه وهی که عه قلی موسلمان عه قلیکه پوو به ره
 جیهانی دیارو کاروباری ژبان و بونه و هریانه ده نیت، کوشش ده کات بۆ ژیر
 بارخستن و پیکخستن و سهر پر رشتی کردن و چاکسازي له ژياندا له سهر بنچینه یه ک
 له زانیاری بابیه تیانه به کاروبارو سروشتی، ژبان و، نه وهی که خوی گه وره
 له سوونته و پسا کانی تیا فراهم هیناوه بۆ به دی هینانی واتای جی نشینایه تی
 به پیی ناراسته کردنی نیگا و فرمانه کانی و مه به سته کانی شه ریه ت و نه حکامه
 دابه زینراوه کانی. هیچ بواریک نه هیلراوه ته وه بۆ عه قلی موسلمان بۆ له ده ست دانی
 کات و نه و کوششانه ی که پیویست به درژده پی دان ناکات و سوودی نیه له کارو
 باره کانی جیهانی دیارو نه وهی په یوه سته به زاتی خوا خوی، و هه مویه تی (کلیات)
 فرمانه کانی یه وه، ته نها به وهنده نه بیت که سروش و په یامی پی دابه زوه،
 لاوازی عه قلی موسلمانیش نه وه ستن له سهر له رزؤکی و لاوازی بینیه ی و نه و
 ساتانه ی پشتی و هر گپا له سوونته تانه ی بۆی ناسان کراو خرایه به ده ستنی

له جیهانی دیارو داوای کوشش کردنسی له زانستی بوونه وریان و پڅخستن و ژیر بارخستنیاں لی کړاو، نه که له شوینیکې ناشیاو به خوی دا شو پښتو و له کاروباری هممونانقې (کلیات) و خوا و ندیتو، له کاروباری جیهانی نادیار ده ست و هردان.

عه قلی موسلمان بۆ نه وه ی بگه پښتو و بۆ باری ناسایی پښوېسته بینیه ی ئیسلامیانه بیت که له سر په کتاپه رستو و په کتایی بنیات نراوه که تیدا ئامانجا به تی و دواى مؤکار که وتن پښوېست ده بی، که تیدا دیارونادیار په ک ده گرن و ته واو که ری په کترده بن، هه روه ها سروس و فطره (عه قلو گه ردوون) په ک ده گرن و په کتری ته واو ده که ن، به مهش کاروانی نه م ناده میزادو عه قلّه کاملّ ده بیت، و کوششی خوی ده بینتو و به لئنی خوایی بۆ دیته دی له به توانا بوون و سه رکه و تندا. پاش نه وه نه گویننه وه بۆ دوزیکسی گرنگی تر له دوزه کانی (پروگرام گه رایې) ئیسلامی که بریتی په له دوزی سه رچاوه کانی نه م پروگرام گه رایې په و نه م هزده و نه وه ی که له نیوانیان دا هیه له په یوه ندی پال پیکه وه دان په کتری ته واو کردن.

۲. سه رچاوه ی هزو پروگرام گه رایې ئیسلامی: نیگا و عه قلو گه ردوون:

سروس وه کو سه رچاوه یه کی مه عرفه و ناراسته کردن له ژبانی ناده میزاد دا مه به ست تیدا به شیوه یه کی گشتی نه و وشه هه ققه یه که خوی گه وره به نیگا بۆ پیغه مبه ران و نیردراوانی ناروو، بۆ نه وه ی بیگه یه ننه نه ته وه کانیاں. سروس وه کو سه رچاوه یه کی مه عرفه یی و ناراسته کاری ئیسلامی مه به ست تیدا ووشه ی خواو نیرداوه کی که محمد (ﷺ) بۆ نه وه ی بیگه یه نیته سه رجه م خه لکی، دوا په یامی بی که م و کورتی و گشتگیره، پښمای په بۆ خه لکی و ناراسته کردنیکه بۆ واتای بوونیاں و ئامانجی نه م بوونه و، پوون کردنه وه یه بۆ مه به ست و بنه ماو به هاو نه و نه حکامه نه ی که پښوېسته له سه ریان ده ستی پیوه بگرن بۆ به دی هینانی ئامانجی بوونیاں و گیشتن به مه به ستی کرده و په یوه ندی په کانیاں، ناوه پوکی نه وه ی که سروس پیش که شی خه لکی ده کات بریتی په له پوون کردنه وه ی سروس تی په یوه ندی یان به خواوه، و ئامانجی بوونی ناده میزاد له م گه ردوونه داو، پښه ری بزافى له م ژبانه داو، چاره نوو سیشی له پاش ژبان.

ناده میزاد پښمه ندرتین دروستکراوی خوایی په که جیاکراوه ته وه و پښداره

به هؤی ویست و توانای له هه لاسوکه وت و ژیر بارکردنی گهردوون و ژياندا، که عه قلی پی به خشراره و فیطره ی بۆ پی بردن و بیرکردنه وه و تی پامین و به پێوه بردنی ژیان و (مقدراتی) پی سپێرداوه به پی ئه و زانیاریه ی که فیژکراوه سه باره ت به پێساو هۆکاره کان و هۆیه کان، به مهش به پێک و پێکی به پی پابه ندی به مه قوه به زنده بیته وه، ههروه ها به دوورکه وتنه وه له هق و شوین که وتنی هه واو ئاره زووه کانی پله ی دانه به زیت و زیاده پوه ی ده کات و پوچه ل ده بیت.

په یوه ندی ئاده میزادی به دیه تێراو به خوای به دیه تێره وه لاسو پێنه ری ژیان و گهردوون په یوه ندی یه کی توانست (الاراده) و پی بردن و خۆ ویسته که له بنچینه دا بریتی به له په یوه ندی به به نده بوون و مل که چی په یوه ندی جی نشینایه تی و پێز مه ندی به ، پووکردنی ئاده میزاده به ره و لای خواو شوین که وتنی فه رمانه کانی و دوورکه وتنه وه یه له سه ر پێچه کانی، بریتی به له په یوه ندی یه کی شکۆمه ندی و پێز مه ندی و سه ر بلندی چونکه په نا بردنه بۆ خواو هیتانه دی چاکه و، حه قیقه ته، که پێگایه کی دامه زراوی تۆکمه یه، و له خۆی دا ئامانجیکی به پێزو خۆشه ویسته که ئاده میزادی دامه زراو کۆششی له پێناو دا ده کات و به دوا ی دا ده چێت و، به ره ز ده بیته وه به دوا دا چوونی و گه یشتن به ئاسۆکانی، هه یچ بواریک بۆ په یوه ندی له واتای سه ر شۆپی و خۆ بچووک کردنه وه له چه مکێ ئیسلامی دا نه هیتێراوه ته وه. به لکو په یوه ندی یه که له بنچینه دا خۆشه ویستی و به ره و ئاسۆ چوون و شانازی و پێز مه ندی و هه یزه، ئه م ئاسۆگه و په هه ندو به هایانه له که سایه تی پێغه مبه ری (*) خواو یارانی به پێزی دا پێش هه ر که سیکی تر هه ست پی ده که یه ت له م پوه وه پێغه مبه ر (*) ده فه رمویت (لخوف فم الصائم اطیب عند الله من ریح المسک) (١) واته بۆنی ده می پۆڤوان خۆشته ره لای خوا له بۆنی میسک، ههروه ها ده فه رمویت: (الله اشد فرحا بتوبه عبده حين يتوب اليه، من احدکم کان علی راحلته بارض فلاة فانفلتت منه و علیها طعامه و شرابه فأیس منها فأتی شجرة فاططجع فی ظلها وقد أیس من راحلته فبینما هو کذاک ان هو بها قائمه عنده) (٢) واته : خوای گه و ره فره دلخۆشته ره به گه رانه وه ی به نده یه کی که بۆلای ده گه پێته وه، له که سیکی له ئیوه که له سه ر ووشته ره کی بی له زه وی یه کی کاکێ

(١) روه بخاری و مسلم

(٢) روه مسلم

به کاکي و پاشان له ده ستي ده رېچي خوراک و خوارنه و که ی به سه ريه و به ی و،
 بي نومیده له گه پانه و هی، له ناچاری دا نه چیته ژیر دره ختیکه و و لئی پال
 ده که ویت، ته وای بی نومیده له و شتره که ی، له و حاله دا نه بی که چی و شتره که
 ناماده ده بیته و له لای دا، خوی گوره ش ده فرمویت: ﴿ وَاذْ قَال رَبِّكَ لِلْمَلَائِكَةِ
 اِنِّي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيفَةً ۖ ﴾ البقره (۳۰) هـ روه ما ده فرمویت: ﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا
 بَنِي آدَمَ وَخَلَقْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۖ ﴾ الاسراء: (۷۰).

پتویسته له یادمان نه چی که هوی پز لئی نانی ناده میزاد له نیوان
 دروستکراوانداو، هـ روه ما چیگای ناده میزاد له چاو دروستکراوه کاند، کار
 به چی بی په روه ردگاری بالاده ست له دروستکردنی دا، چه سپاندنی له سر زه وی دا،
 نه ویش بریتی به له و سیفته بلندی و بی وینه به که پی جیاکراوه ته و، که
 سیفته ویستی سه ربه ست و تواناشیه تی له سر ناراسته کردن و پرتنمای کردنی به
 شتیه کی نازاد، نه ویش به که گنپاویه تی به چیگه ی سویتند خواردنی
 به دی مینری بالاده ست که ده فرمویت: ﴿ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا
 وَتَقْوَاهَا * قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا ۖ ﴾ الشمس (۷-۱۰).

ناده میزاد به هوی سه رېچی و خرابه کاری و لادانیه و له هق به رده بیته خوی و
 سته می لږ ده کات و چلکای سه رېچی و خرابه و زیاده پوهی نه یکه و زینی و، به روه
 پله ی سه رنه وی بوون و به دبه ختی ده بیات و په یوه ندی له گه ل حق پی ده برپی،
 له و پزده ی که خه لکی له به رده م په روه ردگاری جیهانیان ده و ستن. له به ر نه مه
 پتویسته پله ی سه ر بلندی و پزمنه ندی که بو ناده میزادی چاک ویست، ﴿ لَقَدْ
 خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِيْ اَحْسَنِ تَقْوِيْمٍ * ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِيْنَ * اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرٌ مَّمْنُوْنَ ۖ ﴾ التین (۴-۶). که تیکه ل نه که یین
 له گه ل گوتاری خوی بی بو دل په قان و خذ به زل زان و پیشیل کارو سه رکه شان، که
 مه به ستي خوا به و گوتاره پی شکاندنی سه رکه شی خو به زال زانان و
 مه لدانه و ی په رده ی خه یالات و بی باوه پی و گومرای یانه، وه که سه رکه شو بی
 به زه یی و دل په قه کانی پیاوای عره ب، به نمونه (ته بی جه لو ته بی له ه ب)
 پاستیش نی به نه ومان له بیر بچیته و که واتای گوتاری پز لئی تانه و له هوشماندا
 ته نها گوتاری پاچله کاندن و به سه ر دامالین بمینیته و، و نه و به بنچینه ی گوتاری
 خوی بی بو ناده میزادو، به مه به ستيشی له په یوه ندی به که ی پتیه و له زیاندا بزانیین،

وه به گوتارنك بق بانگه شه و چه مكيك بق په يوه ندى خوايى به ئاده ميزاده وه له ژياندا مه زنده ي بكه ين.

به هه مان شيوه پتويسته تيكه ل نه كريت له نتيوان هه ستي بلنديى باوه ردارانو پيز مه ندى يان كه (نمەش سەر بلندی هەق و ئالاندنە پىئى و بانگه شه به بوى) له گه ل هه لويستى مل كه چى و لالانان هه و پارانه وه يان له تويزه كانياندا به ره و هه ق كه خواى پوزى دهر و پيزمه ندو زاناو لى بوورده يه و وه ك دوو هه لويستى دژ ته ماشا بكرتن، هه ريه كه له دوو هه لويسته هه لويستى سهر بلندي و چاكه و پيزمه ندى به شياوه به باوه ردار له په يوه ندى كردنى به خواوه و مرقف ده چه سپيئى له سهر زهوى بق گه ياندنى په يامه كه ي و به ديھيتانى ئامانجى بوونى، وه ك جى نشينيكي سهر به رزو چاك خواز، كه بپواى به په روه رديگاره و پشتيشى پى ده به ستي و كوشش ده كات بق گه يشتن به په زامه ندى .

نيگا به م واتايه سه رچاوه يه كي بنچينه ي به بق مه عريفه ي ئاده ميزاد كه به ئاگاي ده ميتيئته وه بق ئامانج له بوونى و پيگه ي له م بوونه داو چاره نويسي له پاش ئه م بونه دا ﴿الذی خلق الموت والحياة ليلوكم ايكم احسن عملا﴾ الملك (۲).

هيچ نامرازنك لاي ئاده ميزاد چنگ ناكه ويئت بق زانينيكي بى گومان سه باره ت به ئامانج له بوونى و پيگه ي له م بوونه داو په يوه ندى به پاش ئه م بوونه و ئه م ژيانه و ته نها له پيگاي نيگاوه نه بى، ئاده ميزاد به كرده و زانيارى و لوزيكي خوى ناگاته ئه و دلتيابيه بى گومانه سه باره تبه زانينى هه موايه تيه كان

وه له بهر نه وه ي كه خواى گه وړه دهر ونى مرقفى له سهر (فطره) به ديھيتاوه، ژيرى پى داوه، تواناي دهر ك پيكر دنسى پى به خشيوه و، ئه و شتانه ش كه له به ديھيتراوه كان و گه ردووندا ده بينيئت له چوار چيوه ي (فطره) وه سونه نى گه ردووندا ده يان بينيئت، واى لى ده ديت كه خودى خوى به بى ده سه لات و ده سه وسان نه بينى له ئاستى زانينى هه موانه يى (كليات) ي ئه م بونه و ره و جى شوينى خوى له م گه ردووندا، خو نه گه ر وانه بوايه ئه و بزا فه كانى مرقف هيچ ئامانج و مه به ستيكى ئه و تزى نه ده بوو كه ماناي (بوون) ي خوى بسه لميئى به شيوه يه ك (فطره) ي ژيرى و ياسا گه ردونيه كانى خواى گه وړه له بونه و ردا پيى رازى بيت، به لكو پشيوى و ناشارامى له ناخى دهر ونى مرقف دا به رپا ده كردو ده بسووه سوته مه نى ترسو

سهرسامی به کان. سروش (الوحی) تاکه هۆکاری گرنگه بۆ ئەم جوړه مه عریفه، به که مړۆف ده توانیت به هۆیه وه بوون و که ره سه ی بهرده وامی کاروانی ژسانی خۆی دابین بکات، له بهر نه وه سروش بۆ عه قلۆ ئیدراک و هزری مړۆی له ژيانه دا پښیسته و نا کریت ده ست بهرداری ببین، هه روه ها به یی سروش هزری مړۆف ناگاته قوناغی دلنیا یی و یه قین، هه ر نه ویش ته واو کهری پتیه ری بزافه کانی ژيانه، وه ک سه رچاوه یه کی بنچینه یی بۆ کاره مه عریفی و زانسته یه کانی هۆش و عه قلۆ له جیهانی دیارو به رجه ستدا. ﴿قد جاءکم من الله نور و کتاب مبین﴾ یه دی به الله من اتبع رضوانه سبیل السلام و یخرجهم من الظلمات الی النور یا ذله و یهدیهم الی صراط مستقیم ﴿المائدة: (۱۵-۱۶)

عه قلی مړۆفیش ئامرازیکه بۆ په ی بردن و تی گیشتن و تی روانین و له یه کتر گیشتن و جیا کردنه وه و هاو سه نگی، هه روه ها ئامرازی ئاده میزاده بۆ به جیهانی دیارو به رپرسیه تی له بوون و ئاکار له جیهانی دیارو ژياندا.

عه قلیش به و فیطره یه ی له سه ری پتکه هاتوه به وه یش که ئامرازیکی بنچینه یی به بۆ په ی پی بردن نه و له ناوه رۆکی دا هه لگری و اتاو په یوه ندی به به لگه نه ویسته کانه له نێوان ئاده میزادو بوون و بونه وه ریاندا، که لۆژیک و چه مکه بنچینه ییه کانی خۆی له سه ر بنیات نه نیت، به یی عه قلیش نه ئاده میزادو نه په ی بردن و تی گیشتن و نه هوشیاری نابن به هه مان شیوه ش به رپرسیه تی نابی.

عه قلی ئاراسته که ری ئاده میزادو پالنه رو ئامرازییه تی بۆ هه ست کردن به پتگه و ئامانجیشی له ژياندا، هه روه ها ئاراسته که رو پالنه رو ئامرازییه تی بۆ به دوا گه رانی عیلمی نادیارو وه رگرتن له په یامه کانی سروه وه.

عه قلۆ توانای له سه ر په ی بردن و لیک جیا کردنه وه و تاقیکردنه وه ئامرازی ئاده میزاده بۆ زانیسی ناوه رۆکی نیگا و دانسانی له جیگای پتیه رایه تی کردن و ئاراسته کردنی ئاکاری ئاده میزادو پتگه ستی ژیان و ده ست که و ته کانی، به وه ی که ئامانجی نیگا و مه به ست و نه حکامه کانی به یتیه دی.

عه قلله سروه شی پاک و پاسه ت و دروست، له فو قیل و نه فسانه و که هانه (الکانه) درق زانه ی خراپی گوما که ر جیا ده کاته وه، که هه ر نه ویشه ویستی ئاده میزاد ده جو لیتیی بۆ به راوردو هه ل بژاردن، له به رده م به رپرسیاریه تی پتیه وه و چاره نه یس سازدا بای نه نیت.

به بی بونسی پۆل و سروشستی عه قل هیهج بوارێك بق بونسی ئاده میزاد وهك ئاده میزادێك و بق وهگرتن له باره ی په یامی سروشوه وهك سه رچاوه ی زانی و ئاراسته كردن و زانیاری و هیهج بوارێك بق برپر سیاریه تی جی نشینی و ئاوه دان کاری نامینتیه وه .

(سروش) ی نه ته وهكانی پیش ئیمه به لادان و گۆپان و تیک چوون، پاستگویی خویان له ده ستدا وهك سه رچاوه یه کی دلتیا کهری زانین، به پاستی عه قلی موسلمان — که جیاکراوه ته وه به په یامی ته واوکارو

پاستگوییانه — به وه جیا ده کرتیه وه که ته واوکاری تیا به له پوی سه رچاوه ی زانی یه وه له هه ردو جیهانی دیارو نادیار، نیگا سه رچاوه ی زانسته هه موایه تی یه کان و جیهانی نادیاره، عه قلیش سه رچاوه ی زانستی جیهانی دیارو به پتوه بردنی ژیا نه، که به دی دینت له وهی خوی گه وه پی سی پار دو وه له پتودانگ و به لگه نه ویسته کان و چه مکه کان، نه وه یشی له به ره نجامی زانیاری ده رباره ی گه ردوون و بونه وه ریان و سروش تیان و په یوه ندی یه گه ردوونی یه کان به ده ستی دینت که ژیا نی پی بنیات ده نیت و پۆلی خه لافه تی له گه ردوون و نیتو بونه وه ریا ندا پی ده بینیت، به مهش هه ردو سه رچاوه ی سروش و عه قل له گه ل گه ردووندا یه کتری ته وا ده کهن، تا وه کوو ئاده میزاد به توانایی له هینانه دی مه به سه کانی و گیتپانی پۆلی جی نشینایه تی کردندا .

پۆلی هوش و عه قل بریتی یه له زانیاریه کانی جیهانی دیار به سه لماندن پاستی نیر دراوان و دروستی پالپشته کانی نیگا که پتیا ن گه یشتو وه و چه سپاندنیان، گۆپه پانی عه قل زانسته دیارو به رچاوه کانه له پتیه کی ده رککردن به مه به سه کانی نیگا له بونیادی ژیا ن و ئاده میزاد له جیهانی دیاردا، هه وه ها پۆلی عه قل بریتی یه له تی گه یشتنی جیهانی دیارو له وهی که تیا به تی له فیه طره ی گه ردوون له مۆرک و په یوه ندی یه کان و توانسته کان له ژیر پۆشنایی ده سه ته به رکار وه کانی سروشدا له باره ی ئامانجی ژیا ن و پتودانگی بزافه کانی وه، پۆلی عه قلی موسلمانیش بریتی یه له بنیاتنایی جیهانی دیارو جی نشینایه تی کردنی ئه م نه گه ردوونه له ژیر داخوازی و ئاراسته کردنه کانی ویستی خوایی و، ئامانجه کانی دا له گه ل نه وهی که خوی گه وه له ناو ده روون و بونه وه ریا ندا دانی ناوه له فیه طره و سووته ت گه لێک تابگه نه رتبا زی ناشتی و پتگای پاست و دروستی دامه زراو.

عەقلى مۇسلمان ھىزو ھاوسەنگى و جىگىر بونى ھەنگاۋەكانى و لەسەر بى
 رەستانى لە و زانستە سىروشىيە و ھەردە گىرى كە ھەيەتى، بە ھىندى ئە و بىرەى
 لە زانستى سىروش ھەيەتى دە تۈننىت (علم اليقين) لە (علم الغيب) بزاننىت، كە
 عەقلىكى باۋەردار و پى گەيى و دلتىايە خۆ بە زل نازانى و بە دىمەك و بە فىزنىيە،
 كە دلتىايى واز لى بىنى بى گومان، پىنمايى بختە لاۋە بى گومرايى، عەقلىكى
 باۋەردارى بە تواناى بە بەرھەمى وايە كە لە دىژەى بەرپرسىيارىتى دا لە جى
 نشىنىتى كىردنى گەردوون و ژيان و ئاۋە دانكردنە و ھە چاكسازى دا لەسەر زانىارى و
 پووناكى و دلتىايى دامە زراۋە، سەرگەردان نىيە خۆى نادات لە ھەسەلەى گومان و
 پاراپى و كارە غەبىيەكان بە بى زانىارى و بى فرىاد پەرو بى چرايەكى پۆشن.

پۆلى سىروشى پەروەردگارىش بىرىتىيە لە دابىن كىردن و بەخشىنى زانىارى
 سەبارەت بە جىھانى غەيب بە پى پىوئىست بە عەقلى مۇسلمان، پوون كىردنە و ھى
 ئامانجە چاكە كەى لە ھىنانە دى ئادەمىزاد لە جىھانى دىاردا، پۆلىشى لە جى
 نشىنايەتى كىردنى زەوى دا، پۆلى عەقلى مۇسلمانىش تى كۆشىنە لە جىھانى دىار و
 بەرپاكىردنى جى نشىنايەتىيە لەسەر زەوى دا لە بەر پۆشتاى ئاپاستەكانى سىروش و
 بەيامى پەروەردگارى دا.

ئەمە بوو كە پىشەنگانى يەكەم لەسەرى بوون، و ئەمەيشە كە دەبى عەقلى
 مۇسلمان لەسەرى بى كاروبارەكانى پىك بىت جى بە جى كىردنەكانى دروست بوون،
 ھىچ تىكەلى و بەرچاۋ لىلى و تارىكىيەك و كۆشىكى و ن بوو، وزەيەكى بە فىر
 چووى تىدانىيە، تىكەل و پىكەلى و دلە پاوكى و پاراپى ھەمىشەيى بە خۆۋە نابىنى.

ون بوونى ئەم بىنىە پۆشنە يەكلاكرەۋە ناسكەى واتاى سىروشى
 پەروەردگارى خوايى، و پۆلى نىگەى خوايى لە ژيانى ئادەمىزاد و جىھانى
 ئادەمىزادا، بە ھەمان شىۋە نە بوونى بىنىيەكى پۆشنى يەك لاكرەۋە لە واتاى
 عەقلى ئادەمىزاد، پۆلىشى لە پەى بردنى واتاى نىگەى ھەسەتەكانى، لە
 پىودانگى بە پىۋە بردنى جىھانى دىاردا، پەى بردن بە كىشە و پووداۋەكان و
 بەرەنگارىيەكان و پىرەوى ژيان و، سىروش و مۆركىاندا، ھەر ئەم بىز بونە و ئەم
 دارپانە لەسەر دەمە دوا بە دوايەكەكانى مىژووى ئىسلامى پاش چەرخى يەكەم
 پىگەى خۆشكرد بى تىكەلى يەكى ھەلە لە بىرى ئىسلامى دا، لە نىزان چەمكى نىگەى
 چەمكى عەقلى، پەيوەندى نىوانىان و، سىروشى ھەريەكەيان و شوپىن يان بە پى

سروشستی ئاده میزاد له جی به جی کردنه کان و ئامانجی بونیاندا، بهم شیوهیه و
له عه قلی موسلمان و هزری موسلمان کرا تووشی سه ره پۆسی ببیت تا بچیته
جوغزی چهند مه بهستیکی تره وه جگه له مه بهسته که ی خۆی، ورده ورده بینیه ی
ئیسلامی نه و خه سله تانه ی له ده ست دا که پی ی ده ناسرایه وه له وانسه ش
جیا کردنه وه و پوون بینیه کی په ها سه باره ت به هر به که له نیگا و عه قلی و ده وری
هه ره که یان.

له بینیه و پرۆگرام گه رای ی ئیسلامیانه ی راست و دروستدا هیچ ده رفه تیک
نامینیته وه بۆ له پی لادان به ناوی عه قلی یان نایینه وه، هه ره ها ده رفه تیش نه بۆ
سته م کاری به ناوی عه قله وه به خسته نه پشت گوپی مه به سه ته کانی سروش و
ئامانج و ئاراسته کانی، له هه مان کاتدا بواریش نادریت که به ناوی ئاین و
پیروزییه وه سته م بکریت وه چا و بنوقینریت له کاروباره کانی نه ته وه له کاتیکدا
خودی نه ته وه قه ناعه تی به و شتانه نه بیت و به پی ی پووێژیک و که گوپرا به لی و
وه لای پی و ده ده ست بین ی و به رژه وه ندی به کانی شی هینا بیته دی، هه ره ها بواریش
نادریت که له سنوری پووێژ و قه ناعه تی نه ته وه لادریت یان کوپرا نه پتگه
بگیریت بهر، بی گومان نه زانی ناپه ویته وه به پوناکی زانست نه بی، لاوازی توانا و
هه له داوانی پتخستن ناپه ویته وه نه ها به گه شه پیدانی توانا و تانه فی پتخستن
نه بی، هیچ بواریک له به رده م بیری موسلمان و عه قلی موسلمان دانی به جگه له وه ی
که پۆلی خۆی و بهرپر سیاریه تی له به ناگا هینانه وه ی نه ته وه دا بین ی سه باره ت به
هۆکاری ناپه هه تی و که م و کوپی دارمان و شپه زه یی پابردووی به درێژایی چه رخ و
سه ده کانی پتشیوو.

نه گه نه ته وه بیه ویت ناسنامه پوون و ئاشکرا که ی خۆی بگه ریته وه و ببیته وه
به خاوه نی هزو توانایه کی گه وره ی پر له به خشش هیچ بواریک بۆ ده ست به سه را
گرتن و خۆ به سه را سه پاندن نامینیته وه به سه ر عه قلی موسلمان وه له هه ولدانه
بنچینه یی به کانی دا بۆ لی هه لگواستن و دۆزینه وه ی وه تسیپوانینی ورد و نه زمون و
تیگه یشتن و په ی بردن به پوکاری ئاراسته کاری و به رژه وه ندی له ناخی خه لک و
کۆمه لگه مرۆیی به کاند، له بهر پۆشنایی سروش و تسی گه یشتنی شه ریه ته که ی
له سه ر شیوازیکی زیندوی به هیزو دامه زراوی چاک، که داوا ی به دی هینانی
مه به سه ته کانی شه ریه ت و به ریا کردنی کۆمه لگه ی جی نشینی ده کهن.

گەر بمانه ویت ئاسۆیه کی پوونو به رههه بۆ فیکرمان و توانا بۆ نه ته وه مان بگێرینه وه نه وا پتووسته پارێزگاری عه قلی موسلمان بکه یه له شوپوونه وه له مه سه له غه بیبانه ی به ده رن له وه ی که سروس هیناویه تی و په یامی خواهی ئاماژه ی بۆ ده کات.

ناکرتیه که سروس له بینیه ی ئیسلامیانه ی راسته قینه دا بیهتته هۆکارێک بۆ په ک خستنی عه قلو بیکاته چه ند وینه یه کی میژوویی وا له عه قلو بکات که بیهتته، شوولی ترساندن و توقاندن و بیکاته کووت و زنجیری له فه رمان و قه ده غه کردن و هه رام کردن و تاوان بارکردنی خه لکی که هیه چه یوه ندی یه کی به بارو گوژه رانی خه لک و پێپه وی ژیا نیانه وه نی به هه ر له پوو به روو بوونه رها کان، هه ر شتیکی تر که بیهتته مایه ی به ره و پێش چونی ژیا ن و گیانی داهینان کاری و به رز بوونه وه ی ئاستی توانایان.

گەر بمانه ویت پونی بۆ بینیه مان بگه پتینیه وه نه وا به وار نادریت بۆ نه وه ی په یامه که مان یا خود سروس بکرتیه بابه تیکی نه کادیمی ئالۆز که خاوه نی هه یکه ل و چه نده ها به پێه به ر بێ و چۆنیا ن بو ی به و به ره دا دایه شکێنه وه، به ناویه وه ده سه لات پیاده بکه ن به سه ر توانا کا نی ژیا ن و عه قله کان. به هێ ی نه و بینیه یی که نه وان هه یانه سه به رته به ژیا ن و کۆمه لگه، وه په رس و پا به هیه که س نا که ن سه به رته به وشته ی پتووسته بۆ نه ته وه و نه و پویه پو بو نه وانه ی پووی تی ده کات له گه ل نه و خواست و توانایانه ی ده یخوازیت و نه و به ره نگاریبانه ی که روو به رووی ده بنه وه و نه و ئیمکانیه ت و چاوتی برینانه ی بۆیا ن ده پوانیت و، هه ره ها هه رشتیک په یوه ندی به مانه وه هه بیت.

به پاستی موسلمانان و عه قلی موسلمان تۆزیک له ووه و توانا کا نی خۆیا ن له کاروانی میژوودا به مه ده ردا له کانتیکدا پێگه درا به م عه قله به واته قولایی باش له نادیا رو (الاهیات) و درێژه پێدانه کا نی فه لسه فی که په یوه ستن به هه موایه تی په روهر دگاریه ی جگه له وه ی که له پوانگه ی ئیسلامی یوه په سه نده به خۆی و به چوارچێوه ی هزی پرۆگرام گه رای ی که سروس هیناویه تی و فیطره پاستاندویه تی و، چه رخی کاروانی یه که می ئیسلامی ل هاتو یی به کاربردنه کی سه لماندوه.

نه و پوانگه ئیسلامی به هه یزه ی که تیدا نیگا و عه قلو گه رپوون ته واو کاری

یه کترده بنو لا به عقی موسلمان ده کاته وه به ره و تهاشاگردن و بیرکردنه وه و کار له جیهانی دیارو کارویاره کانی وه ک چۆن سروش ئاراسته ی ده کات، نه و پوانگه یه که پیشه نکانی یه که م توانی یان په شقی داهینانی پی بگرن، له بهرده م عقی موسلماندا ده رگای نه زمون و تهاشاکاری و پشکنین له سوونته تکانی ژبان و زینده وه ران بکه نه وه، و له بهرده م ئاده میزادا ئاسۆگه یه کی نوی له بوری ژبانی دا والاگرد، نه و بنچینه یه ش بوو که ژبانی نوی پروگرامه زانستی یه نه زمونییه که ی له بهر دارشت، له گه ل ده سته و ته ماددی یه نه زمونه که ی که ئاده میزاد له پیشوودا هیچ هاوتاو نمونه یه کی وای به خقوه نه دیبوو.

به نه ندازه ی نه وه ی که په خسابوو عقی موسلمان له پاک و بی گدی بینه ی نیسلامی له و چه رخانه ی که به سه ری دا پۆشتوو به نه ندازه ی نه وه توانای لاکردنه وه به لای بنیات نانه وه ی ژبان وه لگرتنی نه رکا یه تی له جی نشینی جیهانی دیارو ئاوه دانی دا هه بووه — که که له پووری ژبانی موسلمانان گه واهی بو نه دن له جۆره ها زانیاری و هونه ری سروشستی و پیش که وتنی ته کته لۆژی و شه ری دا — به نه ندازه ی شوپوونه وه ی عقی موسلمان له مه سه له کانی غه یب و ئیلاهیات و جیهانی پاش ماد ده ی نه زه لیه وه — که په مه ندیکی تره و عقی ئاده میزاد و ژیر بیژی یه که ی په ی پی ئابه و مل که چی هۆکاره کانی عقی ئاده میزاد نیه، له جیهانی ئاده میزادا هاوتای نه ﴿لم یلد ولم یولد﴾ ﴿لیس کمثله شیء﴾، به نه ندازه یه کۆشش و توانای له کیس داوه به ی نه وه ی چاره سه ری کیشیه که بکات یاخود گرئ کۆپره یه ک بکاته وه، به لکو هه تا ئیستا خه یال پلۆی و بگره و بهرده یه (الفسطاط) و نه و کیشانه ی که له پیناویا تی کۆشی ماوه ته وه، تیک هه لچون له گه لی دا بهرده وامه، هه تا ئیستاش کوژیایی بوون (العماءة) جیاوازی و به ره ره کانی تیدا پوو له زیاد بوونه و که میش ناکه ن، هه تا ئیستاش دووبه ره کی و خۆکوژی بهرده وامه که نه نه بوو درێژه بکیشی، هیچ خیریکی تیدانی یه که چی پوو له زیادبوونه، هه تا ئیستا خراپ به کاربردنی (استغلال) نه م مه سه له یه لای خاوه ن ئامانجه کانش گوره ده بیت، نه ته وه ش، به دایر دایر بوون وه لگیرساندننی ناگری مل ملانی له پیزه کانی دا، زه ره رمه ند ده بیت، به مه ش دوری ده کاته وه له راستی نه و پویه پویه وانه ی که ئاراسته ی ده بن، و دوژمنان زال ده بن به سه ری داو چاوتی برین و ئامانجه کانیان بق دیته دی.

به راستی شه ریعه تی نیسلامی و نیگای نیسلامی بو چون گه لی گه وده و ئامانچ و مه به ست و چه مک و بنه ماو به هاو نه حکامی بنچینه یی هیه، پیویسته پوون

بکړیته وه له پښتني عهقلی و پر وگرامی زانستی دروست داو، بکړیته بابته ټيکي په روه رده یی زانستی هزری وا که پښتانه نه وه ی پي په روه رده بکړیتو له سر بنچینه یان په یکه ری د هروونیان د ابریتو و خوراکی بیړی پی بدات و نامرزی عهقلی و زانستی یان بخته گه پ.

پټویسته عهقلی موسلمان و پر وگرامی له م چه رځه دا پښت بخریت، ده ق و ووشه کانی سروس و په یام له پښتني ټوکه و پښت و پښکی واداپیت که به به ست و نامانجه کانی پی پوون بیته وه، چه مکر به ها کانی تیا دا بدره ووشیته وه، له سر بنچینه ی په که مینه کان (الاولیات) پښت بخرین، نه مه ش تاوه کو زال ده بی به سر سه رچاوه ی ټيکه لی و لیلی له بینیه ی دا که پښتای پی داوه و به رده و امیش پښت نه دات به تی پوانینی ناکام و بیړی تیوری نه زک بق بلاویونه وه، بق نه وه ی ووشه ی خوی ه بی و شو پښتیکشی له هزری نه ته وه و فرمه نگی دا بکاته وه. به پاستی پوونی له بینیه و به به ست و باش پښت و پښت کردن و نمایش نه وه یه که زال ده بیت به سر نه و لیلی و ټيکه لی یه دا، هر نه ویشه که نایه لیت دیدی بی ناگا (الجاهل) له ده ق و په یوه ندی و په که مینه و نامانجه کانیدا پښتایان بق بعینیته وه.

پټویسته عهقل و هوشی نیسلامی به یه ک پارچه یی پروانیته سروس و له سر نه و بنه مایه ش کاره کانی پښتخات و یاسا گوزاریه کان پیاده بکات.

هره ها پټویسته هزو هوشی نیسلامی به به به ستی توپښنه وه و فیتر بوون و سوود گه یاندن پروانته زیان و زینه ده واران و مژک و سونه ن و بارو دقو و ژینگه و پووداوه کان و چاره بدقونه وه بق کیشه و گرفته کانیاو، پښتای یاسایان بق دارپښن، له پوانگه ی نیسلامه وه و به پی ی به به ست و داخوازه کانی سروس.

کاتیک عهقلی موسلمان به هاویه ش له گه ل سروس و بوونه وه ردا وه ک چاوه کانی مه عریفه ی نیسلامی، پښتای ژباړی خوی ده بینی، پښتانه کادیمه په سنده نیسلامیه کانی بواره شهرعی و کومه لایه تی و مریی یه یاسایی یه کان له لایه ک و له گه ل نه رکه سیاسی و یاسا گوزاریه کان له لایه کی تره وه هیچ ټيکه لیه ک ناکات و لی ټيک ناچیت. چونکه پښتای توپښنه وه زانستی و نه کادیمه کان له بواره جقراو جقزه کاندای بریتی یه له ده وله مند کردنی نه ته وه و نه سر کرده یی و دام و ده زگا کانی به مه عریفه و هزو و شاره زایی و لیکنولینه وه و جیایه له نه رکه سیاسی یه یاسا گوزاریه کاندای مه یه.

پېښوېسته ئهركى سياسىي ياسا گوزارى قهوارهى نهتهوه پوختهى بينيه و نهزموون و قهناعهتى نهتهوه بنويښى سهبارت به بهپړتوه بردنى كارو بارهكانى و، ناراسته كړدى وزهكانى وه خستنه گهړى داماتهكانى و، بينيهى لهبهړ پهړچ داندهى تهعهدياتهكاندا، لهبهړ نهمانه ئهركى سياسىي ياسا گوزارىي سهركهوتو پېښسته سوود لهپاويژ كړدن به پولهكانى نوممه، بهگشتى وهرگړيت لهسهر هممو ناستهكان و بهشيويهكى وا بوار بڼ گشت تاكهكان لهدهرپېښى پاو بڼوونياندا بړهخستېږت، هممو خاوهن نهزموون و پسپوړك كارامهئى خوى بنويښى، كه بهم جوړه بينيهى سياسى واقع بين و گشت گېرو بهرچا و پوون دهبيت و، پشت بهستو به نوممو نهزموون و قهناعتهكانى دهبيت و، پشتگېرو و پابهنديشى بڼ خوى مسؤگړ دهكات.

پشت بهستنى بينيهى ئيسلامى به سروش وهك چاوگيكي هزرو مهعرفهئى ئيسلامى و، پابهندى هوشى موسلمان لهديدو بهخششيدا بڼ نامانچ و مهبهستهكانى سروشهوه، تيكهلى نيوان دوى زانستى توپژهروهى نهكاديمى لهگهله دوى سياسىي ياسا گوزارى ناگهيهنيت و، كوپنى كوپهپانى سياسىي ياسا گوزاريش نيه بڼ كوپهپانيكي فيرگهئى نهكاديمى تيورى، بهلكو واتاى دهولهمه نكردنى تهشرعيي ئيسلامى و پاميارى ئيسلامى دهگهيهنيت لهبوارهكانى ناراستهئى يه پهرودگار و پېنمايى يهكانى پهيامدا، به بهشداربوونى توپژينهوه زانستى يه پسپوړهكان لهكاتى وهرگړتنى برپارى سياسى و ياسا گوزاريدا.

پروگراميك لهسهر برپارى سياسىي بهكومهله و گشتگيرانه بهندبيت هيچ دژايهتبهكى نيه لهگهله بوونى قهناعهتى تاكهكان يان نهبوونى لهچه ند گوشهيهكهوه بڼ هركارنك يان دژنك، هروه ها وهرگړتنى پايهكى تايبت بڼ كارنكي دياريكراو دژى گهپانهوه لهپايهكهوه بڼ پايهكى تر نيه، نهگه بهلاى كومهلهوه قهناعهتى نهو گوپان و گهپانهويه دوست بووئ. لهجئيهكه برپارى بهكومهله بهو هممو توانايانهوه شايانى هلهبيت بڼ گومان برپارى تاكهكان گرمانهئى هلهئى زياترى لى دهكرت. لههر بارنكدا بڼ نهوا برپارهكانى كومهله جئگهئى گونگى دان و بايهخو بهرزهوهندى بالايله، وه تواناكاني پاويژكارى و تافيكارى بهشيويهكى بهرفراوان بڼ بهرجهسته دهبيت هروه ها بهشدارى كومهله لهداپشتنى برپارى سياسى و تهشرعيي يهكاندا نزيكتره لهبارى تئگيشتنو وهرگړتنو پابهندبوون و جئ بهجئ كړدنهوه.

بینی‌ه‌ی ئیسلامی پشت به‌ستوو به‌سروش و فیطره وهك سه‌رچاوه‌یهك بۆ
 بنیاتنانی له‌عه‌قل و گه‌ردووندا به‌پۆیستی ده‌گێژیت ته‌واوی بریاره‌کانی نه‌ته‌وه
 کۆمه‌ل به‌پاویژ به‌پۆه بجی، چونکه پاویژگاری و په‌زامه‌ندی گشتی به‌نه‌ته‌وه‌دا
 که به‌پرسیاریه‌تی ئیراده‌ی مژیی ده‌هێننه کایه‌وه‌وه ئامانجه‌کانی جی نشینی
 به‌دی ده‌هێنن و پشتی سته‌مکاری و سه‌رکه‌شی و ناچارکردنی خه‌لکی و کۆمه‌لگا که
 درزی به‌رزه‌وه‌ندی و بینیه‌ و په‌زامه‌ندی غۆیان بېزۆین ده‌شکێنن.

ترسان له‌هه‌له‌ی نێو بریاره‌کانی نه‌ته‌وه، سووریوون له‌سه‌ر دروستی له‌و
 بریارانه‌دا بڵاوبوونه‌وه‌ی زانین و مه‌ریفه‌ له‌نێوان پۆله‌کانی نه‌ته‌وه‌دا و گه‌یاندنی
 ئامۆژگاری پێیان، و پیکه‌ینانی دایه‌نگه‌یه‌ك له‌سه‌ر شه‌وخونی په‌روه‌رده‌کردنی
 نه‌ته‌وه‌کانیان و پۆشنه‌بیرکردن و پێک و پێک کردن و پاهێنانیان له‌سه‌ر به‌جی هێنانی
 داخوازی‌یه‌کانی سروشی دروست و عه‌قلی دروست له‌کاروباره‌کانی ژيانپاندا
 پۆیست ده‌کات هه‌روه‌ها کردنه‌وه‌ی که‌ناله‌کانی زانست و مه‌ریفه‌ که‌ جه‌ماوه‌ری
 نه‌ته‌وه‌ ئاماده‌ ده‌کات بۆ هه‌لبژاردنی چاکترین که‌س له‌که‌سانی پابه‌ند و خاوه‌ن
 پاوئه‌زموون، بۆ ئه‌وه‌ی سه‌رپشکێن له‌پێسپاردنی بریاره‌ پامیاری و یاسا
 گوزاریه‌کاندا. جگه‌ له‌مه‌ش ده‌ره‌نجامه‌کی تو‌قاندن و سته‌مکاری و دا‌پوو‌خان
 بیت، و نه‌زانین و به‌رزه‌وه‌ندی به‌تایبه‌تیه‌کان و خراپ کاری ئارایشته‌ و به‌رگی هه‌ق و
 بانگه‌شه‌ی به‌رزه‌وه‌ندی گشتی ده‌پۆشن.

به‌م شێوه‌یه‌ نه‌ له‌بینیه‌ی بۆچوونه‌ ئیسلامی و نه‌ له‌بیری ئیسلامی‌دا نیگا و
 په‌یام که‌ خوای گه‌وره‌ په‌یمانی پارێزگاری و هه‌ردووکیانی داوه، تێکه‌ل نابن
 له‌گه‌ل تو‌یژینه‌وه‌ و تێ گه‌یشته‌ و تێپه‌ڕان و باسکردن و پوون کردنه‌وه‌ و
 پاوبۆچووندا.

له‌بینیه‌ی ئیسلامی دروستدا به‌پوونی شو‌ینه‌واری نیگا و پۆلی گرنگی ده‌هێننه‌وه،
 هه‌روه‌ها پۆلی ئه‌دای زانستی و ئه‌کادیمی، پۆلی تێ پوانین و ئیجتیهادی تاکه‌که‌سی
 له‌بابه‌ته‌ زانستی‌یه‌کاندا، هه‌روه‌ها به‌پوونیش پۆلی یاسا گوزاریه‌ کۆمه‌لایه‌تی‌یه‌کان
 ده‌هێنێته‌وه‌ که‌ بوونه‌که‌ی له‌پابه‌ندی به‌نیگا و ئاراسته‌یی نیگاوه‌ وه‌رده‌گریت، که‌ ئه‌م یاسا
 گوزاریه‌ و‌الیده‌کات له‌هه‌موو کات و شو‌ینێکی‌دا مامه‌له‌ له‌گه‌ل کێشه‌ی نه‌ته‌وه‌ و
 پێداویستی‌یه‌کانی و له‌ژۆریه‌ی بواره‌کانی ژياندا بکات، به‌وه‌یش که‌ تێدایه‌ له‌بریاره‌کانی
 ده‌سه‌لاتی گشتی بۆ فێرکردن و پاگه‌یاندنی به‌پۆله‌کانی نه‌ته‌وه‌ش.

گرنګه که له لیکوالینډه وې پر وګرامګه رایې نیسلا می دا سهرچاوه ی مه عریفه ی نیسلا می - که بریتۍ په له سر و شو عه قلو سووننه ت و نه و سروشتګه و مۆرکانه ی که داچنراوه له ګه ردوون و بوونه وهریاند ا تیکه ل نه کریت له ګه ل نامرازه کانی توپیزینه و و لیکوالینډه و زانستی په کومه لایه تی و مرفایه تی یه کاند ا، هه موو بواریکۍ زانستی نامرازی تاییه تی خو ی هه یه که له ګه ل سروشتیا ګونجاوه و وه لام دهره وې پیداو یسته کانیه تی. به لام سهرجه م نه م بوارانه ی زانستی نیسلا می پشت به نیګا و فیتره ت — که عه قلو سووننه تی خوایی ده ګریته و له نیتو دروست کراوه کانی له ګه ل تیکرپای پړساو مۆرکی یان — ده به سستی و سهرچاوه یه کیشه بۆ مه عریفه و ناراسته کردن، به به کاره یتانی نامرازی ده ست که و ت و له هه موو بواره کاند ا به یه کتری ته و او کردن ی به خشی سروش و عه قلو سووننه ته کان، خانه کانی مه عریفه ی نیسلا می به ګشتګیری و والا کراوی ده ناسرین به پووی هه موو نامرازیکی ګونجاودا که زانستی و مه عریفه ی به که لکی بۆ ئاده میزادان لی بکه ویته وه.

نه و دواکه و تن و نارپه حه تیانه ی که دووچاری نه ته وه بوون، پتویست ده کات عه قلی موسلمان که پۆلی دروستی خو ی بګریتنه وه وه کو چاوګیک بۆ هزری نیسلا می، ته و او کارو یاریده دهر له ګه ل سهرچاوه ی نیګا و ګه ردووندا بۆ کار کردن له سر بنیات نانه وې بینه یه کی ژباری له پوانګه ی نیسلا می یه وه، بنیات نانه وې کومه لګای موسلمان ی هاوچه رخ و دام و ده زګاکانی که پیداو یستی نه ته وه ناینده ی نه و پوو به پوو بوونه وانه ی که ناراسته ی ده کرین خوازیارن بۆی.

پۆلی عه قلی موسلمان وه ک سهرچاوه یه کی مه عریفه ی نیسلا می، هیتشتا عه قلی موسلمان ی نه م چه رخه به شتیوه یه کی پړک و پړک به پیریوه نه چووه، چونکه نه م پۆله ته و او نابی ته نها به پشت به ستن به مه عریفه ی وه رګیرا و له فطره نه بی که خوا ی ګه وره له نیتو بوونه وهریاند ا دای ناوه و، ته نها به بنیات نانه وې زانسته کومه لایه تی یه نیسلا می یه کان نه بی که له پوانګه ی نیسلا می یه وه سهرچاوه ده ګرئ و به توپیزینه وه کانی که نه ته وې نیسلا می ناماده باش ده کات و مه عریفه ی پتویستی پتیکه ش ده کات.

بۆ نه وې عه قلی موسلمان و بیری موسلمان هه ستن به بنیات نانه وې زانسته کومه لایه تی یه کان پتویسته به ته و او ته ی بنچینه کان و ده سپیکو چه مکی بنه ماکانی

پوون بئى، كه بىرى ئىسلامى پشتيان پىدەبەستى، وئەو بنكه پروگرامگه رايىه
گشتى يەى دە نوپىنى كه به پىنمايى يەكانى پىگدا دە دۆزىتەو وەو لە سەرى دە پوات.

۲- دەرچە بنچینه يى يەكانى پروگرامگه رايى ئىسلامى و هزرى ئىسلامى:

پروگرام گه رايى ئىسلامى كه له پشتيه وە بىرى ئىسلامى هەيه به وە
جيا دەكرىتە وە كه دەرچەى بنچينه يى خۆى هەيه، به بى تى گەشتيان ناتوانى
مامەلەيان له گەلدا بكرىت، يا خود كرده وەى دروستى بنيات نەرى له ميانەدا
بكرىت، ئەم دەرچانە برىتين لەو كۆلەكه بنچينه يى يانەى كه پىگدا پۆشن كەروەن
له بەردەم عەقلى مۇسلماندا له بزا فەهزىه دامەنەرانە كەيدا به وەو پەوتى گەشتن
لە كۆركى ژيان و گيان له بەران و بونە وەريان و هەلس و كەوت له گەلدا و
به پىوه بردنى كاروبارىيان و ئاراستە كردنى كاروانەكان.

ئەو دەرچە بنچينه يى يانە برىتين لە دەرچەى يەكتاپە رستى (الوحدانيه) و،
خەلافەت و، بهرپرسيارىيەتى، ئەم سى دەرچە هێلە سەرەكى يەكانى عەقلى
مۇسلمان، هەرنەخشە يەك لەم دەرچانە وە هەلە قوليت لە وىزدانى مۇسلمان و
ويستى مۇسلماندا وە يەك بۆ بزاوتن و بيانوويەك بۆ به جى هێنان نابىننە وە.

(أ) يەكتايى (الوحدانية)

يەكتايەتى برىتىيە لە دەرچەى بنچينه يى يەكەم له عەقلى مۇسلماندا، عەقلى
مۇسلمان هېچ بوونىكى نىيە ئەگەر باو وە پى به يەكتايى نەبى لە سەر ئەو وەى كه
به لگە نەويستىكى عەقيدەى دروستى فېطرى و عەقلى تىكەل به هەموو گەردىكه
له قەوارە و هۆشيارى و وىزدانى و تىگەشتنەكانى له خۆى و ژيانى و گەردوونى
دە وروەرى، بنچينه يى ئەم بىروا وە پە به لگە نەويستە فېطرىه عەقلىيە برىتىيە
له بىرواى پەها و پەى بردنى ئاشكرا به خۆى بالادەست و بەدبەينەرو تاكو تەنيا
كەبى نيازە به هېچ كەسو هېچ شتىك و هاوتای نىيە.

ئەم دەرچە يە وەك چۆن زارا وەكەى ئاماژەى پى ئەداو، ووشەى شايبە تمان
دەرى دە بىت و، قورئانى پىرۆزو فەرموودە شىرىنەكانى پىغەمبەر (ﷺ) پوونى
دەكە نەو، عەقل و بىرى مۇسلمان و پروگرامگه رايى ئىسلامى لە سەر گریمانى هەق
وەك بنچينه و خولگە و هيوايەك بۆ هەموو گەردوون و بونە وەريان پادە گرى و
دەچە سىپىنى، هەروەها لە سەر گریمانى پوونى گەردوون و بونە وەريان، كه

گڙيانه وهی بونيان به ره و دهسه لاتی خسوی به دیته نری تاكو ته نیاو بی هاوه لو
بی هاوتایه، هه روه ها له سهر گرماني به کیتی سه رچاوه و به کیتی حقیقت که
لیپوه دهست پی ده کاتو له گهر دوون و بونه و دریاا په نگ ده داته وه، هه روه ها
له سهر گرماني به کیتی ناده میزاد که خوا به دی هیناوه و پږمه ندی کسردوه
به توانست و خه لافه ت و سه رپه رشتی کردنی بونه وریان له سهر بنچینه ی حه ق و داد
په روه ری و چاکه خوازی دا.

له بهر نه وه ش عه قلی موسلمان له بزافه زینده یی په کهیدا بڼه های په کتایی
له بؤچوون و سه رجهم په یوه ندی په کانی دا بهر جهسته یه، له بهر نامه ی نه م عه قله دا
بواریک یا خود پښکایه ک بؤ پارایی یان گرمان یان سه رسامی یان شپږزیی په ک
له سروشتی بوون و ثامانچ و ثاوتیا نه هیلراوه ته وه. به متمانه یه له پووگی دا،
دلنیا په له پووی هه نگاوانه وه، له و ثاراسته یه دا پږی هیچ لادانیک نه بواری
تیکدانی کوششه که ی نه پږی لادانی نی په له باره ی نه رکی چاکه خوازییدا له ژیان و
گه ردووندا، چونکه پابه نده به ده سپیکی په کتایی و تووند دهستی پږوه گرتوه، و
ویناکراوه به پښمایی په کانی، چ له بواری کومه لایه تی یان سروشتی یان ته قه نی دا.
هیچ کاتیک عه قلی موسلمان سه رکه وتنی به دهست نه هیناوه ته نها له میانه یه ست
گرتن به ده سپیکی بنچینه یی خوی نه بی له په کتاپه رستی دا، گومرپوونیشی به هو ی
پشتگو ی خستنی بووه بؤ ده سپیکی په کتاپه رستی و یا خود بی ناگابوون لی؟
خو خه ریک کردنی به شتی لاهه کیوه که نه و بڼه مایه ی وه ک پږیه ریک بؤ فکرو
بزاونو و پابه ندبوون کار پی نه کردوه.

به م شتوه په عه قلییه تی نیسلامی و پروگرامی نیسلامی هو شیار به یه ک باری و
به رچا و پوونی و بنکه یه کی دامه زراو بؤ پوانینه گه ردوون و ژیان ده ناسررته وه، و
هیچ بواریک بؤ دزایه تی یان مل ملانی نه هیلراوه ته وه، هیچ بواریک بؤ جیاکاری
یان خو به زل زانین و خراپه کاری نه ماوه ته وه ده رچه ی عه قلییه تی نیسلامی و
پروگرامی نیسلامی بریتی په له بنکه ی چاره سه ریی دروست بؤ نه خو شیه کانی
هه واو ناره زوو په گه زپه رستی و خو به زل زانین و خراپه کاری، وه لاسی ته واویشی
هیه بؤ نه وه ی که عه قلی ناده میزاد تووشی ده بی — وپرای هه موو ده سته و ته
مادیه کانیشی — له هیلاکی و نا په حه تی و سه رسامی و دویان له به دی هینانی
ناشتی و ناسایش و دلنیا یی بؤ ده روون و کږه ستن و گه لان.

﴿ سبِّح اسم ربك الذي خلق فسوى * والذي قدر فهدى ﴾ الاعلى: ١٣

﴿ ما اتخذ الله من ولد وما كان معه من اله * اذا لذهب كل اله بما خلق ولعلنا بعضهم على بعض سبحانه الله عما يصفون ﴾ المؤمنون: ٩١.

﴿ ام خلقوا من غير شيء ام هم الخالقون ﴾ الطور: ٣٥.

﴿ قال ربنا الذي اعطى كل شيء خلقه ثم هدى ﴾ طه: ٥٠.

﴿ هذا خلق الله فأروني ماذا خلق الذين من دونه ﴾ لقمان: ١١.

﴿ صنع الله الذي أتقن كل شيء انه خبير بما تفعلون ﴾ النمل: ٨٨.

﴿ خلق السموات والارض بالحق وصوركم فاحسن صوركُم واليه المصير ﴾ التغابن: ٣.

﴿ ماترى في خلق الرحمن من تفاوت فارجع البصر هل ترى من فطور ﴾ الملك: ٣.

﴿ أفحسبتم انما خلقناكم عبثا وانكم الينا لاترجعون * فتعالى الله الملك الحق ﴾ المؤمنون: ١١٥-١١٦.

﴿ لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا فسبحان الله رب العرش عما يصفون ﴾ الانبياء: ٢٢.

﴿ ليس كمثله شيء وهو السميع البصير ﴾ الشورى: ١١.

﴿ ومن يؤمن بالله يهد قلبه والله بكل شيء عليم ﴾ التغابن: ١١.

﴿ ذلك بان الله هو الحق وأن ما يدعون من دونه هو الباطل وأن الله هو العلي الكبير ﴾ الحج: ٦٢.

(ب) جی نشینایه تی (خه لافه ت)

مه به ست له خه لافه ت جی نشینایی ناده میزده له زه وی و گه ردوندا، که بریتی به له جی نشینی له پوی سهرپر رشتی و ناوه دانگردنه وه و به پژیوه بردن و پام هیئانی دروست کراوه کان و گیان له به ران له ژیر فه رمان به ری ناده میزاددا، که ناده میزاد پئی مه لده ستی وه ک سهرپر رشتیاری نویتنه ره له لایه ن خوی گه وره له مه تسو که وت و په فتاری ناو گه ردوون و زه وی و نیو دروست کراوه کان و زینده وه ران. موسلمانیش به فیطره و بیرو باوه په کئی و پروگرامی بیریه وه له سهر بنچینه ی نه م پیگه به، به وه ی خوی گه وره پژیوه ندی کردوه به موی توانست و توانای زانیاری به وه له پوانگه ی خه لافه ته وه ده پوانیتته موقوف وه ک سهرپر رشت و چاکسازو ناوه دانکار.

بەم شىۋەيە جىن ئىشىنى لەچەمكى عەقلى مۇسلىماندا بىرىتىيە لەنىعمەت و پىزىز
لېئانېك كە ئادەمىزاد لەجىگائى تواناۋ زال بوۋىنى بەسەر گەردووندا دائەنى، ۋە ژىر
بارخستەنە بۇ پىداۋىستىيەكانى خۇي و پىن سىپاردنى فەرمانى دەسلەپتە بۇ
بەپىۋەبردنى ژيانو، ئاۋە دانكارى و چاكسازى تىايدا. كە بەرپرسىيارىيەتىيە كە
ۋاتاكەى لەئاۋەپۇكدا بىرىتىيە لەسەرەستى لەتواناۋ بىرپاردا.

ئادەمىزاد ناتوانى پۇلى خۇي لەژياندا بىيىنى، دەرۋون و ۋىژدانى ئۆقرە ناگىن
تەنھا بەكرەۋە بىرپارى زىندوۋ نەبى لەبەپىۋەبردنى گەردوون و ژىر بار خستەن و
چاۋدېرى كردنى داۋەتتەنە دى داخۋازەكانى بوۋن و جىن ئىشيانەتى لەسەر زەۋى
لەبەر ئەۋەش كىردار داۋاكارى ئادەمىزادە. بىرپارىش ھەر داۋاكارىيەتى بۇي،
زانستىش بەھمان شىۋە، پىگەى جىن ئىشيانەتى عەقلى مۇسلىمانىش ئامانجى ئەۋ
داۋاكارىيە فېطرىيەنە ئاپاستە دىارى دەكات، بەم شىۋەيەش دەبنە داخۋازى بەرەۋ
چاكە سەرپەرىشتى و ئاۋە دانكارى.

﴿أفحسبتم أنما خلقناكم عبثا وأنكم إلينا لا ترجعون﴾ المؤمنون: ۱۱۵.

﴿الذى خلق الموت والحياة ليبلوكم أيكم أحسن عملا﴾ الملك: ۲.

﴿واذ قال ربك للملائكة إني جاعل في الأرض خليفة﴾ البقرة: ۳۰.

﴿وسخر لكم مافي السموات وما في الأرض جميعا منه ان في ذلك لآيات لقوم
يتفكرون﴾ الجاثية: ۱۳.

﴿هو الذي جعل لكم الأرض ذلولا فامشوا في مناكبها وكلوا من رزقه وإليه
النشور﴾ الملك: ۱۵.

﴿قل سيروا في الأرض فانظروا كيف بدأ الخلق﴾ العنكبوت: ۲۰.

عەقلى مۇسلىمان لەپىگەى جىن ئىشىنىيەۋە بانگىراۋە بۇ پام ھىنانى گەردوون و
بوۋنەۋەريان بۇ ئەۋەى كە سوۋد بەخشە: بۇ خۇي و گەردوون و گۆشەۋ
كە نارەكانى، بانگىراۋە بۇ زانست و نەيتىيەكانى و ژىر بار خستى ئەۋ زانىارىيە بۇ
خزمەت و خىر. عەقلى مۇسلىمانىش لەپىگەى جىن ئىشىنىيەۋە خاۋەنى پىزىز و پاىە
ۋوشەيە لەگەردووندا، داۋاي كۆشش و داھىنان و ئاۋەدانى لى كراۋە، بەزانست و
ئاۋەدانى و پام ھىنان ئادەمىزاد ئەركى خۇي لەسەر زەۋى ئەنجام دەدات و دەگاتە
ئاستى ئامانجى، ھىچ پىگايەنە بە پىي فېطرى دەلەت بۇ دىنيىي دەرۋونى
ئادەمىزاد جگە لەزانست و كىردەۋەۋ كۆشش كردنى چاكە نەبى لەسەر زەۋى دا،

هیچ بوارنك لای عه قلی موسلمان و له ویزدانی زیندووی هژشیری دا نه ماوه ته وه بۆ چۆك دادان و نه قامی و دانیشتن و وازهیدن له زانیانی خپرو كرده وهی چاكه و كۆشش بۆ خپرو چاكه، نه وه ئامانجی بوونی ئاده میزاده، نه وهش جی نشینی یه تی له سه ر زه وی، پاشه پۆرش له پاش نه م ژیا نه وه ته نها به رنه نجامیكي نه م كرده وه و زانیاری و كۆششانه یه .

به پاستی په مه ندی خه لافه ته له عه قلیه تی ئیسلامی دا كه ده توانی پافه ی وزه و توانای قافله ی یه كه ممان له پیاوانی ئیسلام بۆ بكات، نه و وزه و توانایه ی كه كوژانه وه ی نه بوو لای پیغه مبه ری ئیسلام (ﷺ) یارانی، نه و توانا و وزه یه ی كه ته مبه لی نه زانیوه و بی تاقه تی پووی تی نه كرده وه له كۆشش و كردار و به خشین و (الایشار) و تی كۆشاند ا كۆشه و كه ناری دنیا یان له چه ند سالیكي كه مدا به حه ق و پینمایه ی چاكساز ی و ئاوه دانی پووناك كرده وه، سه رده مانی په یام و پینمایه ی كهانی ئاسمانییان بۆ ئاده میزاد نو ی كرده وه، ده نگی شارستانی تی و چاكساز ی وابلند بوویه وه هیچ بسته خاكیك نه ما كه شوین ده ست و كه لگ و خهیری پی نه گه یشتی.

پینگه و مه دلوولی جی نشینی و نه ركه كانی جی نشینی له بینه ی قافله ی یه كه مدا سه رچاوه ی توانا و وزه و كۆشش و به خشین و پاك ده روونی و داوینی یان و قه ناعه ت و (نیثار) یان بووه . هیچ بوارنك بۆ هیچ كه سیكي حالی له م پینگه یه نه ماوه ته وه كه په نا به ریته به ر چۆك دادان و نه زانی وواكه وتن و خوویان بداتی.

ج (بهرپرسیاریه تی رهوشتی؛

ده رچه ی سی هم كه عه قلیه تی ئیسلامی و پروگرامی ئیسلامی له سه ری پێك دین بریتی یه له پینگه ی بهرپرسیاریه تی رهوشتی، هه رگیز ناتوانین له ئاده میزادی موسلمان و عه قلی موسلمان بگهین به بی نه وه ی له پینگه ی بهرپرسیاریه تی و په مه ندی نه و عه قلیه ته تی بگهین، ته نانه ت له سه رده مه كانی دواكه وتنیشدا و، ته نانه ت له ناوازه ترین كاتی ون بوونی ئاده میزای موسلماندا، چونكه نه وه ی كه ده پیاوړی له تیا چوون و ده ییلێته وه و ناھیلێت له لۆچه كانی میژوودا ون بیت نه و ویزدانه به خه به ره زیندویه تی و هه ست كردنیه تی به بهرپرسیاریه تی و كه م كورتی یه كانی له جی به جی كردندا. له بهر نه وه عه قلی موسلمان مایه وه و به رده وامیش له كۆششدا یه پازی نی یه به و واقعه دواكه وتویییه ژهنگ گرتووه راوه سستاو، ی،

چونکه په هندی هست کردن به بهرپرسیاریه تی په وشتی له عقلی موسلمان ویزدانی موسلمانداگران به لایه وه که واز له موسلمان بهیښی له نښه نډی شپړزی و که م و کورتی دا بتلیته وه، له بهر نه مهش میژوی نه ته وهی نیسلامی له سده کانی دواپی دا کاتیک تی پوانینه کانی لیل داهاتن و پښگای وون کردو کاروانه کی دواکه و ت بووه میژویه کی (خو لی ژړو) بی نارام، هیچی بق نه مایه وه و به ده سته وه نه ما ته نها هست کردنی بهر پرسپاریه تی نه بی، له باره ی گپړانی پوآسی بچوون و دیدیه وه له باره ی که م و کورتی په کانیه وه، بۆته مایه ی گپړانی به رده وام و له سهریه ک بق ده رچوون له و باره ناومیده ی که تیتیدا ده ژوی، له و دواکه و تنه ی که دوچاری بووه پرتیمایی کردن و پښ نیشاندی موقوفی له جی نشینی یه تی زه وی و ژباری ناده میزادی له ناوه دان کردنه وه ی گه ردوون و چاکسازی تیایدا.

پښگه ی بهرپرسیاریه تی و په هنده کانیشی بریتی یه له و پښگه و په هنده نده ی که پووی دوه می پښگه ی جی نشینی و چه مکه کی له پښکاته ی عه قلبه تی نیسلامی ده نویتنی. جی نشینی و نامانچ شایسته یی یه کانی له سهریه سستی توانا و توانستی په ی پی بردن و وزه ی زانست، له گال خوی دا بهرپرسیاریه تی په وشتی ناده میزادی ه لده گرت له باره ی نه و دهره ی، و نه وه ی به دوا ی دادیت له پریاره کان سه باره ت به پام هینانی گه ردوون و به پتوه بردنی، به کوشش بی یاخود به پالدا نه وه، به چاکسازی بی یان تیکدان، به داد په روه ری و مام ناوه ندیتی یان به فیرودان و زیاده پوهی.

پښگه ی یه کتابی بریتی یه له پښگه ی لی پراوانه ی بوون و جی نشینایه تی و بهرپرسیاریه تی، له بهر نه وه ژبان له نایینی نیسلامدا بریتی یه له تاقی کاری بق ویستی ناده میزادو توانینه کانی (قدرا ته) که له پینا و هندی له جی نشینایه تی گه ردووندا به دی هاتوه، هر که سیک به ره و نامانجی فیطره ی خوی له چاکسازی و ناوه دان کردنه وه کوششی کرد مانای وایه بهرپرسیاریه تی ه لگرتوه و پریاری چاره نووس سازانه ی چاکه ی خوی بدا وه هه تا هه تابه، هر که سیکیش به ویست و توانینه کانی کوششی کرد به ره و به ده ر له و فیطره یه ی که بزی به دی هاتوه و، بردی به ره و که م و کورتی و ستم و خراب کاری نه وه یه که وازی له بهر پرسپاریه تی هیناوه و سنوری نه رکایه تی خوی و نامانجی بوونی به زاندوه و، کوتایی به چاره نووسی خوی بق دواپن جار هیناوه به ره و بنکی بنه وه ی ناگر. (اسفل السافلین).

هر له پښگه ی بهرپرسیاریه تی وه له عقل و ویزدانی موسلمانداپه، که کوششی

موسلمان و بږياره كاني و زانباري يه كاني ته واو و هرگيږ او نابي هه تا وده كو به هه قو داد په روه روي و چا كه و كوشش كاري و چا كسازي و ناوه دانكاري يه وه به نه نجام نه كه به نريت.

﴿ قل انما انا بشر مثلکم یوحى الی انما اھکم الہ واحد فمن کان یرجو لقاء ربہ فلیعمل عملاً صالحاً ولا یشرک بعبادۃ ربہ احدا ﴾ الکھف: ۱۱۰.

﴿ یا ایہا الناس کلوا مما فی الارض حلالاً طیباً ولا تتبعوا خطوات الشیطان انه لکم عدو مبین ﴾ البقرہ: ۱۶۸.

﴿ وابتغ فيما آتاک الله الدار الآخرة ولا تنس نصيک من الدنيا واحسن کما احسن الله اليک ولا تبغ الفساد فی الارض ان الله لا یحب المفسدين ﴾ القصص: ۷۷.

﴿ واتقوا یوما ترجعون فیہ الی الله ثم توفی کل نفس ما کسبت وهم لا یظلمون ﴾ البقرہ: ۲۸۱.

﴿ ان الله یامر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربى وینهى عن الفحشاء والمنکر والبغی یعظکم لعلکم تذكرون ﴾ النحل: ۹۰.

﴿ من عمل صالحاً فلنفسه ومن اساء فعلیها ثم الی ربکم ترجعون ﴾ الخائیه: ۱۵.
﴿ الا تزرؤ وازرؤ وزر اخرى * وان لیس للانسان الا ماسعی * وان سعیه سوف یری * ثم یجزاه الجزاء الاولی ﴾ النجم: ۳۸-۴۱.

﴿ ثم ردوا الی الله مولاھم الحق الا له الحکم وهو اسرع الحاسین ﴾ الانعام: ۶۲.

﴿ ثم جعلناکم خلائف فی الارض من بعدھم لننظر کیف تعملون ﴾ یونس: ۱۴.

﴿ فمن یعمل مثقال ذرة خیرا یرہ * ومن یعمل مثقال ذرة شرا یرہ ﴾ الزلزله: ۷-۸.

کوششي موسلمان به ده سپيکي خه لافه ت و ژير بارهيتاني بؤ بوونه وهرو به پتوه بردني بؤ بوونه وهريان و دوسترکراوان له سر بناغي حه قيقه تي يه کتايي، سه لماندن و بهر ز پاکرتني زاته، که پشتنه به حق و حه قيقه ت، بؤيه ده بيتنه کوششيکي خوشه ويستانه و پر شانازي بؤ حه ق. بهر پرسياريه تي موسلمان بهم واتايه له ناوه پوکدا سقزي سوور بوون و پي داگرتنه له سر حه ق و شانازي پتوه کړدنيه تي، نه که ترس و بيمه يک پي له م سقزه پاکه بگرتت نه وه ترسيکي

پېرژوه له پېناو به رده وام بونی خېرو ه قېکه که فېطره و بینیه ی پوون و ناشکرا
 بۆ مانای بوون و نامانجا به تی شو بوونه ده بهیتنه کایه وه.

دهرچیه ی بهرپرستی به و پئی یه ی ته و او که ره بۆ دهرچیه ی خه لافه ت له عه قل و
 ویزدانیه موسلماندا ووزه ی خوښه ویستی و به خشین و ویزدان و جدیده تی قافلای
 یه که می نیسلامان بۆ لیک ده داته وه و دینیتیه وه یاد، که وهک پېشه نگ له میژووی
 نه ته وه و کومه لگا کانداناویان ده بریت و به نمونه ده میترینه وه، هه روه ها پافیه
 شو نمونه بلندانه مان له پیاوانی سه ره تای هاتنی نیسلام بۆ ده کات که ته ماع و
 خوده رخستن و حق هه لکیشان شوینه واریکی له دل و ده روونیاندا نه بوو به لکو
 به خوگرته وه و مال به خشین و کونه کردنه وه ی خویان پازاندیه وه. له گه ل نه وه ی
 توانای مال کۆکردنه و هشیان هه بوو له و سنوره ی خوا دیاری کردبوو بۆیان،
 هه زیان له پاشه که وت کردنیش هه بوو به لام نه وان ﴿و یطعمون الطعام علی حبه
 مسکینا ویتما و أسیرا﴾ * انما نطعمکم لوجه الله لا نرید منکم جزاء ولا شکورا ﴿
 الانسان: ۸-۹

دهرچیه ی بهرپرستی زامنه بۆ دامه زراویتی هزی نیسلامی دروست، و زامنیسه بۆ ده ست
 که وتنی خه یر له پرۆگرامی عه قلی نیسلامی دا، عه قل و پرۆگرامی موسلمان له دهرچیه ی
 بهرپرستیه پاسته و خوکه یوه له بهر دهم په روه ردگار له پووی به جی هینانی ته رکیه وه
 وهک خه لیفه ی سه رزه و ی سه ره رشتیاریتی و ناوه دانکردنه وه ی دا ئوقره ناگرن و خویان
 ناگرن تا دلنیانه بن له وه ی کارمه ندیتی و نامانجیان خه یره و به ره و خه یره، مه به ستیش که
 خه یری و بۆ چاکسازی بیت له زانست و کردار داو به جی هیناندا یه که مین و به رزترین پتیه وه
 له نه داو به جی هینانی کاری موسلماندا: (انما الاعمال بالنیات * و انما لکل امریء مافری)
 متفق علیه.

نه گه ر واتای هه رسی دهرچیه ی (یه کتایی و خه لافه ت و بهرپرستی) مان بۆ پوون
 بوه وه له گه ل په یوه ندی نیوانیان بنیات نانی عه قل و ویزدان و په پره و که راییه هزی
 موسلماندا، و له توانای تاک و کومه لی موسلماندا ده بیت که پتگا و پتیازی و
 سه رچاوه ی ووزه که ی بدوژیتیه وه و سه رکه وتن به ده ست بهیتنی له په روه رده کردنی
 پۆله کانیدا له سه ر پرۆگرامیکی نیسلامیانه ی دروستی و که هزو عه قلی موسلمان بۆ
 کارگوزارییه کی پوخت ناماده بکات، و ووزه که ی به شیوه یه ک نوئی بکاته وه ببیته
 پالنه ریک بۆ به رده و امیتی په وتی نه ته وه و سه رکه وتنی به سه ر پله کانی میژوو

ژباړدا، وهك هیزیکي به هلمه تی پېشه نگی خیرخوازی داهیتنر له بهر پوښنایی فیطره و ثابینی پاکدا.

د هرك كړدن به حقیقه تی یه کتایی په روه ردگار ده بیته هوكاریك بق ع قلی موسلمان كه پوگه و پړپړه وی خوی دیاری بکات و تییدا سرکه و توویت، و په موی نه نجامدانی خه لافه ته کی به شیوه یه کی باش پی ه لېگری و بق پېشه وه بېوات، ه روه ها ه ه سست گردنی بهر پرستی یه کی کاملانه کاروباره کانی توکمه و گونجاو ده بیته، له کوناییشدا به پی ی وه ها پروگرامیکسی تیرو ته واو ده بیته موسلمانیکي جیددی، هه موارو کامل له بواری دوزه په وشتیه کاڼدا، ماندوو نه ناسنو به بهر هم به هه میشی ی.

نه مانه نه و پنگه و ده رچانه بوون بق پروگرامی حق كه نه رکی موسلمانان پیاده یان بکات و به ته نگیانه وه بیته، و پی نه دات خلته ی فله سفه و كه لتوره ناموكان، و په رده ی كار به رماوه لاوه كیه كان بینه پنگر له ناستی د هرك گردنی به نامانچ و مه به سته کانی خوی و پښخستیان به پی ی گرنگیان.

عه قلی موسلمان کاتیک ده توانیت هیژ به بهر خویدا بیثیته وه و پړپړه وی راست بکاته وه و پروگرامی فیکری خوی چاك بکات و بیته وه پړپړه پېشه نگی نیو نه وه کان، كه به شیوه یه کی گشت گیرانه وه بېوانیته نیسلامه کی و ثایه ته کانی قورنایی پیرؤزو مه به سته کانی.

۴. چه مکه بنچینه ییبه کانی پروگرامه رای نیسلامی؛

نه گه ر بمانه ویت د هركی چونی ته نه داو به کار بردنی ع قلی موسلمان بکین ته نها نه و نده به س نی یه كه به چوار چپوه و پروگرام گه رای نه و ع قله و ده رچه کانی بزاین، به لکو پیویسته نه و چه مکه بناسین كه بنچینه و بزینتری کار گردنی ع قله و پروگرامه که یشیان، و لایه نی کرده و یی و به جی هینانیشمان ده نویتن.

به داخه وه كه خلته و لیلویکی زور لكاوه به چه مکه بنچینه ییبه کانی پروگرامه رای نیسلامیه وه، له پی ی کولتور و فله سفه و مه عاریفو جاهیلیاتی نه و گه ل و نه وانه ی هاتنه ناو نیسلامه وه و تیکل به فکری نوممه بوون، له هه مان کاتیشدا لاوازی له پابه ندیتی زور له سه رکردایه تیه سیاسیه کانی نوممه ت به ثابین و هه ل په رستی یان به تاییه تی له سه رده مه کانی دواپی دا فاكته ریکي هانده ریوی بونه و مه به سته.

ئەو تېڭىل بىوون و لىلىيە لە بواری پرۆگرام گەرایى عەقلى مۇسلماندا بىوون
 ھۆكاریكى كاریگەر بە دەست ئەو جۆرە سەرکردایەتییانە و لەو پێشە وە توانیان
 دید و پوانگەى ئوممە لاوازیکەن و خۆیان زال بکەن بە سەر چارە نووسیدا
 بە شێوەیەكى سستەم کارانە، و بەم پێى یەش لادان و سەرکەشى و ھەوەس بازى
 سەرى ھەلداو سەرکردایەتى و بە پێوە بردنى کاروبارى نەتە وەیان پشت گۆی خست.
 لە گەرنگترین ئەو چەمکە پرۆگرام گەراییانەى دەبنە نوێنەر بۆ ھۆزەى چۆلەو
 بزوتن لە پرۆگرام گەرایى عەقلى مۇسلماندا ئەمانە:

- ا. چەمكى ئامانج گەرایى لە بەدى ھێنان و بووندا.
- ب. چەمكى بابەت گەرایى حەقیقەت و پێگە پێژەى لەو بابەتیدە.
- ج. چەمكى سەربەستى لە پێار و یستدا.
- د. چەمكى ھەمواپەتى تەوەككول.
- ه. چەمكى سەبەبیەت لە بەجى ھێنانى كاری مۆییدا.

لە ئامانج گەرایى لە بەدی ھێنان و بووندا:

عەقیدەى یەكتاپەرستى و بنەماى یەكتایى بریتىین لەو عەقیدە و بنەما
 بنچینەییەى كە عەقلىیەتى مۇسلمانى لە سەریەندە، ئەگەر بیئت و واتای ئەم
 عەقیدە یەش بە شێوەیەكى وشیارانە بە پێى مەدلول و پەنگدانە وەكەنى لە ژيان و
 بوونى دا لێك بدریتە وە وەرگى گىریت ئەو یەكبوون لە خەلق و یەكبوون لە ژيان و
 مۆرۆف و حەقیقەتدا بەرجەستە دەكات، ئەم یەكبوون و یەك مەبەستییەش ئامانج
 گەرایى لە بەدى ھێنان و بووندا بەرجەستە دەكات:

﴿ وما خلقنا السموات والارض وما بينهما لاعين لو اردنا ان نتخذ لھوا
 لاتخذناھ من لدنا ان كنا فاعلین ﴾ الانبیاء: ۱۶-۱۷.

﴿ وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون ما اريد منهم من رزق وما اريد ان
 يطعمون ﴾ الذاریات: ۵۶-۵۷.

بەدی ھێنەریتى تەنھا خۆای پەرورەدگارىش بۆ ھەموو بوونە وەر ئەو
 دەسەلمێنیت كە بوونە وەریان ھەموو یەك سەرچاوەیان ھەیە، بۆیەك ئامانج بەدى
 ھێنراون، فێطرەى عەقلى مۆیى عەقیدەى عەقلى مۇسلماندا لە بارەى یەكتایى
 بوونە و پێنمایى عەقلى مۇسلمان بۆ ئەو دەكەن كە یەكبوون و یەكپارچەى

خەلقو ئامانچ گە رايى يەكەى و ئەو تەواكارى و پىكو پىكىەى بسە لەمىنىت و قەبولى بكت. فېطرە و عەقيدەى يەكتاپەرستى لە نىتو عەقلى مۇسلماندا دەبنە پىتەرى بزاوتنى عەقلەكەى كاتىك مامەلە لەگەل بوونە وەريان و پووداوەكانى نىتو بوونە وەر دەكات لە پىگە وەرچەى ئامانچ گە رايى و سىستم و ياسادا. بە پىى ئەم چەمكو واتايشە هەلۆستى ناھەموارىتى لە عەقلىيەتى ئىسلامى قەبول ناكړت سەبارەت بە پەيوەندىيەكانى بەبوونە وەريان و دروستكراوان و پووداوەكانەو، ھەروەھا پتەوى پال دانەو و عەقلىيەتى سەرىتيانەش ھەر قەبول ناكړن.

عەقل و بونى مۇسۇلماننىش بەپىئى سۈرۈشتە مۆيىيە كەي و شىياري و ديدە ئىسلامىيە كەي خەلىفە و شوان و شايت و سەرپە رىشتە بە سەر بوونە وەر و بوونە وەرياندا، وە ھەموو بوونە وەرييەك و ھەموو پوداويك و اتاي خۇيان ھەيە لەفام و شىياري مۇسۇلماندا ھەروھە مەبەست و ئامانجىكيان ھەيە كە تەرخان كراون بۆي و لەيىر خۆبىردنە وە پىشت گۆي خىستى و كەم كوردنە وە بەكەم زانىنى پەلە و پاىە يان راست نە.

نامانج گه راڻي له خه لقا له باره ږي پوښي خه خلافتي ټاډه ميزادو بهرپرستي ږي له بهر پيوه بردن و ه ټسورپاندي کاروباري بوونه و هرو ټاو ه دانکړنه و ه ډا پيوستي دهکات له سره غلټي موسلمان که ده رک به لوڅيکي بزاونسي ټم بوونه و ه ريانو و پيساي کارگوزارتي به که يان بکات ټاکوو بتوانيت ټه رکي به پيوه بردن و سه بهر رشتي و پام هيتانيان بگړته ټه ستو به پي ټي نامانجه کاني به ډيهيتاني خه لايق و پيداويستيه کاني جبهادو خه خلافت.

تاریکی و لیلی دیدو تی گه یین سه بارت به چه مکی (نامانچ گه رای و سه به بییت) سووه موی چه وتی و تیگچوون له لیكدانه وهی چه مکی ته وه ککول و باوه پ به قه ژاو قه دهر داو عه قلی موسلمانیشی به ره و حاله تی سه رگه رانی و پشئیوی و چۆك دادان و خاویونه وه بر دو تووشی دهر دی پال لی دانه وه و بی چاره یی و دهسته وسانی و چاوپرینه غهیری موسلمانان کرد، و ووزه و تواناو پۆله چاکخواریه زیاریه کانیشی له ناویرد.

نه گەر له واتاو مه دلولى چه مكى (ئامانچ گهرابى) تى بگهين به شتويه كه تى واو پاست نه و كاته ده زانين كه نه و چه مكه بنچينه يه كه پته و و قه لايه كه به موزه كه جى ي هيج شكل و شتويه كه پال دانسه وه و ناهه مواريتى و جوك دادانى تيا

نابیتە وە، بە لکو پال بە دەروونی موسلمان و مرۆفی موسلمانە وە دەنیست بەرە و
 هیددیەت لە کۆشش و گەران بە دواى زانستدا، هەروەها بەرە و هەلەدان لە پیتناوی
 پەڕیوەندییەکانى مرۆف بە ژيان و بوونە وەر و پروداوەکانە وە وە کۆششێک بۆ
 بەدیھێتانی ئامانج و واتاگانى ئە و پەڕیوەندییە بە پێى سستى خەلق و رێساگانى
 نەطرەى ژيان و لۆژیکى مزوتەکەى.

﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقْدَرَهُ تَقْدِيرًا﴾ الفرقان: ٢.

﴿صَنَعَ اللَّهُ الَّذِي اتَّقَنَ كُلَّ شَيْءٍ أَنَّهُ خَيْرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ﴾ النمل: ٨٨.

ب۔ بابہت گہرائی حقیقت و ییگہ ریژہی لہو بابہتیدہ:

چەمكى بابەت گەرايىيە حەقىقەت بەسەر عەقلى مۇسلماندا سەپاۋە بەھۆى
 فەيىرە تە بىنشىيە كەيەۋە ۋەك بەدى ھىنراۋىكى كاتى كەھاتۋە تە پۈر
 لەبۈۋە ۋەرىكى كاتى دا كە ئەۋىش ھەر پۈۋداۋە بەدى ھاتۋە ۋە لىسەرى
 سىستىمىكى فراۋانسى تۈندۈ تۆلە ۋە پىك خراۋە . سىستىمى بۈۋە ۋە رۇئىسانىش
 حەقىقە تىكە مۇۋ بەھۆى فەيىرە تە كەيەۋە ھەستى پى دەكەت ۋە لەگە لىدا دەۋى ۋە
 مىل كە چە بۆى ۋە لەگە لى ئاۋىتە دەبىت لە ھەمۇۋ ساتەكانى ۋەجۈدىدا، سىنۇردارىتى ۋە
 كەرتە بەشىتى ۋە مۇۋىش پاي دىنن . كەدەرك بەبۈۋى بۈۋە ۋە رۈر چەمكى
 سىستەمە كەى بكەت . ھەرۋە ھا دەرك بەچەند پۈۋكارىكى ئەم سىستەمە ۋە
 حەقىقە تەكانى بۈۋى ۋە پىك ھاتنى بكەت بەلام لە ھەمان كاتدا ناسانۋىت پەى
 بە ھەمۇۋ بۈۋى ۋە سىستەمە ئامانچ ۋە مەبەست لە بزاۋتە كەى بەرۋىت ۋە ھەرۋاش
 دەمىنن تە ۋە .

عەقل و وشيارى و فېطرەى موسلمان لەپى ئى پىگە يىشتەنە كانيانە وە بەئەسلى
بوون و بەدى هينەرو پىگەهينەره كەى و، وەستانى لەبەر دەم حەقيقەتى ژيان و
بوونە وەردا، دەبىت مامەلە لەگەل ژياندا بکەن و پشتى تى ئەكەن و دەركى لەسەر
دانەخەن و قەبوليشى بکەن. ئەمەش بەپى ئى نوەى دەستيان كە و تووہ لەدو
بۆچوونىكى ھەمواپەتى يەو، كە چاوكەكەى عىلم و ھىدايەتى پەربانى يە. بەمەش
عەقلى موسلمان دەرك بەنامانج و ھەبەستى ژيان و بوونى موقىسى دەكات.

عەقل و فەطرەى موسلمان بەهۆى پۇشنایى و نەورى سەروش و پەنمایە کە یەره بێنناو چاوەکراوەن، بۆیە حەقیقەت لای ئەو عەقلە حەقیقەتییکی بابەتیانە یە و پایەدارە و دەرک بەهۆ و پەرە نەدەکانى دەکات و کۆشەش بۆ ئاوتەه بوونێکی

پوخت و دروست له گټل^۱ حقیقه ته کډه وړتیا او سوننه ته کانی ده کات، به مه ش
عه قلی موسلمان به شپږمه یه کی ته و او بابه تیانه یه و ه و او خواسته ده ورونی و
شه ه واته کان نایب نه به پړدا، کاری پیرغز داینه موی ژبانی، کوشش سی بق
به رجه سته بوونی حق و حقیقه ته به گرنجاندن و پتوه گړیداننکی ه هوارانه له گټل^۲
سستمی بوونه و ه ورو پړسای فطره و بزاوته کی.

واتاو چه مکی ژبان و سرکه وتن لای ع قلی موسلمان له به په لایه تی و تیک
چوونی سستم و درخی ژباندا نیه، به لکو له توکمه یی و ه ستنکی دروست و
هاوسه نگی و گونجاوییه کی پاکدایه له گټل^۳ حق و حقیقه تدا له سستمی ژباندا.

هیچ دزایه تیه ک لای ع قلی و سستمی موسلماندا نیه له نیوان نه و هی حقه و
نه و هی به رزه وندی ه موو لایه ن و پوکاره کانی بوونی موی تیایه ثایا تاکه کان
بن یان کومه ل. هیچ له ت بوون و لیک پراختیا له ع قلی موسلماندا نیه له نیوان
ماده و مانادا، له نیوان دونیا و پړی داییدا، به لکو نه مانه ه موو پارچه و
کدره سته کانی حقیقه تن له بووندا و له گټل کړک و ته و اوکارن.

به م و اتاو چه مک و بق چوونه تیر و ته و او موسلمان جی شیاوی خزی له سره
پهرشتی و به پرسی دا پرده کاته و له کردار و نه و ده وانه ی ده یانگیتی، نکولسی
له ناموزگاری ناکات بق ده ووبه ری، به پوړو شوین ک و تنی حق و حقیقه ت و
د ادخوای کاروباری خوی به پتوه ده بات. (فکلکم راع * وکلکم مسؤل عن
رعیته) (۱) (المؤمنون تکافأ دماؤهم * وهم ید علی من سواهم * ویسعی
بذمتهم اذنناهم) (۲) و موسلمان نه رکی ناموزگاری له سره و ه ل ه م
فرموده یه دا هاتوه (الدین النصیحة) ثلاثا، قلنا: لمن؟ قال: (لله) و لکتابه
و لرسوله و لائمة المسلمین و عامتهم) (۳) و کاری موسلمانان ده بیت له سره
بنه مای پوړی کاری بیت له نیواناندا ﴿و امرهم شوری بینهم﴾ نه ک ده مارگیری
یان قه و مییه ت یان حیزایه تی یان تیرمه گری به ه موو نه و اتایانه ی نه مرق
ده یگر نه و ه له جیا کړدنه و ه و ستم و له سنور ده و چوون و ه و او فساد.

(۱) رواه السيخان.

(۲) رواه ابو داود والنسائي.

(۳) رواه المسلم.

نه گهر لای عه قلی موسلمان حه قیقه ت بریتی بیت له مه سه له یکی بابه تیانه نه مه
بیر ته سکی ناسق ناگه یه نیت، حه قیقه تیش هه رچه نده یه ک ناوه پوکی هه یه و
نه گزږه به لام پینگه ی مروف چ تاك یان کومه ل له به رانبر پښه گه رایس یه له پوانگه و
دیدو پینگه و به جینه یتاندا، چونکه عه قلی موسلمان له پوانگه ی پینگه
ناده میبه کانه وه مامه له له گه ل حه قیقه تدا ده کات چ وه ک تاكه کان یان کومه لان،
بویه مامه له و پروگرامه کان به پی ی پینگه و پیداو یستی ه کان جیبا وزده بن، به م پی یه
مامه له و پروگرامی مندل وه ک مروفی کی پینگه ییو نیه، نه وان وه ک لیکه و ته نیه،
زانا وه ک نه زان نیه، پینگه ی په روه رده له پینگه ی داوره ری جیایه، پینگه له کاتی
ناشتیدا جیایه له پینگه ی زه مانی جه نگ، پینگه ی هه رزانی و ده ست که و تن وه ک
پینگه ی کاتی گرانی و نه بوونی نین، له به ر نه مانه هه رچه نده له عه قلی موسلماندا
یه کبوون هه مویه تی به رچه سته بو ییت به ه مان شیوه فره یه تی و جیبا و زیش
به پی ی پتویست و کات و شوین جی ی بو ته وه، به بی نه وه ی بنه ماو ده لیل وون
کات.

سه ربه سستی له فیکرو بیرویاوه پدا مه ترسی نین بۆسه سستم دیدی ئیسلام، چونکه ئیسلام له پوویناکی زانستی هیدایه تی خوایی و وه لام دانه وه ششی بۆ فیه طره ی پاکی مرفیی یه وه به هره مه نده و نیگای وه رگرتووه و بووه ته نوینه ری حه قیه ته ی بابه تیانه له ژیان و بووندا، که ئه م حه قیه ته ش هه ر ده مینیتته وه و په ل ده هاوینژی و مرفه کان خۆ ده هاویننه ژیر سیبه ری و له کانیاهه کانی هه ل ده گۆزن.

نومونه ی فیکرو ئازادی فیکر له کۆمه لگه ی ئیسلامیدا وه ک پوویناکی قبول هه ل ده قوولیت. چه ند قبول تریبیت ئه وه نده به هیزده بیت، هه لقولانیشی له و ناخه قووله وه به ره و ئامانج و پیناکه ی جوانترو دلپینتری ده کات.

پوانگه و دیدی ئیسلامی هه موو کاتیک دلیاوه به متمانه یه له وزه و زالیه تی خۆی به هۆی جۆشخواردنی به حه قیه تی سروس و چاوه کانی فیه طره ی پاک و پوخته وه، نه ک پشت به ستن به ده ولته و هیزیه وه. وه تا له سه ره ئه و پرۆگرامه پاسته ششی به ره دام بیت باکی له جۆراو جۆری و نه یاری نییه، به لکو نه وانه ده بنه هۆی چالاک بوون و پازاندنه وه و گه شه سه ندنی زیاتری.

به م ششیه یه ش تا باشترو جوانترو زیاتر له ئیسلام بگه یین و نمایشی بکه یین و بیاده ی بکه یین زیاتر گه شاهه و په ره ده سینتیت.

قین و ستم و ناهه مواریش نابنه به رگری لای و نابنه هۆی زیاتر تیکه یشتنی به لکو نه وه به ده ست درێژی بۆ سه ر ناوه پۆک و حه قیه ت و ئامانجه کانی ئیسلام مه زنده ده کری.

﴿ لا اکراه فی الدین قد تبین الرشد من الغی ﴾ البقرة: ۲۵۶.

﴿ فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليکفر ﴾ الکهف: ۲۹.

﴿ ولو شاء ربک لجعل الناس امة واحدة ﴾ هود: ۱۱۸.

﴿ أفأنت تکره الناس حتی یکنوا مؤمنین ﴾ یونس: ۹۹.

﴿ من عمل صالحا فلنفسه ومن أساء فعليها ثم إلی ربکم ترجعون ﴾ الجنابة: ۱۵.

﴿ فآلهما فجورها و تقواها * قد أفلح من زکاهما * وقد خاب من دساها ﴾

الشمس: ۸- ۱۰

﴿ وبالحق أنزلناه وبالحق نزل وما أرسلناک إلا مبشرا و نذیرا ﴾ الاسراء: ۱۰۵.

﴿ ولقد جهنهم بکتاب فصلناه علی علم هدی و رحمة لقوم یؤمنون ﴾ الاعراف: ۵۲.

﴿ إنا نحن نزلنا الذکر و إنا له لحافظون ﴾ الحجر: ۹.

ج. سهریه سستی له بریارو ویستدا:

ئهمهش سستی به چه مکی سهره کی به که پایه کانی عه قلییه تو پرۆگرامه رایسه تی
نیسلا مییان له سهر بینا ده کریت، ئهمه چه مکی سهریه سستی و به پررسییه تی
له ویست و بریاری مرۆیه نه دا، و تا کوو له چه مکی ئازادی و سهریه سستی له ویستی
مرۆیه و به پررسی تاک تاکی ئاده میزاد له و سهریه سستی و ئازادیه نه گه یز و ده رکسی
نه گه یز ئاتوانین له په یامی ئیسلام بۆ ژبانی ئاده میزاد و ئاتاکه ی و مانای ژبانی
پتغه مبه (ﷺ) و جیهاد و جهنگه کانی و ههروه ها مل ملانی ئی ئیوان موسلمانانی
سهره تای ئیسلام و ئیمبراتۆریه ته کانی پۆم و فارس تی بگه یز و حالی ببین.

ناوه پۆکی ژبانی ئهم دونیایه له په یامی ئیسلامدا بریتی به له تاقی کردنه وه ی
توانا و ویستی مرۆف له خه لافه ته که ی دا بۆ سهرزه وه ی. چۆنیه تی ئهم خه لافه ته شی
له به کاربردن و موماره سه ی ئهم ویستیدا به دی ده کریت. که ئایا نه و ویسته ی
ویستیکی خیره و گۆشش بۆ حه ق و خیره داد ده کات، یان ویستیکی گه نده له و
لووت به رزه له ئاستی خیره حه ق و داد دا، و گۆشش ده کات بۆ فساد و زیاده
په وه ی له زه ویدا به پیی هه وه ی ده روونی.

ژبانی پۆی دوا ییش له په یامی ئیسلامدا بریتی به له ده ره نجامی شوینه واره کانی
نه و ویسته و چۆنیه تی موماره سه و به کاربردنی له ژبانی دونیادا ئه ویش هه تا
هه تاییه و خیره نه نجامی خیره ده بیته له وه ی و ناسازی و شه پیش وه ک خۆی ده بیته و
به ده ختی هه تا هه تاییه به دوا وه ده بیته.

فیطره ی مرۆیه ده رک به کرۆکی نه و سهریه سستیه ده کات له ویستی مرۆیه دا که
له هه موایه تییه په بانییه کاندای بۆ خه لق و وجود به رجه سته کراوه و په یامی خوا یی
بریاری له سهر داوه و په رده ی له سهر لاداوه.

﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا * فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا * قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا * وَقَدْ
خَابَ مَن دَسَّاهَا﴾ الشمس: ۷-۱۰.

﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاءُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ
الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحَسَنِ﴾ النجم: ۳۱.

﴿وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ﴾ الجاثية: ۲۲.

﴿وَيَسْتَخْلَفُكُم فِي الْأَرْضِ فَنَنْظُرْ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ الاعراف: ۱۲۹.

﴿ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَنْفَعُ نَفْسَهُ
وَمَنِ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ﴾ يونس: ۱۰۸.

﴿ صَنَعَ اللَّهُ الَّذِي اتَّقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾ النمل: ۸۸.

﴿ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ﴾ الاعراف: ۵۴.

چه مکی سهریه سستی له بریارو ویستی مژیسی دا چه ند لایه نو په ده ندیکی هیه
که به بی تئ گیشتن له و په ده ندو پوکارانه و جیا کردنه و هیان له یه گدی ناتوانین
واتای نو سهریه سستی به ته وای بده ین به ده سته وه.

نم لایه تانهش له م سئ په ده ندو خق ده بیننه وه: په هندی سهریه سستی
له عه قیده دا * په هندی سهریه سستی له فکر دا * په هندی سهریه سستی له به جئ
هینانی کومه لایه تی دا.

یه که م - په هندی سهریه سستی له عه قیده دا:

نیسلام بی پرده و به شتیه یه کی یه کلایی که ره وه و به و پری تواناییه وه بریارو
له سهر په هندی سهریه سستی عه قیده و ویستی مژوف داوه، هر بویه ش
سهریه سستی له بیرو باوه پدا بوه ته بنچینه ی بانگه شه و پیکه سخته کانی،
له به سستی له جه نکه که وره کانی دا دژئ هیزه سهر که ش و ستم کاره کان، و
له درچه ی چه مکی سهریه سستی بیرو باوه په وه نه وه به دی ده کین که هر
نیسلام و ده ولتئ نیسلام بیون سهریه سستی بیرو باوه پری نا موسلمانان کانی
ژژرده سستی خویان زامن ده کردو ده پاراست، وه له درچه ی چه مکی هه مان
سهریه سستی وه له نیسلام له مانای په یام و نامه کانی پیغه مبه (ﷺ) بق مه لیک و
سهران و نه میره کان ده گین که داوای لی ده کردن موسلمان ببن و ده ست هه لگرن
له سهر که شی و ستم و چه و ساندنه وه ژژر ده سته کانیان تا به که رامه تی
سهریه سستی له عه قیده و باوه پیداندا شادین. هر له درچه ی مافی مژوف وه بق
هه لژاردن و موماره سئ عه قیده به سهریه ستانه و ده بوو که سوپای هاره لان
له سهره تای نیسلام وه به و پری ئیمان و لی برانه وه به ره نگار ده بوونه وه له گه ل
هیژی قین و سهر که شیدا بق به رگری کردن له مافه کانی مژوف سهره ت به نازادی
بیرو پای و هه ستانی به به جئ هینانی کاری به پرسیتی سهرشانی، هره ها بق
ره ت کردنه وه ده ست درژی ستم کاران که نازادی خه لکیان له هه لژاردنی

بیروباوه پدا زهوت کردبسوو.

له ئیسلامدا مرقفه کان ئازادو سه ره ستن له هه لباردن جۆری نه و عه قیده یه ی باوه پیا ی پی یه تی، جا ئیسلامه یاغه یری ئیسلام؟ نه وه هه ر خویان سه ر پشکنو لی ئیشی به رپرسن، له سه ر ئیسلام و ده وله تی ئیسلامی و کۆمه لگه که ششی پتویسته نه و مافه یان بیاریزنو ریز له و پریاره یان بگرن که بتوانن پی ی هه ستن له سه ر زه وی ئیسلامدا و به لکو له هه موو زه وی داو بق هه موو مرقفه کان.

وه له بهر نه وه ی سه ره ستنی: مافه و هه لویسته و به رپرسی، وه ناکری موماره سه بکری له دۆخیکی بی سه رو به رو پشیویدا و به گالته چاری ناگیری، پتویسته له مه رجه کانی نه هلییه تی به کاربردنی مافه کانی نه و سه ره ستنیه له په هه نده که یدا تی بگه ین. وه سه ره ستنیش زیاتر له هه ر کاریکی تر پتویستی به کۆنترۆل و پشکستن هه یه چونکه گرنگترین شوینه واری له زیان و واتای بوونی مرقفا هه یه. بۆیه پتویسته چاک له مه رجه کانی شیاویتی بق موماره سه و به جی هینان له کۆمه لگه دا بگه ین. سه ره ستنی له ویت و پریادا به گشتی و سه ره ستنی له عه قیده دا به تاییه تی مافی هه ر تاکیکن که دارای تواناکانی ده رک کردنو پیگه یین و کامل بوونی مۆبیانه بیت به و مانایه ی له و اتا و شوینه وارو سنوری به کاربردنی نه و سه ره ستنیه بگات له زیان و بوونی خۆی و کۆمه لگه که یدا، به م پی یه سه ره ستنی مافی که سی باله و عاقله، مندا و نه فامیش نابیت ریزان پشیل بکری و که م و کورپیان بقوززیه وه و گالته به ویته کانیان بکری و ده ست دریزی بکریته سه ر نه رکی ویهایی سه ره رشت و په ره رشکارانیان و ده ستنی تی وه بدریت، تاکو ده گه نه ئاستی شیای موماره سه ی سه ره ستنی و هه لگرتنی به رپرسیتی به که ی به گه وه بوونی ته مه ن یاچاک بوونه وه ی نه خوشی عه قلی نه فامه که. هه ره ها پیگه یشتن و کامل بوون له پوی زیاری و شارستانیه وه نه کری ببیته مه رجیکی پتویستی شیاو بوونی مرقف بق موماره سه ی ماف له سه ره ستنی دا به تاییه تی سه ره ستنی عه قیده، چونکه بارودۆخی سه ره تاییه تی زیاری یان و دواکه و تووی زیاری له هه ندی سه رده می چۆل نشینی و شیوه ی بیابان نشیندا مرقیان ده گه یانده حاله تیکی پر له که م و کوی شارستانی و کۆمه لایه تی و زیه نی واکه نه توانیت پریاری مۆبیانه ی شیاو وه رگری و شیاویتی بق سه ره ستنی نه بیت، به لکو پتویستی به سه ر په رشتیه کی نه وتو نه بوو که ناماده ی بکات بق نه و

به‌پرستی، نه‌مش نیسلام پی‌ی هه‌ستا هه‌ر له‌سه‌ره‌تای سه‌ره‌ندانیه‌وه سه‌باره‌ت به‌تیره‌وه هۆزه عه‌ره‌به‌کانی بیابان که‌زۆر سه‌ره‌تایی و بت به‌رست بوون، به‌وه‌ی که‌مه‌موو شیوازیکی له‌گه‌لێندا گرت به‌ر به‌مه‌به‌ستی پزگارکردنیان له‌موماره‌ساته سه‌ره‌تایی و بی‌ئاماچه‌کانیان و له‌که‌م و کوپی و دواکه‌وتویی یان له‌پووی ژیا‌ری کۆمه‌لایه‌تی یه‌وه. نیسلام له‌پووی به‌پرستی‌یه‌وه هه‌ولی نه‌وه‌ی ده‌دا که‌ئێه‌ هۆزه چسۆل به‌رسته‌وه مه‌ه‌جیان هه‌مل که‌چی سسته‌ ژیا‌ری یه‌که‌ی خۆی بکات به‌مه‌به‌ستی پزگارکردنیان له‌وه‌مه‌ه‌جیه‌ت و خورافات و پرپوچیانه‌ی بت به‌رستیتی.

هه‌ر بۆیه‌ پاشکاوانه‌ نه‌وه‌ی پاگه‌یاند که‌ مه‌سه‌له‌ی مه‌ل پی‌ که‌چکردنی نه‌م هۆزانه‌ مه‌سه‌له‌ی سه‌ربه‌ستی و یستی مزیی عه‌قیده‌یی نه‌ به‌لکو مه‌سه‌له‌ی سه‌رپێدانه‌ واندنیانه‌ بۆ سسته‌ی نیسلام له‌پێناوی پزگارکردنیان له‌وه‌مه‌ه‌جیه‌ت و بی‌سه‌رو به‌رییه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌ی تیا‌یدا ده‌ژین.

﴿الذين عاهدت منهم ثم ينقضون عهدهم في كل مرة وهم لا يتقون﴾
الانفال: ۵۶.

﴿لا يرقبون في مؤمن إلا ولا ذمة وأولئك هم المعتدون﴾ التوبة: ۱۰.

﴿يا أيها الذين آمنوا إنما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام بعد عامهم هذا﴾ التوبة: ۲۸.

﴿وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة واعلموا ان الله مع المتقين﴾
التوبة: ۳۶.

﴿وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين كله لله فان انتهوا فان الله بما يعملون بصير﴾ الانفال: ۳۹.

﴿قالت الاعراب آمنا قل لم تؤمنوا ولكن قولوا اسلمنا ولما يدخل الايمان في قلوبكم وان تطيعوا الله ورسوله لا يلتكم من اعمالكم شيئا ان الله غفور رحيم﴾ الحجرات: ۱۴.

هه‌لویستی نیسلام سه‌باره‌ت به‌(ئه‌عرابی بیابان نشینی بت به‌رستی سه‌ره‌تایی هه‌لویستیکی سه‌ره‌رشتیانه‌و شیواکردنه‌ له‌پووی ژیا‌ری و کۆمه‌لایه‌تی‌یه‌وه نه‌که‌ هه‌لویستی نکولی کردنی سه‌ربه‌ستی شیایوی مزییدا، یان پاشه‌کشێ کردن له‌هه‌لویستی سه‌ره‌کی خۆی سه‌باره‌ت به‌ سه‌ربه‌ستی ئاده‌میزاد له‌پووی عه‌قیده‌وه.

نهم بنه مایهش لهه لویستی نیسلاندا ناشکراو پوونه لهه لویست و مامه لای دا به رانبهر نه هلی کیتاب که له ژیر سایه ی نیسلاندا عه قیده یان نازادو مافیان پارتیزاو بوو له گه ل مه موو شه و فیل و دوژمنکاریانه ی که به رانبهر موسلمانان دویانکرد، هه روه ما نیسلام شه و مافه شی له چه ند ده قیکدا به پاشکاوانه بۆ غه بری شه و انیش له نه هلی ژیاره کانی فارس و مه جوس که شیاو بوون بۆ هه لژاردن پاگه یاند له گه ل شه و شدا شه وانه بت په رست و موشریک و ناگر په رست بوون، شه شه شه و هه مان بۆ پوون ده کاته وه بی هیچ ته م و مژیک که سه ریه سستی له عه قیده دا چه مکیکی سه ره کی نیسلامی به له پیکه ییتان و داپشتنی عه قلییه ت و مه نه جییه تی ژیه ری نیسلاندا، عه قل و مه نه جی موسلمان دامه زراو و پاره سستار نابن تاکرو واتای شه و په هه نده ش له داپشتن و پیکه ییتاناندا به رجه سته نه بیت.

دوهم - په هه ندی سه ریه سستی له فکرا:

نهم په هه نده ته واکه ری په هه ندی سه ریه سستی عه قیده یه به لکو هر له ویش که ووت شه و، و وابه سته یه به سه ریه سستی ویستی مروییانه و نه خلاقیه ت له بریاری مرویی دا، به لام له چوار چپوه ی پابه ندیتی گشت گیرانه به عه قیده وه، شه وکه سه ی پابه نده به بچوونیککی گشتی دیاری کراوی عه قیده یه وه پوو به پووی کۆمه لیک هه لویست و بریار ده بیت شه که کۆتاییان نایه ت له م چوار چپوه یه دا له تیگه یشتنی دۆزه کانی نهم بچوونه دا. نیسلام ویستی مروییانه پژگارد کات له چه وساندن شه ی کاهینییه ت و قه شه ییه تی و سه رکه شه کانی و سه ریه سستی له قه ناعه ت و بریاردا بۆ دابین ده کات.

له کۆمه لگای پابه ند به نیسلاندا بواری سه پاندنی قه ناعه تی ناخ و په وشتی که سیک به سه ر ده روونی که سانی تردانیه مه گه ر به پی ی پروگرامیک که به رانبهر که پی ی قایل بیت و قه بولی بکات به ویستیککی نازادو سه ریه سته وه، نهم جۆره سه پاندنه له بنه ماکانی فیطره ی مرویی پاکه وه دووره هه روه که له نامانچه په سه نده مروییه کانیش شه وه هر دووره نیسلامیش به پروگرامی نازانی نه له ژانی مرویی دا نه له کۆمه لگه ی نیسلامی و نینسانی دا. بۆیه له پروگرام و عه قلییه تی نیسلامی دا شه و تۆمار ده کریت که ویستی نازادو سه ریه سته ی مروی به رپرسه له دوا بریاری شه و مروی و ته نها شه و ویسته یه له دنیا و دواړو ژیشدا له به رو بوومی شه و هه لویسته ده چنی و کۆده کاته وه. سه ریه سستی له فیکریشدا مانای هه ل شه یی و

نه قامی و سه ر پی یه تی و بی تامانجی نه له بریاراندا، و عه قلو پرۆگرامی موسلمان ده بی جیددی و به برسرین، تامانچ و جدییته و به پرستییش گه لاله نابن تاکوو مه رجه کانی بریاردان که بریتین له ژانست و لیکولینه وه و تی پامان به کوششی مرقییه وه دیارنه بن، له هه موو باریکیشدا بریاری ئیراده ی مرقوف وابهسته یه به قه ناعه ته په وشستی یه که ی مرقوفه تاکه که وه به ته نها وه نقد لیکردن و ناچارکردن هیچ پۆلکیان نییه له به رانبه ر ئیراده وه:

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى﴾ النجم: ۳۹.

﴿وَمَنْ ضَلَّ فَلَا تُمْسِكْ بِعِلْعَالِهَا وَلَا تَزِرْ وَزِرَافَتَهَا﴾ الاسراء: ۱۵.

سه ریهستی له فیکرداو قه ناعه تی فیکری مافن وه لۆیستیکی بنه په تی به پیویستن بۆ به دیه پنهانی مانا له بوونی مرقییه و چوونه ژۆر باری به پرستی خه لافهت له سه ر زه ویدا، و هه ر ژۆر کردنیك له فکری مرقوف و قه ناعه ته ویزدانیه که ی فاکنه ریکه بۆ له ناویردن و سپرینه وه ی مانای ژیان و به پرستییه که ی، که پرۆگرامی ئاده میزادی قه بولی ناکات، وه عه قلی موسلمانیش پایه دار نابیت ته نها له سه ر بناغه ی دابین بوونی مافی مرقوف نه بیت له پووی سه ریهستی عه قیده و فکرو جی به جی کردنی ئه و قه وه.

هه زری موسلمان له کۆمه لگه ی ئیسلامی دا هه زریکی سه ریهست و داهینه ره، به خشه کانی جۆراو جۆرو ته واوکارن، به لام له کۆتاییدا پێپه وه و ده رچه و داهیتانه که ی په یوه ست ده بیتته وه به و تامانجه وه که له بهواره کانی چاکسازی و ئاوه دانکاری و تیک نه داند و جودی مرقفی له سه ر به نده به پیی بنه ماکانی عه قیده و مه بهسته سه ره کی یه کانی و بنچینه کانی دیدی ئیسلامی له لایه که وه، پیداوایست و زه روراتی سستمی کۆمه لایه تی له لایه کی تره وه.

جا نه گه هاتوو سه ریهستی له عه قیده و دیدی بنچینه یی هه موایه تیدا دۆژیک بیت له لایه نی موتله قو و هه موایه تی خۆی هه بی، نه و سه ریهستی له فکرا هه له بناغه که وه په نگ دانه وه یه بۆ پووانگه و دیدگه ی هه موایه تی له عه قیده دا سه باره ت به واقعی ژیان و دۆزه کانی، هه روه ها هه لۆیست و هه رگرتنه له ئاستی دۆزه کانی عه قیده و شیوازی مامه له له گه ل کردنیاندا. هه لئو که وتی کۆمه لایه تی ئاده میزادیش کاتیک ده بیتته کردار و موماره سه و له حاله تی تویری و نه گه ر دانابیت په یوه ست و به نده له سه ر سه ریهستی عه قیده و فکر.

زدر گزنگه که لایه‌نی کرداریسی له مه‌سه‌له‌ی سه‌ریه‌ستی یه‌کاندا بزانیست. چونکه به‌ته‌نها لایه‌نی تیژی و فه‌لسه‌فی به‌س نی‌یه و لیکنده‌وه‌ی ته‌واوی بۆ واقعی موماره‌سه‌ی کۆمه‌لایه‌تی نی‌یه. واقعی موماره‌سه‌ی کۆمه‌لایه‌تی بۆ سه‌ریه‌ستی یه‌کان و پاراستنی مافی تاکه‌کان ته‌نها پشت به‌ بنه‌ما تیژی یه‌کان نابه‌ستن به‌لکو مل که چی نیعتیاره واقعی یه‌کان و ده‌رچه تیژی و فه‌لسه‌فی یه‌کان چه‌نده سه‌لیم بنو، فکری نه‌ته‌وه‌ش چه‌نده ساغ و بی ده‌ربیت، نه‌وا به‌و پی یه‌ش نومعه و دام و ده‌زگاکانیش توانای چاپۆشی و په‌خساندنیا زياتر ده‌بیت بۆ تاک و گزگاکان له‌پرووی پیاده‌کردنی مافه‌کانیا له‌بوازی سه‌ریه‌ستی و نازادی فکرو عه‌قیده‌دا.

وه چه‌نده‌ش کۆسپ له‌به‌رده‌م کاروانی نومعه و فکری بنکه بنچینه‌یه‌کانی و موماره‌ساته زیاریه‌کانیدا هه‌بیت، نه‌وه‌نده مه‌یلی که‌م ده‌بیته‌وه بۆ چاپۆشی و بوار په‌خساندن بۆ فکری نه‌یارو جیاخواز له‌ده‌ربیندا.

لاوازی توند په‌وی زیاتر لی ده‌که‌ویته‌وه. هیزیش — به‌ پاشینه‌یه‌کی بی گهردی فه‌لسه‌فی وه — چاپۆشی و بوار په‌خساندن بۆ فره‌یی زیاتر لی ده‌که‌ویته‌وه. جا نه‌گه‌ر مه‌ترسیه‌یه‌کانی داگیرکاری فیکری و پیلانه زالی خوازی یه‌ نیستیعماریه‌یه‌کان بخه‌ینه سه‌ر بابه‌ته‌که نه‌وا نه‌گه‌ر بواره‌کانی لی هالی بوون لاوازتر ده‌بنو پیوستیمان زیاتر به‌دانایی و نه‌فس درێژی و دان به‌خۆدا گرتن ده‌بیت.

سێهه‌م - په‌هه‌ندی سه‌ریه‌ستی له‌ به‌جیه‌نایی کۆمه‌لایه‌تیدا :

ئه‌م په‌هه‌ندی نیو په‌هه‌ندی کانی بزواتی بوون و وجوده‌ مرۆفی یه‌کان په‌یه‌هه‌ندی به‌لایه‌نی کردارییه‌وه هه‌یه له‌م بوونه‌دا.

واته به‌کۆی کرده‌وه و ئاکارو هه‌لس و که‌وت و ئال و گۆپی به‌رزه‌وه‌ندی و په‌یه‌هه‌ندی یه‌کانی نیوان تاک و کۆمه‌لگه‌وه، چونکه هه‌ستی تاک به‌بوونه مرۆپیه‌یه‌که‌ی پایه‌دارو به‌رده‌وام نابیت نه‌گه‌ر تیکه‌ل به‌کۆمه‌لگه‌یه‌کی مرۆپی وانه‌بیت که‌ ئال و گۆپی په‌یه‌هه‌ندی و به‌رزه‌وه‌ندی یه‌کانی نیوان تاکه‌کانی کۆمه‌لگه‌و دام و ده‌زگاکانی له‌خۆ گرتبیت.

بوونی تاک له‌نیو کۆمه‌لگه‌دا هاوڕێیه له‌گه‌ل کۆمه‌لێک کۆت و مه‌رج به‌سه‌ر بزوات و جۆله‌و وه به‌کاربردنه‌ مرۆپیه‌کانی یه‌وه به‌پێی سروشتی بونیادی کۆمه‌لگه‌که‌و پیکهاته جۆراو جۆره‌کانی، وه به‌پێی واقع و تواناکانی و نه‌و پرو

به پوو بوونانه وهی یه خه ی پی ده گرن، هه روه ها به پی ی پیگه ی تاکه که له نیو کومه لگه که وه ندامانی تسری دا، شه و کۆت مەرجانه له کوتایی دا وابسته شین به و ئامانجه ئاوه دان کارییه ی دیته گۆپی له بوونی مرۆف و ژبان و کومه لگه وه و فیطهری بی گهر ده ی سه پیتی. ده کۆت وادابنیتین که سه ره به سستی له عه قیده وفیکردا په یوه ستو تایه تن به خودی تاکه وه هه روایشه به لام ئاکارو کرد وه ی مرۆیی سنوری تاک ده به زینتی و ده چیتسه نیو بازنه ی کومه لگه و دامه زراوه و دامه ات و وه کانی یه وه. که واته ئاکارو به کاربردنی مرۆیی سروشتیکی کومه لایه ی هیه، به و مانایه ی که ده بیت به پی ی بۆ چوون و لیکدانه وه یه که شه و بکۆت ئاویت و هاوکار بیت له گه ل کومه ل و بویناد و بریاری به کومه لیدا، له باره ی چۆنایه تی ئاکاره کان له پوو چهن دیتی و چه شنیتی یه وه هه روه ها له پوو چۆنایه تی کامل بوونی کومه لگه و نه دامه کانی و به دیه پیتی ئامانجه کانیان له ژياندا سه باره ت به ئاوه دانکاری و چاکسازی. په مه نده کومه لیه که ی ئاکاری کومه لایه تی مانای پی له مل کردن و ژۆد کاری نی به سه باره ت به ویستی تاکه کان له کرده وه و به کاربردنه کومه لایه تی یه کانیاندا، به لگو به و مانایه یه که ده بیت سه ره به سستی له به کاربردن و کرده وه و ئاکاری تاک له نیو کومه لگه دا کۆنترۆل بکۆت به شتیه یه که هه لسو که وت و ته واکاری و به کاره پیتی له لایه ن تاکه کانه وه پێک به خړیت به و پی یی ویسته چاکخوازی و پتویستی به کانی تاک به پیتیته دی له بهر پۆشنایی و تواناو ده سه لاته کانی خو ی و کومه ل و نه دامه کانی پتویستی و ئیراده یاندا. شه ش شه وه ده که یه نیت که سه ره به سستی یه کانی تاک له بواری عه قیده و فکردا ناساتوانیت بگۆزیتته وه بۆ بواری شه دا و نه جامدانی کاری کومه لایه تی و مه گه ر له سنوری ئامانجه چاکسازی به کاندایه که کومه لایه ی مرۆیی له سه ری به نده و، شه و سنور به ندی و مه رجانه ی که ده بیت له ئاکارو په یوه ندی یه کانی تاکه کاندایه بیت.

مه به ست له یاساو مه رج کاری و یاسا گوزاری دامه زراوه و سستی گشتی له کومه لدا هینانه دی ئامانجه چاکخوازی و ئاوه دانکاری به کانی کومه لیه که یه، له گه ل ده ست به رکردنی باشترین بواری بۆ نه دا کردن له چوار چیه ی شه و سنورانه دا به پی ی فکرو قه ناعه تی خو یان. سستی گشتی و پاگیر یه کانی کومه لگه ش له پوانه و بینه یی کومه لایه تاکه کانه وه سه رچاوه ده گرن، شه گه ر سه ره به سستی له بیرویا وه پو بیرکردنه وه تاکه کاندایه به پی ی قه ناعه تی ویزدان و بۆ چوونه کانی نیو

ناخيان بېټ ته وا كړدارو هه لسوكه وتيان پاستو دروست نابن مه گډر له سنوري سستمه گشتمه كه و بريارو پاگيريه كاندابن. چونكه پرهفتاري تاك پرهوانسه له ده رچي مافي سهره ستي له فكريو قه ناعه ته وه بي گويدانه مержه سنوره كاني سستمى گشتى نازاوه و پشيوى لي ده كه ويته وه له ژيانى كومه لايه تى دا، كه نه مش حاله تيكه مافو سهره ستيه كان تيايدا ون ده بن، و تيايدا مانايه ك بق بوون و ژيانى مروىي ناميښت.

سهره ستي په ها له بيروياوه پدا نه گډر گرځيدراوييت له گه ل پاگيري و پټكخستنى سهره ستي له به جي هينان و نواندن و كړدهى مرويدا له سنوري نامانجه چاكخوازي و ناوه دانكارى به كاني كومه لگه دا پټكخراوو گونجاو درده چيت له ژير چاوديري و كونترولى سستمى گشتى دا، به م شيوه يش نه و سهره ستيه له بيروياوه پدا ده بټه هينزكي پالنه ر بق برده وام بوونى نوځخوازي و چاكسازى له ژياندا، نه ك وزه يه ك بق تيكدان و پشيوى له قه واره ي كومه لگه و په يوه ندى و پاړه وي بزاوته كى دا.

چه نده تاك پابه ندبټ به نامانجى چاكسازى و مержه كاني نه و سستمى گشتى يه ي له ويستى كومه ل و بريارى جه ماوه رى نه ندامه كاني كه وتوته وه كړده و هه لسو كه وتو به جي هيناني په سنده و شيواو ده بن. هه روه ها نه نذازه ي په سندنيتى بريارى جه ماعش به پي مېه ستي برياره كه يه سه باره ت به به ديهيناني فطره ي نامانجه چاكسازى و ناوه دانكارى به كه ي بوونى مروىي له سر زه ويذا، نه مش له چه مك و په ره سندننى ئيسلامى دا برىتي يه له به جي هينان و هه ستان به ئه ركي به بررسيتى خه خلافت له ناوه دانكړنه وه و چاكسازى له سر زه ويذا له لايه ن مروشه وه. نه گډر كړدهى هه ر تاكيك سنورى نه و سستمه گشتى يه بيه زينيت كه كومه ل دايناه وه وا شياويى خوى له ده ست ددات، به هه مان شيوه ش مارج و كوته كاني سستمه كه شياويى خوى له ده ست ددات نه گډر بټت و نامانجى چاوديري و پاراستنى مافي تاكه كان نه بټت له پووى سهره ستي بيروياوه پيانه وه، و سهره ستيان له ده ربرپنى ويستيان له سنورى كونترولكارى به پټويسسته كاني سستمه كه و، هه روه ها له پووى ده سته به ركرډنى باشتريڼ بسوار بق ته عبيركړدن له ويسته كانيان له و سنورانه دا كه ناماژه ي پي كرا.

هه موو كړده و نه داي تاكي موسلمان، ياسا گوزارى و پټپړه وي گشتى موسلمان

له کومه لگه ی موسلماندا، په سه نديتي و بواره کانيان له نه سلی پابه نديتي
 نيراديانه وه به نيسلام و نامانچ و مه بست و بنه ماو به هاو نه حکامه کانيه وه
 ودرده گرن و هل ده گوزن. بويه ناييت ياسادانه ري موسلمان له کومه لگه ی
 موسلماندا سنوري نيسلام و نامانچ به ها کاني بيه زنييت کاتيک سستم و مرج
 نه حکام گه ليک داده نييت که نامانچيان خسته گه پي وزه ی مرقه له مه لگرتي
 به پرپرستي که ی بؤ خه لافه تي سه رزه وي و ناو ادا نکرده وي. هه روه ها کرده و
 هه لسوکه وتي موسلمانيش ناييت له پابه نديتي به نيسلامه وه لابت، به م جوره ش
 سه ربه ستي له بيرکرده وه و ده پرپړني پابه ند به بنه ماو نامانچه چاکسازي و
 ناوه دانکاره کانه وه ده بيته هوکاريک بؤ کارليکي و ناو يته بووني پاو ديدی نيو
 جه ماعه به نا پاستي پره سه ندي سستم و سياسه ته گشتي يه کاني نيو
 کومه لگه دا.

ليزوه سه ربه ستي له بيرويا وه پدا له گه ل کونترولکردني کرده و ناکار له سستي
 ده وله تي نيسلامي دا پنگه بؤ فکري سه ربه ست خوش ده کن که ببیته هوکاريکي
 هه ميشه یی بؤ وود بوونه وه و داهيتان و پره سه ندن، وه په و په وه ی ژيان
 نا پاستي نامانچه خيرو پيرزه کاني ده کن، هه روه ها باشتين بوار ده ربه خستين
 له به رده م کرده و هه لسو که وتي مړي دا له به ر پوژشاني کؤی مافه کاني
 نه ندانه کاني تري کومه لگه له سه ربه ستيه کانيان له بوا ري بيرويا وه پو، له پيتاوي
 به ديه پتاني نه و چه مکانه ش له سه ربه ستي داو ناماده کردني بواره کاني نيباحه وه ک
 بناغه و پيشه يه کي گشتي له نيو نوسوله کاني پرگرام و سستي نيسلامي دا
 ناسراوه و سنوردار نه کراوه مه گه نه وه ی له ده قه کاني سروشدا به پاشکاو و محکم
 بؤی دانرابي به پي پي پيمايي زانستي بي سنوري يه قيني خوايي، يا خود نه وه ی
 سونه ني فطره داي ناييت و به رزه وه ندي و پيداويستي بنچينه یی پتويستيان
 کرد بييت.

بي گومان چاک ده رک کردن به و اتاو چه مکي سه ربه ستي له بريا رو ويستي مړي
 له نيسلام داو تي گه بين له و اتاي ده رچي يه کتايه تي له و اتاو پوي نه ندامي تي
 مرقه وه له کومه لگه ی مړييدا، و واتاي ده رچي خه لافه ت و نامانچه
 خيرو خوازيه که ی له ژيان و بووني مړي دا، و ماناو مه به ستي ده رچي به پرپرستي
 سه باره ت به په يوه ندييه کاني کومه لگه و نه داي نه ندام و دامه زراوه کاني، نه مانه

هه موو بایه ختیکی گرنگیان هه یه و بی هه ست کردن به و بایه خه و عه قلی موسلمان ناتوانی خوی پزگاریکات له لاسایی کردنه وهی کویرانه و توندپه وهی و نه زوکی فکری و ژیری که ده رک داده خه ن له پووی هه موو نوپکاری یه که له فکرو هه موو چاره سه ریبه کی ده رده کانی نه ته وه و که م و کوپی یه کانی له داهیتان و شارستانییه تدا.

له بهر پوشنایی ته م ده رچانه وه تی ده گهین له واتای چه مکی فره مان به چاکه و قه ده کردنی خراپه له نیسلامدا. که له بواری سه ریبه ستنی بیروباوه پدا بریتی یه له ناموزگاری و پینمایی و ناراسته کردن، و له لایه نی نه دا کۆمه لایه تی یه که یشیدا جیهاد و ناکارو سه رف کردن و هیز ده گرتنه وه له پیتا و پاراستنی که مه لگاکانی و قه واره ی سستمه گشتی یه که ی دا بو نه وه ی که شتی که ی نو قم نه بیت، و بونیاده که ی شق نه بات و پشتیوی و فساد بلاونه بیتنه وه، که ده بنه هوی نه وه ی نامانجه کانی ژیان و کۆمه لگه له بواری چاکسازی و ناو ادانکردنه وه دا بیوکیتنه وه و بغه وتین.

د. هه موایه تی له ته وه ککول دا:

ته مه ش چه مکی چواره مه له نئو چه مکه بنچینه ییه کانی پرۆگرامه رای ی نیسلامدا.

ته وه ککول پشت به ستن و متمانه ی باوه پداره به خوای په روه ردگار، قه بول کردنی قه زاو قه ده ری خوایه سه باره ت به هه موو شتیک په یوه ندی به ژیان وه هه بیت و نه وه ش مرقف تووشی ده بیت و چاره نویسه تی.

ته وه ککول بریتی یه له و باوه په ی له دلدا یه سه باره ت به توانا و دانایه تی و دادگه ری خواو گه پانه وه ی هه موو کارک بق خواو ته نها له وه وه.

ته وه ککول دلی خواوه ن باوه پ له باوه پی غه یب و هه موایه تی هه کانی جیهانی غه یبه وه سه رچاوه ده گری که په روه ردگاری ئاسمانه کان و زه وی ده بیات به رپتوه و حوکمی ده کات و عیلمی پی هه یه به ته نها و بی هاویه ش.

ته وه ککول موسلمانیش بریتی یه له تی گه یشتن و ده رک و هه ستنکی فیطریی نیمانی به په روش که یه کیکه له گرنگترین سه رچاوه کانی هیزی موسلمان و زه ده رونییه له بن نه هاوته که ی که کانیاوی ئارام گرتن و جیهاد و موجه ده و په زابوون و به خته وه ری لی هل ده قولیت.

هؤی نه وهش که ته وه ککولی موسلمان به سهر چاوه يه که له سه رچاوه کانی هيڙی له قه له م ده دريت بریتی به له وهی که نه وه ته وه ککوله هؤکاریه تی بق ده رک کردن و مامه له کردنی له گه له هه مویه تی به په ببانیه کان له بوونه رو ژياندا، له ده رچهی متمانه و دلتیایی به وه، چونکه موسلمان له پړی باوه پو فطره که یه وه نه وهی بق ده رده که ویت که کوشش و هه وله که ی وابهسته به به جی هتانی نه رکه کانی وه له خه لافه ته که یدا بق جیهانی دیار (شهاده)، هه روه ها نه وهش ده زانیت که کوشش و هه وله که ی بریتی به له وهی که بۆلی شیاری خۆی بگپړیت و به پرسیتی به که ی به جی بښت له ده رچهی نه وه هؤکارو سونه نانه ی خوی په روه ردگار به بوونه وه ریانی سپارده، و عه قلی موفیشی داپشتوه که بیان زانیت و پامیان بکات و مامه له یان له گه له بکات، وه بشزانیت که لۆژیک و عه قله که ی په ی به کۆی هؤیه کان و سیره ی بونه و ریان و هه مویه تی بیان له کارلیک کردندا نابات، به لگو نه وه تنها له توانای خوی په روه ردگاردا هه یه و پتویسته سه رده و یتیت بق نه و پتسایه.

﴿ قل ان الامر كله لله ﴾ آل عمران: ۱۵۴.

﴿ الا له الخلق والامر ﴾ الاعراف: ۵۴.

﴿ وما اوتيتم من العلم الا قليلا ﴾ الاسراء: ۸۵.

﴿ ولا يحيطون بشيء من علمه الا بما شاء ﴾ البقرة: ۲۵۵.

﴿ ربنا وسعت كل شيء رحمة وعلما ﴾ غافر: ۷.

موسلمانیش له پوانگی متمانه وه به خوی په روه ردگارو پازی بوونی به قه زاو قه ده ر خۆی ده داته ده ست خوی گه وره به وهی کۆتایی و نه نجامی هه موو کاریک به ویست و قه ده ری خوابیت. وه پوخهی باوه پی موسلمان و پرۆگرامی عه قلییه تی شی سه باره ت به هه مویه تی به کانی له م ژيان و بوونه دا نه وه به که هه مووی به خیر و پیرۆز بزانیت له کۆتاییه که یدا، نه گه ر سوپاس ده که یت له سه ر به خشش و نیعمه تی خوی هه ر خیر و پیرۆزه، خۆپاگری و نارامی له به رانبه ر به لاو تا قیکردنه وه دا هه ر خیر و پیرۆزه، هه روه ها سه رکه و توییت له ژياندا و قه بولی هیدایه ت و ه پاداشتی خیر و ده رگرتن له پۆزی دوايیدا هه موو نه مانه خیر و پیرۆزن. باوه پی موسلمان سه باره ت به هه مویه تی به په ببانیه کان له م ژيان و بوونه دا بریتی به له باوه پ بوون به پاشه پۆژکی خۆش و پي له خیر بق کوشش و هه ولی

موقوفی مسلمان هر چه نده ژيانی دنيای تالو بئى سهمر بوييت و به لای نږدی تووش ماتبئى، باوه پوونه به سرکه وتنى حق و راستی و کومه لى حق، جيهادی نه ملی حق و چاره نوسى پر له به اختياريان، وه باوه په به دقپاویى ناحه ق و به تال و نه ملی به تال له ته وای پوو به پوو پوونه وه کانی دا به درژایى میژوو، و له و پږه شدا که هه موان له به رده م خواى جيهانياندا پاره ستاون.

﴿ ونبلوکم حتى نعلم المجاهدين منکم والصابرين ونبلو اخبارکم ﴾ محمد: ۳۱.

﴿ ونبلوکم بالشر والخیر فتنة والینا ترجعون ﴾ الانبياء: ۳۵.

﴿ والذین جاهدوا فینا لنهدينهم سبلنا ﴾ العنکبوت: ۶۹.

﴿ وجاهدوا فی الله حق جهاده ﴾ الحج: ۷۸.

﴿ یاایها الذین آمنوا ان تنصروا الله ينصرکم ویثبت أقدامکم ﴾ عمد: ۷.

﴿ ان أريد إلاّ الإصلاح ما استطعت وما توفيقي الا بالله علیه توکلت والیه

انیب ﴾ هود: ۸۸.

﴿ نعم أجر العاملين * الذین صبروا وعلى رهم یتوکلون ﴾ العنکبوت: ۵۹.

﴿ وما عند الله خیر وابقی للذین آمنوا وعلى رهم یتوکلون ﴾ الشوری: ۳۶.

﴿ والیه یرجع الامر کله فاعبده وتوکل علیه ﴾ هود: ۱۲۳.

ته وه ککول مانای (ته واکول) واته پال لی دانه وه بئى باکی نییه، به لکو متمان وه تسلیم بوونی مسلمان به خواى گه وره له کارى هه موايه تیه په بیانیه کاند که ته نها خواى په روه رډگار ټاگاداره لی وى ده بیات به پږیه، ته وه ککول مانای ته وه میژو به رخودان و دنیایى و په زامه ندییه به که به ژيانی مسلمان وه جوش دراو و به روه و سرکه وتن و سهر فرازی و عاقیبه ت خیرى ده بییه ن.

به لام (ته واکول) واته پال لی دانه وه ته مبه لى، واته و ده ره نجامی لی که ته یی و که م ته رخه می و که م کوپییه سه یاره ت به و کارانه ی په یوه ستن به ژيانی دنیای و پیدایسته کانی هه ول دانه وه به پئى سونه ن و پتسا گه لی که خواى په روه رډگار ژیرده ستنى موقوفه کانی خستوه له م ژيانده دا، وه لیتر سر اویتى موقوفى له خه لافه تى سه رزه ویدا به ستوه به نه ندازه ی کوشش و هه ولیه وه له م ژيانده دا، به لام کاتیک موقوف پالی لی بداته وه ته مبه لى بیگرئ مانای ته وه یه که م ته رخه می کردوه له به جئ مینانى هه ول و کوشش و پښخستنى کاروباردا، به م پئى یش ته واکول

ياخى بوون ده گيه نيت له فەرمانى خواى گه وده سه ريپچى به بۆ پيساگانى
 فيطره ي بى گه ردى مرقوف كه هه ولدان له پى مؤكاره وه به نه رك و پيويسى
 ده زاننيت بۆ به ديھتئانى سوود و چاكسازى و ناوه دانكارى. وه هه رگيز كه م
 ته رخه مى له وه ولدانه ي له پوى كارو گه پان به دواى نامرازو شوينكه وتن پيساو
 نوسوله وه ده درين هم كه مته رخه مى به واتا نابيت بۆ ته وه ككول، كه نه مش
 كرؤكى به رپرستى ئاده ميزاده له م ژيانه دا، و ويسگه ي تاقى كردنه وه ي ويستو
 بوونيشيه تى.

بى گومان ته واكول ماناى تىكچون له باره پداو گومرايى و ون بونه له كوششدا،
 بۆيه مصطفى (عليه السلام) وه لامى نه وه عرابيه ي كه ته وه ككولى له ته واكول جيانه كرده وه
 له پرسپاره كه ي دا به م شيوه به دايه وه (اعقلها وتوكل)^(١) واته: ولاخه كه ت
 به سته وه ئينجا ته وه ككولت هه بى، له هه مان ده رچه وه هه مان چه مك وه هه مان
 پرؤگرام، خليفه ي دووم عمري كورى خه تتاب (خواى لى يازى بيت) وه لامى
 نه وكه سه ي دايه وه كه پى و ابوو خوپاراستن له وه باى پشانه وه (تاعون) و به جى
 ميشتنى نه و جى يه ي ده رده كه ي تيا بلاؤبوته وه پاكردن و خؤشاردنه وه به
 له قه ده رى خوا، وه گومانى و ابو كه زرد گه پان به شوين مؤكاردا وه هه ولدان به پى
 پيساگانى ژيان و سونه نى خوايى له بوونه وه ردا نه مانه هه موته نها به ته وه ككول
 به خوا و بى گرته به رى ياساكانيان ديتنه دى، بۆيه خليفه ش هم وه لامه ناشكراو
 پر ماناى دايه وه كه ووتى: (افر من قدر الله الى قدر الله)، واته له قه ده رى خوا وه
 به ره وه قه ده رى ترى خوا هه لديم پيساو سروشتى نه خوش كه وتن و توش بوون
 قه ده رى خوايه، و پيساو سروشتى خؤ پاريزش له و توش بوونه هه قه ده رى
 خوايه، كه واته هه مو فەرمان و كاره كه هه قه ده رى خوايه و كوشش به گرته
 به رى (نه سباب) هؤيه كان و پيساكان به شيكه له بريار و قه زاي خواو
 فەرمان به داريتى، نه ك لى ياخى بوون و پشت بى نه به ستنى. به م شيوه به
 ته وه ككول و ته واكول ليك جيا ده گرته وه وه ماناى هه ريه كه يان به پوونى ليك
 ده دريته وه به پى فيطره ي بى گه ردى ئاده ميزادو نه و سپارده يه ي خواى
 په روه ردار سبه باره ت به خه لافه تى مرقوف بۆ سه رزه وي و به پتوه بردنى و
 سه ره رشتنى كردنى و، هه روه ها به رپرستيشى له كوشش كردن بۆ چاكسازى و

(١) رواه الترمذى فى سننه وابن حبان فى صحيحه.

ئاۋە دانگىرنە ۋە ى پىئى سپاردۋە ۋە پىئى پىزدارو بەرپىرس كىردۋە، (تە ۋاكول) پال
لى دانە ۋە فېطرە ى بىگەردى مۆۋى لى بىبىيە ۋە پەيۋەندى بەئىسلام ۋە واتاى
تە ۋە ككولى ئىسلامىشە ۋە نىيە، لەگەل ئەقىدە ۋە بىرۋاى سەلەفى چاكى ئەم
ئومەتە شىدا سەبارەت بەقەزاۋ قەدەر يەك ئاگىرتە ۋە زۆرىش دورە لەسپىرە ۋە
زىيانى پىغەمبەر (ﷺ) ۋە ھاۋەلانى ۋە دورىشە لەجىھادىيان ۋە ئەۋ كۆششە يان كە
بەپىئى پىساۋ گىرتنە بەرى ھۆيەكان پىئى ھەلدەستان ۋە بىرگىرنە ۋە يان ۋە ھەموو
ئەۋ پوداۋانە ى پوۋ بەپوۋ دەپۋە ۋە .

۵. سەبەبىيەت لەبەجىھىنەئى مۆۋىدا :

سەبەبىيەت چەمكىكى بنجىنەئىيە لەزىيانى مۆۋى مۇسلىمان ۋە پىكە ھىنەئى
عەقلىيەت ۋە بنىاتەئى پىزگىرامى ھزىدا، فېطرە ۋە باۋەپى مۇسلىمان ئەۋە ى بۆ پوۋن
دەكەنەۋە كە خۋاى پەروەردگار بوۋنە ۋە رىيانى بەدى ھىناۋە سۈنەن ۋە پىساۋى بۆ
داناون، ۋە فەرمان ۋە كارى بەپىۋە بىردن ۋە ژۇردەستىيانى بەئادەمىزاد سپاردۋە بۆ
ئەۋە كۆشش ۋە ھەۋلى خۋى بخاتە گەپ بۆ چاكىسازى ۋە ئاۋە دانكارى لەم
بوۋنە ۋە رەدا، بۆ ئەم مەبەستەش ھەر خۋاى مېھرەبان تۋانەئى بەئادەمىزاد داۋە
بۆ ھەستەئى بەكارى بەرپىرسىيەكانى ۋە دەرىپىنى وىستە تۋانەكانى بەگىرتنە بەرى
ھۆيەكان ۋە پىداۋىستىيەكانى كارگىرنە لەپەيۋەندى يەكانى سۈنەن ۋە پىساكان.
كەۋاتە بەبى (سەبەبىيەت) ۋاتە: گىرتنە بەرى ھۆيەكان نەعەقلى مۇسلىمان ۋە
نەفېطرە ى مۆۋى ھىچ بۋارو پىيەكىان لەبەردەمدا نىيە كەبىكەنە ھۆكار بۆ
بەجىھىنەئى بەرپىرسىيەكانىيان لەخەلافەت ۋە بەپىۋە بىردى بوۋنە ۋە رىاندا جگە
لەھۆيەكان ۋە بەكارەھىنەئىيان بەۋ پەپى لىپراۋىيە ۋە لەھەموو كارۋارىكى زىاندا، ۋە
ئەگەر مۆۋف بەگىرتنە بەرى ھۆيەكان دەستى بەكۆشش كىردۋە لەپىئى ئەۋانە ۋە
سۈنەن ۋە پىساكانى ژىر بار كىرد بۆ دەرىپىنى وىستە بەجىھىنەئى ئەركەكانى
لەخەلافەتەئىدا بۆ سەرزەۋى ئەۋا ئەركى سەرشانى بەجىھىنەئى ۋە ئەۋە ۋە ئەۋە
فېطرەكە ى داۋەتەۋە، ۋە لەمامەلەيدا لەگەل سىستەمى زىان ۋە بوۋنە ۋە رەدا چۈۋەتە
ژىر بارى لىپىرسراۋى، بەلام نەبىت پىگە ى كۆشش ۋە ھەۋلى لەسەرنەخشە ى
ھەمۋايەتە پەببەنىيەكاندا دىارى بىكات چۈنكە ئەۋە كارى ئەۋەنىيە ۋە لەسنىۋىرى
دەسەلات ۋە لىپىرسراۋىتى ۋە عىلم ۋە دەرگى ئەۋە نىيە.

سه بارهت به و اتاو چه مكانه ش كه باسكران شه م نايه ته پيرزانه ي خواره وه
دينينه وه:

﴿الذى له ملك السموات والارض ولم يتخذ ولدا ولم يكن له شريك في الملك
وخلق كل شيء فقدره تقديرا﴾ الفرقان: ٢.

﴿سبح اسم ربك الاعلى * الذى خلق فسوى * والذى قدر فهدى﴾
الاعلى: ١-٣.

﴿صنع الله الذى اتقن كل شيء انه خبير بما تفعلون﴾ النمل: ٨٨.

﴿فطرة الله التى فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله﴾ الروم: ٣٠.

﴿وخلق الله السموات والارض بالحق ولتجزى كل نفس بما كسبت وهم
لا يظلمون﴾ الجاثية: ٢٢.

﴿قدخلت من قبلكم سنن فسيروا في الارض فانظروا كيف كان عاقبة
المكذبين﴾ آل عمران: ١٣٧.

﴿انا مكنا له في الارض وآتيناه من كل شيء سببا﴾ الكهف: ٨٤.

﴿الا تنزر وازرة وزر اخرى * وان ليس للانسان الا ماسعى * وان سعيه
سوف يرى * ثم يجزاه الجزاء الاوفى﴾ النجم: ٣٨-٤١.

﴿وسخر لكم ما في السموات وما في الارض جميعا منه ان في ذلك لآيات لقوم
يتفكرون﴾ الجاثية: ١٣.

﴿والله ما في السموات وما في الارض ليجزى الذين اساءوا بما عملوا ويجزى
الذين احسنوا بالحسنى﴾ النجم: ٣١.

﴿الذى خلق الموت والحياة ليلوكم ايكم احسن عملا﴾ الملك: ٢.

﴿ويستخلفكم في الارض فينظر كيف تعملون﴾ الاعراف: ١٢٩.

﴿وما خلقنا السماء والارض وما بينهما لاعبين﴾ الانبياء: ١٦.

شه دهرك كردنه به و اتاو مه به ست له بوونى مرقف له م زيانده دا، هه روه ها شه وه ش
كه فيطره كه ي شه يكات له پرتنمايى كردن سه بارهت به به يوه ندى يه كانى به
بوونه و هريانه وه شه وه ده سه لمينن كه موكارو شه نجامى به پررسييتى يه كه ي له م
زيانده دا وابه سته ن به عؤيه كان و چؤنيه تى به پزوه بردن و به كارهيئاننى شه و سونه ن و
پتسايانه ي خوائى په روه رديگار ده سته به رى كريدون له ده روونه كان و هه موو

بونه وهریانا. دهره که شی هر له پئی ئه م هئو سونه نانه وه بهرجهسته ده بیته. وه له سه ر بنچینه ی ئه و سونه ن و هویانه ش عه قل و ئیدراک و لۆژیکیشی بیناده کریت و بئی نه وانیش بهرپرستی مرقف نه خشه یه کی نایبیت، ئه دای نسامینیت، عه قلیش لی ده که ویت، وه هه ست و ئیدراکیشی له ده ست دهات، ئه م ئیدراک و فامه یه که پرۆگرام و بهرنامه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و هاو لانی و جیهاد و تی کۆشاش و کۆشش و کار چاکی و گرتنه به ری هزیه کان و به دای سونه ن و پرتساگه پانیان به لی پپاوی و متعانه و دلتیاییه وه رافه ده کات و لیک دهاته وه بۆمان. سه به بیته چه مککی بنچینه یی ئه دار به جی هینانه له عه قلیه تی ئیسلامیدا ههروه ها له برنیادی پرۆگرامه رای ئیسلامیشدا. بواریش له بهرده م کرده و ئه دای ئیسلامی دا ئیه بئی تی گه یین و حساب بۆ کردنی پتگی سه به بیته له و بواره دا، ههروه ها بنیاتنانی کردووه و یستی ئیسلامیانه ش له سه ر چه مککی هه مان سه به بیته و به جدی گرتنی له کرده و ویدیو فامدا.

چه نده ش ته ره ککول له باوهرو ئیمانی مرسلاندا جی گیر و جی متعانه بیته و توانای به ره نگاری کۆسپ و ته حه ددیاتی تیا بیت، چه نده ش له کرده و وه هه ولدا موسلمان جدی بیت له گرتنه بهر ژیر بار کردنی هزیه کان و سونه ن، ئه وه نده ش به هیژده بیت، توانای ده بیت، داهینان و به خشی ده بیت، ئیتر شایانی پاپهشتی و سه رخستن ده بیت له لاین خسرای پهروه رداره وه به پئی ئه و به آئینه ی به ئیماندارانی داوه له یارمه تی و پشتگیری چونکه وه ک موسلمان ئه رک و بهرپرستی خزی له هاو پیکردنی کرده و ی چاک له گه ل ئیماندا جی به جی کردووه.

که تیبینی ژاننامه ی پیغه مبه ر (ﷺ) و سه لفی مومعه ت ده که یین سه باره ت به لی پپاوی و جدییه ت له کارسازی و بیرکردنه وه یاندا، ههروه ها له گرتنه بهر و ئاماده کردنی هئو هۆکاره کان له گه ل جورنه ت و چوونه پیشه وه دا، ده زانین ئه وه بهر و بوومی ئه م تیگه یشتن و ئه م پرۆگرامه یه. بۆیه که ناویان ده بریت هتیزو ترانساو سهرکه وتن دیته یاد و بهرجهسته ده بیت.

ئه مپۆش ئه گه ر موسلمان بیه ویت شوین پئی ئه و پیشینانه هه لگرت و بیته خاوه نی ئه و توانا و بهرهمانه وه که ئه وان ده بیت به جدییه ت و لیپانه وه بچیته ژیر باری بهرپرستی و بیرکردنه وه و تیروانین و توژیینه وه و کۆشش کردن له پئی هزیه کان و، پتدایسته یه کانی سونه نی مه خلوقات له بواره جۆراو جۆره کای

كۆمەلەتى و سۈرۈشتى و بەجى ھىنان و تەقەنىدا، لەھەمان كاتىشدا دەست
لەكاروبارەكانى ھەموايەتتە پەبىيانىەكان وەرەنەدات، چونكە ئەوانە تايىبەتن پە
پەرورەدگارەو و بەپەتتى دەرياي پەجمەت و زانستى بىي پايىسانى خۇي ھەلىان
دەسورنىت.

كاتىك عەقل و پىرۇگراممى مۇسلمان پالى لى دەدەنەو و بەدوای ھۆيەكاندا
ناگەپىن، گەم كۆپى و گەمتەرخەمى دەكەن لەھە لىيان داواكرادو و پىويستە
پەتتى ھەلىن لەچوونە ژىر بارى بەرپرستى و بەلگە لەجىياتى ئەو خۇخەرىك
دەكەن بەباس و خواسسى ھەموايەتى و كاروبارەكانى تايىبەت
بەپەرورەدگارەو. ئاوات و خۇزگەي لەسەر كەلەكە دەكەن، لەبەلئىنى سەرخستى و
چەسپاندن و دەسلەت پىدان، ھىچ لەمانە لەگەل فىطرەي خەلگە عەقىدەي
ئىسلامدا يەك ناكەوز و ناگوجىن، ئەنجامىشيان نىە جگە لەدواكە و تىز و
بەدبەختى و داموای.

كەواتە پىويستە زاننا و شارەزايانمان لەكارو كارگەكاندا، مامۇستايان
لەخوئىندىگا و قوتابخانەكانىندا، توپىژى كارگەر لەكارگە و پىشەسازىيەكاندا،
سەريازەكانمان لەسەريازگە و چادرەكانىندا لەسەر ئەو پىرۇگرام و بىنەمايە
پەرورەدەبىن و مەشقى لەسەرىكەن، ئەوكاتەش وىژدانمان ئاسودە دەبىت بەو
توانىومانە بەھەموانەو پەللى پىويست بىيىن و شايانى خەلافەتى زەوى و،
ھىدايەت و پشتگىرى خۇي پەرورەدگار دەبىن.

﴿ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا وَمِنْ أَصْدَقِ مَنْ اللَّهِ قِيلًا ۝ النساء: ۱۲۲ ۝ ﴾

لەم باسەو دەگۆزىنەو بۆ مەسەلەي بوارو گۆرەپانى كارى ھىزى ھىزى
مۇسلمان، كە لەژىر كارىگەرى دواكە و تويى و داپرانى سەركىرايەتى ھىزى و واتا و
چەمكى ئابىن لەبەر پۇشنىي ئەزموونى پۇژئاوادا، بوارو پويەپويى كارى ھىزى
مۇسلمان و پەپرە و پىرۇگرامگەرايى ھىزى مۇسلمان لەگەل دىژىبونەو ھى زىان و
ھۆكارەكانىدا دىژى دەبىتەو و ھاپىتى دەبىت وەك لەمەودا باسى لىسە دەكەين.

۵. تايىبە تەندىتتىيەكانى پىرۇگرامگەرايى ھىزى: گشت گىرى لەپىرۇگرام و ئەھۆكاردا:

پىرۇگرامگەرايى ھىزى ئىسلامى — بەھۆي گشتگىرى يەو لەپويى بواردا —
بەھەمان شىيە لەبوارى ھۆكارىشدا ھەر گشتگىرە، ژيانىش بەھەموو گياندارو
بوونەو ھىزان و پىنكەتەكانىيەو بوارو گۆرەپانىكە بۆ بەئەنجام دان و پىيادەكردنى

ههولئى موسلمان، له بهر نه وه موسلمان ده بښت كوشش بكات به هر هوكارو شيتوازيك كه له وزه و تواناي دايه بڼ و ډگرگرتنى زانست و زانين دهرباره ي كاروباري ژيان و بوونه و هريان، هه روك بهر پرسيسه له وه ي به هه موو جیددييه و توانايه كي داهيتانه وه كوشش بكات له گشت رڼيه كه وه تا شمارزو هوكاري پتويست بڼ ژيتر بار خستو پام هيناني ژين و بوونه و هريان و چاوديري و به پتو ډډون و رڼكخستني كاروباري شيان به ده ست بښيت.

هه موو شمارزنيكي گونجاو له نامرازه كاني توژينه وه ي زانستې و گه پان به دواي زانيندا له بارن بڼ به كار هيتان كه پتويسته له سره عقتي موسلمان له بهر هم هيناني زانباري و توانادا سوودي لي بښيت، نه و نامرازه ماددي بن يان هه عه وي، شمارزي چونايه تي بن يان چه نديا هتي، هه روه ها شمارزي لي هه لښجان و زانستې نه زموني و تيوري و شيكاريش بڼ نه م به بسته چون يه كن. هه رجي هه ريك له و نامرازه ته نها پوختي و چاكخوازييه تي، له پڼگه و به كار هيتانيدا كومه و پشته بڼ ښاده ميزاد كه سره كه وتوبښت له كاري خه لافه تي دا له سره زه وي، هيچ شمارزنيكي زانستې يان هه عريفې و هيچ دهره نجاميكي كوششي دروست و راست دژ به نامانجه كاني فيطره ي بي گهردي ښاده ميزاد ناوه ستن له چاكسازي و ناوه دانكر دنه وه و خه لافه تي سه رزه ويدا، وه مرؤف به ره و هه لډيري ده ست تي و هرداني كاروباري جيهاني غه يبو ناديار نايه ن كه نه وه كاري مرؤف ني يه و به دهره له تواناي عقتي مرؤي، نه ونده نه بښت له پي سروسه وه به پي پتويستې خوي بڼ به جي هيناني نه ركي سه رشاني و نامانجي بوونه كهي له ژيان و زه ويدا ده توانيت و ده كريت بيزانيت و ده ركي بكات.

كه واته بواي كاري عقتي موسلمان له سنوري جيهاني دياردايه (علم الشهادة)، له م پوه به رده پتويسته چاكسازي و ناوه دانكاري نه نجام بدات، به لام كاروباري جيهاني ناديار (عالم الغيب) پڼگه و گډه پاني هه ول و كاري نه ونيه، به لكو خڅ هاويشتنه نه و باز نه يه وړابنوني چاوگي هيزه تي و دوركه وتنه و يه تي له نه ركي تاييه تي خوي. تيگه يشتن و كار كردن له سره نه و شيتوازو بنه مايانه بوو كه بوه هوي سه ركه وتن و بالاده ستې موسلماناني سه رته اي نيسلام، به لام ته م و مسزي سه رديدي موسلماناني دوايي تر بوه هوي سه ر لي شيتواوي فره ي عه عقتي موسلمان و به هه دهر چووني كوششه كاني و پوكانه وه ي وزي هه لمه و لي بپانسي،

کاتیک سهری کرده ووتی بی کرده ووتی بی کرده و گومان و دویره کی و به ششپویه ک گیروده ی سوره مه گه لای لی نه کاته وه و بهوشیاریه وه پابه ندی عه قیده و چوار چپوه ی هزرو فکره راسته که ی نیسلام ببیتسه وه، وزه توانا کانبیشی بخاته وه گه له چوار چپوه ی کاره چاکسازییه کاند له جیسهانی دیسار و به مه به بستی خه لافه تی سه زه وی به و پی یه ی خوی په روه دنگار بوی دیساری کسردوه له م جیهانه دا.

نه گه ده رگمان به چه مکی گشت گیریه که ی فکرو پروگرامگه رایی نیسلامی کرد، بزمان دهرده که ویت که بونیادی زانست و مه عریفه و هزرو کرلتوری موسلمان پیویسته بچیته نیو واقعی ژبانی تاک و کومه لان، به لکو گه لان و ئرمهستی نیسلام و نه وه مرزیه کانی تر، بیان ناسیت به ششپویه کی دروست له پوی پیداو بستی و خواست و توانا و په یوه ندیه کانیه وه، وه هه بونیادیکی زانستی و مه عریفه و نه وه به سنانه ی تیانیه ته دی به بونیاد و پروگرامیکی نیسلامی دروست نسا زانیت و، له ته رازوی په یامی نیسلام و خه لافه تی شاده میزادا کیشی نیسه.

هه روه ها له هه بنیاتنانیکی زانست و مه عریفه و هزرو کرلتوری موسلماندا نه و توانایه بژ عه قلی موسلمان ده سته به نه کریت تیایدا وردی له سه رنج و فساد و ده لاهه تی له هه سستکردن و پشک و پشکی له نه نجامدندا بژنه دی، نه و نه و بونیه ده لاوز و به پروگرامیکی نیسلامی له قه له م نادریت سه به رت به مه عریفه و فکسرو ژبانی نیسلامیانه.

نه گه پروگرام گشتگیر نه بیت له پوی سوار و نامرازده وه، نه و نه و بواره پدخساره بژ جی گه یاندنی نه مانه و پی پاگه یاندنی په یام و دامه زانندی خه لافه تی له پوی چه ندیتی و چوئیتی و هیزو توانا وه به و ششپویه ی له سه ره تاره ده سستی پی کسرد و خواش بوی دیساری کردبو له پی پتیمایی نایینه وه:

﴿ کتیم خیر أمة أخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر وتؤمنون بالله ﴾ آل عمران: ۱۱۰.

جا نه گه تی گه یشتنی باشی خه لافه ی پاشیدین و گشت گیری پروگرامه که ی — له گه ل نزیک ی نه و سه رده مه له سه رده می په یامه وه، له گه ل سه رقالی زوریان به پور به پوو بونه و دکانی سه رده مه وه، له گه ل تیتسوی که م و پیتشینیه که م سه به رت به دامه زراوه دام و ده رگا کانی بنیات نان و ژار — بوویتته هوی نه وه ی

ده‌روازه‌ی نیجتيهادی بق خرابیتته سه‌ريشت له‌سیاست و سستم و بونیادا به‌گه‌واهی میژوو زۆری کتیب و نوسراو، شه‌وا ده‌بیئت له‌پروگرامی سه‌رده‌می سه‌ره‌تای نیسلام و ده‌رچه‌کانی له‌کارکردندا تیّ بگه‌ین و سه‌رچاوه‌ی وژه‌و تواناکانی له‌شه‌داو داهینان و نیجتيهاددا بزانی و ده‌رک به‌شیوازه‌کانی له‌په‌ره‌پیدانی سیاست و دام و ده‌زگا‌کاندا بگه‌ین له‌گه‌ل هۆیه‌کانی سه‌رکه‌وتنی له‌به‌دیته‌نانی مه‌به‌ست و نامانجه‌کاندا.

چینه‌کانی باو باپیرانی پابوردوو له‌تابعین و، شه‌وانه‌ش دوی شه‌وان هاتن له‌پیاوانی فکرو ده‌عه‌وی نیسلامی و زانست — له‌گه‌ل دابراو‌پیشیان — توانیان ده‌قه‌کانی سروش و په‌یام بپاریزن و له‌ده‌ستی تیکدان و گوپین و وون بوون پزگاریان بگه‌ن، شایه‌تی شه‌ش شه‌و توژیینه‌وه شه‌رعیانه‌ن له‌سه‌ر زانسته‌کانی قورئان و سوننه‌ت کراون.

له‌به‌رانبه‌ر شه‌شه‌وه زانسته‌کانی نیجتيهاد و سیاستی شه‌رعی له‌بوا‌ری سیاست و ئابوری و کۆمه‌لئاسی و په‌روه‌رده‌و زانست و هونه‌رو... هتد، له‌نتو توژیینه‌وه‌کانی تایبته به‌فکری نیسلامی‌دا که دواتر شه‌نجام دران پشکیان نه‌بوو، به‌هۆی دا‌رمانی پابه‌ندیتی ده‌وله‌ت به‌سیاستی راشیده‌ی نیسلامیه‌وه، شه‌روه‌ها به‌هۆی دا‌رمانی خاوه‌ن فکرو مه‌زه‌کان و زالّ بوونی ته‌ماعا‌ریه‌کانی پاشماوه‌ی ده‌مارگه‌یریتی و نه‌فامیتی و ژیارو میله‌تی نا نیسلامی به‌مه‌به‌ستی حوکمرانی کردن. له‌به‌ر شه‌وه تائه‌مپۆش به‌پێی واتابه‌کی زانستیه‌نه‌ی دروست زانست و توژیینه‌وه سیاستی و ئابوری و کۆمه‌لایه‌تیه‌کان له‌سه‌ر پێی پانه‌وه‌ستان له‌بازنه‌ی فکری نیسلامیدا و له‌سه‌ر بنچینه‌ی دید و پوانگه‌ی نیسلامی، شه‌روه‌ها هه‌زرو مه‌عریفه‌ی نیسلامیش نه‌یتوانیوه په‌ره به‌که‌ره‌سته و ئامیژه مه‌نه‌جیه‌یه ته‌واو کاره‌کانی بدات که‌بۆ به‌دیته‌نانی فامی واقع و پوانینه ژیان پتویستن به‌و شیوه‌یه‌ی که‌ بگو‌نجیت له‌گه‌ل نامانچ و مه‌به‌سته نیسلامیه‌کاندا.

هه‌زری نیسلامی تا شه‌مپۆش له‌مه‌یدانی پروگرامگه‌رای زانستیه‌نه‌ی پتویست بق شه‌و مه‌به‌ستانه‌ی باسکران زیاد له‌تۆمارکردنی شه‌ساس و بنه‌ما و پروگرامگه‌راییه گه‌وره‌کان نه‌پۆشیتوه، شه‌وانه‌ی که‌ موسلمانانی سه‌ره‌تای نیسلام به‌پنماییه‌ کانیان پێیان ده‌رکرد له‌دید و تیّ پامان و نیجتيهاد و پێک هێنانی سیاست و دام و ده‌زگا‌کانیان، که‌ شه‌مپۆ به‌بنه‌ما و ئوسوله‌ پله‌ دووه‌کان ده‌ناسرین وه‌ك(المصلحه

المرسله) و زیان دورخستنه وه عورقو(الاستحسان) و (الاستصحاب) هـ ولّو
 کوششی هزری ئیسلامیش له سەر دهستی چینییه کهم له زانایانی(سه له ف)
 پیشوو تنها له سەر کارکردن له بوارو ساحه ی دهق و بایه خ دان به دهق و وه سفو
 پیکهستن و چه سپاندن و بنیاتنانی زانسته پیویسته کان بۆی پاوه ستاو مایه وه . که
 زانسته کانی قورشان و تفسیرو فرموده و پیوایهت و فیهو ئه حکام و زمان و ئاداب
 بوون، وه زانستی فیهو ئه حکامی شرعی که نه م زانسته ساحه ی به شداربوونی
 زانایان بوو به تی پامان و نیجته هاده تاکیه خودیه کانیاں له دۆخی گونجاوو
 شاره زاییه خودیه کانداو به بی ئه وه ی شیاویتی پرۆگرامانه یان له م بوارانه دا
 به دهست هیناییت.

له پیناو به دیهینانی گشت گیریه تی هزرو پرۆگرامی ئیسلامی بق ئه وه ی
 به روبومه کانی ببه خشیت به هـ موو ژبانی مرۆیی، ده بیئت چاو بگێرینه وه
 به تیگه یشتنماندا به پرۆگرامگه راییه که ی زانسته کان و ئامرازه کانی ئه و پرۆگرام
 گه راییه، وه سه رچاوه مه عریفیه کان له ئامرازه کانی و بواره کانی دیدی مه عریفی
 جیا بکه ینه وه .

هـ روه ها له سەر بیریاره موسلمانان کانیسه که پرۆگرامی تاییهت بق هـ ریارو
 هـ ر زانستیک له و زانسته زینه ییه که مه لایه تیانه داریژن، بق مه بهستی ئه وه ی
 هزری ئیسلامی بتوانیت پۆلی خۆی له دارشتنی ئه و زانسته هـ دا ببینی و توێژینه وه
 تی پامانه کانی له سەر بنچینه ی زانستی پیکه خراو ئه نجام بدات به شێوه یه ک ئه و
 بنچینه ئێر بار بخه ژن و چاره سه ری سستم و جیگره وه یان لێوه به ره م بیت.

دامه زراوه ی زانستی ئیسلامی و زانگۆ ئیسلامیه کان ناکرێ ته نها له چوار
 چێوه ی زانستی ده قه کاندایه بپێننه وه و داپراوین له بواره کانی زانستی که مه لئاسی و
 ته قه نی مرۆیی، له کاتیکدا ئه م بواره جۆراو جۆرانه هـ ره که له لایه نیکی جیای
 ژبان و چالاکی ئاده میزاد ده دۆژن، هـ مووشیان ساحه ی بوار ی ئاپاسته کانی
 ئیسلام و ئامانج و مه بهسته کانیاں.

ده رچه ی بنچینه یی پرۆگرامگه راییه ئیسلامی بق مه عریفه له لایه ن زانا
 موسلمانان کانی بوار ی مرۆفایه تییه وه پاست ده کړته وه له پێی به خۆدا چونه وه
 زانیسی پێگه ی سه روش و پێنماییه هـ موایه تییه که ی وه که سه رچاوه ی که مه عریفه
 ئاپاسته کردن له بوار ی توێژینه وه کانیاندا، هـ روه ها پێویسته زانایانی توێژینه وه

له‌بوارى سروشى ئىسلامى دا پىڭگە و شوپىنى عەقل و فېطرەت له‌ئاستى توپىڭىنە وه‌كاندا بزائن له‌گەل‌ئە و سونەن و پىسايانەى كه‌خوا له‌عەقل و فېطرە دا جى‌ئى بۆ داناون و سەرەكەن بۆ قامى واتاى سروش و بواره‌كانى، وه‌دانانى له‌شوپىنى شىاوى خۆى له‌ژيانى موقۇدا، به‌م جۆره‌ش پىويسته له‌سەر ئەم زانايانە ئامرازو هۆكاره‌كانى توپىڭىنە وه‌ئى زانستى مەنەجى چ شىكارى چ ئەزمونى كه‌زانايانى بوارى موقايەتى و ته‌قەنىيات به‌ره و پىشخستن بردويانە و نىشانەى پىڭ و پىڭى و وردى و واقعيەت و شىكارى پىوه دياره، به‌كارى بىتن له‌بوارى توپىڭىنە وه‌ له‌سروش و تىڭەيشتن له‌مه‌به‌ست و اتاكانى و په‌يوه‌ندىيە‌كانى به‌فېطرە و واقعه‌وه، به‌وشپوه و ئەندازە‌يەى كه‌ده‌گونجىن له‌گەل‌ئە و بواره مە‌عريفە‌دا، به‌مش سەرچاوه‌كانى مە‌عريفەى ئىسلامى له‌سروش و عەقل و فېطرە و بوونه‌وه‌ردا تىرو ته‌واو دابىت، ئەوه‌ش پىڭە‌يەكى عەمەلىيە بۆ بنیاتنانى پروگرامگه‌رايىه‌كى زانستيانەى ئىسلامى و هاتنه ئاراي مە‌عريفە و زانست گە‌لىڭى ئىسلامى ناوازه.

له‌پىناو دانانى پىشه‌كه‌ بنچىنە‌يىه ئىسلاميه‌كان له‌بواره جۆراو جۆره‌كانى توپىڭىنە وه‌ و زانسته موقى و ته‌قەنىه‌كان كه‌پەنگ دانەوه و نماينده‌ى مە‌به‌ست و ئامانچ و بۆچوونه به‌هاو ئە‌حكامه ئىسلاميه‌كان، پىويسته بىريارى ئىسلامى ده‌قه ئىسلاميه‌كان پۆلەين بكات هەر له‌قورئانى پىرۆزوسوننه و فەرموده‌ى شىرىنى پىغه‌مبەر (ﷺ)، هەر وه‌ها كولتوره ناوازه باشه‌كانىش كه‌ به‌هۆى دروستى ئە‌نجاميان و قوولسى بىنيەيان به‌ سامانىكى باش داده‌نرىن، دور بخرىنه‌وه و پاكو بكرىنه‌وه له‌ و كردارانه‌ى له‌سەر ئە‌ساسى چاوتى بىرىن و ته‌ماعى سياسه‌ته‌وه دامه‌زاون، هەر وه‌ها پاكرىش بكرىنه‌وه له‌كارىگه‌رى خورافات و ئە‌ندىشه‌ و ئە‌هام و ئىسرائىلياتانە‌ى دزه‌يان كردوه‌ ته‌ ناو زۆريە‌ى به‌ره‌مه‌ كولتوريه‌كانه‌وه له‌چاخه‌كانى ئە‌م دوايه‌دا. ئە‌م پۆلەين كردنه‌ش ده‌بىت له‌سەر ئە‌و بنه‌مايه‌بىت كه‌دیدی ئىسلامى هاوچه‌رخ ده‌يسه‌پىتت له‌بواره‌كانى ژيان و زانستى دا.

ئە‌م پۆلەينه‌ش پىويسته تاكوو توپىڭره‌وان و پسپۆره‌كانى نىو بىريارو پۆشنبىره موسلمانە‌كان به‌ ئاگابىن له‌ده‌قه كولتوريه‌كان و له‌وانه‌وه هە‌موايه‌تیه‌كانى ئىسلام و ئامانچ و مە‌به‌ست و به‌ها و بنه‌ماكانى بدۆزنه‌وه و بناسن، وه‌ له‌بەر پۆشنایيه‌كانيه‌وه بتوانن كارى داهینه‌رانه ئە‌نجام به‌دن له‌بواره جۆراو جۆره‌كانياندا به‌پى‌ئى

پیداویستیه کانی واقع و پوو به پوو یونه وه هاوچه رخه کان له و بوارانه دا.

بڼگومان بنچینه و پښه کیه نیسلامیه کان له بواره جۆراو جۆرو زانست و هونه ره کانی مه عریفه دا دیدو بۆچوونی نیسلامی و، بڼگه ی به خشش و تایبه تیته نیسلامی ده نویتن، پتویستیشه له سره بریاره موسلمانان کان هم پښه کی و بنچنانه بینابکن، بۆنه وه ی به ره نگاری نه و ته ده دایه بڼه وه که به ره و پوویان بوته وه به و په پی نازاییه وه.

بیر و هزی نیسلامی مانای پابه ندییه به و نامانج و مه به ست و به ها نیسلامیانه وه که له چاوگی سرش و په یامی خوییه وه وه رگیراون. موسلمانیش باوه پی هیه و شانازی و هه ست به نرخی نه و دیدو چه مک و مه به ست و به ها نیسلامیانه ده کات.

به لام واقع و جیهانی زیاری نیسلامی و میژووی هم دواییانه ی بوونه ته هزی ته نگه نه فه سی و ته نگه تاوی بۆی، نه له فکرو نه له واقعی تویتینه وه و زانسته نیسلامیه کانیشتا دلخوشکارییه کی نه و تۆی نییه، به لکو له وانه شه له حاله فیکریه ی هزی نیسلامیشتا که سنوردار کراوه داپوخواوه و له پاشه کشی دایه سه رگه ردانی و ته نگه تاوی و له ت له تبوونی زیاتر چاوه پی بکات، له نیوان دیدیکی گشتی ته ماوی که باوه پی پی یه تی و چاره یه کی له لانیه بۆی و، له نیوان ماده و هزی نیسلامی تیکه له و پیکه لی بیگانی لکه و توی نه و تو هیچ نامراز و ه سیله یه کی نیه جگه له لاسایی و ه له به ست و خۆه له واسین و بوون به بار به سر هزی به ره می که سانی تره وه.

له سر زانیان و بریاره موسلمانان پتویسته بپواننه ده که نیسلامیه کان، به تاییه ده که کانی سوننه و فرموده و، نه وانه ی که فرموده ی پاستن چ له پوی پواله و چ له پوی باب ته شه وه له سر بناغه یه کی ناسان پۆلین و پیکه بخن و پښکه شی بگه نه وه، به شیوه یه ک تویتره به ها و نرخی نه و پاستیه ته بزانیته کاتی ده یخوینتیه وه، و بۆنه وه ی دووریت له نیسرائیلیات و ته ی ه له بستر او لاوازه که له سر شیوه ی قورئان و نه له پۆی نیسلام و نه له نه داو پښکه شکردنی پیغه مبه ره وه (ﷺ) هاتیت، ه ره ها بۆنه وه ی پاریزراویت له باسو خواسته مه ته لاویه کانی تویتینه وه نه کادیعه کان و بازنه بۆشه کانی، که ده که کان له بهر دهستی تویتره راندا — جگه له پسپۆره ورده کان - وه ک ماده

جیوه بییه کانی لی دیت که لووسه و له ده سنا خوی ناگرت و شوینه واریکی نامینته وه جگه له هه سترکردن به تیشکان و لی که وتیی و که م تیشوویی.

له گه ل نمایش و خستنه به رچای ده قه کان به شیوه یه کی گشت گیرانه و پۆلین کرایی و پوخته کرایی له سه ر بناغه یه کی پرۆگرامی که پوونی به پیاوایت کردن و پوالت و بابه تیانه وه دیاره، له هه مان کاتدا پتویستیشه له پئی پتیشکه شکردنی لیکۆلینه وه میژوویی بابه تیه وه سه باره ت به سه رده می هاتنه خواره وه ی په یامی خوایی و نه و بارودوخه بابه تی و کومه لایه تی و ژیا رییه ی که سروشتی تیا دابه زیوه و سه رده می سه ره تای نیسلام مامه لای له گه ل کراوه و نه و نه جامانه ی کوششیان له پتیاودا کردوه و به ده ستیان هیناوه نمایش و خستنه پووی ده قه کان شیوازیکی ئاسانی پتیه دیاریت.

پوونی و گشت گیریتی و پیکخراوی و گیشتن له خه لفییه تی میژوویی سه باره ت به ده قه نیسلامیه کان، به تاییه ت ده قه کانی سوونه و ژاننامای موسلمانانی سه ره تای نیسلام، هه موو ئامرازه وۆکاری پتویستن بۆ تی گه بیینی ده قه کان و مه به ست و به ده ستهاته کانیان وه بۆ پئی به ستن له پووی هه له کانی فامی که م و کوپو هه وه سکاری و نه زانی زانستی پتویست بۆ راهه و لیکدانه وه یان. نه م پۆلین کردن و ئاسانکردن و پیکخستنه هه نگاو گه لیک پتویستن بۆ ده رک کردن به بنه ماکان و دارشتنی پیشه کیه نیسلامیه کان له هه ر بواریکدا، و بۆ عه قلی موسلمان ده ست بداته به جی هینان و دامینان و بنیاتنانی ژیا ری نیسلامی تاک و ئامانجه کانی په یامی نیسلام بیته دی.

له مپۆدا ناتوانین که - نه مه حالی مه عریفه و هزی نیسلامی هاوچه رخ بیت - لۆمه ی نه و چاودیرانه بکه یین که به هوی نه و نه م مژو نه زانییه ی له سه ر نه زمونی نیسلامی که له که بوه، کاره که لایان تیکه ل بووه به شیوه یه ک نه زمونی نیسلامی و نه زمونه پر له خورافه و کرچ و کاله پۆژئاوییه کان وه ک یه ک هه لده سه نگین، له کاتیکدا قه شه گهریتی و مه فاسد و خراپه کارییه ک له نه زمونه پۆژئاوییه که که وتۆته وه که هیچ بواریک بۆ خاوه عه قل و مافه کان نه هیشقۆته وه، نه وانیش ناچار به مه له تی ده گن و هویه کان نادۆزنه وه و ناپینکن و پئی وون ده که ن و به نه جام ناگن.

ئەوانەى كە بە ئاگادەبن لە پۆشنەبىرانى مۇسڵمان و غەيرى ئەوانىش . جگە لەخاوەن پىشە و شارەزاىانى كاروبارى دەقەكان - ناوەرۆكى نۆقبەى ئەو كۆتەنەى لە بەردەستابن و مامەلە لەگەڵ دەقەكان دەكەن، بەلاىەو سەپرنە ئەگەر تەشەببۇسى پىشەست و ئاراستەى پەسەندىان تيا بەدى ناكات، لەبەر ئەو جەى سەرسوپمان نە كە كۆمەلى پۆشنەبىرانى مۇسڵمانى دل گەرم دەستەوستان بن لە ئاستى بەخشەش زانستى و هزرى گرنگى داھێنەردا، وە نەتوانن ديدو بەدىلى پەسەنى پىشەرەو پىشەكەش بگەن بۆ بەھانا چوونى ئومەو پزگاركردن و سەرخستنى لە پەروى ژيارى و شارستانى پىشەستەو .

ئەگەر بىشمانەو پىشە گىرەتتى ئىسلامى بەدى بىنەن پىشەستە زاناو بىرپارو پۆشنەبىرانى مۇسڵمان دەست بەكارىن بۆ ئامادەكردنىكى بى گەرد تاكوو پىشەكە ئىسلامىە زانستىە مەنەھەجىەكان داھەزىننە نىو ھەموو زانست و بواریك، ھەروەھا بەوردى و بەشەبەھى پشەكەرانە بچىنەو بەو زانست و مەعرفانەى لە بەردەستماندان بۆ ئەوانەى ئەوانەى لى ھەلاوێزىن كە پاست و دروستن و سوودى مەرفىان تيا بە مەش دەتوانن كۆشەكانمان بەتەواو سەركەوتن و بەخشەندەو پەسەن لەقەلم بەدەين بە پشەتى خوا .

ئەوانەى لە نىو بازنىەى زانستى پۆژئاواىى ھاوچەرخ دان خۆيان و شوێنكەوتوانيان لە مۇسڵمانى عەلمانى ئىسلام و ئاینەكانى ترىان لە يەك تەرازوودا داناو و بە يەك ئاواز دەيان دوتەن، بەو ماناىەى كە ھەموو ئاینەكان بە ئىسلامىشەو نەبەت پەيوەندىيان بە سىستەم و پىساكانى ژيان و كۆمەلگەو سىياسەتى بە پۆتەبردنەیانەو ھەبەت، بەو بىیانوہى كە ئاینەكان زادەى ھەزرىكى مێژووى و تەى ئەفسانەين، پەيوەندىيان بە سەردەمەكانى تيا پەيدا بوونیانەو ھەيە، وە دەبەت ئاین لەسنورى پەرسەگەو ھەستى تاكە كەسى و دروشمە كە ھەنوتەكاندا پەيدا بەكرەت و بەمێژەتەو .

خۆ ئەگەر ئەم بۆچوون و ئاوازە بۆ ئاینەكانى تر گونجاو پاست بەت بەھوى ئەوہى كە پەنگە بىروپاى ئەفسانەين خورافى و دەستكارى كراو لەبەن و كۆتەبەكانى ئايدا تۆماركرايەت و تەى خەنرايەت و پاستىتى بۆچوونى پەخەگرانى عەلمانى لە وپارەو بەسەلمەنت، ئەمە بۆ ئاینى ئىسلام و بەرانبەر بە ئىسلام وەك بلىقى سەرتاوان و بەسەرىدا ناسەپتەرت، لىزەدا گرنگە ئەو بەلەين كە شەيوانى

کادیرانی نیسلام له خسته پووی دۆزه که یاندا که م و کوپه و به س نی یه بق ه لئان و
 پتیمایی کردنی دائیره ی زانتسی هاوچه رخ تاله حه قیقه تو ناخی نیسلام بگن و
 پیگه جیاوازه کانی نیوان نیسلام و تاینه کانی تر بزائن، وه ته نها جهخت کردن
 له سر باوه پ به په یامی نیسلام و تاییه تمه ندیتی و بلندیه که ی به س نیه بق
 پوونکردنه وه ی ئاسۆ و پوانگه و دروستکردنی قه ناعت به به ره موو به خششه کانی
 نیسلام. نه م ئامانجه پیروزه ته نها له پی ی هه ولئیکی زانستیانه ی مه نه جی بق
 بنیاتنانی مه عریفه ی نیسلامی به دی ده هیئرت، له گه ل پوخته کردنی کتیبی
 ده قه کان و دووباره داپشتنه وه ی ناوهرۆکه کانیان به شیوه یه کی گشت گیرانه و
 پوون، وه پتیکه ستنی میژوو بیانه و له بواری زمانه وانیشدا بق ئاسانکردنی ل تئ
 گیشتن یان تا کوو تو یژه ر بتوانیت پوخته ی پیشه کی و سه ره تا عه قیده یی و
 مزه کان وه ریگرت له بواره جۆراو جۆره کانی زانست و مه عریفه و ژياندا. پاشان
 خسته پووی ئه و ده ق و پیشه کیانه به مه به ستنی پشکنین و تا قیکردنه وه و به راورد
 کردن تو یژه ر ته یارده کات به ئامرازی پتویست بق گو پینی هزد له بواری تیۆریه وه
 بق واقعیکی زانستی یانه و چاره ونوس سازانه ی کاریگر که بوون و پزنی خۆی
 به سه ره عه قل و سستمه کومه لایه تی و ژیاره کاندای ده سه پینیت، به م شیوه یه ش
 ئه دای داهینه رانه ی نیسلامی - نه که ته نها سقۆزکی کاتی - ده بیته وشه ی
 یه کلاکه ره وه و به لگه ی پوون و ئاشکرا:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ﴾
 الانفال: ۲۴.

﴿ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴾
 النحل: ۸۹.

﴿ اَمِنْ يَمْشِي مَكْبًا عَلٰى وَجْهِهِ اِهْدِىْ اَمْنًا يَمْشِى سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾
 الملك: ۲۲.

﴿ هُوَ الَّذِى ارْسَلَ رُسُوْلَهُ بِالْهُدٰى وَدِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَ عَلٰى الدِّيْنِ كُلِّهِ ﴾
 الصف: ۹.

﴿ وَمِنْ اَحْسَنِ قَوْلَا مَنْ دَعَا اِلٰى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنِّى مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ ﴾
 فصلت: ۳۳.

بەشى چوارەم

پروگرامى ئىسلامى و

پیداویستی یه گانی بنیاتنانی زانسته گانی

ژیاری ئىسلامى

پروگرامی ئیسلامی و

پیداویستی یه کانی بنیاتنانی زانسته کانی ژیاړی ئیسلامی

له م به شه دا هه ندیک پروکاری گرنګ نیشان ده ده یښ که پټویست بۆ ده سته به رکړدنې پیداویستی یه بڼه پرتی یه کان له پټناو بنیاتنانی زانسته کانی ژیاړی و بینا سازی و ښاوه دان کاری ئیسلامی، له گه ل ښه و قوناغ و هه نگاوانه ی که پټویسته په چاو بکړیت..

لیږه مه به ست له زانسته کان هه موو پوهه کانی زانست و مه عریفه یه، که هه موو زانسته جیا جیا کان ده گرته وه، ښه وانه ی که په یوه ندی ن به کومه ل ښوون و کومه لگه ی مړی یه وه هه یه، که ښه مړ به زانسته کومه لایه تی و مړی یه کان ده ناسری، هه روه ها مه به ستان لئ هه موو زانسته ته کنیکی یه کانه، ښه وانه ی که په یوه ستن به هویه کانی ژیان و ژیاړی مړی یه وه، وه هه موو زانسته سروشتی و کړده یی و ته کنیکی یه کان ده گرته وه.

پیشتر ښاوه مان بۆ ښه و ده کرد که مه نه جی ئیسلامی ښاغه کانی تیږوانینی بۆ لاینه جوړاو جوړه کانی ژیان گرتوه ته خوئی، به مه ش هه موو پیش بینی و بنچینه کانی بینا زانستی یه کانی پروگرامی که هه موو گړه پانه کانی دیراسه کړدنې ژیان ده گرته وه. به لام به داخ و که سه ریکی زوره وه که بڼه ما گشتی یه کان له مه نه جیه تی په سه نیه تی ئیسلامی په یوه ندیدار به لایه نی نیجته هاو به یروپاوه، هه روه ها ده رچه کانی تیږوانینی ژیری له دوزو حاله ته کانی مړوف له بهر تیشکی شه ریه تدا، وه که خوین ماونه ته وه و ته نها بڼه ما ښاغی گشتین، به شیوه یه که به روه پیش نه چوه که ببیته چه ند زانستگی دیاری کړاو.

ښه م پیشبینی و تروسکه و بڼه ما گشتی یانه به شیوه یه که فراوان نه بوون که په نگ بده نه وه له پلانی مه نه جی داو، له شیوازو ده ستورو هوکاره زانستی یه دیاری کړاوه کاند، که تیږوانینی زانستی له هه موو لایه نه کانی ژاندا بکړته وه، به تاییه ت لایه نه کومه لایه تی و مړی یه کان، وه ښه و ده ی که په یوه ندی پی یانه وه هه یه له داخوازی ده روونی و فیتره و سروشته کانی، وه ښه و ده ی که له سه ری داده پټژئی له په یوه ندی و سیستمه کومه لایه تی به کان، وه له چاره سه رو به دیلو

لېږتښته ده که توانای مه یه له پښتو ژانستو ژانیریدا بهو شتو ده که پوښی
خه لافه تی نیسلا می له شاره زایی و کارامه ییدا پتو یستی به تی. نه وهی پوښو
ناشکرایشه گونجاو نه که تنه کومه لیک به ما ی گشتی و حو کمی فیهی یاسایی
به کافی بزاین، که به رمه می فیکری و ژانستی و ماده دی ژانستی پتو یست دابین
ناکه، بق بنیاتنانی سیستمه کان و چاره سهر و جیگره وه و سیاست و پامیاریه کان،
وه ناتوانی عه قلی موسلمان به ره و نوی پوښه وه و داهیتان. پښتمایی بکات، وه
ناشتوانی پتوانه ی ژانستی و دیاریکردنی هو یه کان و که ره سته کانه و،
لېږتسراویه تیه کانی بق ده ست نیشان بکات، بق هر لایه نیکی ژبانی به وهی که
له گندا ده گونجی.

**ئەم ووتىدە ئۇ دەسلەپكىنى كەلسەرە تاۋە ھېمامان بۆكرد لى پۇيىستى
بۇونى چەسپاندنى تۇتۇرغۇنە ۋە زانىستە كۆمەلەيتى ۋە مۇيىيەكان چەسپاندنى
مەنەجىتە ئىسلامى لى بۇارى زانىستە سۇشتى ۋە كىچىكە بەكاندا.**

به شيوه يک که ته‌واو کار بيټ له‌گل ژانسته وه‌رگيراه‌کائداو، ژانيار يه‌کي
 پيهر بق مړوځي موسلمان ده‌سته به‌ريکات، له‌بر پوځشنايي وه‌جی له‌لايه‌کو
 شياوړيش بيټ به‌هؤی هټزی عه‌قل و سونه‌ته‌کاني فيتره‌ته‌وه له‌لايه‌کي تړه‌وه.

لڙهه دا هـول دده دين كه لــم توږينه وه دا هـنگاو بنـئين بـق چه سـپاندي
زانسته كاني ژيان له فيكري ئيسلامى داو، وه بگه پښين له پلانى مېدهنى پټويست
بق ئيسلاميه تى نه زانستانه و داخوازه كاننان.

۱- یولین کردنی دمه نیسلامی به کان:

نیسلا می بوونی مه عریفه و نیسلا می بوونی زانسته کۆمه لایه تی یه کان، به دی نایه، مه گه رته نها کاتیک که ده قه نیسلا می به کان به شتیوه یه کی باش و ئاسان دابین بکړن، که لیکۆله وهره موسلمانان کان لی تی بگه ن و بتوانن به جوانی مامه له ی زانستی له گه لدا بگه ن.

پیشتر نامازہ مان بہوہ کرد کہ مہسہ لہی پۆلین کردنی دہقہ کان بہ تایبہت دہقہ کانی سوننہتی پیرۆزی پیغمبر (ﷺ) پتویست دہکات بہ شیوہ یکہ بخرنہوہ بہ رچاوی گشتی زانیان و پۆشنیران لہ پووی مہ نہج و شیوازہ کہ ئاسان بتوانن مامہ لہی لہ گہ لڈا بکن، دور لہ مہ موو ہماکاری و تہ کنیکات و گرنگی بتدانی

نه کادیمی تایبته به وانهی که میژوویی یانه کاریان له بواری سوخته تدا کردوه،
 نه مهش تاوه کو کۆی گشتی لیکۆله ره وه و پۆشن بیران بتوانن مامه لهی له گه لدا
 بکه نو سوودی ئی وه ریگرنو، شاره زای چۆنه تی به کارهیتانی بنو، ده رکسی
 ناستی به به لگه بوونی بهن.

هه ره ها تیگه یشتن له ده قه ئیسلامی به کان و جوان به کارهیتانیان ده خوازیت
 که نه و رافه میژوویی و زمانه وانیا نه ده سته به ربکریته که ده ق له شیوهی ته وای
 خۆیدا داده ئی و وه خه لقیه ته که پیشی پوون ده کاته وه، که واده کات له لیکۆله ره وه
 بتوانیت شاره زای خواست و مه به سته کانی بیتو، ده رکسی بنه ما و چه مک و نه و
 به هایانه بکات که په یوه ندیه کانی به ده روون و کۆبوونه وهی مژییه وه له خۆ
 ده گریت.. له شیوهی وینه و مامه له کردنی ژیا ریانهی جیاواز له پووی چاخی کاتی و
 شوینی په وه که ده قه کان له کاتی ده رچوونیا ندا چاره سه ریان کردوه.

به م شیوهی له زه مینه سازی زانستیا نه بو ده قه ئیسلامیه کان، ده گونجی
 ده قه کان بگۆپی بو وینهی زیندوو واتاو به لگه و کاریگری پوون و ئاشکراییت، وه
 نیتر وه کو تروسکه یه کی میژوویی په رش و بلاو نه میتیته وه، نه توانی تا نه ندازه ی
 پتویست ته مسیل بکات و ده رکسی شته کان بکات، هه ره وک پتویستیشه نه م
 لیکۆلینه وانه به شیوه یه کی زانستی و مه نه جی متمانه پی کراو به نیرتته پیش،
 به شیوه یه که که رافه کان تیکه له به ده قه کان نه بن، وه پی له سه ر شتیک دانه گیرئ
 که توانای پی داگرتنی زانستی یا خود میژوویی یا خود زمانه وانی متمانه پی کراوی
 بو ده سته به ربکریته. به م شیوازه زانستی به ده قه کان و مانا کانیان پوون
 ده بیته وه، وه نه وهش که نه توانی به ته وای پوون بکریته وه نه و به جی
 ده هیلریت بو تیگه یشتنی گشتی له وینهی گه وره ی ژیا نی پیغه مبه رو (ﷺ) میژووی
 سه رده می یه که می موسلمانان، وه بو تیکرپی مه به سته کانی په یامی ئیسلامی و
 خواسته کانی.

ده بی نه م ده قه یه ش به شکارو و متمانه پیکرا وانه له ده زگا گه لیکی زانستی
 جیدی به تواناو ده رچن، وه ده بی له زانایانی خاوه ن زانستی وه هاده رچن
 بتوانن نه و کاره گرنگی که له نه ستویان دایه نه نجامی بدهن به شیوه یه که ته وای
 مه رجه زانستی به کانی تیدا بیت.

و له پړوی زانستی یوه بڼه کومو کورنۍ ته او بیت هره وک پټوښته له سره زانایان و لیکلره و ان که هه سټی به تینیان هه بیت و هه لویستی نیجایی و باشیان هه بڼه له لیکلینه وانه دا، به گرنګی دابنیز و خویانی له پټوښت له پرځه گرتن و هه لسه نگاندن و سر رنچ و تبیینی په کانیاندا.

که به هوی هه نوممه ته سرچاوه ی بڼه پټ ته ناسانکراوی ده ست بکه وی بڼه ده قه نیسلامی په کان.

هره وها پټوښته هم کاره له لایه دام و ده زګا نیسلامی په زانستی په کانه و نه و له ویاتی پټوښتی پټی بڼه ته و او گردنیدو، له پټی هه فیکری نیسلامی ده و له مده بکری، و ه پټوښته په له بکری ته له به کار میتانی ته کنیکاتی نوی و ګه شه گردن و به و پټش چوونی نامرازه کانی له پټناو خزمه ته گردنی هه به سته کانی ناماری ده قه نیلامی په کان و پټلین گردنیدان، سره پای دویات گردن و ه پټرستی هه موکتیبه که له پوریه باشه کان، به به سټی سود و ده رگرتن له هه و له کوششی باویا پیران و نه زمونه کانیان، و ه له پټناو قول بوونه و ه ی په ګو ریشی فیکری پټناسی هم نوممه ته، به هوی ناګاداریون به سر فیکری باویا پیران و سود و ده رگرتن له به ره می عه قلیان.

په ایمانګای جیهانی بڼه فیکری نیسلامی هم مه سه له په هم ساته و ه خته دا به نه و له ویاتی خوی سه یرده کات و، هه ولده دات به شداری بکات له به نه نیچ؟ ګه یاندنی دا، و ه هیواداره که هه موو موسلمانان هاوکاری بکن، به تاسو کوو، هه موو دام و ده زګاکان، له وانه ی خوا و نه سر په رشتی و گرنګی پټدان و تاییه تمه ندین له م باره یه و ه ..

۲- ګشگیری دیدی شارستانیانه؛

کاتیک موسلمانان ده یانه ویت پټلیکی هاوکاری و به شداری کارانه یان هه بیت له باز نه ی معریفی کومه لایه تی دا، و ه هاویه شی بونیادی شارستانی بکن له م چاخانه دا، نه و به مایه یه کی پټو هه ګه یه کی ده و له مده و ه دینه کایه و ه، چونکه نه و ان له به خشینی شارستانیته د میژوویه کی خوا و نه شانازیان هه یه، هه و هها نه و ان — له کاتیکدا ګه لانی ده ورو پشتمان له م بواره دا پشیمان که و تن — وایان له ماتوه هم پټشپړکی شارستانیته یه به ته حه دایه کی بوونی نیسلامی ده زانن له م سرده مه دا ..

وه موسلمانان كاتيك هم تهحه دايان بۆ دهركهوت، دهستان دايه شاره زابوون له ههولۆ كۆششى شارستانیانهی گهلانی ترو، په یوه ندیان گری دا له گهلاندا، كه له پشستی هم په یوه ندیانه وه به هیو بوون بگه نه وه به وهی له کیسیان چوه، به لام به داخه وه زۆریان دهست نه كهوت له وهی به هیوای بوون، له بهر شه وه بهرده وام هیشتا شه بۆشایی به گه وه ژیاړه ی نیتوان خویان و گهلانی تر زیاده كات و له فراوان بوون دایه، نه گهر چی هه وله كان و به خشینه كان زۆر گه وړه له بهش داری كردن له پشپرکی شی شارستانیته و توانایی له م سهرده مه دا..

شتیكی بوون و ناشكرایه كه زۆر بوونی ههولۆ كۆششه كانی وه رگی پانی زانستی و نه ده بی له كاره كانی شارستانیته ته كانی تر، پاخود زۆر بوونی ناردنی ستافی زانستی بۆ دهروه و زۆر بوونی په یمانگا و زانكۆكان، ناتوانیت به داخه وه شه وینه بگۆرێ كه له م سهرده مه دا موسلمانانی تیا ده ژین — وه هیچ هۆكارێك نامیتته وه بۆ هم دهرده، جگه له وه نه بیت كه عه قلیه تی ئیسلامی و منه نه جیه تی ئیسلامی تووشی به نوادا چوون و بهش بهشی و لاواز بوونی گیانی دهست پشخه ری و پوكانه وهی حه ماسی دهروونی و عه قیده یی بووه..

سهره پای شه وهی كه له پشدا پشینیار كرا له چاكسازی منه نه جیانه بۆ عه قلیه تی ئیسلامی به فیکری پۆژئاوایی به وه شه وهی كه لیکۆلینه وه یه کی گشتگیر بۆ فیکرو ژیاړی هاوه رخ و میژووی شه ژیاړه بۆ عه قلو بۆ موسلمانێك شه لیکۆلینه وه یه بكات، فرهام بهیترێ و په خته ی به هاكانی و مه بهسته كانی و، شه په یوه ندی ته واو كاری و نه ندایه یه تی یه له نیتوان هم میژووه و شه و په وشته و به هاو مه به ستانه و شه به خششه ژیاړه ی كه هه یه دابین بكری.

به مهش پۆشن بیرانمان ده توانن خویان پزگار بكن له وون بوون و پمان و توانه وه له گۆره پانی تیكچپانی فیکری پۆژئاوادا، وه ده توانین مامه له ی سهر به خۆو بی لایه ن شه نجام بدهن له گه ل شه و بیره داو دهركی تاییه ته ندیه كانی بكن، نه مهش شه و پزگه یه یه كه بیرى ئیسلامی ده توانی سوودی لیبینی له شه زمونه كانی گهلانی تر، بی سوكایه تی كردن به و بناغو به خشینانه ی (معگیات) كه ناوازه ن و بیرى ئیسلامی له سهر ده وه ستیت و توانا و به خشینی بۆ ده ره خسینی..

شه وهی لیژه دا گرنگه شه وه یه، جیاوازی بكه ین له نیتوان شكستی ژیاړی و فیکری و شه وهی هه لی ده گریت له نیشانه و سیفاته كانی به جیمان و ته مه لی و شوین

که وتنی کویرانه، وه له نیوان هه لێژاردن و لێوه رگرتنی فیکری و ژیری به ناگا و به سوود...

له حالتی هه لێژاردنی ناگایانه دا، مه سه له ی عه قیده و کیشه ی پێناس و پێگه و ده سپێکه کان و مه به سه کان و هه مه کیه کان (کلیات)، جێگه ی سه ودا له سه رکردن و سستی نواندن و له سنوور ده رچوون نین، به لکو بریتی به له کیشه ی هه لێژاردن و ده ست نیشاندن له پێکهاتوه کان (مکونات) و ئامرازه (مکونات) و ئامرازه ژیری و زانستی به دابین کراوه کان، له وه ی که به سووده بۆ نه وه ی له جێگه ی شیاو و راستی خۆی له داواکاری و پێداویستی به ژیری به کانی گه لدا، دابنریت... به مه ش خۆی لێکدانه وه یه کی دیراسه کراو سازدرا ودا ده نوینی، نه مه ش حالتی هه موو پێوه ند بوونی (تلاح) و په یوه ندی کردنیکی شارستانیانه ی سه رکه وتوو له نیوان گه لندا به درژیایی میژوو... ئه م مه نه جه به له شتوای ئاراسته کردنی پێغه مبه ردا (ﷺ) بۆ هاو پێکانی و کۆمه لگه ی هه ستی پێ ده که ین، له به یه کگه یشتنی فیکری و ژیریاندا له گه ل خاوه نی کتێبه ئاسمانیه کدا... نه و شتوازه به که هه موو گه له تازه پێگه یشتوووه کان، له وانه گه لانی پۆژشا و گرتوویانه ته به ر له په یوه ندی کردنیان به ئومه تی ئیسلامی و شارستانی ته پابردوو هه کی، به مه ش گه لانی پۆژشا و پێناسی خۆیان و عه قیده و بۆ چوونه بنه رته یه کانیا ن نه گۆرپوه، به لکو به ربه ره کانی هه موو کاریگه ریه کی عه قیده ی ئیسلامی کردوو و به هه موو شتوازه کانی په رپه لگه ند وه پێگرتن و چاودێری، دژی وه ستا وه ته وه، تا وه کو له وه ش درتییان نه کردوو به تابه ت دامه زرا وه که نیسه یی به کان — له دا تاشینی درۆ دژ به ئیسلام و پێغه مبه ره که ی و پیاوانی ئیسلام. ئه م جۆره به یه کگه یشتنه ش له وه رگرتنی ژیری له نیوان گه لندا، نه وه یه که تێبینی ده که ین له هه ولی پێگه یشتن (تلاح) ی گه لان و کۆمه لگه پێشکه وتوو نوێ یه کاندا، وه ک یابان و چین و پوسیا، نه ک هه ر نه مه به لکو گه لانی پۆژشا وایش که نه خشه و پلان و سیاسه ت و کۆسپ و به ربه ست به شتووه ی راسته و خۆ و ئاراسته و خۆ داده نین بۆ پاراستنی گه له کانیا ن و بۆ پاراستنی به رپه ر عه قیده یی و فیکره کانیا ن و پارێزگاری کردنی تا وه کو وه کو خۆیا ن به ئینه وه، له گه ل نه وه ی که زۆر سوورن له سه ر هه لێژاردنی توانا کانی گه لانی تری بێگانه وه به ده ست ها توه (الانجازات) ژیری به کانیا ن، نه وه ند ه ی که بگو نجی له گه ل پێویستی و حال ته ی گه لو ده زگا و ده ستوو ر ژیمه کانیاندا...

له بهر نه وه ټيگه يشتنې گشت گريانه ي پاست بڼو ژباړي هاوچه رخو کرانه وه يه کي ساز دراوانه به پوويده، کارنيکي زه روړي وه نوکي يه بڼو نالوگ وړي ژباړي دروست و پړوا، چونکه هم ټيگه يشتنه يه ه لېژاردن و سوود وه رگرتني زانستي و هونه ري پاست و دروستمان بڼو دهگونجيني، بڼو ده ستيو وردان له به هاو عه قيده و بڼه هاو پېناس .. به لکو به و هيژو توانايه ي که له گهل دهيداتي کارده کات له سهر پښتگيري کردني و يارمه تي داني هوکارو نامرازه دروسته کان، بڼو به دي هاتني خواست و مه به سته کاني.

له بهر نه وه ووريابي و ناگاداري پتويسته له ټيگه يشتنې کرانه وه و لوهر رگرتني ژباړي، به وي که بانگ وازه بڼو کرانه وه شوينکه وتني پړوا، ياخود بريتي بڼو له توانه وه به دواو چووني بڼو سنوړو هيچ کاريگري نه بيت له سهر بونياد و پايه کاني بووني گهل له بهر نه وه نه وانه وانه کاني ميژوو واقيعي په يوه ندي گلان نيه.

مه به ست به پتو ه ي ندبووني ژباړي پاست و دروست و سوود وه رگرتني ژباړي له و ده سکه وت و داهي ناکاريانه ي که گلان پي گيشتون، بريتي به له ليکنده وه و مامه له له گهل کردني کي پر له ناگايي و سهر به خويانه. له ويني مامه له ي که سي هاويه شو سهر کرده، نه ک مامه له ي شوين که وت و په ککه وت و ده ست کورته کان.

په يمانگي جيهاني بڼو فيکري نيسلامي هم هه نگاوه ي ناوه، نه ک به زور کردني وه رگيژان بڼو کاره ژباړه بيانيه کان، به لکو به ه ولدان بڼو به هيژ کردني عه قلې موسلمان به چه ند ليکولنه وه يه کي هه م کي زانسته کومه لايه تي يه کاني پوژناو و پړگو پيشه ي نه و ژباړه ي که هه ي تي، تا بتواني له م ژباړه تي بگات و مامه له ي به ناگايانه و سهر به خوي له گهل بگات. خوازيارين هم ليکولنه وانه له په رتوکيکي گشتگيردا سه باره ت به ژباړي پوژناو و نامانچ خواست و مه به ست و ميژووي هاتني و تايبه تمه ندي و ده سکه وت کاني و پړوه کاني به هيژي و پړوه کاني ناته و او، ته و او بيت و، به م يش په يمانگا ده رگايه ک له ده رگا کاني که م و کورتي فيکري نيسلامي هاوچه رخ داده خات و بڼو ده سلا تيکي مه نهاجي له م فيکرده دا به وويستي خوا ناهيلي ..

هه روه ها په يمانگه هيواخوازه له م بواره دا يارمه تي بدرئ له لايه ن خاوه ن فيکرو پوژن بيرياني موسلمان وه و هاوکاري بکن له پيناو به نه نجام گه ياندي هم پوژده گه وړه و گرنگه دا و، له کو کردنه وه و دابين کردني و وړه و توانا پويوستيه کاندا بوته و او کردني هيتانه بووني.

۲- پیشه‌کی‌یه‌کائی زانسته کۆمه‌لایه‌تی‌یه‌کان:

ئه‌گەر مه‌به‌ست به زانسته کۆمه‌لایه‌تی و مۆبئی‌یه‌کان بریتی بێ له تیروانینیکی مه‌نه‌جیانه له مۆرک و په‌یوه‌ندیه‌کان بۆ ده‌روون و بوونه‌وه‌ریان، بۆ ناسینی واقعی و نه‌و ئیمکانیات و دژایه‌تیانه‌ی که پووده‌گه‌نه‌ته‌وه، وه بۆ گه‌یشتن به‌و ئیجتیهاده فیکریانه‌ی که یاسا و بیرو بۆ چوون و لێپێچینه‌وه و سیاسه‌ت و به‌دیلی ئیسلامی پێویستیان لێ ده‌که‌وێته‌وه بۆ ژبانی گه‌ل، نایا په‌یوه‌ندی له‌نیوان په‌یام و وحی و نه‌وانه‌ی ده‌یگریته‌وه له‌خواست و مه‌به‌ست وه له‌نیوان ئه‌م بواره کۆمه‌لایه‌تیانه‌و زانسته و مه‌نه‌جیه‌کانیدا، به‌ ئامانجی تیروانین و وردیاری (تدقیق) و خوێندنه‌وه (استقرا) و ناسینی فیه‌ره‌ت و حه‌قیقه‌ت و واقعی گونجاو و خواسته‌راو، له‌ ژێر پۆشنایی مه‌به‌سته‌کان و خواسته‌کائی و وحی و ئه‌حکامه‌کانیدا چۆن ده‌بی‌ت!

شیوازی پێکه‌وه‌ گرێدان و پێکه‌وه‌ به‌ستن و با‌ومان ده‌رده‌که‌وێت که په‌که‌مین جار له‌م بواره‌دا پۆلین کردنی پیشه‌کی‌یه‌کان و بناغه ئیسلامی‌یه‌کان ده‌ستپێ ده‌کات، بۆ ئه‌وه‌ی چوار ده‌وره‌که‌ی دیاری بکات و خواسته و مه‌به‌سته‌کائی پوون بکاته‌وه، ئه‌گەر نا ئه‌وا ئه‌م لێکۆلینه‌وه و زانستانه ده‌بنه ژماره و خسته و تی‌بینی و شیه‌ت‌لکاری پووت و ئاپاسته و مه‌به‌سته‌کائی جگه له ئیسلام و جگه له مه‌به‌ستی گه‌ل و قه‌ناعه‌ته‌ به‌په‌ته‌تی‌یه‌کانیه‌وه و ده‌رده‌گرێ.

پیشه‌کی‌یه ئیسلامی‌یه دواکراوه‌کان بۆ زانسته‌کان له دوو جۆرن، جۆری په‌که‌میان چهند پیشه‌کی‌یه‌کی گه‌شتی‌یه، په‌یوه‌ندی به‌ بنه‌ما گه‌شتی‌یه‌کان و خواسته سه‌ره‌که‌کائی ئیسلام له‌ ژبان و پێژمه مۆبئی‌یه‌کانیدا هه‌یه... هه‌روه‌ها په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ چوارچێوه‌ی فیکری ئیسلامی مه‌نه‌جی و په‌یوه‌ندی به‌ بنچینه‌یی‌یه‌کائی و سه‌رچاوه‌کائی ئه‌م فیکره و ئامرازه‌وه‌یه‌کائی و سروشتی ئه‌و سه‌رچاوانه و وه‌یه‌کان و ئه‌وه‌ی له‌نیوانیاندا به‌ له‌ ته‌واوکاری و هاوکاری، بۆ هه‌تانه‌دی و ده‌سته‌به‌ر بوونی خواسته و مه‌به‌سته‌کائی. ئه‌وه جۆریکه له پیشه‌کی‌یه‌کان که به‌ها به‌په‌ته‌تی‌یه‌کان و ئه‌وله‌ویاته هه‌ره گه‌وره‌کائی ژبانی ئیسلامی و پێژم و که‌سایه‌تی ئیسلامی و به‌خشینی ئیسلامی دیاری ده‌کات.. هه‌روه‌ها بنچینه‌کان و ده‌سپێکه‌کان و ئه‌و ئامرازه‌وه‌کاره به‌په‌تیانه دیاری ده‌کات که پێویسته ئاگادارین به‌سه‌ریدا و سه‌ره‌رشتی بکه‌ین، له‌ پێنا و ئاپاسته‌کردنی هه‌ولی زانسته ئیسلامی و به‌ دواچوونی و له‌ به‌ر چا و گرتنی کاریگه‌ری و

شوینہ واری.. وہ جوڑی دوہم لہ پیشہ کیہ نیسلامیہ کان لہ بواری زانستی
ژیانی دا نہ مانہ دہ گرتہ وہ:

۱. پیشہ کیہ کان و بناغہ کان بق ہموو زانستی و بق ہموو بواریک لہ
بواریہ کانی مہ عریفہ و زانستہ کومہ لایہ تی و نا کومہ لایہ تی یہ کانیش.

۲. نہ وہی کہ دہ یگرتہ وہ لہ حالہ تہ کانی فیرتہ و واقع و نیمکانات و
پہ یوہندی یہ کان، لہ وہی کہ تاییہ تہ بہ ہر بواریک وہ بہ جیا..

۳. نہ وہی دہ یگرتہ خوی لہ خواست و بہا و ناراستہ کردنہ کان و دسپلینی
(ظوابط) مہ نہ جی نیسلامی تاییہ ت، کہ نہ و بواریہ پی جیا دہ گرتہ وہ.

۴. تاوتوی کردنی نہ و بواریہ کہ مہ بستہ، لہ ژیر تیشکی نہ م بنہ ماو
خواست و بہا و بناغہ و دسپلین و ہزکار و نامرازہ مہ نہ جیہ نیسلامیانہ دا.

۵. دروشمہ کانی زانست و کیشہ سہرہ کیہ کانی کہ دیدی نیسلامی لہ بواری
خزیدا پوون دہ کاتہ وہ، بہ بہ راورد کردن بہ دیدہ کان و مہ بستہ کان و
بہ خشینہ (عگاوات) نا نیسلامیہ کان و نہ و شوینہ وارہ کومہ لایہ تی و مریی یانہ ی
کہ لہ ہموو حالہ تیکدا لہ سہریان دہ و ستیت و بہ دواپاندا دیت..

نہ م پیشہ کی و بناغانہ ہرچہ ندہ لہ پہ گو پیشہ و دہ ست پی کردنیانہ وہ
پشت بہ دہ قہ کانی پہ یامہ کہ و میژوی نیسلام و دیدی نیسلام و خواست و مہ بستہ
گشتی یہ کانی دہ بستن، کہ چی لہ سہر ہموو حالہ تہ کانہ وہ بریتی یہ لہ دیدو
نیجیہاداتیک کہ تہ مسیلی تیپوانینی عہ قلی و وہ لامدانہ وہی دخی نیسلامی
دہ کات، بق ہموو پوہ کانی دزایہ تی کردنی ژیری و بارودخہ کانی و شوینی یہ کانی.

لہر نہ وہ لہ بہ شیکی گہ وریدا، فیکریکی نیسلامی زیندو گہ شہ سہ ندوہ و
دہ چیتہ ژیر مشتومر لہ سہر کردن و پہ خنہ گرتن و کہ م زیاد کردن و راست
کردنہ وہ، لہ واقع و گویانکاریہ کانی و، لہ فیرتہ و نہ پتینیہ کانی و توانا کانی
وہ لامدانہ وہی، بہ مہ بستہ بہرہ و پوہ بوونہ وہی دزایہ تیہ کان و بہ جی ماتنی
نیمکانیہ تہ کان و وہ لامدانہ وہی پیدایستی یہ کان. بہ تپیہ پیوونی کات و قول
بوونہ وہی تیپوانینی نیسلامی و دابین بوونی زانیاریہ کان، نہ م پیشہ کیانہ
پی دہ گن و پاشان تیکہ لاو بہ یونیدی زانست و زانیاریہ کان و گرنگی پیدانہ کانیان
دہ بی و کاریگری و جوڑی بہ خشینی لہ ہموو لایہ ک لہ لاکانی بہ جی دہ میلتی، وہ
ہموو نہ ولہ ریہ تیکیش لہ نہ ولہ ریہ تہ کانی شیوازو بابہ تی و چونی یہ تی و

چه ندى به تيه كه ى به مه به رهمى زانسته كومه لايه تي به كان و ناكومه لايه تيه كانيش له تيروانينى ئيسلامى خوياندا گه شه ده كن و پى ده گن. ئه و كاته وه رگرتنى ئيسلامى له ديدو به خشينه كانى له م بواراندا ناوازه ده بيت و به شدارى كردنى ئيسلامى كاريگه رى و شوينه وارى ئاوه دان كاري خيرخوازي ديارى خوى به سره پوى ميژووى ژياري مرقايه تي به وه به ويستی خوا به جى ده ميلى.

گرنگ ده رك به وه بكه ين كه هه رده بى موسلمان گوزانكاري مه نه به جى ژياري داواكراو له فيكري ئيسلامى دا بهر پابكه ن، له به ش به شى و وه سف كردن و له شوينه وارى جه نكه سياسى به پابردوه كونه كانى پزگار بكه ن، كه چوارچيويه ئه و فيكره يان شيواندوه و ديديان ليل كردوه و پيشكه وتنه كانى وه ستاندوه.

روژه كانى سسئوردار كرابوو له سر به ستنه وه ى واقيعى ژيانى و ئه وه ى ده گيرته وه له ووه تواناكانى فيتره ته كان و ئيمكانيه ته كان و كارلتيكان له گه له به هاو خواسته ئيسلامى به كاندا، وه جولاندن و هاندانى ئيسلام و به ها ئيسلامى به كه له پيڤكاته ى ئه م گه له ها هه بووه له ناو ده بریت. تاواى لي هات هه ستى ژياري و په مه ندى كومه لى له پيڤكاته كانى كه سايه تي ئيسلامى و بونىادى پيڤكاته ى ئه م گه له ها كوژايه وه.

هه رده بيت موسلمان بتوانن فيكري ئيسلامى به ره و ده سپيڤكه رى (منطقات) مه نه به جى راست و دروست و ته واوکارو به ره و ديدىگى عه قیده ى كه ئاواسته كردنه كان و ئه وه ويا ته كانى پوشتن بن، بيه ن و ده رگای ئيجته يادى ژيانى و زانستى و كومه لايه تي قراوان له به رده م عه قلدا بكه نه وه.

ده بى موسلمانان زال بن به سره گيانى شوين كه وتن و هوکاره كانى ترسو توقاندن و بى ده سه لاتی و كه م و كورتى نه مانى هه ستى ده ست پى كردن له ده روونى پۆله كانى ئه م گه له و فيكرى انداو زال بن به سره شيوازي په روه رده كردنيان و چۆنيه تي دامه زراندى ده زگا و ده ستورو پزيمه كانياندا، ئه گه ر موسلمانان نه يانتوانى ئه مه نه هجام به دن ئه وا حالى ئه م گه له به رده وام به ره و پمان و تيڤكشان ده چييت و ئازارو مه ينه تي موسلمانان و گه له كانيان اه گه ورده بوون و زيادبووندا ده بيت، وه به شى هه وه ئيسلامى و بزوتنه وه ئيسلامى به كان. ئه مه خاويه تي و ساده ى عه قليه ت و كه سايه تي ئيسلامى و به خششى ئيسلامى به. له وه

که متر ناسبت له په رشو بالوی و دږاوی هه وله ئیسلامی په کان و بزوتنه وه ئیسلامی په کانی پیش خویان، له میژوی ئیسلامی هم دواپانه دا...

لیکولینه وه مان له هندیك له بزوتنه وه ئیسلامی په کان که له دواپانه دا سریان هه لدا له بیابانه کانی جیهانی ئیسلامی دا، نه وه مان بق درده خات که هوی سره هلدان و سرکه وتنی مه بده ثیان له بیابانه دا نه وه په که هاوشیوه له گه ل نه و ژینگه یی که ئیسلام تیايدا ده رکه وت، نه مه له پروه ماددی و ده سفیه که په وه... هرچه نده نه و بزوتنه وانه ده سته پاچه ن له پروی فیکریه وه بتوانن گواستنه وه یه کی (نقله) فیکری و منه جی ژیارانه ی خواستراو به رپا بکن.

نه و بزوتنه وه ئیسلامیانه ی که خاوه نی جه وه ریکی چاولیکه ری و منه جیکی به شی (جزئی) و تیگه یشتنیکی وه سفی میژوی ئیسلامی و ده زگا و ده سپیکه ژیاره کانی بوون، ده بویه هر له بیابانی جیهانی ئیسلامی دا سریان هه لدا په، هه تاوه کو پاش گه یشتنیان به ده سلات له و ژینگه ساده ی خویاندا، ثیر له وی دا هر ده بویه به ره و دارمان و به زین و توانه وه بچونایه، نه مه یش له کاتیکدا فیکرو ده سلاتی درژهی کیشاو گه یشته شاره کانی جیهانی ئیسلامی و په یوه ندی په ژیاره گډاوه کانی، له وی دا ناچاری به ره و پووبوونه وه کرا، به ره و پوی دژایه تیه کانی سرده م بوویه وه، به بی نه وه ی له پوی منه جی په وه ناماده باشی هه بی بق نه و به ره و پووبوونه وه، له به نه وه له پوی فیکری و ژیاره وه دږا، پیش نه وه ی لاپه ری بوونی سیاسی و سهریازی ببیچرتنه وه.

به مه ش بزوتنه وه و ده وله تانی ئیسلامیش په ک به دوا یه کدا ساتن، به بی نه وه ی له پوی منه جی و ژیاره وه ناماده بن بق گډپنی پوی جیهانی ئیسلامی و تازه کړدنه وه ی ووزه و تواناکانی، وه دږان و به زین له گار کړدنی هم نوممه ته و به ر پاکړدنی گواستنه وه یه کی خواستراو بق بوونی ئیسلامی له جیهانی نه مړودا... له وانه په دیراسه کړدنی نه زمونی بزوتنه وه کانی پیاوانی وه پیشه و سنوسی مه دی و شاولی الله و محمد کوری عبدالوهاب شتیکی به سوودبن له ژیر تیشکی هم شیکړدنه وه دا...

بق نه وه ی بزوتنه وه ئیسلامی په هاوچه رخه کان له شاره ئیسلامی په کاندا، سرکه وتن به ده ست به یئن، پتویسته تازه کړدنه وه یه کی پیشه یی له منه جی فیکری ئیسلامی و دیدی ژیاری نه و فیکره دا دروست بکن، بق نه وه ی هه وله کانی

ئەم ئوممەتە و كۆششەكەى نەببته كۆششەيكى عەقىدەى عاتىفانەى رپوت،
 نەتوانبته مەنەجى فەكەرى و كۆپانكەرى ژىارى خواستراو بەرپابكات بۆ دابەزىنە
 مەيدانى دژايەتسەكان و دەرخستنى پېئاس و راست كەرنەوەى بونىادى دەررونى
 ئەم گەلە و پېنگەبشتنى، وە دووبارە بونىادنەوەى دەسپىكەكان و مەعارىفەكان و
 دەزگا ژىارى و كۆمەلايەتى يە ئىسلامى يەكان. بى كۆپانكەرى لەمەنەجدا مەولى
 بونىادنەوە، مەولىكى عاتىفانەى وون دەببته، بى سوود و بى بەرەم دەببى،
 بەلگە دەببته مۆى بەفېژ چوونى بەردەوامى ووزەكان و لەكەس دانى مەمىشەى
 داهات و تواناكان، وە ئەو كەلتنە ژىارىەى كە مەيە لەننۆان ئوممەتى ئىسلامى و
 گەلانى پېشكەوتودا لەفراوان بووندا دەببته و زىانى ئەم ئوممەتە بەش لەدۆى
 بەش و داهات لەدۆى داهات گەل لەدۆى گەل و كارەسات لەدۆى كارەسات
 بەردەوام دەببته، تا ئەوكاتەى ئەم ئوممەتە دەست بەهزكارە راستەكانى
 كاركردن و ئانجام دان و بەخشىن و بەرە و پوو بوونەوەى دژايەتسەكان دەگرېت و
 بەكارىان دەمېنى.

لەوانەى دۆى ئەو مەموو پوون كەرنەوەى مەستمان بەگرنگىەتى مەنەج و
 چاكەسازى فەكەرى و بەرپاكەرنى ئەو گواستەوە ژىارىە خواستراو لەفەكەرى ئەم
 ئوممەتە عەقلىەتى پۆلەكانى دا كەربى. شتەيكى كەرنەج بە ئەمانەت و ئاگابى يەوە
 مەست بەوەبكەين كە گىرۆدەبوون و ئازارەكان لە ژۆد بووندان، زەمەنىش
 لەگەلەندا نى، ئەگەر ئاوا بېتىن - ئەگەر چى بەرەمى ئاين و مېژوو. وولاتمان
 مەببته - لەسەر ئەم بونىادنە فەكەرى و دەررونى و ژىارىە ئىفلىجە ناتەواو.

ئەمانەت دۆى لە پەخنەگرتن لەخۆ و بەرە و پوو بوونەوەى كەمو كۆرتەكان لە
 لە پېنگاتەو بەجى هېنانەكانى دا كەركى ئاسان نى، بەلكو كەركى بەئازار و تالە،
 بەلام ناستوانىن خۆمانى ل دەرپازىكەين، ئەببته خۆمان ئامۆزگەرى خۆمان
 بكەين، تا ئەو ئاستەى بتوانىن لەراستى تىبگەين و زال بىن بەسەر مەلچوونەكانى
 عاتىفەمان و خايل و پەرەپاگەندەى تواناكان و كارەكانمان و خۆ بەزل زانىنمان و
 مەلخەلەتەنەكانى نەتوانىنمان، تاكو بتوانىن سوود وەرگىرن لەكەلەپوورى
 پەردوومان و لەوانەكانى، بۆ قازانجى داهاتومان، خەلفەت و جېنشېنى و بونىكى
 باش و چاكەخووزى لە زەوى دا، مەروەك و وىستى خۆى گەورە واپووە لە دروست
 كەرنى مۆفدا.

له گهل دريژ پيدان به م چاره سهره بؤ كيشه كانى مهنه جيه تى ئيسلامى و نه و
پيشه كى و بناغه گشتى يانه ئى كه په يوه نديان پيښه وى هه يه، سه باره ت به زانسته
جياوازه كان له تيروانينى ئيسلامى به، شتيكى گونجاوه له م تويزينه و په دا ده ست
بكه ين به مشتمو مېرودن له سهر هه ندى له بناغه كانى نه م پيشه كى يانه ئى كه ديدى
ئيسلامى جياوه كه نه وه له هه ر ديدى كى ژباړى هاوچه رخى تر... نه م كار ه ده بيته
هسرى ده ركه و تنى سهره تاي هيواي نه وى كه به خشيني زانستى نوممه تى
ئيسلامى به خشيني كى په سه ن و ناوازه بيت، بتوانيت نه و ناته واويه ئى كه هه يه
نه يه ئيت و پيښه وى چه وت راست بكا ته وه و، نه م مه ترسيه كه له كه بووانه
دوور بخاته وه كه خريكه مړوف و مړوفايه تى له ناو به رن... هه روه ها ناگادارى بدات
سه باره ت به و خراپانه ئى كه به هه موو لايه كدا بلاو ده بڼه وه وى توانايه له به رده م
ته قينه وه دا...

گشتگيرى تيگه يشتنى ئيسلامى بؤ سروشت و فيتره ته مړيى يه كان و
به ناگابوون و نابيني لايه نه جياوازه كانى نه م سروش تيه. واده كات
كه تيروانينى ئيسلامى، تيروانينى زانستى يانه ئى ناوازه ئى تيرو پرييت، ياسايه كى
په سه ن و دروست بؤ تيروانين و ديراسه و شى كړنه وه پيشكه ش بكا ت له بواره كانى
زانسته ژباړى و كومه لايه تى يه كانداو، هيواي به خشيني كى داهينه رانه ئى په سه ن
بيورننيت وه...

پاشان باسه كه مان سه باره ت به م پيشه كيانه زياتر جهخت ده كاته وه له سه ر
مشتمو مېر و تاوتوئ كړدى نه و پيشه كى به ئيسلامى به مهنه جى يه گرنگه ئى كه
هه يه، وه كو بنكه يه ك و پشته كيك (مرتكن) بؤ چوونه ناومه نه جى ئيسلامى، كه
له ده وري نه م مه سلانه ئى خواره وه دا ده خوليت وه:

ا. په هه نده كانى بوونى ئيسلاميه ! فره يى يه كى ته واوگارى (تعدد متكامل)

ب. خواست و مه به ست له سيستمى گه ردوون و ژبان

ج. بابيه تى بوونى حق و حه قيقه ت له موړكى ده روونه كان و له په يوه نديه

كومه لايه تى به مړيى يه كاندا.

۱. دهه‌نده‌كاني بوونی نينسانی نيسلاميانه : يه‌كه‌يه‌كي ده‌مووانسه‌يي و فردييه‌كي ته‌واو‌كاري:

بوونی مرقف له‌تېوانيني نيسلاميه‌وه به‌ره جيا‌ده‌كړيتسه‌وه كه فردييه‌كي ته‌واو‌كاريه (يه‌كه‌يه‌كي قه‌واره‌يه‌كي مړييه‌يه‌كه‌گرتودا، شم ووتيه‌يه‌وه شم ده‌سپي‌كه ته‌مسيلي فره‌زيه‌تيكي مه‌نه‌جي گرنه‌گ ده‌كانت، كه‌ه كاري‌گه‌ري و شوپنكاري‌يه‌كي دورو دريژ به‌سهر ديراسه‌كړنه‌كاني سلوكي مرقف و به‌سهر تېگه‌يشتنی مرقف به‌گفتي و تېگه‌يشتنی مرقفي موسلمان و ده‌روونسي و شپيوازي، جي به‌جي‌كړني به‌شپوه‌يه‌كي تايبه‌تي، به‌جي ده‌هيلي.

ناينه‌كان و ((نايدولزايه‌كان)) كه هره‌كه‌يه‌ان تاپاده‌يه‌كي نړو گرنه‌گ، نړو به‌لايه‌ك ياخود لايه‌كي تر له لايه‌نه‌كاني بوونسي مړييه‌يه‌وه دودن و شم واني تويش تاماره‌يه‌كي دريژ پشت گوي ده‌خن. سهره‌پاي شم سهره‌گه‌وتنه‌ي كه شم دايژو نايډولزايانه به ده‌ستيان هيتاره - كه‌چي مرقف له‌سايه‌ياند هره‌يه دله‌پاوكي و درودلي ماره‌تاره و له‌بازنه‌كاني به‌ره‌كاري جه‌نكي ناوه‌كي دهره‌كسي داساكي بن ياخود كومه‌لي، ده‌ژي، بي‌چپران.. شم نايډولزايانه‌يش هيسچ چاره‌سهره‌يكيان ده‌ست ناكه‌ويټ بوي.

ماده‌يه‌كي تاكه كه‌سيانه‌ي پړژارا پشت به هه‌سته‌كان و چيژو ناره‌زوره‌كان ده‌بينيت و بونه په‌رسترو ده‌سلات به‌ده‌ستي شو تاكانه، سهره‌پاي شم هه‌مرو پيش كه‌وتوييه‌ي كه شارستانيه‌تي پړژارا به‌خزيه‌وه ده‌بينتي له‌داين كړني چيژه ماده‌يه‌كاندا.. كه‌چي تانيتا له‌سايه‌ي شو شارستانيه‌ته‌دا تاك هره‌له‌نازارو دو به‌ره‌كي و مللانسوي ده‌روونسي و كومه‌لايه‌تي و بزشايي گيساني دا ماره‌تاره‌وه و گله‌يي و گازنده له‌سهر شو شارستانيه و شوپنكاره‌كاني كه‌له‌كه ده‌بيت و ديراسه و عياده‌كانيش ده‌ست و ساتن له‌به‌ره و پوو بونه‌وه‌دا.

هه‌روه‌ها ماترياليستي كومه‌ل گه‌راي سستم خوازانه‌ي ماركسيش، نه‌ميش ديسان پشت به‌پيداويستي به‌ساددي و نابوريه‌كان ده‌به‌ستي و هه‌ولي خوي بو دابن كړنيان و پزگار كړني مرقف له‌و پيويستيانه ده‌كانه هه‌به‌ستي بوونسي مرقف و هه‌ولداني له‌زياندا. له‌گه‌ل نه‌وه‌يشدا مرقف له‌سايه‌ي شم نايډولزايه‌يشدا باري ژياني خوسترو باشترو نه‌بوو له‌باره‌ي دودلي و دله‌پاوكي و له به‌رامبه‌ره‌كي كه نايډولزايي پړژاوايه..

نه ميش سه رنه كه وت، هر وهك چن نايډولژيائې پښتو او ايس سه رنه كه وت له دابن كړدنې ناسايشې د هروونې و كومه لايه تي بڼ تاكه كان و نه و كومه لگايانه ي كه سر كړد ايه تيان ده كات و ده سه لاتي به سر توانا كانيده هه به.

به لام ثانيه كاني پښتو لاتي دوور كه پقي له ژيان و قه واره ي مړفه، به هه سته كان و ناره زووه كان و پيداويستيه كاني، له مه سيحيه تي ده ست كاري كړاو زور توند تره، دواخوازي پي ترخ كړدن و به سووك سه يړ كړدنې جه سته و دواو كاري و پيداويستيه ماديه كانيه تي، له پيتا و دهر يازوونې گياني و هه و لدانيكي زوويي بڼ چوون به ره و خوځشي به گياني به كان، به مه شوين كه وتواني به ره و نه و دوا كه وتوويي به و نه خوځشي به له باره ي د هروونې و باري كومه لگايانيان ده بات، كه نيستا پي گيشتون، هر نه مېش واي كړد هه ندي له كه لگانيان وه كو چين له پيتا و خو دهر ياز كړدن له و نه خوځشيانه كه تيايدا ده ژيان، په نا بېنه به ر وهر گرتني نايډولژيائې ماددي و سيستمه زوردار و خو سه پيښه كان.

نه مېش بڼ كه سيك سه رنج بدات، كه مته رخه مي و ناته و او ي دهر ده خات و ته فسيري پشت لي كړدنې د هروونه كان له و نايانه و له و ژيانه تال و شيوتيندراوه ي كه شوين كه وتواني هه ولي هه لوه شانده وه ي مه به ست و پروگرامه كاني ده دن. به لام ثانيي نيسي سلام هر وهك ده قه كاني و هه ي برياري له سر ده دات و به وه جيا ده كړنه وه كه به و شيوه يه مامه له كه ل مړفدا ده كات، كه خاوه ني فيتره و قه واره و پيداويستيه به ..

نيسي سلام دان به غه ريزه و ناره زووه كاني و چيژه كاني دا ده نيت .. و ه به به خشي شيكي خوايي ده زاني له سر مړف، و ه مه به ستي گرنكو يونيات نه رانه يان تيدا به نه گه ر به پرتك و پيكي به كار به ريت و به جواني ناپارسته بكرين بڼ نه نجامداني كار هه يان، و ه كو چيژو جواني و تازه كړنه وه ي و وه تازه كړنه وه ي ژيان. ثانيي نيسي سلام دان ده نيت به پيداويستيه ماددي و نابووري به كاني مړفدا و به هوي كه له هوي كه كاني بوون و، بڼ راپه پاندين و داهيتانكار ي و بڼ چه سپاندين حقه و داد په روه ري و چا كه ي ده زاني له ژيان و له كومه لگاياندا ..

نيسي سلام مړف دانابه زني بڼ ناستي نرمي شمه ك و راپواردنه ماديه كان و، ناشيرين و قيژه و ون و سووكيش ناكات به وه ي كه به ره و ژيان و هه نكاري گياني پويي پي و هره ده گيړي و بيكا ته خوليا بڼي، مړف وهك نيسي سلام

برياری داوه و فیتړه تی ساغ و دروستیش پټنونی کړدوه، گیان و ماده یه، مړوف بوونیکسی زه مهنی و مه به سټیکي به رزو پیروزه، مړوف قهواره یه کی ماددیو مه به سټی خواپی و په مهنی هه میشی هه یه، هه موو کارو مه به سټو نه نجام دان و دامینانیکي ماددی له ژبانی مړوفدا له تپوانینی ئیسلامی یوه بریتی یه له شتوه و ده ریپنی ماددی بق به جی گه یاندنی مه به سټه گیانی یه به رزو پیروزه کان، که به هزیانه وه واتای بوونی خوی ده هینتته دی، وه به هوی نه ویشه وه ده توانی تاقی کړنه وه ی وویستی خوی له ژبانه دا بپړی..

مړوف له تپوانینی ئیسلامدا قهواره و بوون و ماده یه، مهنی هه یه و ناره زوو ده کات، قهواره و بوونیکه پټویستی به ژبان و مانوه هه یه و هه ولی بق ده دات و خوازیاریه تی به لام له گه لچ نه ویشدا گیان و مه به سټو وویستیشه که کوشش ده کات بق گیان به رزی و خواستی چاکه و چاکه خوازی و چاکسازي.

له بهر نه وه هه تا وه کو یاد کړنه وه (ژکر) و دروشمه کانیش (شعاع) وه هه رچی به به ندایه تی کړدن ناسراوه له ئیسلامدا هه مووی ناسانه و له پال سووده پوچیه کانیدا کومه لی سوودی بهر جه سټه له ژباند او له سستمی ژباندا ده هینتته دی.

وهك پاك و خاوينی له ده ست نویژداو ده ستورو پټك و پټكی له نویژداو، نارامی و خوپاگری له پوژوودا، به خشین له زه کاند او، یه کسانى له هه جدا، مه به سټیش له مه دا ناماده کړدن ده روونه بق نه نجام دانى کارى چاك و گه یاندنی پاسپارده و هه لسان به داخوازیه کانی جی تشینی و هه ولدان له سهر زه وی به چاک سازي و شاه دان کړنه وه..

﴿ وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى يعظكم لعلكم تذكرون ﴾ النحل: ٩٠
﴿ ارايت الذي يكذب بالدين * فذلك الذي يدع اليم * ولا يحض على طعام المسكين ﴾ الماعون ١ - ٣

﴿ من عمل صالحا فلنفسه ومن اساء فعليها ثم الى ربكم ترجعون ﴾
الجنات: ١٥

﴿ الذي خلق الموت والحياة ليبلوكم ايكم احسن عملا ﴾ الملك: ٢
﴿ فمن يعمل مثقال ذرة خيرا يره * ومن يعمل مثقال ذرة شرا يره ﴾
الزلزاله: ٧-٨

((الكلمة الطيبة صدقة)) رواه الطوائف بنحوه.

((وفي بضع احدكم صدقة)) رواة البخارى.

((وامرأة دخلت النار في هرة ربطتها)) رواه مسلم واحمد.

((ورجل سقى كلبا اشده به العطش فشكر الله له فغفرله)) رواه البخارى.

((في كل كبد رطبة أجر)) رواه البخارى.

له بىروى چوونى ئىسلامى دا مرقوف كاتيك كه لايه نه كانى بوونى و پيداويستى يه كانى و كه سايه تى فره جور ده بى، هر ه مان كاتيشدا يه كه وه وه تى و او كاريه و په ه ندى ماددى و گيانى خى هيه، كه جيانا بنه وه و دژ به يه كيش نابن، وه هيچ بوارىك بۆ به ديهاتنى ئاسوده بى و به خته وه رى و هاوسه نكى مرقوف له م دونيا يه دا نامينى ته وه ئه گه ر هاتو لايه كه له لكانى پشت گوى خران يا خود به خراپى به كار هينران.

به پى ئى م بىرو بۆ چوون و تپوانينه، ئه و ژيانى دونياى سنووردارى كات ديارى كراوى مرقوف، په ه ندىكى نه به دى فراوانى ده بيت .. مردنیش كوتايى بوون نيه، ژيانى مرقوفيش كه هينرا وه ته سهر شاتوى بوون له م گه ردوونه دا بۆ خواست و مه به ستيكه، وويستى مرقوف له م ژيانه دا جيگه تاقى كردنه وه يه، دواى مردنیش جگه له به ره نجامى جوريه تى بوونى دونياى شتىكى تر نيه، جيگه تى مرقوفيش له نه به دى داو له ژيانىكى تر دا جورى ژيانه كه تى و مه به سته كه تى و كانزاي ويست كه تى له م ژيانى دونيا يه دا بۆ ديارى ده كات و نه وى به پى ئى ئيره يه تى .. ئه م بۆ چوون و بىر كردنه وه بۆ ژيان نه وه يه كه له گه ل ژيانى مرقوف دا ده گونجى و ناوينه تى حقيقه تى پيكهاته و پىرو و وه وه رى فتره ته تيايدا .. نه هاوسه نكى و نه ئارامى و نه ناشتى ئاسايشى ده روونى پهيدا نابن ئه گه ر ژيانى مرقوف ته نها ئه نجام دان و به ديهاتنى هله و ئاره زوو دونيا يى يه كان به ينى ته دى، كه به وه يش ده بيته ئازهلتيكى كى و وه ولى پاراستنى ژيانىكى كاتى و بىرو ده دات، كه به راستى نازانى ئه و ژيانه چۆن هاتوو وه نازانيت بۆچى هاتوو وه، وه نازانيت بۆ كوى ده چى و چۆن كوتايى پى دى ت .. ئه و ته نها ئه وه نده ههست پى ده كات كه ئه و ژيانه دى ت و ده چى ت، به لام عه قلى سنووردارو له كار كه و توى ناتوانيت به راستى بزانتى ئه و مه به سته چى يه له پىناوى دا وه ولى بۆ ده دات، وه ئه و خواسته چى يه كه له بوونى دا هيه له م سهر زه وى يه دا.

ژیانی مړوئ د نړیوال د نړیوالی تاکه که سې به ه مو نه و پوډاوو د دروډیه لاو
 ه لگښو د لگښو پکې وټن و تاقی کړنه وه به چاکه و خړابه و خوځشی و ناخوځشی ناگوښت
 جی پې پې و قناعتی پې پکات و دامه زړیت، نه گره په ه نندیکي له پاش
 خوځی بق نه بیت که راستی کاته وه و پکې بخت و پاداشت یا خود ټولې له سر
 وهریگر، نه گره نا نه وه چ جوړه ژیا نیکي مړوئ په، بی گومان ژیا نیکي
 باشتر و په خته وهر تر ده بیت له و، چونکه نیکي له ست و ویرژدانی نیه به هویانه وه
 بگه ری بق و اتا کانی دادیه وهری و نینساف له م ژیا نه دا.

بۆ چوونى ئىسلامى بۆ پەھەندى قىيامەتى ژيانى موقايەتى، بۆ چوونىكى گىرنگە لە ھارەسەنگ بوونى دا وە لەداپشتن و چەسپاندنى پاىەكانى چاكە و پاستى و بەختيارى دەروونى دا، وە ھە بەرگى كردنى سىتەم و زۆردارى و گەندەلى دا.

ژیانی موسلمانیتی راسته قینه ی هه مووی په زامه ندی و پازی بوون و قایل بوون و
بئی گلەیی و دامه زراوی یه، به هو ی یه کپارچه یی و ته واوکاری و په هه نده
قیامه تی یه که یه وه، ژبانی دونیایی مروف به هه موو لایه کانیه وه مه به سستی خیری
تیدایه، وه نه و کوسپانه ش که هه ن په هه ندی خیریان هه یه به پی تی خواست و
ناپراسته کردنه که یان، وه کوشش و ماندو و بوونه که ی هه رگیز وون نابیی، نارام و
سو پاسگوزاری له دونیادا، پاداشت و هه رگرتنه وه ش له قیامه ت و ژبانه که ی تردا،
متمان و بپواو پشت به سستی ته واو به خواو به داد په روه ری خواو به کار به جی تی
خوا، نه مه تویشوو هه گبه ی موسلمان ی راسته قینه یه له کاروانی ژباندا.

وه له بهر ه و پووبونه وهی تهنگانه کانی و کۆسپه کانی و تاقي کردنه وه کانیدا..
ئه وه موسلمانان خواهنی دهروونیکی پازی و قایل و سوپاس گوزاره وه له هه موو حال و
بارنگدا نیشی خۆی دهکات، ئه مهش چهنکه ژبانی دنیایی که لایه نی یه کتر
نه واکه ری هه یه وه به سستی خیری تیا به، هه وه ک چۆن په هندی نه به دی و
قیامه تی و هیوا بی به ستوی هه به.

شنتيكي گران نـيـه، لـه و تـه و اوي و پـيـچ لـيـدان و دواكه و تنو و پووغان و
ناپـهـه تـيـانـه بـگـيـن كـه كـار لـه و كـه سايـه تـيـه و لـه سـلـوك و لـه تـه نـدرـوسـتي دـهـرـوونـي و
كـومـه لـايـه نـي تـاك و كـومـه لـگـاي مـوسـلمان دـهـكـات، تـه گـر هـاتـو فـيـكـري يـاخـود
سـلـوكـي و قـه و اـره كـسـي تـووشـي نـه و شـتـانـه هـاتـن كـه كـاريـگـر رـيـان لـه سـهـر

بېروبوچوونی کرد، سه باره ت به په هندی قیامه تی و په یوهندی پټوهی شوینی
نه و له تیگه یشتنی دا به و قیامه ته.

نهم په هنده قیامه تی به، ته نها مه سه له یه کی ناوهندی و ساده نیه، به لک و زور
قووله و کاریگری و شویتکاری دهر وونی و مادی و ژباری به سه ر تاك و به سه ر
كومه لگای موسلمانوه هیه.

نیسلام له چه مکی په کیه تی و په کبووندا له قهواره ی مرقدا، هیچ تاك کیه ك
له نیوان په هندی تاكي و په هندی كومه لی له ژبانی مرقدا نابینی، هردوکیان
پاستی به كن له قهواره و پنداویستی كانیدا، هر په کیکیان پؤل و کاریگری خوی
هیه، نه و دوو په هندی له ژبانی نه و كه سه دا پستی کی مادی و معنه ویشن.
كومه لی مرقی له پووی و اتاو مাদده و به پی تاكه كانی بوونی نابیت، به هه مان
شیوه تاكیش به بی كومه لی مرقی بوونی نابیت. بوونی مرقی له پووی مادی و
معنه وی به بریتی به له به ره نجامی نهم دوو په هنده، مرقیش بووی به
به وشتانه جیا ده بیتوه كه برتین له به ره می نه و فیره ت و عه قل و هه ست
پی کردن و ویزدان و ویستی كه خوا پی به خشیوه، له گل نه و سنوورداری و
لاوازی و پنداویستی به كه هیه تی — له ریگه ی چاودیری و سه ره رشتی كومه لی
مرقی به وه بو پنداویستی به مادی و معنه ویه كانی تاك و به وه ی پیشكه شی
ده كات له فیر کردن و پاهینان و چاودیری، تاك پی ده گات و گه شه ده كات و ده گاته
پتویستی به كانی و پایه كانی بوونی و به رده وام بوونی و، به ره می كوشش و
ماندو و بوونی خوی ده چنیتوه. به لام دواي هه مو نه مانه ش به ویست و ویزدان و
لیپرسراوی ته خوی وه وه كو تاكك ده میتنیتوه به ته نها خوی و ویست و ویزدانی
هه لگری لیپرسراوی ته بوون و جوری نه و بوون و کاریگری نه و ببوونی ده پن
له ژبان و كومه لگادا له به ر نه وه ی تیگه یشتنی نیسلامی بریتی نی به له مللانی،
به لكو تی گه یشتنی فیره تیكه كه قهواره و هوكاری مانه وه ی خوی هیه. هه روه ها
تیگه یشتنی كومه له پنداویستی به كه كه ته رتیبات و نه حكامی خویان هیه بو
نه وه ی ژبانیان پټوه دامه زری ت له سه ر چاكه و خیر و چاكسازي، دژ به لایه ن و
گه نده لی، كه پتویسته به رگری بگری ت و کاریگریان نه میلری و له ناویبری، له
هه ركاتیکدا كه لایه ك له لاكانی ژبانی مرقف تووشی بكات.

پهت كړنده وې چې مكې مملانې، وه كو بناغيه ك بق سیستمی گه ردوون، له بهرامبر تېږوانين بق ژيان له ده سپنكې ي په كېدون و ته واو كاريه وه، به واتای نه وه نيه كه ستم و نژداری يا خود گه نده لې سیستمی كومه لايه تي قه بول كړی. به لك و واتای بونیداننه وې ژيان له سر بناغيه جی نشینی و چاك و داد په روه ری ده گه یه نی.

ه روه ها واتای پتویستی نه هیشتنی گه نده لې و به رگری له لادان و به رپه رچ داننه و ه یان ده گه یه نی.

نه وې پتویسته تی بینی بكریت له كاره كانی پست كړنده و وه به رگری له گه نده لې بریتی به له جیاوازی كړدن له نیوان نه وې كه فه رمانی خوايه و گشتی و بی پیچ و په ناو جیگیره، وه نه ویش كه پاو لیکداننه و وه نیجته هاده، نه وې لیکداننه و وه پاو نیجته هاده، بریاری كوتایی له سهری و دسپلینه كانی (ضوابط) سیستمی گشتی ده گه پتنه و بق كوی نوممهت (جمهور الامه) و بریار به ده سته كانی و بق (اهل الحل والعقد) تیايدا.. نه ویش به گویره ی نه و سیستمه سیاسی و ته شرعی به ده یخوازیت و خواسته كانی شه ریمهت (مقاصد الشریعه) ده ست نیشانی ده كات.. نه مه یش ه روه ه موو كاریکی تر له كاروباره كانی سیاسه تی نوممهت و سیستمی گشتی و كرداره كومه لیه كانی كه هیچ شتیک و هیچ ه نكاویك دروست نی به تیايدا به گویره ی بریاره كانی (شوری) نوممهت نه بیت، وه به و هكارو نامرازو لی پیچینه و سیاسیه گونجاوانه نه بیت كه گرنگی ده دات به په ه نده كانی مه سه له ه نووگه یی به كان و کاریگه ریان و كاره كان به پتوه و ه یان و پاگان درده كات و به شپوه په کی گشتگیری پتگه یشته وانه ی دانایانه پرس و پاده كات و ته عبیر له قناعه تی نوممهت ده كات و ده بیته جیگه ی به دوا دا چوونی و یارمه تی دان و پشتگیری لی كړدنی..

ب. خواست و مذهب ست له سیستمی گه ردوون و ژيان:

پتشت باسی ده سپنكې كانی مهنه جیه تی نیسلامیمان كرد سه باره ت به مه به ستی به تی بوون، وه ك ده سپنكېك له ده سپنكې كانی نه و مهنه جیه ته، كه به رچاو پژشن كه ره ویه بق ه و له كانی توپژینه وې زانستی نیسلامی له پوهه كانی زانست و مه عریفه و به گشتی، وه ده بیته فره زیه تیکی بنه رته تی له فره زیه ته كانی نه و مهنه جیه ته و پتگه پتنه كانی عه قلیه تی نیسلامی. به شپوه په ك پتوانریت

پاريزگاری له تېړوانينی زانستی نيسلامی بکړيت له خه له تاندنی تېړوانين و که می زانين و لادانی پړوکه، نه و کاته تېړوانينی زانستی نيسلامی هميشه بنياده بيت به فيتره و پړوه و مه به ستی ژيان و به نيادنانی سيستمی گه ردوون و له خيړو چاکسانزی و ثاوه دانکاری ده چيت، که هيچ يواريتک بق گنده لی و لادان و به پړه لایي و نه فسانه و بی باوه پړی و گومړای نه ميتنيتته وه.

﴿ربنا ما خلقت هذا باطلا سبحانه﴾ آل عمران ۱۹۱

ج. بابۀ تی بوونی حَق و حَقِيقَه له مَوْرَکی د مَروونۀ کان و په یوۀندیۀ کُومۀ لایۀ تی یه مَروُنی یه کاندۀ:

فيکری نيسلامی به ده سپيکه کانی و چه مکه مه نه چه به کان له یه وکتا په رستی و پړوا به خوا و به خيړه تی بوون، پيويستی به پيشه کیه کی بنه پړه تی له تېړوانينی زانستی له هر باخچه په ک له باخچه کانی مه عريفه و زانست هیه، نه م پيشه کی به بنه پړه تی یه گشتی یه بریتی یه له دنيا بوون له وهی که حَق و حَقِيقَه و راست و هال و خيړو شه پ، چه ند حَقِيقَه تیکي بابۀ تين و پيويسته بزانيڼ و ه ول بدریت بق ناسينيان له ژيړ تيشکی نه و دا که خواي گوره به به ديهيتر او ه کان و بوونۀ و ه رانی به خشيوه له مَوْرَک و سوننه و فيتره و، و به پړی نه و ه ش که خواي گوره به و ه حی نار دوويه تی بق مَروُف و پيڼومونی کړدووه بوی له مه به سته کان و پيوانه و نه ندازه کان که په يامه کانی پي دابه زيوه و پيغه مه رايه تی پي نښرداوه.

له م پړوانگۀ يۀ وه عَقْلی مَوسَلَمَان عَقْلَتَکی زانستيانۀ یه و ده کوشی بق زانين و زانياری به پړی مه رجه کانی، وه به پړی به خشينه بابۀ تیه کانی، نه ک له سر بناغه کانی ثاره زو و بی سهره و به رهي و گومړایي.. هر بوی به په نجی به زايه ناچي و پڼگۀ يشی لَوون نابی..

﴿وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾

المؤمنون: ۷۶

﴿وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ اتَّبَعَ هَوَاهُ بَغِيرَ هُدَى اللَّهِ﴾ القصص: ۵۰

﴿أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اللَّهَ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ﴾ المجاثه: ۲۳

نه گه به شه که مه کانی توژيڼه وه له زانسته سروشتی و ته کنیکه کان عَقْلی ماددی و هارچه رخ ناچار بکن په یوه ست بی به هندی لایه نی زانستی و

بابه تی یوه له مهیدانی زانستانه دا، نه و انهم عه قله له مهیدانی زانسته مړیسی و کومه لایه تی په کاندو وون ده بی و زورکات ده گوریت بڼو شهیتانیکي تا نه و په پر گنده لو خراب. ناگه پیت به شوین حقیقه تی باب ته و حقی باب ته دا له قه واره ی مړو و فیتره و په یوه ندی په کانی و مه به سته کانی سیستمه کومه لایه تی په کای و نه و هی حقی و حقیقه تی باب ته له م په یوه ندی ده ده یوازیت — به لکو له ده سپیکي ه و او نارو زو ه لپه و نه ناسینی خواست و مه به سته وه ه نگو ده نیت و له و یوه تاماشا ده کات و شته کان ه لده بژیری و بیانو ده دوزیت و ده گوپرا ده بیت ه و لده دات به ناوی زانست و به ناوی تویتنه و هی زانستی یوه بیانو بڼو لادانه کانی بهیتنه وه، هر بویه ده بینین چه ندان قوتاخانه ناشکرا ده کرت و چه ندانی تریش ده پووخین و ده کون، چه ندان بیردوزه پاده گه یه نری و چه ندانی تریش له کار ده کون، کومه لگاش له واقو و پمان و خه فت و په ل کوتان و دله پاوکی دایه، هیچ دهره تیک و ده رگایه ک نابینی بڼو پزگار بوون له ده رگا کانی زیانی و پچران و درانی به رگی مانه و هی بڼو نه میتشتنی بلایوونه و هی تاوان و خراب و نه خوشی په کانی و هیچ و ه لامیکي چاره سازو قناعت پی که ریشی چنگ ناکه ویت.

تویتنه و هی زانستی کومه لایه تی مادی که له پتیمونی و ثاپاسته کردنی خوابیدا هیچ به شی نی یه، ده بینین که له باتی نه و هی دان بنی به وده که له گرنگترین هویه کانی نه تانین و که م و کوپی خوی نه ویه که به لگه ی کاری هه مکی (العمل الکلی) پاست و پو و کردنی ساغ وون کردو و به لوریکیکي شکاو هه ستنیکي که م و بڼو شه وده له ده سپیکي ه و او نارو زو حزه کویره کانی وه ه نگو ه لده میتنی. له بهر نه و ده بینین ناره زایه به رامبر دیراسه کومه لایه تی به کان و به قورسی ده زانی و به لایه و وایه که بواره کانی نالوزه و نه و فاکترانه ی و ه ریان ده گری فره جژن، نه میش و ه کو تنها بیانویه ک بڼو هیچی و پوخوی تویتنه و ه کی و گوپرا بوونی ه و له کانی و ژیر که و تنی مه نه جی دیراسه کردنی و شی بوونه و هی بوشاکي کومه لگا کانی.

له پاستی دا قورسی لیکولینه و هی کومه لایه تی له هه لاسان ده بیت و ه و له کانی که م ده بنه وده و، به ره مه کانی گنده ل ده بن، نه گه ر هاتو و پو و گه کی گوپرو مه به سته کی ه ه ل بوو، دسپلینه کانی حره که ت کردن و پتیکه برینسی وون کردبوو. له م حالته دا هر ده بی له کومه لگا کانی دا مادیه ت ته شه نه بکات و

که لاکانی ره کو گه لانی پابردوین که گومپابوون و شوین هه و او ناره زووی خویشان که دترن و لادان و گه ندهالی به شیخوهیه کی گشتی تیایاندا بلایوویه وه.

شهو زاندهسته کومه لایه تی بیهی که به تهنها پشت به عه قلی مسروق دویه سستیت وه که سسه رچاوه دهک بق مه عریفه و ناپاسته که بق توپزینه وه، هه رده بیست گومپابیست و لایه دات، چونکه شهو به تهنها ناتوانیت دهرکی حه قیقته تی بابیه تی تیوتیه سه ل و مه به عه تی بابیه تی خواستراو له دهر وون و مؤرکه مرقی به کاندای بکات. هه روه ها ناتوانیت دهرکی هه سستی فیه تیره تی ساغ بکات سه پاره ت به و کاروبارانه ی که هه مه کیسه خراوه ندیه کان (کلیات ریاضیه) و له تابه تهنه ندی جیهانی نادبارن.

پینمونی ره حی و په یامه خوابی به کان بق شه و او کردنی نامرزه کانی عه قلی مسروق و لوزیکسی سنوورداری و دهرک کردن به بچووک و که می، کاریکی زهروریه، تاوه کو بتوانیت تویشوو تفاقی خوی پی شه و او بکات، شته پاک و پیروزه کان هه رام نه کات و شته پیسه کانیش حه لال نه کات و خواستی خرابه ی نه بیت و هه ولی گه ندهالی نه دات.

خه لفیه تی مه عریفه ی پوزشاوایی که هیج پشتگیریه کی له زانستی خوابی نی یه، به هوی شه و دستکاری و شیوانده ی که تووشی ناین و به رنامه کانیا ن هات و، متمانه یان پی یان نه ما، نه مانه هه ووه ته فیسری نه م باره زانستی به گومپایه که م و کرچه مان بق ده کن که له به واره کانی لیکن لینه وه ی کومه لایه تی دا هه یه، وه ته فیسری به ره و دوا گه پانه وه ی (ارماصات) ی فیه تیره تی ساغمان بق ده کات که له پوزشاو و له سه رده می پینیسانس (دا به ناوی قوتا بخانه ی یاسای سروشتی ناسرابوو.

نه م خه لفیه ته مه عریفه چه مکه کانی فیه تیره له بابیه تی حه قیقته و بابیه تی حه قیقته خواست و مه به ست له ژیان و کومه لگادا وه رگرت، به لام له گه شه کردندا وه ستاو به ره و دوا گه پایه وه، نه میش کاتیک هیج پالپشتیکسی زهروری بق گه شه کردنی خوی ده ست نه کهوت له سه رچاوه ی زانستی هه مه کی که بریتی به له په یامی خوابی راست و دوست و متمانه پی کراوه کان.

نه میش له به رنه وه ی که شه و په یامه خوابی یانه که کومه لگای پوزشاوایی له سه ر و سه ستاوه، ده ستکاری کراوه و پاک و بیگه ردی و باوه پی پیکردنی له به رباروه - له زور لایه نه وه گزپاره بق کوسپ و ته گره و سه رچاوه ی نه فسانه و گومپایی به، له جیاتی شه وه ی سه رچاره ی هیدایه ت و پینمونی بیت.

له گه ل' نه و له خويایي بوونې که تووښی پوژن او ژباړی هاوچرخ بووه
له نه نجامی نه و سرکه و تنه ی که به ده سستی مینان، به هوی وه رگرتنی نه و
مه عریفه و مه نه هچ و دسپلینه نه خلاقی و خیزانیانې که له کانیایي ژباړی
نیسلا می یوه بوی ها تووه و پاشان پاشی سرکه و تن لی دور که وتونه ته وه...
تو پوژنه وه ی زانستی کومه لایه تی نیسلا می به متعانه وه هه نگو د نه ییت به وه و
تیروانین له ژبان و به دیه تر او ه کان و یوونه و ه ران و فیره ته کان و موز که کان و له هه موو
شتیک، به شوین چه قیقه تی باب ته ی دا ده گه پی، له ژیر پینمونی وه حی و خواست و
مه به ست و به ها و هه مکی یه کانی وه، ده کوشی بق دوزنه وه ی شوینه واری نه و
حقیقه ته . به میش هه وله کانی موزف گومپانسان و به وه و لادان ناچن و ناخیزین
به وه و هه وا و ناره زو گومپای یه کان، به ناوی شوین که و تن و نازادی و پیشکه و تن و
جگه له مانه له ووشی بوشی بریقه دار، که خه لکی ته نها ساخته کردن و به نج
کردن و گومپا کردن بیان تیایندا ده ست ده که وی.

که واتسه جی ی سر سوپمان نیه که ژباړی مادی هاوچرخ نه تیوانیوه اه
کینلگه ی مزیسی و کومه لایه تی دا وه کو کینلگه ی ته کنیکی سرکه و تن به ده ست
بهینی... وه جی ی سر سوپمانیش نیه که به رامبه نه و پیشکه و تن و ده سکه و ته
ته کنیکیان ده سهر نه که و تن و نه توانای هه بی له بونیادانی ژبان و په یوه ندیه
کومه لایه تی و خیزانی یه مزیسی یه کاندو، کومه لگا کانی نه و ژباړه له ده ریای ترس و
دله پاوکسی و مللانی و پل کوتانیکدا نه قم ببن که هه په شه له قه واره ی بکات،
نه میش به هوی ده ست و سانی زانسته کان و فله سه فه کانی پوژن او له وه ی بتوانن
بچن به وه و مه به ست و حقیقه تی هه مکی باب ته یانه له قه واره ی موزف و موزکی
که سه کان، هه روزه که نه وه ی که خوا نه یه ویت واییت، فاکته ری میدایه ت دان و
چاکسازي و پینمونی بیت نه فاکته ری خو به زل زانی و گه ندله ی و گومپای...

بابه تی بوونی حق و حقیقه ت، چه مکیکی حه ره کی زیندووه، واده کات
له په گه زه کان و په یوه ندیه کان که فیره ت و یاسا و موزک و به ها کان حوکمیان بکات،
جی اواری بکات له نیتوان نه وه ی که پاسست و حق و دروسته، له گه ل' نه وه ی که
گه ندله و خراپه و تیاجورنه، به بی ناویدانه وه به لای نه و خه یاله پپو پرچ و نه زوک و
گومپایانې هه ندی عقل نه خو ش، که به ناوی زانست و تو پوژنه وه ی زانستی یه وه
ده نگسی به رزده کاته وه و ده یخاته بواری گفتوگو و به یه کداهه لگوتنی گومپا کارانه

به مه به سستی سووک کردن و هینانه خواره وهی پلهی پتوانه بنه پرتیه کانی ژبان و کومه لگاکان و شارستانییه کان، و له ناو بردنی شه و پتوانه و پتودانگه پیرۆز و به هاو بنه ما راست و دروستانه تاکو زۆری پی ناچیت شه و ژیریانه تووشی پشوی و قهره بالقی وادین که به رگری پی عه قلی و هیزی به کار بردنی ده گمان و ناپیک و نمونه کانی لادراو لاده ریان پی ناکۆت، شه و نابه جیتیانهش به هر ناو و ناوبانگ و بانگه وازیک و هر شتیوه به کار بردنیکی سه ره تایی یانهی که م و داپراو له تاریکایی دارستانه کان، بیان له سه ره لوتکه ی چیاکان یسان له نزمایی چالوگه کاندای بن، ناتوانی پی نیشاند وریک، بیان به لگه یه ک بدۆزیت، وه له سه ره درنه کردنی راست و پاستی و دروستی و چاکه و له سه ره یونی ده گمانی له پی دره چوو و خراپه و لادان ته نانه ت به قسه ش، وه گزیرین له ناوه کاندای، وه ده سستکاری کردن و شتیواندن له په خنه و سیفات کاندای، وه شه ی که مرقاییه تی بگاته ئاستیک شه م لادانه ده گمانه ی لی بیته پتوانه و پتوه له هه سست و په وشته و لیکدانه وهی، و دره یونی زاینده یی مرۆف و دیدی شارستانییه کهی، شه م پیرو پروگرامه کوت کویر و لادراوه هیچی بۆ نامینیت شه و هیچی ده سست ناکه وی جگه له خواروخیچی تر و گومرایسی تر و تیکچوون و تاوان و لادان، که کومه لگاکانی رۆژناوا له قولاییسه کاندای مه له ده که ن، هر چی په یه ونه ی کومه لایه تی و خیزانییه نامین و سه ره ها به ها په وشتیبه ژیرییه کان که شه م کومه لگایانه یان له سه ره دامه زینزاوه له شه نجامی کاریگری وشوین ده سستی زاینده یی و نامه ئاسمانییه کان و ژیری ئیسلامی نامین و تیا ده چن.

گرنگترین شه که لیکۆلینه وهی زانستی کومه ئناسی ئیسلامی له به رامبه ره نا ئیسلامیه که ی جیا ده کاته وه، شه وه یه که لیکۆلینه وه یه کی بویرانه و دلیرانه یه له نا پاسته کردن و تاوات و مه به سستدای، گومرا نابیی لارویرو خواروخیچ و لادراو نابات، به کاریگری ورد و بچووک و که م بایه خه کان و ئاره زووه کان له پیکه ی راستی خوی لاندات و لانداریت، له هه موو باریکدای و هرچۆنیک پی، شه و بق مه به سته کانی خیر و قازانج ئاراسته ی شوینکه و توانی ده کات، یه کچوون و پیکه وه گریدان و ته و اوکاری و دامه زراندن دینیت شه بوون، له تویییه کانی خۆیدا و له دروستبوونیدا یاسای کاروانه که ی هه لگرتوه له گه ل یاساکانی ئاگادار کردنه وهی پیش کاره سات و بووداوه کان، پیکه ی خوی ده بپی له متمانه و بهرچاوپۆشینی دا

بهین هلهی زل و زقد و زهق و بین ههولی نه زوکانه و بین خیر، به ناوی زانست و
 زانیاری و تاقیکردنه وه وه تاکو دهستی خه لکی پیی بگرییت. نه وه ش که تیگچوون و
 به ره لایستی و دهست دریزگساری بیست و سسته م و زیاده پوهی و خوبه زل زانین بیست،
 له پیوه ری به هاگان و بنه هاگان و باره په گاندا له هه موو بار و کاتیک و سه رده میگدا
 هه روا ده مینیته وه به تیگچوویی و دورمناپیستی و سسته م و زیاده پوهی و یساخی بوین
 و خوبه زل زانینه وه هه ریچه نده کالای نازناوی زانست و درق و میانی گفتمو گزیانسه ی
 له بهر کریت یان له بهر کرابیت.

بهشی پینجه‌م

له‌پیشه‌کییه‌کانی زانسته کۆمه‌لایه‌تییه‌کاندا

له پېشه كېښه كانی زانسته كومه لايه ټيپه كاندا

نه گهر په پېره وگه راښي په كې گشتي و پېشه كې په كې گشتي بډيدى نيسلامى له بواره كانی مه عريفه و مه موايه تي مه عريفه دا ه بېت، كومه لايه تي بن يان ته كنه لږى، نه وا بق هريه كه له و بوارانه ش پېشه كې و مه موانه يي و دږى په پېره و گه راښي كې تاييه ت به و بوارنه ه يه . له سر تويزه رى موسلمان تاييه تمه نديتي په كانی هريه كه له و بوارانه بزانييت و ده ست نيشانيان بكات تا نه و بواره له بواره كانی تری مه عريفه جيا بكاته وه و به پي پيويستي په كانی نه نجامي بدات، نه بادا پوله كان تيكه ل بن و مه وله كان به فيرو بچيت.

له سره تاوه وا ده بينن كه ده بېت تويزينه وه زانسته په گه شه كردووه كان جيا كه ره وه ي تيدايت، ه روه ها مظيفه كانی هم ليك جيا كردنه وه په پوون بكرتېه وه تاچه ند مه وداي بينيه ي نيسلامى له خڅگرتووه، وه تاچه نديك وه لامدانه وه ي پيويستيه گرنگه كانه و هاركات له گه ل نه مانه شدا نه وسوودو به ربوومانه ي له توپي تويزينه وه كه يدا پېشه كې ده كات. بي گومان هم پوولين كردن و جيا كردنه وه يش به پي پيويستيه گه شه كردني باسو تويزينه وه كه شان به شانې گه شه كردني كومه لگه و توانا و پيداويستي و مللانيكان گه شه ده كات.

پيويسته به ناگاو ووريا بين سه باره ت به سروشتي كومه له بوارنيك و په پېره و نامرازه كانيان، له نيو چوارچيوه ي پروگرامگه راښي مه موايه تي مه عريفه دا له پوانگه په كې نيسلاميه وه، نه و بوارانه ش ده قه كانی كتاب و سوننه ت و پاراستنيان ده گرنه وه، ه روه ها بواره كانی نامانچ و مه به ست و باش حالي بوون له سروش وپه يامي نيسلام و باري تيگه يشتن. له سروشت و فطره ي مزيي و كومه لايه تي و سه لامه تي مامه له له گه ل كردنيان و ناراسته كردنيان به ره و نامانچه خيږيه كانی، له گه ل بواره كانی سووننه ته گه ردونييه كان له بوونه وه رو ماده ده كاندوا باش به كارميتان و سوود ليوه رگرتنيان.

سروشتي ده بېت كه ه ريه كه له م بوارانه لقيكې لي بېته وه له باره جيا كانی زانستدا، له كوتايشدا ته واوكرى په كدى ده بن بق نه وه ي زانسته كانی كتاب و سوننه ت و نامانچ و مه به سته كان و زانسته كانی تر وه كو تويزينه وه ي فيطره ي كومه لايه تي و، زانسته كانی فيطره ي فيزيايي و ماددي و ته كنه لږى و، زانسته كانی

پنځخستنی کومه لایه تی و، زانسته کانی هونره ماددی و مه عنه وی و نه ده بی و جوان کاری یه کانیان له سهر بنیات بنزین.

هر له سهره تای کاروانی مه عریفه ی نیسلامی و هه وه کانیه وه بق بنیاتنانی کی زانستیه ی گشتگیر، پیویسته یه که مینی و (اولویه) پایه خ ی نه و باره پوون بکهینه وه که له مه عریفه ی خوراوی هاوچه رخدا پیی ده گو تریت (زانسته سلوکی یه کان)، که زانستی سایکولوجی و کومه لناسی و مروف ناسی ده گرته وه. گرنگه ده ست بکهین به نیسلامی کردنی نه و باره و دوزه گرنگه کانی له پوانگه یه کی نیسلامیه وه پیشکش بکهین، چونکه نه م زانستانه نه که له پروگرامی پوشنبیرو تویره رانی نه مپودا له بوار ی تویره وه کانیان سه باره ت به مورکه کان و شته کان و فطره ی مرقی و کومه لایه تی و چه مکی مروف و گریمانه^(۱) بنه پتی یه کان له مه پ سروشتی و پوکار و ئاراسته و پیدایستی یه کانی په نگیان داوه ته وه نه م بواره زانستی و کومه لایه تی و مرقی و فلسفه ی یانه ش ده که ونه ژیر کاریگری نه م گریمانه و پوکارانه وه.

نیسلامی یه تی زانسته کومه لایه تی و مرقی یه کان وه که په روه رده و پامیاری و نابوری و زانستی نیداری پاگه یان دن و فلسفه ی تیکرای نه م زانستانه ش، کومه له بوارن کن له سهر گریمانه ی زانسته سلوکی کان و نه نجامی تویره وه و چه مکه تاییه تی یه کانیان سه باره ت به سروشتی مروف و اتای بوونی و پیدایستی یه کانی و شتیوازه کانی ناکارو هه لئس و که و ته کانی بنیات نراون. جا نه گهر بریار هر له سهره تاوه له سهر نیسلامی یه تی نه و چه مک و گریمانه و بنه ماکانی پوانگه ی نیسلامی نه دریت تیایاندا نه و ا هیچ ریگه یه کی تر نامینیتیه وه بق نیسلامیه تی کی به جی و راست و دروستی هیچ کام له و زانستانه، و بیگومان تویره ریش ده که ویتته ناو دژاری و خلیسکانی و اتاو چه مکه کان و کوسپ دیتته پیی پوایز کردن و چاره سازی یه وه.

هه ولئ نیسلامی کردنی زانسته کومه لایه تی یه جزواو جزده کان وه که مه رجیکی پیشینه له سهر سه لاهه تی لیکدانه وه ی تویره ران ده وه ستیتته وه سه باره ت به فطره ت و سروشتی مرقایه تی و بزاونتی په یوه ندی یه مرقی یه کان، نه م کرداره ش له بوار ی زانسته سلوکی یه کاند ا خوی ده بینیتیه وه نیسلامی کردنه که ی هه نگاوی کی سه ره تای ی و بنه په تی گرنگه بق نیسلامیه تی زانسته کومه لایه تی یه کانی تر وه که

(۱) گریمانه: الفرضیات

په روه رده و پاميارى و نابورى. خوځه گهر كار كړدن بڼو به ئيسلامى كړدنې بواره كاني
په روه رده و پښخستنې سياسى و نابورى يه كيك بېست له كاره يه كه مينه كاني
نه ته وه، نه وا به ئيسلامى كړدنې زانسته سلوكي يه كان هه نكاوړيكه بڼو سرخستنې
نه وه وولانه. وه (اولويات) هكانيشې له سر نه وه (اولويات) گرنگي يانه به نده.

بڼو گيشتن به نامانچ سه باره ته به ئيسلامى كړدنې نه م بوارو زانستنه نه وا
بڼو گومان پتويسته پروگرام و سه نته رو به شى تاييه ته بڼو توپيښه وه و ليكنه لښه وه
نه م بوارانه دابنرېت تا زاناو بيرياره موسلمانان كان بينه يه كى ئيسلامى يانه ي
راست و دروستى تيا دا به رجه سته بكن.

۱- ئيسلاميه ته و زانستې په روه رده:

له تويى توپيښه وه و گهرانمان به دواى ده رچه و چاره سه ردا، پاش نه وه ي كه موسلمان
به هوى فروفيل وه خه سته و هيلاك بوون، و له ناستى كيشه ي لاوازي و دواكه و توويياند
ده سته و سان و ناچارمان و كيشه كه ش به شتو ه يه كى ياخى مايه وه، و پاش بى نوميد بو نيان
له زانستخوازي له بواره كاني فيزيا، سه ريازي، ياساو سياسه تدا پيشوازيان له زانسته كاني
په روه رده و نابورى و كارگتپى كړدو دواتر په نا يان بوزانسته كاني راگه يان دنې ئيسلامى
(اعلام) برد.

له نه نجامى نه و شكست خوار دنې كه به سر موسلمانان دا هات له وه ولړ
تيكوشانه ي كه دا يان بڼو به خوراوايى كړدن و نوي گهرى له پوانگه يه كى نا
ئيسلامى يانه وه كه دهره نجامه كى كومه ليك كار دانه وه بوون پويان له قهواره ي
نه ته وه كړد، ئيتر موسلمانان چاويان برييه وه چه مكى په سه نا يه تى و پابه ند بوون
به ئيسلام وه له ژيانى نه ته وه و سستمه كومه لايه تى يه كاني دا وه كه پانيك بڼو خو
پرگار كړدن و دوزينه وه ي هيزو توانايه كه تيا يه تى، له گرنگ ترين پووكاره كاني نه م
ناپاسته كړدنه ش برى تى بوو له ئيسلامى كړدنې ه ندي له زانسته كومه لايه تى يه
كردارى يه گرنگه كان وه كه نابورى و راگه يان دنو، هه روه ها بنياتناني به شه كان و
سه نته ره كاني توپيښه وه ي زانستى كه خزمه ت به و نامانچ و مه به سته بكه

بى گومان له بڼه په ردا نامانچى نه م هه ول و تيكوشانان نامانچيكي راست و
دروسته، به لام گرنگه نه وه ش بزانيه كه نه م دوو بواره هه ر دووكيان له بوارى
نامرازو هوكاره كان دان سه ره پاي نه وه ي كه چاكسازى نه و دوو بواره ش گرنگه و
ژيانى ئيسلامي ش له پوانگه يه كى ئيسلاميانه وه به بى بوونى نه و دوو بواره راست و

دروست نابیت، به لام هر هه ولتیک له و دو بواره دا بدری نه واکمه لگه ی موسلمان به ربوبمه که ی نابینیتسه وه نه گهر به شیوه یه کی سهرکه وتوو په روه رده ی تساکي موسلمان نه کریت و پیکهاته ی درونیشی راست نه کریتسه وه بۆ شه و ی پیکهستن ی کومه لگه ی موسلمان و چاکسازی دام و ده زگا سیاسی به کانی به شیوه یه کی توندو توکمه و کاریگر بگریته ده ست له پیتاو نامانچ و پینمایی به کاندا.

له بهر شه پتویسته بواری په روه رده و توژیینه وه په روه رده یی به کان و بواری پیکهستن ی سیاسیش، له گه ل توژیینه وه سیاسی به کاندا - سهره پای زانسته سلوکی به کان - بایه خنکی نوریان پی بدری له لایه ن موسلمانانه وه. شه بایه خ پی دانش به وه دیتسه دی که کۆپو کۆنگره ی زانستی و پروگرام و سهرته ری توژیینه وه ی زانستی و لیکولینه وه ی نه کادیمی و به شه کانیان بهر پابکریت.

وه له وانه یه شه وهش به سوودیته له کاتیکدا نئمه گه یشتوینه ته شه قوناغه چاو بپرینه شه راستی یه ی که یه کی له گرنگترین سیمو و نیشانه دیاره کانی که سیتی نیسلامی له م سهرده مانه ی دوا پیدا شه و جیاوازی و له یه ک چوونانه یه له نئیوان نیددیعی کادیرو کارایانی نه شه وه، شه شتانه ی که دیتسه دی و ده که ویتسه بهر چاو له وزه و ناکارو توانا کانیان.

سهره پای شه وه ی موسلمانان قه ناعه تیکی دامه زراویان به نیسلام هه یه و قه ناعه تیان به وهش هه یه که نه شه وه ی نیسلامی هه لگری په یامی نیسلامه بۆ هه موو مرقف، وه بنه ماکانی نیسلام و به هاو ویتا گشتی به کانی به رزو پیرۆزه، که چی له گه ل شه وه شدا نه شه وه ی نیسلامی نه ییتوانیوه نوینه رایه تی نیسلام بکات یان له ژبانی پۆژانه و دام و ده زگا کانی دا به شیوه یه کی زۆر باش یان هیه نه بی باش رهنگ پی بداته وه، به لکو خه ریکه قه واره که ی له ناو قالییکدا خۆی بخواته وه، بگره خه ریکه نیسلام له ژبانی خه لکه که یدا بییتسه داستانیکی میسالی که پیایدا هه ل ده ن، و هه ر خه ون به و پۆژه وه ببینن که جار تکی تر خۆره گه رم و گوپه پوناک و پۆشنگه ره وه که ی به سهر خۆیان و مرقفایه تیدا هه ل بییت و ناسۆیان بۆ پوناک بکاته وه.

ته نانه ت موماره سه ی تاکه که سی و به رجه سته کردنی نامانچ و به هاو خه سه ل و ناکاری نیسلامی راسته قینه به شیوه یه کی باش به رجه سته نه بووه که له ژبانیکی موسلمانانه ی ته واو بچیت. به لکو زۆریه ی نه مانه به شیوازیکی ناته واو و نادرست له موسلماناندا هه یه و، شه وهش بووتسه هۆی دروستکردنی کۆسپ و تیک چوون

له پښکھاته و نه زانين له بهر پړوه بردنۍ کسارو بارسا، سا ورده ورده نه و نمونانه ش
له توانا ده که ون و کاریگری و به خششيان نامیښی. زږد جاریش نمونۍ تیک چسوی
ناکام له پړه وشی پتویست بق که سیتی یه کی نیسلامیانه ی سرکه وتوی به تواناو
به سوود ده که ویتوه

له وانه یه له م قوناغی باسکړنده دا سه باره ت به په پړوه گه رایې و (مقدرات)،
جهخت کردن له سر هندی له و لایه نه بنه پتیانه که هاویه شی ده که ن له دیارده ی
قه یزانی نیسلامی و جیایی نیوان نه هل و پړه که زه که ی له گه ل نیددیعاو واقعه که یدا
به سوود بیت.

نه گه که سیک ده رکۍ حاله تی فکری و پړه کی بواړی په روه رده یی نیسلامی
له م چاخانه ی دوایدا بکات، ده زانیت که گرفته کانی په روه رده له کومه لگی
موسلماناندا، ناکریت چاره سر بکریت و به قولی و جورته و به نارام گرتن و
ماندو بوونی پتویسته وه پړو به پړوی کیشه و دوزه کانی بووه ستیته وه، مه گه
ته نها له پړی پڼگه یشتنی زانستیکی پړوگرام دارو لیکولینه وه یه کی زانستی
پړخراو و به رده واهمه وه، نه که له پړی سر رنجی مزی کویرانه ی سنورداره وه.

هر چه نده سر رنجه کانی مزی نیسلامی بق دوزه کانی په روه رده ی نیسلامی،
که نیسلام ه ولی بق ده دات و پتویسته له ده روونه کاند چنریت، مه بهستی چاک و
باشمان ده خه نه پیش چاو، به لام تیبینی نه بوونی لیکولینه وه یه کی مه نه جی
زانستی له مه یدانی زانستی سلوکی و ه روه ها مرفایه تی و مۆک و چۆنیه تی
پښکھاتنی و که شه ساندنی و قوناغه کانی که شه کردنی ده که ین که که متر نیه
له قوناغه کانی که شه کردنی جه ست و گوره بوونی دا، نه گه زیاتر ووردترو نالوز
ترو زږدتر پتویستی به دیراسه و تیگه یشتن و چاودیری و بونیادنن و پاگرتن و
چه سپاندن نه بیت.

له بهر نه م نات و اووی و که م و کورتیه له چاره سه رکردنی زانستیانه ی
پړخراو (منظم) بق بواړی په روه رده ی نیسلامی، تیبینی نه وه ده که ین که چاندنی
به هاو بنه ماو بق چوونه نیسلامی به بنه پرتیه کان له ده روونی تازه پڼگه یشتواندا،
به شپوازیک نی یه که گونجاو بیت له گه ل پیداویستی پښکھاتنی ده روونیان و نه و
قوناغی پایدا تی په پړه بن، به لکو له سره یه ک شپوه ته واو ده بیت، نه و
شپوه یه ش نه گه ر شتیکی گونجاوی تیابیت نه واو بق نه و که سانه یه که که یشتونه ته
پله ی پڼی گه یشتن و کاملی له نمونۍ نه وه کانی قه بیله عره به کان، نه وانه ی که

بونیادی دهروونیان ته او بووه و پټغه مبهري خوا (*) ویستی گوتارنکیان
 ناراسته بکات، که دهروونیان پی بگه ییټنی و به و گوتاره سر نه نجامی پشت
 ه لکردن و خو به زل زانی و دورکه وتنه وه له حق و راستی بخته پیش چاویان،
 له وانهش سرانی قوره پیش، که له سر دل په قس و مل نه دان و خو به زل زانی
 پټگه یشتوون و پاهاتوون، له گه ل سرکه شی و خو ویستی و ناره زوو په رستیبه ک
 که به و هموو ووشکی و زیری په ی شتیوازی ژبانی بیابان و (بداو هی) نه و
 سرده مبه وو، هر له بهر نه مبه وو دهنگی سروش (وحی) و دهنگی پټغه مبه ر (ﷺ) به
 پوویاندا به رز بوویه وه و دایچه کاندن و هر په شی ل د کردن و له سر نه نجامی خو
 به زل زانی و خراپه و تاوان و دوژمنایه تی و گه نده لئ ناگاداری ده کړنده وه. هیزی
 نه م گوتاره ی پټغه مبه ر (ﷺ) دهروونی سرکه ش و توندو تیزبانی پټگه ست و پی تی
 گه یانندن، هر بویه له کومه له قه بیله یه کی به ده وی درنده و سرکه شه وه، که
 چیژیان له توندو تیزی و زیری و ورده گرت، گوزان بق کومه له قه بیله و سوپاو
 کومه لگا یه کی به هیزی پټگه خراوی خاوه ن په یام و خاوه ن به های ژبانی و
 گه روونی بالا، جیا له هموو قه بیله شه پخوازو په لامار دره کان و جیا له شه پوولی
 داگیر کاری به ده وی به ربه ریان که به درژیایی میژوو ه بوون، له نمون هی شه پوولی
 قه بیله مه غولیه کان و نه لمانه کان و جگه له وانیش له نمون هی قه بیله به ده وی به
 شه پخوازه کان. قه بیله عه ربه کانی چینی یه که می نیسلام به وه جیا ده کرانه وه
 که هیژنکی پزگار که رو ه لگری په یامیکی خویو و ه لگری ژبارنک بوون که
 له سر داد په روه ری و چاکسازی و ناوه دان کړنده وه بونیاد نرابوو.

گرنگه لیږه دا تبیینی نه وه بکه ین شتیوازی گوتاری قورنانی پیوژ که له پی تی
 پټغه مبه ر وه (ﷺ) ناراسته ی قه بیله عه ربه کان و پیاوانی قوره پیش کراوه،
 له نمون هی نه بوله مبه و نه بوجه ل ده بینن هر ه مان شتیوازی گوتاره بق
 ناموزگاری و په روه رده کړدن، له لایه ن زورنک له په روه رشیاران و بانگخوازانی نه م
 سرده مبه وه، ناراسته ی هموو خه لکی ده کړیت، بی نه وه ی جیاوازی حاله تی
 گوینگران له بهر چا و بگیریت، نه ک هر نه مبه به لکو به بی ناگایی یه وه له گوتارو
 ناراسته کړدن پټویست بق نه وه تازه پټگه یشتووه کانی موسلمانانیش، که به
 مه به ستی په روه رده و فیزکاری نیسلامی ه مان شتیوازی پیاده ده کهن، هر چه نده
 پټاو ویستی یه کانی منال و تازه پټگه یشتوان و پټکه اتنی دهروونی و زیهنیان
 جیاوازه له پټاو ویستی گه ووه و پټگه یشتووه کان.

گوتاری که سیکی پیگه یشتو (بالغ) له کاروباری عه قیده و ئاراسته کاردن و په روه رده کړند، به پله یی په کم دواندنی عه قل و هوشه مه به سته کان ه لده سه نگین و تاو توپیان ده کات و گه شیان پی د هات، نیمکانیات و توانا عه قلی و زهینه کان پام ده هینئ، تاوه کو پؤلی خویان پوه و مه به سستی راست و دروست ببینن، به لام گوتاری منال و تازه پیگه یشتووه کان به پله یی په کم پیگه پینان و پیگه یاندنی مۆرک و سروشت و وزه ده روونی په کانه، که له تاکدا پاشه پؤر په نگ ده داته وه، هر له بهر نه مه په پیغه مبه ر (ﷺ) ده فیه رمویت (فخیارکم فی الجاهلیة خیارکم فی الاسلام اذا فقهوا) رواه البخاری بویه نه گهر مندال یان نه و جوانیک به پیگه یاندنیکی به هیزو کاریگه رانه و ساغه وه گه شعی کرد، نه و نیتر له هه موو حاله ته کانی ژبانئ دا له سر نه وه ده میتیتته وه، نیتر هر شاره زایی و روشدی خوی ده بنه ئاراسته کوری وزه و توانا ده روونی په کان به ره و مه به سستی چاک و چاکسازئ، نه ک به ره و مه به سستی تر.

گوتاری په روه رده یی ئاراسته کراو (توجیهی) بق منال به پله یی په کم بریتی په له پړوسه په کی بنه په تی پیگه پینان و بنیاتنانی ده روونی. به لام گوتاری گه ووه پیگه یشتوان پړوسه په کی وه عزی و ئاراسته کاری زیه نی و عه قلبیه، لیره وه پیغه مبه ر (ﷺ) ده فیه رمویت: (اللهم أعز الاسلام بأحب الرجلین الیک، بعمرین الخطاب أو بأبی جهل بن هشام) رواه احمد فی مسنده و الترمذی فی سننه. له م دوو پیساوه دا سیقاتی هیزو نازیه تی و نه به ردی به دی کرد. پیگه اتن و په روه رده یی ده روونی و مه عدن و جه و هری ده روونی به هیزو باش، شتیکه جیا به له خواست و مه به سته کان. نازیه تی و چوونه پیش و (اقدام) جیا به له و مه به سته ی که تاک نه و نازیه تی و چوونه پیشه یی بق ته وزیف ده کات. به هه مان شیوه دلسوزی و راستگوئی و نارام گرتن و هه موو سیقات و پیگه پینه ره ده روونی په کان، جیان له و مه به ست و ئامانجانئ که که سه کان نه و سیقات و وزه ده روونیانه یی بق ته وزیف ده کهن، هر له بهر نه وه نه و پیاوانه یی که خاوه ن مه عدن و پیگه اتنی ده روونی باشن، له نه فامی دابن یاخود له نیسلامدا، تنه ها له مه به سته کاندایا وازییان ده بیت. مه به سته چاک و چاکسازیه کانیان له نیسلامدا جیا به له و مه به سته کانیان له دوژمنکاری به داوه تی نه فامی و سنووردار بوونی ئاسق مزیی و ژباری په کی. نه و مه عدن و وزه به هیزه ده روونی و زاله یه که پیغه مبه ر (ﷺ) ئاواته خوازی بوو کاتیک داوای ده کرد له خوا به رزی و عزیزه ت به نیسلام بیه خشیت، به په کی که له و

دوو (عومره) پالەوانی ئیسلام و جاهلییهت بوون، پالەوانی ئیسلام عومەری کوپی خەتەتەب بوو، پالەوانی ئەفامیش ئەبو جەهل عەمری کوپی هیشام بوو. بەپێی پێوەرەکانی توانا و ئەنجامدان، پیاوی بەرگری و شەپکردن، مەرج نییە جیاوازی بێت لە پیاوی چەتە و تالانکار و پێگر، جیاوازی ئەنھا لە مەبەستەکاندا هەیە. سەرچاوەی ئەم وێژە دەروونی و پەوشە کەسیانە کە هێژو دڵسۆزی و خۆ بەختکردنی تێدا پەنگ دەداتەوێ دەگەرێتەوێ بۆ ئەو هەول و ماندوو بوونە پەرورەدەیی یەکی کە لە پێژاو پێگەیاندنی منالاندا دەدرێت و گەلان ئەوەکانی خۆیان لەسەر پەرورەدە دەکەن.

شیوازی گوتار و کاریگەریی لەسەر بونیادی دەروونی بۆ قوناغە یەک لەوای یەکەکانی منداڵی، و سال لەوای سال، و هێل لەوای هێل، بەپێی شێوەی گەشە کردنی جەستە و گەورە بوونی، بریتی یە لە گەرنگترین کارێک بۆ ئەو پەرورەدەییە کە پێویستە ئێمە دەرکی سروشت و ئاستی کاریگەری بکەین لە بونیاتنانی دەروونی منالاندا، دەبێت ئێمە گەرنگی بە ناسین و شارەزابوون لە سیفاتەکانی ئەم گوتارە و پرۆکاری جیاوازیی لە گەڵ شیوازی گوتاری گەورە و دەزکسکردن و ئاراستەکاری و پڕانیان بە دەین.

بێ گومان مێرد منداڵ پێویستی بە ئێمە یە کە گوتاریکی پێشکەش بکەین بپێتە هۆی ئەوەی ئەو سیفات و وێژە دەروونی یە ئیجابیانە کە هاندەرن بۆ بپروا بەخۆ بوون و ئارەزوو مەندی و بەجێهێنانی ئەرکی سەرشان لە ژێراند و شانازی پێوەکردنی و ئارەزووی سەرکەوتن تێدا و ئارەزا بوون و ناسینی ئەنێشەکانی ئەو ئەرکە لە دەروونی دا، بچیتێت و بنیات بنێت، بە شێوەیەک کە سایەتی ئەو مێرد منداڵە دەرکەوتێ لە هێژو بپروا بەخۆ شانازی بە توانا و چوونە بەرە و هەر پەوشیکی تری پێویست کە بۆ سەرکەوتنی ئەتەوێ لە جێ بە جێ کردنی ئەرکی سەرشانی لە خەلافەتدا پێویست بێت.

زۆر گەرنگە منداڵ لە قوناغەکانی پێکەوتن لە یەنی دەروونی دا دوور بخەیتەوێ لە گوتاری تۆقێنەر و ترساندن، چونکە ئەو جۆرە گوتارە نا هەموارانە دەبنە هۆی تێکشکاندن و پوختاندنی ئەو وێژە و توانا دەروونیانە ی کە هەیەتی و پەڕەستان بە پەوشی ئازایەتی و بپروا بەخۆ شانازی بە توانا و چوونە پێشەوێ. دەبێت مەنەجێکی پێ لەخۆشەویستی و هاندان دابڕێژین لە پەرورەدەکردن و وەلامدانەوێ پرسیارە کانیاندا، بە تاییەت لەو شتەکاندا کە پەڕەندیان بە

تیگه یشتن و وینا و په یوه ندى به خواى حق و داد په روږه رو به به زه یی و به سؤزو
 سپړه بانه وه هیه، به شیوه یه که نه و مناله له پیگه ی به هیژى و نارام گرتن و
 ناروږ خوځه ویستى یوه پوښکاته خوا و سرنجى ژيان بدات و پوښى خوځى تیا بډا
 ببینی و، پاشان خوځه ویستى بى پوښى دواى و گه یشتن به په روږه دگار، هه مو
 نه و شتانه ته بول بکات، واته گه یاندى بڼه ماکانى ناین و به هاو مه به سست و
 عه قیده کانى ده بیت له قوناغه کانى پیکه یاندى سهره تایی دا (التکوین الاولی) نیجایی
 بیت و هه سستى خوځه ویستى و ناروږه ندى و پوانین (تطلع) و پایسه پاندى گشه پى
 بدات، چونکه که سیک خوځه ویستى و پوانین و شانازى کردنى بى شتیک هه بیت،
 وهرى ده گرت و جى به جى ده کات و له پیناوى دا نارام ده گرت و تورپانى
 به خوځى ده دات و خوځى له پیناوىدا به خت ده کات، به لام که سیک بترسى و
 بتقى، نه وه هر له سهره تاوه که زده کات له هه مو شتیک دوره په ریژ بیت و
 که مترین کار له ژیر جوړه ها مل ملانى دهر وونى به رده واما نه نجام ده دات و به
 دیرژایى ته منى له کولى نابیته وه، له نه نجامى نه و هه سست به توقانده که هه سستى
 دوره په ریژى پیده کات له هه مو به ده وه چوونیک له لایه که له لایه کی تره وه
 پاته ریک ده بیت بى مل که چ کردن و به زین و سر شپړى بوى، نه و کاته ته مبه لى و
 ناپیک بوون و که مترخه مى و جیا وازى و نه گونجاوى ده بڼه به شیک له پیکهاته ی نه و
 که سوه که مترین نه رکه و به بى په روشى و ورده کارى نه نجام ده دات. نه مه یه
 تبیینى ده که یڼ و بووه ته په وشى زدییه ی موسلمانانى نه م سهره مانه ی دواى.
 نه گره به ووردى ته ماشای نه م نایینه پیروزه بکین، بومان دهره که ویت که
 موسلمان له لای خواى په روږه دگار چ پله و پایسه کی تاییته هیه، له هه مو
 حاله تیکدا پاشه پوښى هر به هشته ﴿مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ﴾ وان
 زى وان سرق ﴿مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ﴾ له به نه وه منالى موسلمان نه به پرسه و نه
 لپرسینه وهی له سهره تا نه و کاته ی ده گاته ته منى پیگه یشتوی (بالغ) بوون.
 که واته نابیت کولى قورسى لى پرسراوى بده یڼ به سهر مندا لدا پیش له وه ی پى
 بگات، و پتویسته به گوفتارى شیرین بیدوینن تا توانا و باوه به خزو چوونه
 پیشه وه ی تیدا برویت، وه که چوڼ پیغه مبه رى نازیز (ﷺ) سهره رشتى مندا لانس
 ده کرد به و په پى خوځو یستن و له خوگرتن و لبردنس هوکاره کانى ترس له
 دهر وونیا نندا، له و نمونانه ش گوفتارى له گه ل نین عه باس و خستنه سهرشانى

کچه زاکه ی له سهر مینبر له کاتی وتارداندا ههروهه ئارامگرنتی له سهر شهوهی که کچه زاکه ی له کاتی سوچده ی نوێژدا دهچوو هه پریشتی. وه چۆنیهتی ئاموزگاری بۆ شه دهشتهکیه ی که بهتوندو تیز ی پهفتاری له گه ل مندا له کانی کردبوو.

شه گوتاره ی لای پنگه ییوی موسلمان دهخاته بهر لی پرسینه وه ته کلیفات قوناغی تابهتی خۆی ههیه تا کاریگه ری ئیجابی ببیت له پنگه یاندن و کامل کردندا، وه ک چۆن کاریگه ری په که ی بهرانبهر هاوه لان ده رکه وت له کاتی موسلمان بوونیاندا هه ر چهنده له سه رده می جاهیلی دا شه وانه کامل بسو بسوون و له پیزی پیاواندا بوون وه ک شه بو به کړو عمرو خال دی کوپی وه لیدو سه عدی شه بی وه ققاص و شه بو عبیده عامر بن جراح و زقزی تریش.

که واته پهروه رده کردنی ئیسلامیانه له سهر بنه مایه کی زانست و پرۆگرام و پرئسیپه کانی ده بیت ههنگاو به ره و تیگه یشتن له دهروون و مۆرکه کان بنیست و دیراسه و چاودیزیان بکات. ههروهه چاودیزی شه قوناغه بکات که دهروونی که سه کانی پیا تپه ی ده بیت و کاریگه ری و شوینه وازی شه کارلیک (تفاعلات) و په یوه دنیانه شاره زا بیت تووشیان دیت و پیااندا تپه ی ده بیت، به کاره ی تانی شتیوازیکی زانستی یانه ی ساز دراو له مه ی دانی پرۆگرام و پهروه رده ی ئیسلامی و شتیوازو ئامرازه راست و دروسته کانی دا، بی گومان ده بیت هه ی گۆرینی حاله ته په رتو کاوه که ی و به راستی ده ی کاته فیزگه په کی زانستی وه ها که مه به ست و ئامانج و داواکاری ئیسلامی چاکسازی خۆی هه بیت، ههروهه شه هۆکار و پرۆگرامه کاریگه ره ی ده بیت که له واقعی ژبانی کۆمه لایه تی دا شه و ئامانج و نونه و چینه ده مه ی نیت ده ی، که هه ولی پنگه یاندن و ئاماده کردنیان بۆ ده دات، تا کوو بتوانن به ره و پوی ژبان و به پێوه بردنی گه ر دوون و چاودیزی کردنی و شه و دان کردنه وه ی ببه وه.

دهروازه ی راست و دروست بۆ چوونه ناو پهروه رده ی ئیسلامی یانه نابیت له پێی به کاره ی تانی شتیوازی ترساندن و تۆقاندن و بلاو کردنه وه ی ترس و له رزه وه بیت، به لکو ده بیت له پێی شتیوازی خۆشه ویستی و ئاره زوومه ندیه وه بیت و له خۆشه ویستی خۆی به دیه ی تهر و حه ق و مبه ره بانه وه ده ست پێ بکات و، ههروهه ئاره زوومه ندی بۆ چاکه و حه ق و داد پهروه ری و خۆشه ویستی ژبان و کاری موسلمان به و شتیوه ی که خۆی گه و ره ده یه ویت، که بریتی به له جی نشینی یه تی چاک و پر له حه ق و داد پهروه ری و چاکسازی و هه زکردن به و کاره ی ده بیت هه ی گه یشتن به و

پله به، ههروهه له گه لیدا خوښوېستنې جیهادو هه ولې دلسقزانه له پیناو نه نجامدانی په یامه که و شانازی کردن پټووهی و ههروهه ما ئاره زووی بۆ که یشتن به خوای هه قو به به زه یی و شادبوون به دیداری له پوژی دواپی دا، که بریتی به له خانه و جیگه ی هه وانه وهی پر له نازو نیعمه تی خوا بۆ ئیمانداران دلسقزان.

هه کاتیک منال گه یشته ته مه نیک بتوانی چاک و خراپ و راست و ناراست لیک جیابکاته وه و پوه و لایه تی و وه رگرتنی نه رکو لټپرسراویه تی هه نگاوی دا، ئه من کاته ده بیست په روه رشیا ره که ی دهستی بگرت و به پاشه پوژی کرداره کان و به لټپرسراویه تیه کان ئاشنای بکات، به و شیوه به ههستی لټپرسراویتی و ههستی هه لسو که وت کردن و خوگرتن و چاک نه نجامدانی کار له دهروونی دا ده چه سپی و ریز له مافه کان ده گرت و سنوری قه ده غه کراوه کان ده پاریزی و هه ولې بلاوکردنه وهی دادپه روه ری و چاکسازی ده دات له سه ر زه وی دا، به م شیوه به واتاکانی مژده دان و وریا کردنه وه له بونیادی دهروونی موسلماناندا به ته واوکاری ده گات و نه کاته هیزکی خیردارو نیش که رو پټخراو پیک دیت و هه روولا به کتر ته واو ده کن.

گرنگی ته واویتی مه به سته ئیسلامیه کان و ئاراسته کردنه کانی سروش و مه به سته کان له گه ل هه واله کانی تیروانیی کرده پی و لی وورد بوونه وهی عه قلی له مه یدانی تووژینه وه کومه لایه تیه کان، زیاتر له هه ر بواریکی تر له بوازی په ره وه رده دا ده بیستته وه، هه روه ها هه وله کانیش که له پیناو تیگه یشتن له فیه ره ته کان و نه و مۆرکانه ی که خوای گه وره له دهروونه کاندایا نه وه به هه مان شیوه.

به م شیوه به تووژینه وهی زانستی فیه ره ته کان و مۆرکو په یوه ندیه مۆیسی به کان ده بیته فاکنه ریکی کاریگر بۆ به نه نجام گه یاندنی خواست و مه به سته کانی ئیسلام.

نه زموونی فیکری ئیسلامی له بوازی په ره رده ی ئیسلامی یانه دا له م سه رده مانه ی دواپی دا، نه وه مان بۆ ده رده خات که ته نها مه به ست و خواستی خیر به س نه، به لکو ده بیست هه موو نه و چه و پټبازانه شاره زابین که پیایدا تیه پر ده بین بۆ به نه نجام گه یشتنی نه و خیره.

گرنگه نه وه یاد به یه وه که ته نانه ت له دوا ی نه مانی سه رده می خه لیفه راشیده کانیش پیوانی قوه یش مناله کانیا ن ده نارد به بیابان تاوه کو له سه ر په وشکی لادی نشینه عه ره به کان پی بگن و کاریگری په ره رده ی بادیه و دتیه انشینیان له سه ر بیست، پټیگه یاندنی منالان له بادیه دا ته نها لایه نی جه سته یی

نه گرتبويه وه، به لكو په يوه ندى به شوينه واړه د هرونيه كانيشه وه هـ بوو. له بهر نه وه منال به نازاي و سهر به خوي و د هرون به هيزي پي دهگه يشت، هيچ كوت و پتوه نديك، هيچ ترساندن و فشاريك نه بوو پيگريي له بهر دم گه شه كردني هيزو وزه و توانا و نه نازايه تي به ي كه له و قوناغه سهره تاي به ي پيك هاتني د هروني ناسكي دا هـ بوو، هر بويه به د هرونيكي به هيزو نازاو نازادو نه ترسه وه پي دهگه يشت و گوره د هـ بوو، به هـ مان شيوه و به گشتي پاشاكان و ميرو سهر كرده كان له سهر دم هـ كاني بنياتناني ده ولت و ژياري ئيسلامي دا نه مـ يان كړدووه، له پتناوي ناماده كردني مناله كانيان و پيگهاتنني د هرونييان بو پاهيتانيان له سهر و هرگرتني نه رك و سهر كړدايه تي كردن كه پتويستي به هيزو نازايه تي و چوونه پيش هـ به وه كاتيكيش كه بناغي بونيادي د هرونييان ته واو قايم د هـ بوو له سهر په وشه د هروني به خواستراوه كان، د هـ يان نارنده شاره كان و خويندنگاكان و دهـ خړانه بهر دهـ ستي ماموستاو په روه رشيارو په روه رده كه ران، تاكو جوړه كاني زانين و زانباري و شاره زايي دهـ ست بخه و وانه ي ناموزگاري و پتيموني و په روه رده و پيگه يين فيز بن، به و شيوه په په روه رده كردنيان به ته واو كاري دهگه يشت و به به شيكي فراوان له توانا و نازايه تي و عيززه و زانست خزيان دهـ پازانده وه.

له پيشه كي به كاني زانستي په روه رده ي ئيسلامي يانه دا گرنگه تويزه ران پتيره وي پتغه مبهـ (ﷺ) بكولنه وه، نه كه ته نها له هـ موايه تي گشتي به وه فرموده و ناپاسته كردنه كاني گه له كه ي، به لكو له تيگه يشتنيكي پوخته و دروسته و بو هـ موو وونه به كي و گشت دهـ لاله ته كاني نه و وتانه وه، وه هـ روه ها و نه گرتني مـ تني هيچ وشه به ك و گورپني و اتاو دهـ لاله ته پاسته كه ي، به لكو دهـ بيت تويزه ران ديراسه ي نه و پتيره وه زانستي به ي پتغه مبهـ (ﷺ) بكن كه له مامه له كردني دا له گـ ل منالاني خوي و منالاني موسلماناندا موماره سه ي كړدووه، هـ روه ها ديراسه ي نه و بهر ماوانه بكرت كه لي دهـ گيرنه وه له به كار هيتاني شيوازي خوزه ويستي و به زه ي و نارام گرتن و نه رم نياني له په روه رده كردن و مامه له كردن له گـ ل ياندا، كه هـ رگيز نه بيزاوه پتغه مبهـ (ﷺ) له ژياني خويدا نازاري منالي دابيت ياخود لي دابيت، به لكو له هـ موو حاله تيكد ا قه دهـ غي نه وه ي كړدووه له دم و چاو بدرت، چونكه شوينه واړو كاريگه ري خراب له سهر پيگهاتنني د هروني و وزه و توانا د هروني به كانيان به جي دهـ يلي.

پیاچوونه وه یه كه به حیساباتی شیوازی پرۆگرامی په روه رده یی نیسلا می و پابه ند بوون پیوه ی به توژیښه وه و پئی پئی بردنیکسی زانستی، ده بیټ له هه موو بواره په روه رده یی و فیرکار یه کاندای تیبینی بکه یڼ له وانه، نه وه ی که هه لی ده بژیرین بق منالان و تازه پیگه یشتون، هه ریه که به گویره ی تواناو قوناغ و ناستی له خویندنه وه و مولا لکردن، وه نه وه ی که پیشکه شی ده که یڼ له نایه ته کانی قورنای پیرۆزو سوننه تی پاکی پیغه مبه ر(ﷺ). ده بیټ تیبینی کاریگره ی نه و خویندنه وه و مولا لکردن و پرمونوی یانه بکه یڼ و به تنها جهخت له سر به ها زمانه وانی، یاخود نه ده بی، یاخود وانا به رزه کانیان نه که یڼ، چونکه سه نگی مه که ی په روه رده یی نه م قوناغه بریتی یه له و شوینده واره ده روونی ی که به ره نجای شیوازی گوتاره که یه، نیتر مرده دان بیټ یاخود ترساندن، چاره سه رکړدن بیټ یاخود ټیکشکاندن، تاکو وبتوانیڼ مه به ست له په روه رده و ناراسته کاریه که له سر ناستی ده روونی و زیه نی و عه قلی هه قوناغیک له قوناغه کانی گه شه کړدن تازه پیگه یشتون بگ یتینه نه نجام.

لیږدها هیچ بوریک نامینئ بق گومان بردن به دزایه تی نیوان چه مکی نیجابه ت و خو شه ویستی و قه ناعت له پیگه یتانی کیانی ده روونی تازه پیگه یشتون و چه مکی سازبوون (سازنده یی) له په فتارو پیگه اتنی ده روونی یاندا، سازنده یی و شیوازیکن بق کرده و په فتار، که منال و تازه پیگه یشتون به پاهینان و پیشه نگی و بینینی نمونه وه ی ده گرن، و پالنه ره کانی فیطره ی نیجابه ی پشته ده گرت له خواستی جی به جی کړدن و سه رکه وتن و نار ه زوو مه ندی له به ده ست هینانی په زامه ندی نه و که سه ی خو شی ده ویت و پیزی لی ده گرت، نه مانه ش کومه له چه مک و فاکته ریکن دژ به چه مکی خو شه ویستی و هاندان نین وه ک بنه مایه ک بق په روه رده کړدن منال و دارشتنی هه لویستی و دیدی بق ژیان و بق بوون.

ده بیټ به و شیوه یه له خو شه ویستی نه که یڼ که ټیکدان و لاوانه وه یه و، ترسو توقاندنیش سازنده یی و یاسایه، نه مه تیگه یشتنیک هه له و شیوازیکی ده سته و سانه، نه وه ی که پتویسته سوورین له سه ری بریتی یه له خو شه ویستی و(انطباط) پیگه وه به شیوازیکی راست و دروست، که نه ویش بریتی یه له نار ه زوو مه ندی و تواناو کیفایه ت به یه که وه، تاکو وبتوانیڼ و له پوله کانی نه م که له بکه یڼ به پراستی به خته وهریڼ و به گیانی کاری ستافیکی

سەرکەتوو بەو پێژو پێژانین و هێزو کیفایەت و هاوکاری و توانە وە و نیازم و نازادی و
پێشپەرەوی یەوێ خۆیان بپارێژنەوێ.

ئەوێ ئەمڕۆ گەنگە بۆ سەرکردەکانی ئەم ئۆمەتە ئیسلامی و زانیان و
پەرورشیاران و ئەوانە ئی گەنگی بە کارو بارەکانی دەدەن، ئەوێ بەزانیان کاری
چاکسازی و پەرورەدەیی، گە ئەوان، بەرەو پووی ئەنجامدانی دەبنەوێ، لەهەندێ
پوویەو جیاوازی لەو کارە چاکسازی و پەرورەدەیی یەئێ گە پێغەمبەر (ﷺ)
لەسەرەتای سەرەلانی ئیسلامدا بەرەو پووی دەبوو یەوێ، ئەو گەسانە ئی ئەو
گوتاری بۆ دەدەن، گە سانیکی بە دەمارو بەهیز بوون، بەلام دەردەکیان ئەوێ بوو
گە دل پەق و بێ بەزەیی و توندپەر و بوون و دەمار گێر و نەقام بوون، بەلام ئۆمەتی
ئەمڕۆو حالی ئەوێ کانێ و ئەو پەوشانە ئی هەیانە جیاوازی، ئۆمەتێکە تووشی
نەخۆشییەکانی لاوازی و نەمانی و زەو توانا دەروونی یەکان و بۆلۆ بوونەوێ
پەوشی سەرکزی و کۆلی و متمانە بەخۆ نەمان و لەدەستدانی گیانی دەست
پێشخەری و بەرەو پووی بوونەوێ ژیان و ئەرکی جێ نشینی بوەتەرە هەر وەکو
حالی جوله گەکانیان ئی بەسەر هاتووێ، کاتیگ لەسەر دەستی فیرەوێ کاندە
کرانە بەندەو سەرکەزکران، بۆیە پێیستیان بە پەيامی موسا پێغەمبەر هەبوو بۆ
چاکسازی دەروونیان و نازادکردنی، لەپێی پێگە یاندنی ئەوێ یەکی نازاد لە
بادیەئ (سینا) دا تاکوو بە سیمای نازیەتی و تواناوێ بچێتە زەوی پێرۆزو
کۆمەلگە ئیسلام و یەکتا پەرستی و بەرنامە و پەيام دابەزێنێ.

هەر وەها گەنگە تێبینی ئەوێش بکەین گە ئەم گەلە تووشی نەخۆشی شیوێ
خواری (شکلی) و بێ توانایی و دەستە پاچەیی بوو، ناتوانی دەرکی کرۆک بکات و
پەيوەست بوو بە پووی کارو پووی سەرکەوێ، بێ گومان ئەوێش بەهۆی لاوازی
هزو بێ توانایی پاش دابەران لە بە دواو چوونی واقع و تێگە یشتن ئی و کۆنتڕۆل
کردنی پووی بە پووی بوونەوێ کان و پێشکەشکردنی بەدیل بۆ مامەلەکردنی راست
لەگەلیدا، هەر وەکو چۆن ئەوێ ئیسرائیل و ئەحبارەکانیان تووشی بوو بوون.
ئەوان کاتی ئەوێ بووێ و هەزارێک دزی بکرایە تۆلەیان ئی دەسەند، بەلام ئەگەر
دەوڵەتەندوبایە وازیان ئی دەهێنا، هەر لەبەر ئەوێ پەيامی عیسا پێغەمبەر بۆیان
ئەوێ بوو بگەڕێنەوێ بۆ سەرئێج لەکرۆک و گەلەکانی خۆشەویستی و سەرپەرشتی و
چاودێری یەکی دڵسۆزانە لەبنیاتنانی دەروونەکاندا، تاکوو مەرۆف بتوانێت بە

پاسنتی پۆلسی خۆی له جی نشینی و چاودیژی کردنی بوونه وهر یان و
ئاوه دانکردنه وهی سهر زهوی دا ببینیت.

کاری چاکسازی په روهردهی له مړودا بریتی نیه له پاهیتانی گهلانی به هیزو
پتیه یاندنیان، به لکو بریتی له چاره سهرکردنی نه ته وهیه کی نه خوشی لاوان، که
په وشه کانی هیزو بق پتیه وه چوون و داهیتان و به خشین و خوشه ویستی و
چاودیژی و سهرپهرشتی له ده ست داوه و تووشی ترس و لاوانی و ده روون به زیوی و
پواله و پووکار په رستی بووه، که به دریزایی سهرده مه کانی داپران (انفصام) و
چه ساندنه وه و بی توانایی فیکری و دواکه و تووی که لکه بوون له سهری.

پتویسته له سهر زانایانی موسلمانان بوازی په روهرده باش له کاری خویان
بگن و نیش بگن له پیتا و داپشتن و بنیاتنانی بیردوزهیه کی زانستی ئیسلامی بق
په روهرش، که نیشانه و نامانچ و شتوازه کانی پۆشن بن، به تاییه تی پتویسته
له سهریان دهرکی جیاوانی نیوان لاینه عه قلی لاینه ده روونی یه کان بگن، له
مه مو نه و شتانه ی که به تازه پتیه یشتوان ده گه ییتزی، مه روها ده بیت
له لاینه ده روونی یه کانی نه ته وهیه تی بگن و بزنان چۆن له پتی نه رکی
مه نه جی و په روهردهی یه وه چاکسازی تیا دا ده کن، دلنایان له وهی که
هرشتیک ده گه ییتزی به تازه پتیه یشتوان و به لاوان، له وهی که گونجاوه له گهل
قوناغه کانی گه شه کردنیاندا، به ره می خواستراوی ده بی، نه ک تنها له بواره کانی
عه قلکاری به لکوله پیش نه وه وه له بوازی کارایی ده روونی دا. نه مهش به سهر مه مو
نه و شتانه شدا به جی دیت که پی یان ده گه یه نری له وانهش گشت وانه کانی
عه قیده و په روهرده و فیز کاری و پاهیتان.

گرنگه له بهر تیشکی نه و شتانه ی که سروش دهری ده خات له په هنده گیانی و
ده روونی و مه عه وی و مادیه کانی ئاده میزاد، زانایانی ده روونناسی و کۆمه لناسی
موسلمان مه لسن به چر کردنه وهی هه وله کانیان له بوازی ئیسلامیه تی زانستی
ده روون و کۆمه لناسی ئیسلامی و وینه کیشانی نه خشه یه کی گشتی سه باره ت به
بق چوونی ئیسلامی بق ده روونی مرقوف و کۆمه لگای مرقفایه تی و، سوود گه یاندن
به په روهرشیاری موسلمان تا کوو هه وله کانی له سهر ناگایی ته واین به سروشتی
ده روونی مرقوف و قوناغه کانی گه شه ی و چۆنیه تی په روهرده کردنی و مامه له کردن
له گهلیدا.

۲- نیسلا مییه تو زانستی سیاست:

زانستی سیاست باس له توژیښه وهی دیاردهی سیاسی و په که مینه کانی نه ته وه و هه مویه تی و دام و ده زگا گشتی و شیوازه کانی ده کات که به هوی نه وانه وه سر کرده سیاسی کهان هه لده بژین، وه پروگرام و قه ناعه ته سیاسی په گشتی په کویه کانی نه ته وهش پوښین و گه لاله ده کات، وه سستم و یاساو په پیره وه کانی ده چه سپینیت، هه روه ها دام و ده زگا کانی به پړوه ده بات و وزه و توانا کانی ناپاسته ده کات.

هه لېژار دنی سر کرده کان و پیز کردن و گه لاله کردن په که مینه و قه ناعه و یاسا پیز و ناپاسته کردن و زه کان و تازه کردن وهی بونیادی دام و ده زگا گشتی په کانی و دیاری کردن ده وره کانیان دوزنکی پر بایه خی نه ته وهی، له لایه نیکه وه به ها و بنه ما و قه ناعه و ناپاسته بنه پرتی په کانی نه ته وهی له سر به بنده، که ده توانین لیره دا ناوی بنین لایه نی (شاید لوزی و ده ستوری) له لایه کی تریشه وه به بنده له سر تواناو وزه مادی و معنوی و ژیاړه کان و داهاته کانیان، وه بارو دوخه کانی پیکه یان و پیکه یاندنی پوښی که له کانی نه و نه ته وهی، هه روه ها به بنده له سر نه و مل ملانی و بارو دوخه ده رکیانه ی که ده وریان داوه و وزه ی نه و گه ل و نه وانه ی پوو به پرویان ده بنه وه.

توژیښه وه و په فتاره سیاسی په کان به ده وری چه مکی نه م په گه زو په یوه ندیانه دا هه لېژاوه هه روه ک ده رک کردن به شوینه واره کانی و پیشکesh کردن ی پیکه چاره و وینای گونجاو سه باره ت به لی تی گه یشتنیان، و هاوته ریب پوښتن له گه ل پووداوو گزړانکاریه کانی سر گزړه پانه که یان، به و شتانه ی که گه شه و تواناو سه قامگیری و په کیتی نه ته وه ده هیئتیه دی.

له بهر نه وه دام و ده زگا و دامه زراوه و کاروباره به جی هیئروا په پیره وه گشتی و تاییه تی په کانی ژیا نیکسی سیاسیان ی سرکه و توو له و دام و ده زگا پیشکesh و توانه دا ته عبیر ده درپته وه که و له تکه کانی کومل ده کا نینتیمایه کی هه مواریان هه بیت بۆ نه و دام و ده زگایانه و به رده وام نیشی به به ره می هاویه شی نیادا بکن به چه شنیک هه موو تاکه کانی کومه لگه بگریته وه، هه روه ها وایان لی بکات هاویه شی بکن له ناپاسته کردن ی په وتی بزاوته که یان له بواړی بنیاتنان و ناوه دانکردنه وه دا به پی ی توانا کانیان، نه وهش هاوکات بیت له گه ل کار بۆ پیکه وه به ستنه وهی

هيوو ئاواته كلانيان، ههروهه له سهركوششى بهردهوام بۆ دابىن كردنى
پيداويستيه كان و بهر به ستي كۆسپه كان و بهرگري له پيرۆزا يه تي و بهر و پيش
بردىنى په وپه وهى چاكسازى و دامنيان و ئاوه دانكارى.

نمونه ميژووي به ئيسلامى يه كان، هه چهنده له خودى خوياندا وهك ئامانچ
دانانريز بى گومان نه و كومه له دهرسه گرنگانه يه كه توژينه وه ئيسلامى به
سياسى يه كان ده يانگريته وه. نه نمونه و ده زگا و دامه زراوانه شوين و سروشستىكى
ميژوويى خويان و يارودۆخى تايه تي و بهخششى ژيارى خويان هه يه له چوار
چيوه يه كى وادا توژينه وهى سياسيانى ئيسلامى ده توانيت سوود وهربگريست له
په ندانه ي كه له م وانه ميژوياندا وهريان ده گريت تا بهردهوام بيت له بهر و پيش
چوون و په رسه ندن و گه شه كردن و به جى ميئاندا بۆ نه وهى مه به سته و
ئامانجه كان به باشترين شيوه به يئيتيه دى به پى تانا به گويزه ي نه و واقيعه
ناوخوي و بارو دۆخه دهره كيه تايه تي

ههروهه گرنگه له توژينه وهى سياسيانى زانستيانى ئيسلاميدا و له بوارى
سىسته ئيسلاميه ميژوو بيه كاندا، تيبينى پۆلى دام و ده زگا په سمى و
ناپه سميه كان و نه و ناميرو هۆكارانه بكهين كه هه ريه كه له ئاستى خويانه وه
كارى گهري يان هه بووه له هينانه دى نه و ئاسه واره ميژوياندا كه له و نموانه دا
دهره كه ويست، تابتوانين به باشى له و هۆكارانه تى بگهين كه چاره نوسى نه و دام و
ده زگايانه يان ديارى كردوه ههروهه نه و وانه و په نده ميژوياندا له هه موو
باره كاندا به هه موارو نا هه مواره وه كورت بكرينه وه، تا بتوانين به و شيوه يه
كاروانى نه ته وه ئا راسته و ديارى بكهين و بيگيرينه وه بۆ هه ستي كۆمه لكارى و،
تواناي تاكو گه لو نه ته وه كانى له كار كردنى هاويه شدا ديارى بكهين، ههروهه
بتوانين دامه زراوه و دام و ده زگا و سياسه ت گه ليكى گشتى و بنيات بنين و نووى
بكهينه وه كه گوژه پانى هاوكارى و هاويه شيكردنى بۆ ده سته بهر بكرست.

واتاي نه ته وه و بونيادى قه واره كى نايه ته دى تا نه ته وه نه توانيت نه و
دامه زراوه سياسيانه بنيات بنيت كه له گه ل واقع و به هاكانى دا ده گونجيت و ده بى
پۆله كانى و سازه يدات به شدارى بكهين له و بنياتناندا و موماره سهى كاروبار و
نه ركى سهه شانى خويان بكهين له پيتاو گه يشتن به ئامانجه كانى نه ته وه دا.

گرنگه ليژه دا له بنيات نسانى فكرى سياسيماندا دهره بكهين و بزانشين كه
سهركرده كانى نه ته وه، و چۆرى نه و دام و ده زگايانه ي كه له ئارا دا په، و چۆرى نه و

به جيئ هينانه ئي تياياندا جيئ به جيئ ده كرئت برتتي به له پرهنگ دانه و ه ي حه قيقه تي هزرو كرؤك و ناخي ده رووني نه ته وه، هه رگيز ناكربت سه ركردايه تي و دام و ده زگا سياسي ه گشتي به كان پيئك به يئيرتو و بيئنه وه و به رده وام بين، نه گه ر هه و پره گه ز نه بن له گه ل جؤري كرؤكي نه ته وه و هزده كه يدا، وهك چؤن بونيائي واقعي و ده رووني و هزريشي نه و جه وه ره ده نوئين. له بهر نه وه نه گه ر ويستان كارواني سياسي نه ته وه راست بكه ينه وه يان جؤري سه ركرده و دام و ده زگا و شيتوازي كاركردينان راست بكه ينه وه، نه و نه مهش له جؤري نه و هزرو په روه رده ده رووني هؤشيارتي به عه قيدهي و كومه لايه تي و سياسي دايه كه هه ميشه پؤله كانمانيان پيئ نامؤزگاري ده كه ين و مه شقيان پيئ ده كه ين له سهر ي له راستي دا سه ركرده و دام و ده زگا كان پرهنگدانه وه ي حه قيقه تي هزري نه ته وه و نه فسييه تي نه ته وه ن نابيت دام و ده زگا كان سروش و شيتوازي خويان سه ربه خؤ بگؤپن هه تا بناغه و هزرو نه فسييه تو به هاي نه ته وه نه گؤپرئت كه نه و نه ته وه يه ده يئوئيئت هه روه ها به هه مان شيتوه نه و دام و ده زگايانه ئي نه ته وه له سهر يان به نده بؤ خويان پرهنگدانه وه ي سياست گه لو پره فتار گه لن، له بهر نه وه ناچارين هه ركاتي ويستان له دام و ده زگا دامه زراوه كان و سه ركردايه تي و حكومه ته كاندا چاكسازي بكه ين ده بيت نه و بناغانه بگؤپن كه نه و دام و ده زگايانه له سهر يان به ندن له ناخي عه قليبتي نه ته وه و هزرو نه فسييه تيدا.

دام و ده زگا و سه ركردايه تي سياسي هه مواري به تواناي سه قامگير نه وه يه فيكري نه ته وه يه كي وا بوئيئت كه بؤ چوونيكي ئيجابي هه بيت، له گه ل نامانچ و هه به ستي گه روه ي يه كگرتودا، وه جؤريئك له بونيادي ده رووني كه ماناو ناوه پؤكي هه موارانهي له خؤ گرتوه له پوي داميتاني پيشه وايه تي كردني شارستانيانه و، ژياني گشتي له سه ر بناغي نه نداميه تيكي كومه لايه تي يانه ي په سه ن و باش به رپا ده كات بؤ هه ربه كه له پؤله كانني گه ل له چوار چيتوه ي سنوره پانه كانني هه مواري تي دا بؤ نازادي و مافه كانني مرقؤف.

ژياننيكي سياسيانه ئي ئيسلاهيانه ئي راست و دروست بيئ گومان ده بيت پشت به نه ته وه يه كه ببه ستيت كه له كؤيدا هزريكي دروست و، نه فسييه تيكي توكمه و به هيز و ديديكي ژياريانهي په سه ندي هه بيت، وه ده بيئ سه ركردايه تي و دام و ده زگا سياسي ه كانيشي پشت ببه ستن به متعانه ئي نه ته وه و هاويه شي كردني تاكه كانني

له به پټوه بردنی کاروباره کانی دا به دهرک پټکردن ټکی راستی بارو دڅخه کانی، وه به پاوړنکارۍ په کی کامل له سیاسه ته کانیدا.

پټویسته جارتکی دی به قولی و وه به وردی چاو بگټرینه وه به دوزی هزری سیاسی نیسلامیداو به دوزی په روه رده و پوښنیریی دهرونی و هزری و سیاسی پوله کانی نه ته وه و تازه پټگه یشتوه کانی دا، به جورتک هم هزرو په روه رده یه بینیه په کی عه قیده یی و دهرونی و مهنه جی راسته قینه بنویستی، وه تنی گه یشتن ټک بیت بق سروشتی ژبانی سیاسی و نه و نامانجه سیاسی یانه ی له سریان به نده، له هه مان کاتدا تنی گه یشتن ټکی بابته تی یانه بیت بق دام و ده زگا سیاسی په نیسلامی په میژوویسی په کان به خویان و نامانجه کانیا نه وه، له گه ل نه و سرکه و تنانه ی به ده ستیان هیتاوه و زانینی نه و هؤکارانه ش که بونه ته هوی شکست پی هیتان و بهر پابونی که م و کوپی و تنی شکان. پټویسته له پټی توپزینه وه ی زانستی سیاسی په وه نارامی و دلنیایی بق نه ته وه بگټرینه وه، له گه ل هه ستی کومه ل کارۍ و توانا له کرده و به جی هیتان و ناراسته کردنی به کومه لدا، هه روه ها که پانه وه ی چالاکی و زینده گی دام و ده زگا سیاسی په کانمان و بق چونه نیسلامی په کانیا ن، بق چوونی سهر کرده سیاسی په کانمان و پاده ی پابه ندی نیسلامیا ن. وه ده بیت جارتکی تر هم سهر کرده بینه وه چټکه متمان ی نه ته وه وه پشست گیری لی وه ریگرن و ته عبیر که ن له خواستی نه و نه ته وه یه، وه ده بی هم توپزینه وانه وا له پوله کانی نه ته وه بکات پټگای راستیان بدوزنه وه تا به پؤل و نه رکی خویان هه لسن، و وایان لی بکات واتای بوونی خویان بسه لمینن و پټویستی سیاسی و کومه لایه تی یان به ده ست بیتن.

تنی گه یشتن له ژبانی سیاسی و شټوازه راسته قینه کانی، هه روه ها تنی گه یشتن له واتای په روه رده و گه شه پی دانی دهرونی و هزری و عه قیده یی و شټوازه راست و دروسته کانیا ن دوو کلیلی بنچینه یی بق که پاندنه وه ی دلنیایی و سهر فزازی نه ته وه و ناسنامه و توانا کانی و خستنه گه پی وزه ژبارۍ په بنیاتنه ره کانی.

نه وه ی که گرنگه و ده بیت هزری سیاسی یانه ی نیسلامی هاوچه رخ هر له سهره تاوه بایه خی پی بدات تنی گه یشتنه له دیارده ی سیاسی و پوښنیریی و گه شه پی دانی سیاسی و زال بونه به سهر نه و پروگرامه پواله تیه یاسایی په ی که زاله به سهریداو، وه کو قول بونه وه یه بق ناوه پوکی دروست بوونی هه ستی چوونه ناو (وه لاه) و په پیره ویی سیاسی یانه له ناخی پوله کانی نه ته وه دا، وه دانسانی

سنوریک بۆ لاوازی ههستی کۆمه لکاری و لاوازی (وه لاء) و په پیرهویی سیاسیان له ناو پیزه کانی نه ته وه دا.

پتویسته نه داو بنیاتنانی پاسته قینه ی هزری سیاسی ئیسلامی و دام و ده زگا سیاسی په ئیسلامی یه کان و ابن که بتوانن پۆله کانی نه ته وه و گه له کانی پزگار بکه ن له و باره ی که ئی ی که وتون و له و لاوازی ی ده روونیان که وه کو کۆیله یان لی هاتوو و ئیراده ی ئازادانه و ده ست پشخه ری سه ریخو یان له ده ست داوه، وه ده بی سه رکرده و په روه رشیارو زانایان و دایکو باوکان سنوریک دابنن بۆ نه و دیوه زمه یه ی له دل و ده روونی پۆله کاندایه دروست بووه له قهیرانی توقاندنی ده روونی و هزری، که چه مکه کانی به ندایه تی هه قیقی و پام کردنی ده روونه ئیسلامیه کان له ئاستی پاستی یه کی بابه تیانه بۆ واتاکانی خیر و خوشی و داد په روه ری گۆپیوه بۆ نه و چه مکه کانی که مرؤف ده بیته که سنیکی کۆیله و بی ده سه لات و بی ئیراده ی نه و تو متمانه ی به خوی نه میتیت ته نها لاسایی کردنه و بزانیته و لاوازو ترسنۆک و ده سه و سان بیت، که هه رگیز نه مانه له گه ل چه مکی پاسته قینه ی ئیسلامدا ناگو نجیت. پتویسته دلتیابین نه و هزره ئیسلامیه پاسته قینه یی که پیغه مبه ر (ﷺ) وه یاوه رانی نواندویانه فکری پر له عیززه ت و شکومه ندی بووه. خه سه لته ی پاسته قینه و خیر و هه ق خوازی و له خو بو ردن و هه ولدان و واتا به رزه کانی په وشته و چاکسازی له حق گرتبوو، پسوایی و سوکایه تی پی کردن ته نها خه سه لته و سزا گه لیک بوون سهریان له کوفرو حق به زل زانین و سه رکه شی و لووت به رزی یه وه ده ر ده چوو.

نه و باره ی نه مرؤ دو چاری نه ته وه بووه له پێچانه وه ی لاپه په کانی و لاواز بونی وزه و تواناو به جی هینانی و کشانه وه ی پیزه کانی له به ره و پیش چوندا، زه لیل بوون و بی ده سه لات بونی له به رده م دوژمنانی داو دوو چار بونی نه م نه ته وه یه به ترس و توقین له دوژمنانی و بوونی به نیجیری نه و چاو برسیانه و که وتنه ناو ته له ی فیله کانی یه وه یان کۆسه په ناو خوی یه کانی نه ته وه ی ئیسلامی، نه مانه هه مو یان په نگ دانه وه ی نه فسیه تیکی ترسنۆک و توقیو لیک هه لوه شاوو بی ده سه لاتن، که نه مه ش ده گه پتیه وه بۆ نه و هزره نه خۆشه ی له بو نیاتنانی ده روونی تاکه کانی کۆمه لدا هه یه و هه ر له و ده روونه نه خۆشه ی شه ره سه رچاوه یان گرتوه، هزریک که شنگه سی یه ی زور به یان و اشای بی ده سه لاتن و که سی یی گۆیله و سیما ی گۆیلا یه تی تیا به ر چه سه ته بووه.

پتویسته له توژیښه وه زانستیه سیاسیه ئیسلامی یه کاندایه جیوازی بگریښت
له نیتوان لوژیکی سروش (الوحی) له گه ل' نیجته هادی توژیښه وه نه کادیمی یه کان و
برپاری کومه لایه تی و سیاسیه بزافیه کاندایه.

سروش نه و کتیه یه که خوی گه وره ناروویه تی یه خواره وه و پیغه مبریش
له شپوهی کارو کردارو پینمایی دا بی که م و زیاد گه یاندوویه تی، به لام ته شریعی
بزواتانه ی سیاسی و کومه لایه تی بریتی یه له تیوانین بق' ناین له لایه ن
سه رکړده کانی نه ته وه و پیگه ی لیپرسراویه تیان له کارو په فتارو نه خشه
کیشانیکدا که پشت به ستوی پابه ندی به ناین و نامانچ و مه به سته کانی وه بیت،
همو نه مانه ش به دیدیکی کرده بیان و هزیکی زانستیان وه به سر واقع و توانو
قه ناعه تی نه ته وه دا جی به جی ده کری. به لام یاسا بزافیه کان بریتین له یاسا
که لیکلی مولزیم بق' تا که کانی نه ته وه له هلسو که وت و موماره سه و جم و جولی
گشتی ژبانی کومه لایه تی اندا، نه مه ش نابیته پتگر له به رد م بونی قه ناعه تی
تا که که سدا له ناستی به شیک یان چه ند به شیک جیوازا که له گه ل' قه ناعه و
تیوانینی سیاسیان یه گشتی نه ته وه دا ویک نایه ته وه، به لام نه مه هیچ له و پاستی
یان ناگوریت که پابه ندی همو هارولاتی یه که به و دامه زراو ته شریعه گشتی و
کاروباران یه که کاریگه ریان هیه له سر مامه له و هلسو که وتی گشتی نا نه و
قه ناعه و یاسایان ده گوریت.

به لام توژیښه وه یه که کادیمیانه ی برپارو زانو توژیښه ران نه وه یان شتیکی ترو
لوژیکی سروش نی یه، هه روه ها ته شریعاتی سیاسیان و بزویښه رانه ی نه ته وه ش
نی یه، به لکو نه م توژیښه وانه سه رچاوه یه کی سامانین بق' هزی نه ته وه، وه
په نجره ی تیوانینه کانی نه ته وه و ده روازه ی یارمه تی دانی تیښوی نه ته وه ن بق'
تیوانین و توژیښه وه له گورپه پانه جیوازه کانی ژباندایه، له وانه ش ته شریعاتی
بزواتانه ی سیاسی و یاسایی.

جیوازی دیدو بچوونی توژیښه و زانو لیکول هره وان له نیتوان خو یاندا و
هه لسه نگانندان بق' ته شریعه گشتی و سیاسیه و کومه لایه تی یه کان له پاو بچوونی
هیچ کامیکان که م ناکاته وه سه باره ت به لایه نه کانی هریه که له و دزان ه
به مه رجیک به دیدیکی پاست و دروسته وه تی ی پروان، و ده بیت هیچ پاو بچوون و
تیوانینیک دور له و نه لاله ته ی خوی نه پوات که تنها دیدو هزیکه کومه که به
نه ته وه ده کات بق' تیگه یین و لیک جیا کرده وه، و تیښویه کی ده داتی بق' تی

پوانینکی زیندوو پوره پسی داننکی به رده وای برپاره ته شرعی و سیاسی به کان، و هینده ی نه وهی که هزی زانیان و بیراران بایه خی پی ده دریت وه لی تی ده گنه به و راده به نه ته وه شیاو ده بی و ده توانیت برپاره یاسایی سیاسی به کانی به شیوه به کی بابه تیانه ی پیگه یشتوو به پسی قناعه تی راسته قینه ی خوی و تی پوانینه گشتی به که ی وه برگریت، بق نه وهی برپاری یاسایی کومه لایه تی و سیاسی ته عبیر له ناخی قناعه تی گشتی نه ته وه و به رژه وه ندی بالای نیسلام بکات، هر چه نده پیویست ناکات که پو بچوونی هریه که له تاکه کان، یان کومه لایکی کم به ته واده تی جی به جی بکری هر چه نده نه وانه له ناو نه ته وه شدا ریزو شوینکی تایه تیشیان ه بیت.

به م شیوه به توژینه وه نه کادیمی به کان سه رچاوه ی هنزو دانایین، به لام ته شریعاته سیاسی و کومه لایه تی بزافیه کان وه پتنومایی به کی کارو جم و جول قناعه ته ده میتنه وه له پو به پو بونه وهی نه و شتانه ی که دو چاری نه ته وه ده بیت له پیویستی به کانی واقع و گورانکاری به کانی ژینگه و نه و نعتباره زانستی یانه ی له ده ورپه ریدا هیه و گماروی سه رکرده کانی داوه، که پیویسته سه باره ته به نه وانه ش برپارو ده ست به کاری جی به جی بکریت، به م پی به ده توانین ده رک به و راستی به بکه یین که برپاره سیاسی و ته شرعی به کان وه ک توژینه وه نه کادیمی به پتی به کان نین، هروه ها ده رک به وه ش ده کین نه و کاریگری یانه ی که ده بنه هوی فشار بق سه سه رکرده سیاسی به کان، جیان له بارودخی کاروباری هزی نه کادیمی. هریه که له م بوارانه ش نعتیباراتی خوی هیه. وه هریه که یان نه وی تریان ته واده کات به بی نه وهی که مل ملانی ی له گه لدا بکات و پنگی لی بگریت یان هر ساته ی پوی ناراسته یه ک بیت و باریکی دیاری کراوی نه بیت

له کوتایی داو له ژیرسایه ی کاروانی گه وری نه ته واده پپیویسته ده رک به وه بکه یین که هه موو په گه زه کان له نیو لوزیکی سروش و به روو بوومی توژینه وه زانستی به نه کادیمی به کان و له برپاره کانی ته شریعاتی سیاسی و کومه لایه تی دا خویان ده نوینن، تاکوو پیگه وه به یه کدا ده چن و کارلیک ده که ن و به کتری ته واده که ن تا عه قلی نه ته وه و ریزدان و کاروانی میژوویی به ناراسته ی نیسلام نامانچ و په یامه که ی پیک ده میتن، جا هر هه لچوون و به گزیه کدا چوونیک له نیوان په گه زه کانی پیگه ییتانی نه م هنزه ی نه ته واده به ربابی، به هوی خراب تیگه یشتنه

له ناڅې هره يه که له وانه، وله پوټي هر يه کيکيان له دروست کړدنې واقعي نه ته وه و کاروانه که ي به دريژايي ژيان و ميژوو، جا هر تیکه لاو کړدنیکي له م جوړه و خراب لي تي گه يشتنيک د بېته هوي لاوا کړدنې هزي نه ته وه وله به ريه که ه لوه شاني قه واره که ي و به ه دهر چوونې ووزو توانا کاني.

يه کيک له گړنگ ترين نه رکه کاني زاناياني بواړي توژينه وه سياسي و کومه لايه تي به نيسلامي به کان نه وه يه که د بېته نه گورپه کان (الثوابت) له هزو قه واره ي نه ته وده دا ديار ي بکن، له گه ل ديار ي کړدنې شيوازي مامه له کړدن له گه ل نه ته وده له بواړي بونيادي ته شريعي و پکڅ ستنده، ه روه ما له پوي پو به پو بوونه وه و به ره و پيش چوون و گورپه کان (المتغيرات). به شيوه يه که که بنيادي سه رکړ دايه تي و د ستوري نه ته وه سووکايه تي پي نه کړيت و بتوانيت تواناي سياسي و ته شريعي و پکڅ واره يي به شيوه يه کي زانستي کاريگر به ينيته دي.

پوون و ناشکرايه که سستم دامه زراوه پوژناوايي و پوژمه لاتي به کان ناکري ته عبر له (پيداويستيه پاميار يه کان) ي نه ته وه ي نيسلامي بکن. نه ته وه ي نيسلامي له سر شيوه يه کي جياواز له نه ته وانه ي تره، پاستي و مافو داد په روه ي به کارتي پويست و پيرژ ده زاناي، حقيقت و پاستي له سروش و زابنده ي پاکو ژيري دا ده بيني وه که حقيقتيکي بابته ي يانه ي و ه ول دده پي بگات، پاپرس ي پايژيش به پر وگراميکي بته په تي ده زاناي بق گه يشتن به و حقيقت و پاستي يه، وه هينانه دي نه و پاستي يه به پنگي کړوست ده زاناي بق به دي هيناني به رژه و ندي گشتي و تايبه تي له وانا نيسلاميه که يدا، ناليره شدا دنيا ده بين که پو به پو بوونه وه و قالب گه ري حزيابه تي پوژناو ه رگيز نه و حقيقت به بابته به دي ناهيتيت و نه و براهي پايژي نيسلامي پي گه ييوه پي ناگات، هر وه کو خوسه پانده و فرمان په وايي و ده ست به سه را گرتني هوشيوه ي سستم پوژمه لاتي يه مارکسي يه کانيش که به بي پايژو پرس له لايه ن واقعيت که وه موماره سه ده کړيت ناگه نه شيوازه ته وايه تي پايژي نيسلامي، نه وه ي نه وان کارتيک زور دورتره له ناييني نيسلام و سستم که ي.

پويستي سرشاني بيرارو ليکوله وه راني پاميار و کومه لايه تي موسلمانانه که ليکولينه وه و باسه کانايان قبول بکنه وه به ره و په گو ده رچه کان و نه و بنه مايانه ي که شارستاني يه تي نه ته وه کانايان له سر دامه زريناره تاو جياوازي په نگ دانه وه کاني له سر سستم موماره سه و راپه پانده کاند تي بکن.

که لان و ژیاړی پوځاوايي سهردهم له ناوه پوځدا له سهر چه مکی ژیریاڼه ی ماددی په تی دامه زینخواه به لام لایه نی به هاو په وشتو گیانی نایینی نه وه پاشماوه ی که له پوروو شوین که و ته یی په که ناتوانی خوی لی پزگار بکړیت به هوی هیزی پزده شارستانی په تی نیسلامی یه وه لو کاتانه ی که ناو ده بریت به سده دکانی ناوه پاست وه به هوی نه وه وه جوشي خواردوه له گهل قه واره ی نه و نه توانه دا که نه تواناوه لیک جیا بکړینه وه و دواتر چاکسازیش به سهر نایین و که نیسه دا هیئترا.

وه له بهر تیشکی نه م ماددی په ته عه قلبیه دا تاك سستمه دیموکراتی یه کان دامه زراوه که دا ده زانی بیروکی زور بینه ی په پله مانی باشترین وینه و شیوازه بقو به دی هینانی نه و په پی ویستی تاکه که س له ناره زوره دهر وونی یه کانی به و پی یه ی بیرو پاو ناره زوی خوی پریاری له سهر ددهات. به مش دهرده که ویت که پریاری دیموکراتی پریاری زورینه یه له پیتاوی به زړه وندی نه دنامانی نیو هاوپه یمانیتی یه کی له وه دا که خویان ده یانه ویت پیش له وه ی که مینه بتوانیت دزی بوه سستیت و هیچی پی بکړیت جگه له دهنک پی نه دان.

مارکسی یه تیش هاته پیشه وه و سهری هه لدا وه ک بزوتنه وه یه کی چاکسازي پوځاوايي که توانی بڼه ماکانی ژیاړی پوځاوا بگه یه نیته جی ی مه به ست کاتیک که ژیری مړوی کرده بتو خواوه ندو نینکاری نایینی کردو بی باوه پی خوی به ناشکرا پاگه یاندو مړوی له مادده و داخوازی و ه و له ماددی گه رایه که یدا کوتایی پی هیئا، وای دانا که نابوری و پتویستی یه کانی ماددی نه و په پی داواخوازی و پیرپون بقو مړوف له ژیان و میژودا، به مش میژوی مړوف قه واره کی بوونه زودار لیکو به سهر مړودا سه پینران و اتاکانی ویستو پوځی مړوف نه مان، له سیبه ری نه م بیرهدا سستمی حق سه پینتری و دامه زرا که پال به کومه لانتیکی زوری مړوفه و بنی و وه ک شاو له بهر خویاندا، نه وه ی جی ی که لکه که لیره دا هیمای بقو بکه یین نه وه یه که هوی پاسته قینه ی بی به شی و داپرانی پوځاوا له به هری سروس به پرده هنده کومه لایه تی و په وشتی و پوچه که یه وه و گلانی به دواي ماددییه و عه قل کاریوه هوکاری سهره کین بقو قه یرانه کومه لایه تی و نابوری و په وشتیه کی.

نه وه ی که واپتویست دهکات جی ی سهرنج بیت نه وه یه که نیسلام له گهل بیری پوځاوا ییدا جیاوازه له بنچینه و بناغه ی هه نگاهه کانیدا، نیسلام دان دهنیت به په ده هنده جیاوازه کانی قه واره ی مړوداو دان دهنیت به وه دا که نامانجی بوونی

مروّف دريژە پيډان و بەر دەر وامي يە تي لە نازاديدا لە هەلبژاردني لە نتيوان پاستي و چەوتي، پەواو ناپەوادا، چاکە و خراپەدا، ئەمەش هەنگاو هەلگرتني کە و فەلسەفە يە کە ئەوا و نامانچ و پەوايي دەکاتە پاستي يە کي بابە تي يانە، لە دەر وە وە قەوارە و ويستي مروّفدا، کە لە سەري پتيويستە هەولي بۆ بدا و خولي ياي بيت، لە بەر ئەو وە واتاي فەرمان پەوايي کردن لە نيسلامدا فەرمان پەوايە تي زۆرينە ني يە واتا (ديموکراتي يەت)، بە لکو پايژە کە بريتي يە لە پرس و پاو پايژ کردن و چا و خستن بۆ زانين و ناسين و گەيشتن بە وە کە کامەيان پەواو پاستو باشە لە وە کە دەر خيژتە پوو بۆ ئەو وە جەماعە لە کاروبارە کان، ئەويش بە پي ي ناپاستە کاني سروش و سوننە تە کاني ژيان و پيداويستي يە کاني جەماعە بي گويدانە هەواو ناره زووي نادروستي هەندئ کە س. بەم پي يەش شورا دەر چە و نامانچي کي جياي هە يە لە ديموکراتيە ت هەر چە ندە هەنديک لە يە ک چووني ش لە هەنديک پوو وە هە بيت وە ک پتيويستي پابە ندبوون بە زۆرينە ي دەرنگە وە ئەگەر پاستي نا پوون و ليل بوو، وە پتيويستمان بە برياريک هەبوو کە ئەدە توانرا پای کۆ (الاجماع) ي بۆ بە دەست بەيژنئ، کە لە و حالە تە دا پای زۆرينە بە پاست وەردە گيرئ و بريارە کەش بە لاي خواروي مەقبول لە قەلەم دەرئ بۆ بە جي هيناني هەر برياريکي گشتي.

دەزگاکاني پايژو ياساکاني بي گومان دە بي پەنگدانە وە ي سروشتي پايژين لە داوا کردني ماف و پاستي و چاکە لە توئ ي فەرمايشتي سروشدا و لە توئ ي پتيويستە کاني زابیندە و پەويە تە کاندان، بەمەش بي گومان جيا دەر بيتە وە لە سستمە ديموکراتي يە کان و دامە زرا وە کانيان و کارە کانيان کە هەولي برياري خودي دەدات لە ناره زو وە زە کاني ئەندامە کاني دا کە هەوا دەرنگن هە ل دەر قولي و دە سەلات دارو دەست پوييون، بە رژه وە ندی خويان و ئەو کانياني تيا بە دي دەر کە ن.

چاک وايە بزاني کاتيک زانست و پابە ندی پيش وەخت بە بنە ماو پيساي ديار يکرا و پتيويستن بۆ هەر لايە نيکي سستمە کۆمە لايە تيە پۆژنا وايە کان بۆ نمونە سستمی داد وەري تە نائە ت ئەگەر ياساي سويند درا وانيش واتە شەريکي هەلبژيرايان بۆ دانرئت تا حوکم بە سەر تاوانکاردا بدەن، ئەمە ماناي وايە کە سستمە کە و دام و دەزگاکانيش سروشتيان و سروشتي پتيويستيان بۆ زانستي پيش وەخت تيا ياندا پەنگ دە داتە وە، بۆ يە دەر بيت داد وەري پسپۆر لە تە ک حاکمە

سویند دراوه کانداین بق پښمایي و پوون کردنه وه و تماشاکردنی برپاره گان له پښ و هختدا.

جا هرچه نده سستمی سیاسی نیسلا می جیاش بیت له سستمه سیاسی دیموکراتیکه پوژناواییه گان له پووی سروشت و دهرچه کانی وه به لام هرده بیت دامه زراوه دام و ده زگانگی هه مان سروشتیان تیا په نگ بداته وه پتویسته نازادی ویست و بیرو پاو هزو به جی هینانی کومه لایه تی په نگ بداته وه له سستمی سیاسی نیسلا می دا هه روه ماش قه ناعه ت و پابه ندیه باوه پریه که شکی که له سر مه به سستی چاکه و داد بق هه موان به نده به پی تی بنه ماکانی سروش و سونه نی فیطره به شتیوای پوژنی شایسته، نه ماش په پیدای ناییت له پی تی شو سه و کردانه وه نه بیت که نوینه ری کومه لن و له و نیشه وه هه لقولاون و دارای زانست و پابه ندین و نه مین له سر دام و ده زگا و ژیر ده ست و کارو باردا.

به لکو نه م خسته پوه گرنگی بینیه گشت گیری پوون بکاته وه بق تی گه یشتن له سستم و پزیمه گان و به راورد له نتوانیاند، وه کومه گمان پی بکات له سر کیشانی هیل و نیشانه سه ره کیه گان وه ک سه ره تابه کی بیرکردنه وه له پتساو یاسا گه لیک په سه نی نیسلا می سوود مه ند له نه زمونی خه لکانی تر به بابه تیان و دور له لاسایی کویرانه ی کاروانی نه وان که دهرچه کانمان له یه ک جیایه و نامانجمان وه که یه ک نیه.

که واته نه وه یاسا و سستمه کامیه له روح و واتای نیسلا می دهر ده بریت له گورپانی کرده ی سیاسی داو چون ده کری به دی بیت؟.

گومان له وه دانی یه که سیستمی نیسلا می کومه تی هه رج و شایسته ی عه قیده یی (ثابده و لوی) و ده ستوری تاییه ته که پتویسته کارامه بیان تیا ده سته بهر کرایی له شتیوای په روه رده کردن و پوژنیرکردن و وشیار کاری سیاسی و له پربازی کاری سیستمی سیاسی نیسلا می و دامه زراوه پامیاری و یتاسایی یه کانی وه، هه روه کو نه وه نده کیفایه ت و نه رمی پتویسته له پتکخستنی سیاسی لایه نه سیاسیه کاندای که پوژنو شاره زایی و کارامه یی پتویست بره خستنی تا نوینه رایه تی پوانگه و بینیه ی نیسلا می بکات و به نه مه ک بیت به ران بهر مه رجه گانی جی به جی کردنی، نه ماش په نگ واتای فره ناستی له ده سه لات و فره یی له ده جوه و نه گانی پوژنو برپار بگه یی، به پی تی پتویستی مگرده یی له ده زراوه بنچینه یی یه کانی ژیان و که رت و کاره کومه لایه تی یه گرنگه کاندای.

نامرازه کانی ده‌پرین و پښتځستنی سیاسیش به‌پی‌ځوځیان ده‌بیټ هینده
 نه‌رمیان پیوه دیاربیټ که نوښه‌رانی نه‌توهو سه‌زکړدایه‌تی به‌پامیاری به‌که‌یان
 بقوانشن له‌چووله‌یکه‌کی سیاسی پته‌وی دامنه‌ژوا له‌سسه‌ز بنچینه‌ی قه‌ناعه‌ته
 نوځکه‌اندلین له‌مه‌ز مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنگدا. پارتیه‌ پامیاری به‌کان له‌سستمی پامیاری
 نیسلا‌میدا زیاتر به‌کوم‌ل بڼونه په‌رله‌مانی به‌کانه‌وه نزدیک‌ترن که‌مل که‌چی کڅو‌تو
 هه‌لوښسته پارتی به‌پیشتره‌کان نښن، کارو‌ ناوښته بوونیان له‌گه‌ل پوډاوه‌کانیان
 بیناکراوه له‌سه‌ر قه‌ناعه‌ته بابته‌تی به‌کان و نه‌وه‌ی پاوښ به‌ده‌سستی خستوه له‌کار
 به‌جی‌و. واتاو پروگرام بق هه‌لوښت وه‌رگرتن و بزپار ده‌رگرتن.

وه له‌گرنگ‌ترین هه‌نگاوه‌کانی که ښمه‌ ناواته‌ خوازی سه‌رکه‌وتنننن و به‌ناواتی
 که‌شه‌کردن و بلا‌بوونه‌وه سین نه‌و هه‌نگاوانه‌یه که پارتیه‌ حوکمرانه‌کانی هه‌ندیک
 ولاتی نیسلا‌می ناویانه، کاتیک که پڼگه‌یانداه‌دروست بوونی چه‌نده‌ها پشارتی
 پامیاری و له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا هه‌ندیک سه‌رکرده‌و سه‌رکړدایه‌تی نیسلا‌می به‌هیزیان
 هینایه‌ نځو پڼزه‌کانی ځوځیان، که‌پابه‌ندن به‌نیسلا‌می پاست و دروست و داناو به
 ناگان له‌واقعی سیاسی و پڼزی جه‌ماوه‌ریشیان مسوگ‌ر کردوه، به‌م پی‌یه نه‌م
 پارتانه هه‌موو گرځ سه‌رکرده‌یی به‌تواناو کاریگه‌ره کانیان گرتوته‌ خو، که بڼته
 هزی نه‌رم گیری له‌پریاردانی سیاسی و پاوښ کاری و ناوښته بوونی له‌گه‌ل گشت
 چاره‌سه‌ره گونجاوه‌کاندا.

نه‌وه‌ی که ده‌بیبننن له‌په‌ره سه‌ندنی ژبانی سیاسی هاوچه‌رخ دا که به
 (ده‌وله‌ته پیشکه‌و توه‌کان) ده‌ناسرت، نه‌وه‌مان بق پوون ده‌کاته‌وه که چوون
 ده‌کرت پڅلی نه‌توه له‌پښځستنی ژبانی سیاسی دا له‌گه‌شه‌و گه‌وره بووندا بیټ و
 بیشپاریزی له‌گه‌نده‌لی، هه‌روه‌ها کاریش بکات بق و ده‌دست هینانی دوانگه
 سیاسی‌ه‌کان و به‌ره و پیش بردنی کاری سیاسی به‌شڼوه‌یه‌که که سه‌ربه‌خویه‌تی
 زیاتر بق سه‌رکړدایه‌تیه‌ سیاسی‌ه‌کان و بابته‌تیه‌تی پریاره‌کان مسوگ‌ریکات، له‌گه‌ل
 مسوگ‌رکردنی نوښته‌رایه‌تی نه‌و سه‌رکړدایه‌تیانه بق جه‌ماوه‌رو به‌رژه‌وندی بالای
 نه‌توه. هه‌موو نه‌مانه‌ پڼویسته‌ بینه‌ فاکته‌ریکی هانده‌ر بق پیریارو یاسا دانه‌ری
 موسلمان له‌پڼناو خستنه سه‌رکاری سستم گه‌لی جیگ‌روه‌ی وا که گونجاو بیټ
 له‌گه‌ل پڼداویست و سروشته‌ پڼکاته‌ی عه‌قیدی و ده‌روونی نه‌توه‌دا بی نه‌وه‌ی
 ناچاری لاسایی و حق هه‌لواسین بیټ.

نه گهر پخوانينه نه و گوره بوونه ی قه واره ی نوممه تی نیسلامی و گه شه سندن و
 بلایو بوونه وه ی که له سر پووی زهوی به دی هاتووه، و که په گس چو ته ناو
 کومه لگای جوړ به جوړی مړیسی له پووی ژینگه و میژوو و زیارییه وه، هه ست
 ده که یین نه گهر به ورپرسی له حوکمرانی دا به سر ناسته جیاوازه کان له (شارو لادی،
 موقاطعه و ولایات) دا دابه ش بکړت به شیتواژنکی یه گگرتووی
 هاوپه یمانی (کونفدرالی) که نه رمی تیابیت، په نگه شیتواژنکی گونجاو بیت له گه ل
 بارو دڅی هه نوکه یی ولاته نیسلامیه کاند، وه ناسانکاری بیت بق کاری سیاسی
 قیادییه کانی، هه روه ها چوار چتوه یه کی شیاوتر بیت بق به شدار بوونی ناکو
 گروکانی نوممه ت له ه لگرتنی بهر پرسیارتنی دا.

پتویسته پتیشه که نیسلامیه کان له زانستی سیاست و کاری سیاسی
 نیسلامیدا نه و حالی بوونه له سستمی خه لافه ت که ده لیت سستمی میژوویسی
 په تی بووه و ته نها لاسایی و بهر چاوگرتنی په وشه میژووییه کی کونی به سه،
 ده بیت نه و حالی بوونه بگوردریت به وه ی که خه لافه ت سستمی بزاوتی به تی
 ده کوشیت بق به دی هیتانی نامانچ و مه به ست که لیک دیاری کراو، وه هه ولی
 پته وکرنی به هاو بنه ما که لیک دیاری کراو ده دات له ژبانی مړیسی دا، له بهر خاتری
 به رژه وه ندیه دینی و دنیاویه کانی نوممه ت.

بویه چاوگپړانه وه به سستم و دام و ده رگاگاندا له پیتناو دارشتنه وه یان
 به شتویه که که خزمه ت به نوممه ت بکات کاریکی نیسلامیه و جی ی خویه تی.
 نه و گومانه ی له دلی رڼو له تویره واند دروست بووه که گوايه سستمی
 خه لافه ت سستمی به سترو بی گیانه له سر بنه مای ناوه ندیتی ده سه لات و حوکم
 به رپابووه، گومانه و هه لیه ته نها حالی بوونکی پواله تی و که م و کوپه که ده بیت
 به پیرزو دروست نه زانیت، چونکه هه ر سستم و پڅخستنکی سیاسی که
 نوممه ت به رپای بکات و پی ی پازی بیت وه له پیتناو به دی هیتانی نامانچ و مه به ست
 دینی و دنیاویه نیسلامیه کانیدا بیت، نه و کړوک و پوخته ی سستمی خه لافه ت و
 پتویسته نوممه تی نیسلامی هه ولی گپړانه وه و به دی هاتنی بدات، وه نابیت
 تویره ران نه وه نده به لای پواله ته میژوویه کاند لایکه نه وه که له ناوه پوک دایان
 بریت و چه مکه کان تیکه ل بیت و دیده کان ناوه ژوو ببڼه وه به ره و سوژکاری و
 نه ندیشه.

ههروهه له پيشه كې وسهره تا ئيسلامى يه كانى زانسته كانى سياسه ته كه ده بيت پولى نامانچ و مه به ستو بڼو چوونه ئيسلاميه كانو كاريگه ريبان له سره ژيانى نه ته وه و سستم و ديدو جياوازي شوينگه و به رژه وه ننيدا بزانرست و له بهر چار بگيريت.

چه مكى واقع گه رايبى و نه نديشه گه رايبى بڼو هم جوړه دوزانه چوار چيوه يه كې فكري سياسى پوژناوايىن، كه پى و وايه په وشتو پيودانگه كان دژن به واقع و پيداويسته كانى بويه هولى لارو كړدن و سرپنه وهى ده دهن.

جا نه گه مړوى پوژناوايى نه و بيانوى به ده ستوه بيت و بوار بيت له وهى كه نامترو كه ره ستى نه و ديدو هه موايه تيهى بڼو بوونه وهر پيويسته لاي ده ست ناكه ویت به هوى ترازانى پوژنبريه كې له سره چاره وى سرش كه حقو باطلې لا ټيكل كړدوه و متمانه ي به نيشانه و به لگه نه ماوه و ته رازوى مامه له لگه ل فيطره ي مړويدا له نگ بووه له لاي، نه وه له ئيسلامدا بوارو جى نيه بڼو نه و نه نديشه گه رايبى، له ئيسلامدا باوه پوايه كه نامانچ و مه به ستو ئاړاسته له نه سلى نه و په ديهاترو فيطره و پوهييه دان كه ناسمانه كانو زهوى له سره پاوه ستاوه و هيچ په يوه ندييه كيان به ناوات و خوزگى مړوه وه نيه.

له ئيسلامدا پوو به پوو و هستان له نتيوان په واو ناپه و دايه، له نتيوان خپرو شه پر دايه، له نتيوان هيدايت و پى و نكړدندايه هه روه ها له نتيوان خو يه كلايى كړدنه وه و لادندايه. له سستمى كومه لگى ئيسلامى دا نه نديشه گه رايبى واقع گه رايبى نه خشيكي نيه، به لكو حق و هيدايت و خوپاگرى هيه له بهرانبه ر فسادو لادان و پى وون كړدن، كه نه مه ش به نه دازه ي پابه ندې و هه ست به به رپرسي و هه و ل و جيديه تى كومه لگه و تاكه كان زيادو كه م ده كات.

نه گه ر پينمايى سرش و هه ستنى فيطره ي دروست بڼو حق و دادو چاكه لابرېت له ده روونى مړوفا ته نها پالنه رى شه پو خراپه و ده ست دريژى ده ميننيت وه و. پټك پاوه ستاوى بڼو كومه لگى ئاده ميزاد نايه تدي به بى كاريگه رى حق و په وشتدارى مه به ستو به دواى دادو خپردا گه پان. چه نده په وشتو به ها راستو به رز بيت نه وه نده ش كارى تاكو كومه ل پټك ده و ستنيت، ناتوانين ده ست به ردارى حق و په وشت به رزى بيبين نه گه ر يمانه ویت واقع دروستو په سبه ندو پاريزاو بيت له كاريگه رى فسادو لادان و سه رلى ټيكل چوون.

هـروه ما گرنګېشه که فیکري نېسلامی هاوچه رخ پاک بکړیته وه له چلکی ناته باییو جیا خوانزیو کاریگری په هندی جیای کاتو جیایی که بوه هوی نه وه ده که کان له شویتنی خوږیانو حه قیقته تی مه به ستیان بترانزینو دوقسی زه مانیو مه کانی پشت گوئی بخرین، که بوه هوی نه وه خه لکانی تر مه له که بقوزنه وه به پئی مه به ستو ناره زووه کانیان هوکم و سیاست پیاده بکه ن، لیزه دا به هوی کیشمه کیشی نیوان فارسی گه ری و تیره گه ری عه به بوه ده عوای سه رخستن و پشتگرتن بق بنه ماله و بنه چه و په گز سه ری ه لدا وه ک بیانویه ک بق فرمانپه وایانی عه رب له بنی امیه و دواتریش تیره کانی (جنوب) - که دانیشتوی ولاتی شام بوون - هوکم و فرمانپه وایی یان بق نه وان به په و او په سهند ده زانی له لایه که وه، له لایه کی تریشه وه بق پشت گرتنی نه وانه ی که دوا بوون و توپه بوون له نه وه کانی نیمبراتوریته و شارسنانه تی دواوای ولاتی فارسی و دانیشتوانی (شمال) که له ولاتی عیراق نیشته جی بوون،

هـروه ما نه و حکمه ته سیاسیه ش که په چا وکرا بوو له گرتنه ده ستنی قوپه یش بق کاری خه لافه ت گوپدا بق ده عوای بنه ماله یی و په گه زی و ویصایه ت و خو به پاکتر زانین و دا کوکی کردن و بیانوو هیتانه وه به هندی که ده ق که بق بارودوخیکی تاپیه ت دابه زیبون نه مه ش ته نها بق هیشته وه ده سه لات و هوکمپانی خوږیان - نه مه ش له کاتیکدا که تیره عه به به کان یاخی بوونی سیاسی خوږیان پاگه یاند دژی په کم ده ولتی نېسلامی له مه دینه دا. به ناوی بانگ شه ی په کسانیشه وه ده نگی خه وارچ و نازاوه گیتی به رز بقوه دژی هر خاوه ن مافو شایسته و خاوه ن پرنو توانیه ک که شایانی به پړوه بردنی نه وه و ناسایش و پاراستنیه وه بوو. نه م بانگ شه یه ش ته نها بق ده رچوون بوو له فرمانی جه ماعه و بیانوو بوو بق نازاوه گیتی و له ت و په ت کردنی ولات و ناحه زی بوو بق به رپرسان و خاوه ن ده سه لاتانی سیاستی ناوه ندیی نوممه ت:

به م شیوه یه نه وه و بیریاره کانی له ناوه پوکی په کتاپه رستی داپران له بواوی هوکمپانی و واتای شورا ش سه باره ت به بینا کردن و به پړوه بردنی کاروباری نوممه، به ره و به یه کد ادانی ده که کان و به گزیه کادانی ده عواو بانگ شه کان، که به مه ش نوممه تی نېسلامی هیزی نه وه ی لی برپا بتوانیتت په یامی نېسلام ه لگری و بیگ په نیت و سستم و کومه لکا که ی دابه زیرینیت.

به ئىسلامى كردنى ژيانى سياسى ماناي ئىسلامى كردنى بۆ چوونو
 په روه رده يه، به ئىسلامى كردنى بنكو و سه ركردايه تى و پټكخستن و
 هه لسوكه وته كانه، ماناي پابه ندييه به به ها سه ره كى و مه به سته
 ئىسلامى يه كانه وه، به پى پى پروزگرايمكى شورايى كردارى واقعى دروست، و
 په روه رده كردنى پۆله كاني نه ته وه و بناغه سياسيه كه يه تى له سه ر نه و پابه نديى و
 په يره وه دروسته ئاسانكراوه.

به لام ئىسلامى كردنى توژينه وه سياسيه كان ماناي پابه ندييه بوونه به نامانجه
 ئىسلامى يه كانه وه له گه ل سه رچاوه كاني هزرى ئىسلامى و پروزگرايمكه ي دا،
 هه روه ها توژينه وه له واقع و سستم و په يوه ندييه كان به شى وازو هوكارى
 زانستيانى گونجاو و پاست له بهر پوښنايى نه و پابه ندييه دا، و له پى نه و
 پروزگرايم وه، ئامانجيش له وه پوونكرنه وه ي ديدو روانگو، ئاسانكردنى تىگه يين و
 لىكندانه وه ي سياسى و پيشنياركردنى چاره سه رى و بدائلى سياسى ئىسلامى يه.
 هه روه ها گرنگيشه له پى ناو تىگه يشتن له شوينگى فكرى سياسى و كۆمه لايه تى
 سه لامه ت، بزانه ين كه په ند و هرگرتن له كۆتايى دا به جۆرى ده رك پىكردنى هزرى
 كۆمه لايه تى يه كه په ننگ ده داته وه له سه ر جۆرى بپريارى سياسى و كۆمه لايه تى
 كۆمه لگى موسلمان، نه م بپرياره ش به ره نجامى كارلىكردنى ده ق واته سروس و
 مه به سته ئىسلامى يه كانه له گه ل فطره و ژيانى واقعى دا له پى نه و ده رك پىكردنى
 سه ركردايه تى و بپريارو موماره سه كاني يه وه، له بهر نه وه چه مكى قورئانى به پوونى
 نه م په يوه ندى و پټك به ستنه ي نىوان نه م به شانه به بى لىك داپران ده خاته پوو
 وه ك خواى گه رده ده فرموى ﴿أطيعوا الله وأطيعوا الرسول وأولى الأمر منكم
 النساء: ٥٩﴾. واته: (گوئ پايله ئى فرمانه كاني خواو فرمانه كاني پيغه مبه رو
 سه ركاره كاني خۆتان بكنه). گوئ پايله ئى و بهر فرمانى و موماره سه ش ئىسلامى
 يانه نابيتله پى ديدىكى په تى تىقريبه وه بۆ ده قه كاني سروس، به لكو ده بيت
 له ميانه ي كارلىكى كردارى نىوان ده ق و واقعى ژياندا په ننگ بداته وه
 له سه ركردايه تى يه كى ئىسلامى يانه ي پابه ندى نه و تو كه نوينه رايه تى نه ته وه
 بكات، وه په ننگ دانه وه نه و واقعه بيت و له ده رچه ي نه و پيداويستى و نه و
 ململانى يانه ي كه پوو به پووى ده بيته وه ده رچييت، به ئاراسته ي حيكه تى ده ق و
 مه به سته كاني، خو نه گه ر وانه بى نه و ده قى سروس (الكتاب والسنة) وه ك هه موو

ده قىكى تر ده بېتته شتىكى نوسراو وشه يه كى بى گيان و هو كاريك بى ليك
هه لوه شان و ناميريك بى ليك دورخستنه وه بواريك بى خراپ لى تى گيشتنو بهر
بادى يه كانى هزر.

نابيت نه ته وه سارد بېتته وه له وهى كه له نيو پريزه كانى دا سهركردايه تى يه كى
ئيسلامى يانهى پابه ند دروست بكات، نه م شيوه سهركردايه تى يه مهرجى سه
به نه ته وه يه تى يه و ريگه شه بى سوود بينين له سروش و ناراسته كانى، وه ناشيى
نه و دووانه ليك جيا بگريته وه، جا نه گهر پرؤگرامه كانى هزرى خومان چاك كرده وه
نه و بى گومان ده شگه يه نه و چه مك و هو كارانهى كه بناغه يه كى ئيسلامى يانهى
كومه لايه تى بهر فراوانيان له سه ر بنيات بنريت، وه سهركردايه تى يه كى ئيسلامى
يانهى به توانا و پابه نديان لى هه ل بقوليت.

نه و هزره ئيسلامى يه كى كه پيش بينى يه كانى له سه ر ده ستى گهره پياوانى
وهك پيشه و (مارودى و* ابن تيميه و* فيله سوفى بيريار فارابى و* سياست
مه دارى فيله سوف ابن خلدون) ده ركه وت و چرؤى كرد پتويسته كه نه مرق زياتر
پهره بسه نيت و پره هنده زانستى يه كانى ته و او بكات و دريژه
به تويزينه وه پرؤگرامى يه كانيان بدرت تا نه و هو كارانه دابين بگريت بى نه وهى
نه ته وه بتوانيت به پؤلى شارستانيانى گرنكى خوى هه لسى.

۳- ئيسلاميه ت و زانسته ته كنه لوزى يه كان:

له قوناغىكى پابردوى ژيانى نه ته وه كه ماندا، و له ژيژ نه و فشاره ژيارى و
شارستانى يه كى له لايه ن خوراو وه خرايه سه ر نه ته وه كان، و به هوى ليل بينى و
هزر لاوازي يه وه، پؤشنبیره موسلمانان كان دوو باب ته تيان تيگه لاو به يه كتر كردوه:
يه كه ميان: باب ته تيانى حه قيقه ت و سروشت و مورك و (سونه ن).
دووه ميان: به كار ميانى خويى مرقى و كومه لايه تى بى نه و حه قيقه ت و سونه ن و
مورك و بونه وهر يانه،

پؤشنبیره موسلمانان پيشوازيان له شارستانيتى خوراو و مه عريفه جورا و
جوره كانى كردو به گشتى مه مويان وهر گرت و لاسايى يان كرده وه، له و
پوانگه يه وه كه ژيارو مه عريفه يه كى باب ته تيان يه به خوى و هه موو زانينه كان يه وه بى
سونه ن و سروشتى شته كان و، به كار هيتانيان له خزمه تى مرقى خوراو واد بكات،
خه سه لى گشتگيرانى باب ته تيان يان دايه پال هه موو جوره شارستانيه تىكى

خۆراوايى و مەرىفەكانى، وایان داناوه كه هزرى خۆراوا هزرىكى بابەتيانەى بى
لايه نه و جى به جى كردن و به كارهيئانه كانيشى په هاو جيهانى و بى لايه نانه يه .

به پيشكه و تنى هوشيارى مرقى و پته و بوونى په يوه ندى نىوان نه ته وه و
شارستانيه كان، زۆبەى زانواو بېرياره كان دانيان به تاييه تمەندىتى زۆبەى
لايه نه كانى هزرى مرقى دانا، وه دانيان به تاييه تمەندىتى بېرىكى زۆرى چه مك و
مه به ست و ژيارو مرقايه تى و پراكتيزه كردنى راستيه كان و سونه ن و ياساو چه مك و
به هاكان و به كارهيئانى كه ره سته كان و بونه وه رياندا نا .

به مەش ژيارى خۆراوا - كه وهك هه موو ژياره مرقى يه كانى تر -
شارستانيه تىكه له عقيده و كه سىتى و رووكارو مېژووى خۆيه وه هه لقو لاوه،
ته عېر له وانەش ده داته وه و بۆ هيئانه دى نه وانه كار ده كات، به لام له لايه كى
تره وه سه رچاوه مەرىفە گشتى يه په بېانيه كانيشى له ده ست داوه، له گەل
پشكى خۆى له پووى پىنمايى خوايى يه وه، نه مەش به مۆى دوو چار بوونى به و
لادان و گۆرپانكار يانەى به سه ريا هاتوو، تا له كۆتايى دا بوو به شارستانيه تىكى
جوزى نه وى كه زۆبەى كاروباره كانى له سه ر ئاره زوو كارى و هه زو پىداويستيه
مادديه كان — به تنها — به نده، له نه نجامى نه مەشدا بوو به شارستانيه تىكى
مادديانه، كه تاكو هه زو ئاره زوو كهانى كردوو به خوا وه ندى خۆى و
ده پىهرستى و مرقف له هه موو نه و په يوه ندىه داده پىتت كه په يوه ندىان به لايه نى
پۆحى و گشتيه تى له بوونى خۆى و ئامانچ و مه به سته كانيه وه هيه له ژيانيدا، له بهر
نه وه هه رچه نده نه م شارستانيه ته گەلێك به رووبومى ماددى به ده سته وه داوه و
چه ندين ئامانجى مادديانه يشى پىكاوه، به لام نه و گەلانى پابه ندين به و
شارستانيه ته و مرقايه تيش به گشتى، له پشتى نه م ژياره وه له بارىكى ده روونى
شلوقدا ده ژى، دوو چارى مايه پوچى لايه نى پۆحى بووه، لىك هه لوه شاوه و مل
ملانيه كى كۆمه لايه تى دژوار پووى تى كردوو، چه نگو كاوكارى هه ره شهى
لډه كه ن چه ندين ترسو وه يران ده ورى داوه .

گرنگه نه و راستيه بزائين، كه مەرىفەى خۆراوايى هه مووى بابەتيانە نيه، جا
نه گه ر بابەته كانى زانستى كۆمه لايه تى خۆى له خۆيدا بواره كانى توژينه وه يان
نه مرق تاراده يه ك تىگه يشتن و ده رك پى كردنيان ئاسان كرايىت، نه و زانسته
ته كنه لۆژيه كانيش له راستيدا جياوازي يه كى نه و توپان له گەل نه و زانسته دا نيه،
مه گه ر تنها له پووى پله وه، نه مەش چونكه نه و زانستانه تنها توژينه وه يه كى

په تی وه په مه کی نین سه بارهت به سروشتی شته کان و ماده کان له گه ردووندا، به لگو توژینه وه و زانستیکن له نامانچ و وینای خودی مرقفه وه ه لقوقولان، ه ولش ددهن بق هینه دی شه ویناو نامانچانه. له بهر شه مه عریفی مرقی له بواری پاستیه بابیه کانی سونه و سروشتی شته کانه وه لایه نیکي خودی مرقفشی تیکه لاوبوه.

له و پوه وه که شه و زانستنه هکار گه لیکن بق هینه دی نامانچ و وینای مرقی فراوانترو گشتگیرانه تر، هر مامه له گردنیک له گه ل کولتوری نه ته وه که ماندا له زانست و مه عریفانه دا له بواری پاستی سونه و سروشتی شته کاند، لایه نی خوی خوی هیه له و پوه وه که نه مانه هکارن بق نامانچ و وینای مرقی، له بهر شه پتویسته که مه عریفه و زانسته کانی شارستانیته بیه بیانیه کان له چوار چیوه ی پاسته قینه ی خویاندا دابرنینه وه، له گه ل شه نامانچ و مه بستانه ی که دینوینن، هروه ما نامانچ و مه بست و پوکارو گریمانه کانیان و شه و شتانه ش که نه وله ویاتی و هزو بیه خ و گرنگیه کانیان پیک ده هینن. مامه له گردن به و شیوه یه که لاسای گردنه وه یه کی کویرانه ی بیانی بیت، عه قیده و هزو وینای نه ته وه که مان ده خاته بارنیکي پشپوی و تیک پمانیکي شه و تو که هه مو وزه کانی گه شه پیدانی نابنده و توانا کانی په سه نایه تی پاریزی و ده ست پیشخه ری ده مرتینت.

باسگردن سه بارهت بابیه ته تی و بی لایه نی زانست و مه عریفی خوراوی هیچ پالپشتیکي نی، چونکه نامانچ و به لگو و پتومای یه کانی له گه ل نی، مه گه ر ته نها چهند نامازه یه که له پاشماوه ی په یامه دیرینه کان و فطره ساغه کانه وه بویان ماوه ته وه، که نه مانه ش ناتوانن که له بهری شه و مه ترسی یه پرپکه نه وه، شه و دوزینه وه که مه ته کنه لوزیه نوی یانه ی سه بارهت به یاسا ماده یه کانی گه ردوون و فطره ی بوونه وریان شه نجامیان داوه نابیت په صیدی شارستانیته خوراوا.

شه و ده سته ووت و دامینراوه خوراوی یانه ی له خوره لات و خوراوی جیهاندا بلاویوته وه له هه موو بواره زانستی و کومه لایه تی و ته کنه لوزیه کاند له ناوه پوکدا هیچ په یوه ندی یه کی به مه سه له که وه نی، به لگو ته نها په یوه ندی به به شیکي زود که می بوونه ورو دیارده و خسه ته ماده یه کانی وه هیه، به لام له پوی هه موایه تی گشتی یه وه شارستانیته تیکي گومرایه و مرقی خستوته خرابترین باری سه رسامی و ترسو گومان و پارایی و مل ملانی و ویرانکاری یه وه. عه قلی نیسلامی نه مرق پتویسته هه ستیت به پشکنین و پاکژ گردنه وه ی شه و شارستانیته ته تا

پوکاره کانی که مو کورتی و ناتو وای و خراپ ناراسته کردن و جی به جی کردنسی زاست بکاته وه. نه ته وهی نیسلامی پۆشنیرو زانواو سه رکرده کانی ده بیئت له باریکی هۆشیاری ته واوداین سه بارهت به شارهزا بونیان له سروشتی ژبیری خوراواو په گو پیشه و لایه نی هه مواری ناهه مواری تایهت مه ندی به کانی، له هه موو بواره کۆمه لایه تی و ته کته لۆژیه کانی دا. جا بق نه وهی نه و نامانجه بپنکن ده بیئت پروگرام و شیوانو پپوهی نیسلامی یانه ی راست و دوستی و هه لپژین که توکه بن و له توانایاندا هه بیئت نه و هه موو لایه نانه ی شارستانییه تی به که بپشکن و هه لی سه نگین بق درژه پیدان به ده ست که ته هه مواری به جیکانی و له ناوبردن پوکاره ناهه مواری ناتو واهه کانی.

باس کردنیکی راسته قینه سه بارهت به بابته تی زانسته کان، به تایه تیش سروشتی و ته کته لۆژیه کان به بی لۆژیکی نیسلامی به جی ناگات، چونکه هزی نیسلامی له گه پان و توژینه وه لابه شی به کانییدا ده رباره ی سروشتی ماده کان و فطره و سونه نی گه ردوونی له ده رجه ی دیدیکی که مو کورت و جوزنی دیاریکراوه وه سه رچاوه ی نه گرتوه به لکو نه مانه ده بنه پاشکویه ک بق ته واوکردنی زانستیکی په بیانی گشتگیر. ئیتر له و باره دا مه عریفه و زانسته کان نامانچ و ناراسته یه کی راستیان ده بیئت، پیدایستی به ماده ی و پۆحی به کانییش بق مرقف دابین ده که ن، وه خۆش گوزه رانی و دنیایی و نارامی ماده ی و مه عنه ی و ده روونی ده ست گیرده بیئت، باوه پدارانی راسته قینه ش به پله ی ناشتی و ناسایشیکی سه رانسه ری شاد ده بن.

ته واوکاری نیوان (سروش) ی هه موایه تی ژیری و هۆشی جوزنی له بنیات نانی مه عریفه ی مرقی و مه عریفه ی سونه ن و فطره و سروشتی شته کان له گه ردوون و بونه و ریاندا به کیکه له گرنگترین پوکاره کانی به خششه نیسلامی به کان بق شارستانییه تی مرقایه تی و پاگیرکردن و پینومایی کاروانه که ی له جیهانی نه مرقدا. سه لامه تی پوکارو ناراسته ی توژینه وه ی زانستی و جی به جی کردنه کانی مه عریفه و به کار هیتانه کانی و نه و فه لسه فه شارستانییتی به ی که فه رمانبه ری ده کات بایه خی که مترنی به له و داهیتانه زانستیانه ی که له سونه نی فطره ی ماده ی و یاساکانی بونه و ره دا دوزوانه ته وه، به لکو هه موایه تی مه عریفه هه ر خۆی بریار له سه ر چاکی و به جی بی نه و مه عریفه ی و پوکاره پپ له خپرو چاکانه ی ده دات.

نیسلا مییەت لە زانستەکاندا بە گشتی و لە زانستە سروشتی و تەکنیکی یەکاندا بە تایبەتی ئەو ناگرتەووە کە ناوەڕۆکەکی بە شێوەیەکی ماددی و ھونەری گۆپدراو بیتە کایەو کە دەشیت ئێ بیانی یەکانی عەقڵی مۆیسی و تیروانیی و بیرکردنەوێ لە سروشتی فەطەرە و یاسای پێکھاتن و جەم و جولیانی پێی بگات. بە لکو تەواویتی مەعرفەیی نیسلا مییەت دەبێ بۆ چوون و واتایەکی زۆر گەورە تر لە ھەولانەیی کە عەقڵ و دەروێش پێ کردنی مۆف پێی دەگات بڕەخسینییت. ئەو بنچینە یەش دەگەڕێتەو بۆ سەلامەتی گریمانەکانی مەعرفەیی نیسلا مییەت و بۆ چوونە ھەموایەتیەکانی و تەواویی سەرچاوەکانی.

بە مەش پەو دەکاتە ئەو خێر و بێرەیی کە عەقڵ بە تەنھا لە ناستی دا بێ ناگایە و پێی ناگات، وە شتیکی پێ دەبەخشیت کە پێشتر عەقڵ نە یزانێو، ھەروەھا شتێک لە ناخی دا دەچیتیت کە پێشتر مۆف دەروێش بە بوونی نە کردووە.

نیسلا مییەت لە جەوھەردا واتە سەلامەتی بۆ چوون و ئامانج وە سەلامەتی ئەو فەلسەفەیی کە توێژینەوێ ئەو زانستانە و بابەخ پێ دان و جی بە جی کردن و داھێنان تیا یاندا مەبەستیانە کە بە مەش زانستی نیسلا مییەت دەبیتە زانستیکی چاکسازی بنیات نەری یەکتاناسی پەوشت بەرزو کامل.

ئەگەر لە گەل کاروانی شارستانیەت و زانستدا بە ناخی میژووی مۆفایەتی دا بڕۆینە خوارو ھە بۆمان دەردەکەوێ کە لەسایەیی ژبەری نیسلا مییەت دا خونچە گۆلەکانی زانستی نوێ و پڕۆگرام گەراپی و دام و دەزگا خزمەت گوزاری یە کۆمەلایەتی و تەندروستی و پیشەسازی یەکانی گەشە دەکەن، وە بە ھێندەیی ئەو شارستانیەتی نیسلا مییەت ھێناویەتی یە دی لە بواری بنیاتنان و چاکسازی دا وزە و زەمینە کە میژووی نیسلا مییەت پێکەوتەو، بۆمان دەردەکەوێت کە زیان و ھۆکارەکانی تیاچوون و گاولکاری ئەو نە دەتوانێ تیا دا بەرچا و ناگەوێت. شارستانیەتی خۆراو ھات و لە گەل خۆشی دا جیھانی پێکرد لە چەک و تەقە مەنی و ھۆکارەکانی قەلاچۆکردن و وێران کاری، نێتر و وێران کردن و سەم کاری و توندو تیژی و خراپ کاری و دوژنایەتی و خۆسە پاندن و داگیرکاری بوون بە دیاری یەکی دەستی ئەم شارستانیەتی یە بۆ گەلانی سەر زەوی. ھەر لە وکاتەو کە خۆی گرتو بۆو خاوەنی سوپا و کەشتی گەل بۆ پرینی دەریاکان تا گەلانی بختە ژێر دەستی خۆیانەو و یاری بە چارەنوسیان بگات، تا لە ناگامدا لەسایەیی شارستانیەتی خۆراو دا. لە گەل ئەو ھەموو داھێنراو زانستی و مەعرفی و تەکنیکی یانەشی دا گەل و نەتەو نا

خۆراوایی یەکان - ئەهەمەتی یان، توو شەبوو برستی گەدە پۆلەکانیان هەل
 دەپنچیت و عەقڵیان لەگێژاوی نەقامی دا نوqm دەبیت، هەموو پێگەی ژێر دەستە
 کانیان دەبیتە نێچیری نەخۆشی یەکان و پێشپێکی کردن بۆ کپینی چەك لەوانو،
 بەرەم هێنانی و کۆمەلکردنی، لەگەڵ ئامێرەکانی کوشتارو خۆین پێژی و تێکدان و
 کاولکاری، بەلکو ئەو بەرەبوومە زانستی یەکی کە ئەمۆ لەجیهاندا هاتۆتە ئاراوه
 بەرەبوومی ئەو توێژینەوه و سەرمايە بۆ کراوانە یە کە لەپێناو پێشەکی کوشتارو
 پێشپێکی مال قۆرخ کردن و هۆکارەکانی کاولکاری و پەرەسەندنی هۆکارەکانی
 جەنگ و کوشتاردا مۆل کراوه.

ئەو مل ملانی یەکی کە پوو بەپووی ئیسلامیەت دەبیتەوه دەبیت بیری
 لێبکاتەوه، ئەو یە کە تێپوانین و ویناو پوانگە یەکی تازە پێشکەش بە مەرفایەتی
 بکات کە وا لەزانست و مەعرفە بکات لەخزمەتی مەرف و نەرکی
 خەلافەت کە یدابیت و ئامانجی چاکسازی و ئاوەدانکردنەوه و چاودێری گەردوون و
 بونەوه بەپێنیتەدی.

ئەو یە کە زانستە فیزیایی و تەکنیکی یەکان دۆزی فەلسەفە زانست و
 پەڕەندی یە کانییەتی بەزانی کۆمەلگەوه، لێ پرانی مەرفی چاکە خوازە بۆ زیان و
 بونەوه، لەپوانگە یەکی ئیمانانی یە کە تاناسی پەروەشتی گشت گێردا، ئەو خراپ
 کاری یە چاک بکاتەوه کە لەئەنجامی سەرکۆتری پۆچی یەوه، هەروەها لەئەنجامی
 گەشە یە ماددی و کەم و کوپی لەپەرۆگرامدا کە شارستانیەتە ماددیەکان بە هەموو
 جۆرە کانیاوە لەخۆرەلات و خۆراوادا بەدەستیەوه دەنالتین سەری هەلدا.

بەپاستی ئەو کارێکە زۆر جێگای سەرسامی یە کە مەرف لەسایە
 شارستانیی خۆراوای هاوچەرخدا لەئاستی هەموو شتێک دەستەوسان بیت جگە
 لەپیش پێکی خۆپ چەك کردن و هەر خەریک بوون بە بەرەم هێنانی چەکی
 وێران کەرەوه، و نەتوانیت هەست بە ئاسایش بکات مەگەر لەنیو هاوسەنگی یەکانی
 ترسو و بیمدا، تاوای لێ بێ هەق بدیتە دەست ئەو کەسانە ی کە چەکدارو بەمێزن و
 قسەیان پەوابیت دەوڵەتی و خۆش گوزەرانیشت تەنها بۆ چەند کەسانیکی
 کەمی گەلان بن.

ئەو بارە ترسناکە ی کە ئەمۆ دوچاری مەرفایەتی بۆتەوه کارێکە فێطەرە ی
 مەرفی پاستەقینە، بەرپەرچی دەداتەوه و نایەوێت، و بێ گومان دەبیت دیدو
 پوانگە یەکی باشتر و شایستە تر بۆ مەرف هەبێ دەریارە ی بوونی، و زیانی، و

نامادجي له م بوونه وهره داو ژيان له م گهردونه داو، بؤ چه ندين شتي تر له مانه ش
كه له بهر خاتري نه وانه مړوځ غه قل و هوشسياري و ويزدان و سؤزو فيطره ي
پاسته قينه ي پي به خشراره .

مړوايه تي و شارستانيتي په كه ي و مه ترسي مل ملانيكاني گه يشتوته سنوريك
پيويسته پښمايي هه موايه تي په بياني چاوديري بكات، وه پيويست ده كات به
تسپوانينيكي گشتي بابه تيانه ي نيسلامي يوه، پرواينه شته كانو هاتنه كاپيه ي
شارستانيه تيكي پر له چاكسازي و ناوهدان كاري بووه ته حتمي يه ت. به لام
نه و ه ب به ي به لگي بهر چاوو، نمونه ي زيندو نه و ويناو نيسلامي به پيك نايه ت و
خه لكيش له پنگه چاره ي نيسلامي تي ناگات. هه ستاني موسلمانان به نه نجامداني
نه ركي خويان به خوږنگار كردنيان و ژياني خويان، ده بيته هؤي تيگه يشتن
له (بينيه) ي بابه تيانه ي نيسلامي و وه رگرتن و سوود لي وه رگرتني له لايه ن گه لاني
سهر زه وي يوه .

وه نيسلاميه تي زانسته كان هه روه ها ماناي پوو به پوو بوونه و ه ي قه يراني هزي
په روه رده يي به كه دوچار ي قه واره ي نيسلامي و دام و ده زگا زانستي و فيركاري
به كاني بوته و ده يگرته وه، كه له نه نجامي كه م و كورتي كرده ي نيسلامي له م
بوارانه دا هاتوته كاپه وه و ناچار بووه كه ته رجه مه ي حه رفي سه رچاوه ي مه عريفه
بياني يه كان بكات، به لكو زوريك له قوتا بخانه كاني جيهاني نيسلاميش، به تاييه تي
خويندني بالا تانيستاش به شتوازيك نه و زانستانه ده خوږينن كه له سهر چوار
چپوه يه كي هزي نه و نه وه و ژياړه بياني يانه داړيژراوه به خويان و ديد ي
هاورد يانه ي جوړني كه م و كورت يانه وه، پوون و ناشكرايه كه نه ركي به نيسلامي
بوون له بواره كاني زانسته ته كنيكي يه كاندا ليزه دا واته چاكسازي له چوار چپوه ي
نه و هزه عه قيد يه ي نه م مادده زانستي يه پيشكه ش ده كات، وه داناني له نيو
چوار چپوه ي نيسلامي دا به ده رچه و گشتيتي و به هاو نامانجه كاني يوه، به گيانينيكي
هه موارانه ي وا كه وده ي مړوځي موسلمان بوليني و بيخاته به رده م نه و
به رپرسياريه تي يانه ي كه له نه ستوي دايه له دوزينه وه و داهيتان و پي ملكردن و
بنياتنان و ناوه دانكردنه وه و هه ستان به نه ركي خه لافه تيكي چاكسازانه له سهر
زه وي دا.

نه و نه ركه په روه رده ي يه گرنگه ي كه پيويسته سهر كرده و په روه رشيارياني
ولته نيسلامي يه كان به و په ي بابه خ پيدانه وه بيگرته نه ستو، نه ركيكه كه چه ند

لقو پۆپىكى لى ده بېتەو ۋە چەند شىتېك دە گرىتەو ۋە لەوانە دانانى پروگرام و كىتېبى
 خويندنى زانستى لەسەر ھەموو ئاستەكاندا، ھەر لە نىكتىن قۇناغەو ۋە تا بەرزىن
 يان بە شىۋەيەك كەتتى پوانىن و چەمك و ئامانجە ئىسلامى يەكان تىاياندا پەنگ
 بداتەو ۋە چونكە ئەو ئەركەى لە گەل سەرەتاي دەسپىكردى زىانى ساوايەكدا سەر
 ھەلدەدات و پلە پلە لە گەل قۇناغەكانى تەمەنىدا شىاۋە لە گەل قۇناغەكانى
 پەرۋەردە و فېر كىر دىشىدا دە بىت بە و پەرى گىنگەيەو ۋە لە لايەن سەر كىردەو
 پەرۋەردە كارانەو ۋە كارى بىر كىرت و خاۋو خلىچكى تىدا نە كىرت، تا دەروون و
 عەقلى پۆلە تازە پىگە يىشتو ۋە كانمان بە دەست ئەو كىشانەو ۋە نە ئالېن كە باو
 باپىرانيان بە دەستيانەو ۋە دەيانئالاند لەو خوارو و خىچيانەى كە لە پەيكەرى
 دەروونى و ھىزى و سىستى لە بە جىھىنانى ئەركە شارستانىەكاندا بەدى دەكرا.

بهشی شه شهههه

ئیسلاام و ئاینده

نیسلام و ناینده

گرنکه که له کوتایی ئهم باسه دا جاریکی تر جه خت له سه ره وپاستیه بکهینه وه که چاکسازی نیسلامی وه که له خزمهتی هه ره که له نه ته و مرقایهتی دایه، له بهر نه وه پتویسته هه و لو تیکوشانی کارایان و سه رکرده نیسلامیه کان به سی پووکاری سه ره کیدا ئا راسته بکړن: **یه گهم:** کارکردن به ئا راسته ی ناینده ی نه ته وه، واته له پیزی تازه پتیه یشته و پۆله کانی نه ته وه دا.

دووهم: ئه مهشیان پۆلی دامه زراوه زانسته کانه له هینانه دی نیسلامی بون و بنیاتنانی تیروانی نیکی نیسلامی له بواری زانست و به جیهیتانی شارستانیانه ی کاریگه رو پتیه یاندنی نه وه یه کی شیاو بق هه لگرتنی په یامی نیسلام. **سێهه:** کارکردن به ئا راسته ی ناینده ی بونیتی مرقی و بنیاتی شارستانی، نه وهشیان له نه ستوی نه ته وه و هزه نیسلامیه کامله که دایه، تاکو کاروانی شارستانیته مرقایهتی راست بکاته وه و کاروانی هزی مرقی هاوچه رخیش بگریته به رو پتیه یشته و ی بکات.

۱- ناینده یه تی بینای نه ته وه:

ئاشکرایه ئه وه هزه ی که نیستانه ته وه که مان له سه ره تی پتویسته به چاکسازی هه یه، هه وه که ئاشکرایه که بونیادی دهرونی نه ته وه که شعان به و شیوه ی نیستای شه ژاوه، حق نه گه له توانای تاکو نه وه کاندایه، پتویسته بزانه چ هزو زانیاره کی نوێیان پتیه که شه ده گرت، چونکه ئه و زانینه ده رک پی کردنه خوی له خویدا کرداریکی زه یینی عه قلی ده ره رانه یه، له جه وه ریشیدا جیاوازه له کرداری بنیاتنان و پتیه یه تانی دهرونی، که خه سه له ت و پوخساره بنچینه یی په کانی له قوناغی منالی و هه رزه کاریدا هه ل ده گرتیه وه، به لام نه و شتانه ی به سه ر بنیاتنانی دهرونی مرقدا دیت، به تاییه تیش پاش باقی بونی له قوناغه کانی ناینده ی ته مه نی و له زنجیره ی پتیه یه تانی دهرونیانه ی تاک دا، نه وه ی له قوناغه دا ده رده که ویت به رتقیری راست کردنه وه ی نه و ئا راسته و ئامانجانه یه که کاریگه ریه تیه کی له وه سه له ته دهرونیانه ی له قوناغه به راییه کانی

ته مه نيدا مه بيوه وه رگرتووه، پيغه مېهر (ﷺ) ده فره مويټ باشترين كه سستان له سرده مي نه فاميدا باشترين تانه له ئيسلاميشدا نه گهر تيگه يشتويټ (۱) له بهر نه وه نه ده شته كيه توندو تيرزو سهر به سستانه ي دواتر ئيسلاميان وه رگرتو ئامانچ و سستمه كه يان په سه ندركد، توانيان له ماوه يه كي كه مدا كارويارو ده سكه وتي كه وره يان لي بوه شيټه وه له پوي چي نديټي و چوني تيشه وه.

له بهر نه وه نه ونه وه يه ي ئيستا له پوله كاني نه ته وه ي ئيسلامي پولي بنچينه ي نه نوټيټ، له دهر ك كردن به سروشتي گوره پانه كه و، شويټي كارو، توانا كاني و، پيشكه شكردي هنري تازه و، بنياتناني دايه نكي پيگه ياندي تازه پيگه يشتوان، له سر شيوازيكي نمونه ي بهر، وه به و هوكاره راست و دروستانه ي خه سه تي باشيان تيډا ده پويټيټ، هه روه ها باوه رتيكي قول به ئامانچ مه به سته ئيسلاميه كان و ته شريعاته كاني له دلياندا دروست ده كات.

تواناي گورپانكاري له قه واره ي نه ته وه دا له كار يو كردن بو ئاينده داو ئاماده كردني تازه پيگه يشته كاندا هه شار دراوه به هه ردولايه ني ده روني و هنري يه وه، له سر بناغه يه كي راست و دروست، كه بو به جي هيتاني نه و نه رك و پوله شارستانيه ي پاش پيگه ياندي ته واري ده كات، ئاماده و سازي ده كات، جا نه گهر نه وه ي نه مړ پولي خوي بيني له ئاماده بوني دا بو پيگه ييتاني نه وه ي ئاينده و، نه وانا ماناي وايه توانيو يه تي به نه ركي خوي هه لېسيټ، به لام نه گهر گوماني و ابو كه توانيو يه تي به شيوه يه كي راست و دروست نه ركي سه رشاني راپه ريتيټ، كه چي له بنه ر تيشدا وانه بو، نه واهم كارو گومانه ي ئامانچ ناپيكيټ و نه وزيه ش به هه در ده دات كه بونه وه ي ئاينده پويسته، نه مه ش به موي هه لي پيگه ييتاني ده روني وه، كه وادياره ناتوانيټ بگورديټ، له قوناغه دا، مه گهر له ئاستيكي كه مدا نه بيت، كه نه وه ش به شي پزگار كردني نه ته وه له و قيرانه ناكات.

بايه خي پولي نه م نه وه يه به پله ي يكه م له و خو ئاماده كردن و كار بو كردنه دا ده رده كه وټ كه ده يگريټه بهر بو پيگه ياندي نه وه ي ئاينده و ساز كردني ده رچه ي راست و دروست و هوكاري گونجاو بوي، جا هه ر كاتيټ له م وانه بنچينه ييه

(۱) بطري گريه يه وه.

تینگیشترین، نهوا پتویسته له سه‌رمان هه‌ولئه‌کانه‌مان بۆ هیتانه‌دی ئه‌م سێ خاله
چوپ‌پریکه‌ینه‌وه:

۱. دابینکردنی وزه‌ی پتویست بۆ بنیاتنان و پاراستنی له‌ به‌هه‌ده‌رچوون. ۲.
هیتانه‌دی هه‌زو چه‌مکه‌و معریفه‌و تیروانینی ئیسلامیانه‌ی پاست و دروست.

۳. ئاراسته‌کردنی نه‌و وزیه‌ بۆ ته‌رجه‌مه‌کردنی نه‌و هه‌زو چه‌مکه‌و بینیه
ئیسلامیانه‌، وه‌ک په‌روه‌رده‌کردنێکی تازه‌ پینگه‌پشتوان و بنیاتنانه‌نێکی ده‌روونی
به‌هه‌زو پاست و دروست و کاریگر.

ئه‌مه‌ش واته‌ پتویسته‌ له‌سه‌ر بیریارو سه‌رکرده‌ ئیسلامی و چه‌ماوه‌ری
نه‌توه‌و ده‌رك به‌وه‌بکه‌ن، كه‌ تازه‌کردنه‌وه‌ی وزه‌و تواناو پۆلی سه‌رکرده‌یه‌تی
کردنی نه‌توه‌ له‌کاروانی مرقفایه‌تیدا، له‌میان‌ه‌ی بونیادیکی ده‌روونی لاوازه‌وه
نایه‌ته‌ دی، یان له‌وزه‌یه‌کی هه‌زری شارستانانیانه‌ی خراپه‌وه‌، به‌لکه‌و نه‌مانه
خه‌سه‌لتی نه‌وه‌یه‌کی دواکه‌وتوی شارستانیه‌ت پوخاوه‌، له‌ به‌رئه‌وه‌ ده‌بیست پۆلی
نه‌توه‌و سه‌رکرده‌کانی له‌م قوناغه‌دا به‌ پله‌ی یه‌که‌م کارکردن بیست بۆ
تازه‌کردنه‌وه‌ی هه‌زو بینیه‌ی ئیسلامیانه‌ی پاست و دروست، جا هه‌ر به‌ره‌و جه‌نگێک
که‌ به‌شدار نه‌بیست له‌هیتانه‌دی نه‌و به‌سه‌ر و ئامانجانه‌ی نه‌و قوناغه‌دا، نه‌وه
به‌ره‌و جه‌نگ و پوو به‌پوو بونه‌وه‌یه‌کی بێسوده‌و، له‌گه‌ڵ قوناغی بنیاتنانی وزه‌دا
ناشیت، وه‌ ده‌بیست هه‌ولئه‌کان و وزه‌کان به‌و پوکاره‌دا ئاراسته‌نه‌کرین، مه‌گر
هه‌تنده‌ی بۆ نه‌توه‌ پتویست بیست، وه‌ک به‌ر په‌رچ دانه‌وه‌یه‌کی دوژمنان، به‌م پێیه‌
ئه‌م پویه‌پوو بونه‌وانه‌ نابنه‌ به‌ره‌ی به‌ فێرودانی نه‌و هه‌ول و تیکۆشانه‌ی بۆ
هیتانه‌دی ئامانجه‌ سه‌ره‌که‌یه‌کان کۆکراوه‌ته‌وه‌.

جه‌مه‌رو ناوه‌پۆکی بنیاتنانی هه‌تنده‌ی له‌ سه‌ره‌تاوه‌ له‌م قوناغه‌دا سه‌ر
هه‌لده‌دات له‌ گۆره‌پانی هه‌زری و په‌روه‌ده‌یی‌دا، ئه‌مه‌ش گۆره‌پانو بوا‌ری سه‌ره‌کی
به‌ ده‌ست هه‌تانه‌ی وزه‌ی پتویست و یه‌کلا که‌ره‌وه‌ی جه‌نگه‌کانی نه‌توه‌و
پویه‌پوو بونه‌وه‌ی مل ملانیکیانیتی، وه‌ ده‌بیست هه‌ول و وزه‌کانی نه‌توه‌ له‌جه‌نگی
سیاسی و سه‌ریازی‌دا به‌ فێر نه‌دریت، که‌ ئه‌مه‌رۆ به‌سه‌ر نه‌توه‌که‌ماندا سه‌پێنراوه‌،
مه‌گر ته‌نها برێکی که‌م له‌و وزیه‌ به‌کار به‌هێنریت، ئه‌ویش بۆ پاراستنی نه‌و
هه‌ول و تیکۆشانه‌ی گه‌ل و نه‌توه‌که‌مان بنیاتنان و چاکسازی.

هه‌روه‌ها پتویسته‌ له‌سه‌ر بیریارو سه‌رکرده‌کانی نه‌توه‌ که‌ مانای بنیاتنانی
ده‌روونی بۆ په‌روه‌رده‌کاران و چه‌ماوه‌ری نه‌توه‌ پوون بکه‌نه‌وه‌، هه‌روه‌ها بایه‌خ و

پۆلۆ په گهزه کانی پیکهیتانی شه بنیاتنانه پوون بکه نه وه، نه وهی ناینده وه نه وهی نه مپۆ نه بیت، وه به ره کانی پاپردو لاوازو دواکه وتو وه رهس هینراونه بیت، به لکو پۆله و قوتابی و لوه کان پینگه یه نیت به پینگه یاندنیکی دهرونیا نهی ژیا ریانهی شه تو که وه ک باو پاپیری په روه رده کاره کان نه بن، به لکو پۆلی شه باو پاپیرانه پئی نوینی و هاندانی نه وه نوئی یه کان بیت بۆ به رده وام بونی نه وه کان له کاروانی گه یشتنیان به ئامانج و مه به سته خوازا وه کان، نه ک پۆلی پیشه روو نمونه بیان پئی بدریت، نمونهی نه مش وه ک پزیشکی که هانی نه خۆشه که ی بدات بۆ به رده وام بوون له سه ر خواردن و به کار هینانی داو ده رمانه کۆن و ئیکسپایه ره کان، که له م باره دا له وانه یه پزیشکه که خۆی دو چاری ده ردی ده رونی هاتبی و بوو بیت ته نیچی ری. به هه مان شتیوه ده کریت په روه رکارێک. که پیشه نگیتی ته وای پئی نا کری کاری که ریبت نه گه ر بچیته ژیر که م و کوپه کانی و مه شفکاران له و که م و کوپه و هۆکاره کانی ئاگاداریکات، نمونهی نه مش وه ک پاهینه ریکی و ره زشیی به ته مه ن وایه، که به هۆی نه زمونی چهند سه له یه وه ده توانیت به شتیوه یه کی ته وای له پووی تئیریه وه زانیاری و مه شقه کان به به رده ست و قوتابی هه کانی پابگه یه نیت، به لام هه رگیز ناتوانیت به کرداری به شتیوه یه کی ته وای جی به جیان بکات.

داماتووی شه م نه ته وه یه به سترا وه به وهی پووده دات له گزپانکاری و پینگه یاندنی نه وه کانی داماتوو و داپشتنی ده روونی و هزیان. نه مش به شتیکی کراوه یه له پووی نه ته وه شه م نه وانه دا، به نه ندازهی شه وهی که داده نری له ده روونی تازه پینگه یشتوه کاندایه هینو ووه ویدو بۆ چوون و کۆششی پاست و دروست به ره م ده بیت و کاره که ش به پیژده بیت.

وه له سه ر بیرتیژانی نه ته وه وه له سه ر زانا و پۆشن بیران پتویسته که توانای میشکی خۆیان ته ره خان بکه ن بۆ پاست کردنه وهی بیرای نیسلا می و داپشتنی دیدی نیسلا می له سه ر بناغه یه کی پاست، و پیش که ش کردنی شه م ده ستگه وه به نه ته وه که سه کانی و دامه زرا وه کانی بۆ شه وهی بیکه نه نا وه رۆکیک بۆ فکرو به لگهی کار بیت بۆ هه وه کانی کاروانه که و دامه زرا ندنی داماتوو و ناینده ی نه ته وه.

وه له پێناو به دی هینانی شه م مه به ست و ئامانجه دا پتویسته له سه ر بیراران و زانایان و پۆشن بیرانی شه م نه ته وه یه که هه موو توانا کانیان بخه نه گه پ بۆ لیکۆلینه وهی کاروانی میژووی، و ناسینی شه وهی له بیرای نه ته وه دا به جی ی

هیتشتووه، له شوینه وارو کاریگری و نه وهی نه م کاروانه تووشی هاتووه له لادن، تاکو بتوانری کاروانی نه م نه ته وهیه سر له نوی بخړته سر نه و پڼگه یی که وای لږ ده کات بیرو دیدی راست و دوست بیت بق کاری نایندیی پته وو داهینه رانه.

له سر بیریارو زانایان و پوښن بیرانی نه ته وهش پتویسته له بناغه و بنچینه و واکاڼی بیرنی نیسلامی و پڼکاته کانی و پروگرامگه رایي په که یی و پڼکاته کانی وردبینه وه و تی یی پروانن، له گه ل په یوه ندی په کانی نه و پڼک هاتانه ش له نیوان خویاندا، و پوښو کاریگری په کانی له دوست بوون و له دایک بوونی بیرنی نیسلامیداله هه موو پوه کانی ژیان و کومه لگه دا.

له سر بیریارو زانا و پوښن بیرانی نومعه یه که په سه نایه تی و گشت گیریتی و فطری و واقعییت بگړپنه وه بق هزو بینیه یی نیسلامی و نه و بارودوخ و نه زمون و کوسپه میژوویانه به جی بهیئن که بوونه ته هوی لادانی فکرو بینیه یی نیسلامی و به تال کړنده وهی له ناوه پوځ، وه گوړینی بق شیوه و که ش و بونه و دروشمی تراویلکانه که نه ته وه به درژیایی سالانی دوو درژ نه گیشته وه به ره میک یان راسته پریک به هویانه وه.

له سر بیرتیرو زانایان و پوښن بیرانی نه ته وه پتویسته به نه ماکانی بیرنی نیسلامی و و گه شانده وه و دره و شانده وهی لایه و بابه ته کانی پروگرامگه راییه که یدا پرواننه وه بق نه وهی دید و بیرو زانستی نیسلامی به خشیت، نه ک ته نها له بواره کانی سروش و ده که کان و زماندا، به لکو له بواره کانی ژیان و کومه لایه تیه مرؤیه کاندا به گشتی، پروگرامگه رای هزی نیسلامی شاره زایی و زانیاری و دید و به خششیکي زیندووی پڼکخراوی ته و اوکای به به ره می و پڼشکه ش ده کات که گشت گیربیت بق هه موو بواره کانی ژیان و دروون و کومه لگه له په روه رده کړدن و پامیاری و کومه لایه تی و شاپووری و به پتوه بردن و پاگه یاندن و، فله سه فه کانی هونه رو ناوه د انکړنده وه و زانسته کان و سروشت جگه له و انیش له زانسته کانی ترو نه و بوارانه دا که بیرو هوشی مروف بوی ده چیت و پتویستی په کی نه و ژیانیه که هه میشه له گوراندا یه.

له سر زانایان و بیریاران و پوښن بیرانی نه ته وه پتویسته بزنانن که لینر سراویتی باری نه ته وه خسته نه سر پڼگه یی راست و دوست له سر شانی نه وانه به پله یی په که م پیش خه لگانی تر، وه که سانی جگه له و انیش له و بوارو کارانه دا شوین که و ته ی دید و بق چون و پوښو به ره می نه و ان، نه و انیش چه نده خوپاگرو به

نارام بنو سهرگه وتووین له پیشکesh کردنی دیدو پاوژی پاستو دانسانی به شیوازیکی زانستی پاستو قه ناعت پیکه رانه شه و نه ده سهر که وتووین له بزواندنې نه وه له بواړې خزمه تکرډنې په یامه کې و بنیاتناني ژباني نه وه دا مه وډای بزاونتي نه وه ش بهرو توانایه کی نیسلا میانه ی داهینر له بواړې بنیاتناني ژباندا هره خوی ده بیت په پیوه ری سهرگه وتنیان له پاپه راندو جی به جی گردنی نه رکه کانی سهر شانیا نندا. و به نه ندازه ی پشت گوڅخستنی کاری نه مان له پاپه راندنی هم پوله دا شه و نه ده ش کوسپه کانی نه وه گه و نه ده بنو لارو ویری وه یاخی بوونی نه وه له گرته بهری پیبازی پاستو له دامه زراندي ژبان دا زور ده بیت.

له سهر بیرارانی نه وه ی نیسلا می پیویسته که بزائن شه وان لپرسراون له پیش که شکرډنی دیدی شارستانی هاوچرخ و چاکسازی پروگرامی بیري نیسلا می، به دیه پتانی په سه نیتی گشت گیرانه ی زانستی له م بیر داو پیش که شکرډنی بق چوون و به دیله نیسلا میه کان، له بواړې یتکخستنی کومه لایه تی و په و نه ده ی کومه لایه تی دا تا کو نه وه پابه ریکی ده ست بکه ویت بق کارو بنیاتنان.

دامه زراندي هوشیاری نیسلا می سهر کرده کان و جه ماو وریش له سهر نه وانه له م قوناغه دا، دامه زراندي پروگرامی کی بیر کرده وه ی گشت گیرانه ی نیسلا می پاستو یتک، هره له سهر شه وان پیویسته له گه ل چه سپاندنی ده ستورو پروگرامه کان و شیوازه کانی بنیاتی دهر ونی پاست به تاییه ت له قوناغه کانی سهره تای فیتر کرده دا، سهره تا دایه نگاو باوه شی مال و قوتا بخانه کان و شه ی به دوی دادیت له قوناغه کانی فیتر کرده گشتی دا، (سبه ینی) تازه پیگه یشتو وه که یه و هیژیش لاویتی په که یه تی.

نه وه ی به لای بیرارو په و نه ده کارانه وه گرنگه له ناماده کردنی نه وه ی سبه ینی دا (داهاتودا) دهر ک کردنی پولی باوکیتی و بارکانه سه باره ت به په و نه ده و شیوازه په و نه ده ی پوله کانیا ن شه و ش کاریکه که هیچ کاریکی تری په و نه ده یی پینا گات چونکه داپشتنی دهر وونی و په وشتی تا نه ندازه یه کی زور به نه ده به په یوه ندی په کانی باوکانه وه بق پوله کانیا ن به و نه لسوکه و ت به هاو شه و بق چونا نه وه که له ناو خیزان دا پووده ده ن و دهر ده که ون، و هره ه و یتک له قوتا بخانه و کومه لکه دا گهر نه گاته قه ناعتی باوان و خیزان شه و نه و ه و لانه شکست دیتن و به دوور نازانریت که خیزان بهر به سستی بکات و شوینه واریشی یتک بدات.

وه ههركارتك قهناعهتي باوكاني له گهل دابى نهوا باوكان سست نابين له
 مەژدان به هه موو شتوازيكه وه بۆ به نه نجام گه ياندن و گه ياندنيان به پۆله كانيان
 هه رچه نده هه ولى پتچه وانهش نقر بيت.

كه واته سهركه وتويى بيريارو په روهرده كهران له گه پيندا له بناغه دا
 ده گه رپته وه بۆ گه يشتن به قهناعهتي باوكانو به جوانى گواستنه وهى باب ته
 په روهرده بيه كه بۆ پۆله كانيان، تاكو ماله وه باوكان به كارى حويان هه لسن
 له بهدى هيتاني نامانجه كان و سهركه وتنى هه و له كانياندا، وزدى باوكانيش له
 قورباني دانيسان له پتساو پۆله كانيان و بهدى هيتاني سهركه وتنيان و پاراستنى
 به رژه وهنديه كانياندا هاو وپنه و هاوتاي نيه. له بهر نه وه وتارى باوكانو جوانى
 جى به جى كردنى نه م وتاره و پوون كردنه وهى و ناسان كردنى كارى سهره كى به و
 پتويسته له هوشى بيريارو په روهرده كارو ريخه راندا بيت له م قوناغى بنياتناني
 نه ته ودا، نه مهش ريگاي بنه په تي به بۆ سهركه وتن به سه هه موو كۆسه په كان و
 هه ر كۆسپيكيشدا كه سستم و دامه زراوه كان دايان نابيت يان داي بنين له پووى
 چاكسازى و گه شه كردن دا سه ره پاي هۆكارو نامانجه كان.

۲- ئيسلاميه ته و دامه زراوه زانستيه كان:

قسه له سه ر ئايينده ته و نابيت پيش نه وهى باس له پۆلى دامه زراوهى
 زانستى ئيسلاميه بكه ين له هيتانه دى ئيسلاميه ته و بنياتناني پوانگه ي
 ئيسلاميه نه. پوون و ئاشكرايه كه له كۆتاييدا قه يراني نه ته وهى ئيسلامى
 به ره نجامى چۆنيه تي به دوايه كا پيز كردنى به هاو وپنا بنه په تيه كانيه تي له واقيعى
 كۆمه لايه تي زياريه نه ي تۆگه و سه قامگيردا. هه روها نه وهش پوون و ئاشكرايه
 كه هه و ل و تيكۆشان و قورباني دانه سياسى و سه ريارى به كانى نه ته وهش نه بۆ ته
 هۆى دوورخستنه وهى نه ته وه كه مان له واقيعه پر له دواكه وتوييه تي تيا به تي،
 به لكو دۆزه خى ناره حه تيه كانى پۆل له دواى پۆل قوتلتر ده بيت و ده لاقه ي ناوه ندى
 نه ته وه و گه لاني ئيسلاميش له فراوان بووندايه، به به راورد له گهل نه ته وه و گه لاني
 پيشكه وتوودا، به خۆى و اتاكه ي له پۆچوون و دژايه تي كردنى نه ته وهى ئيسلامى و
 پى شيل كردنى مافه كانى و به فيرپۆچوونى خوينى شه هيدانى و زه وت كردنى
 سه روته و سامانه كى.

دابه زانډنې نمونه یی نیسلا می بۆ ناوچه رگه یی واقعی ژبان که مه به سستو
 نامانجی ژباړی به رزو نه خشی کاری کاریگرو به ره مدارو سستم که لیکي
 کومه لایه نی پېشکه وتو سکه قامگیر بنویښت، هه رگیز نایه ته دی تا هاوکاری
 به ده مه وه هاتنی نهو سه رچاوه مه عریفی و زانستی و پروگرامه هزیه زانستی
 راست و دروسته یی له پال دانه بیت که له ناخی ویزدان و زه بنی نه ته وه و پیکهاته یی
 په روه رده یی پوله کانی نه ته وه دا هیه.

گډه پانی که وره له ولاتی نیسلا می دا بریتییه له دامه زراوه زانستی و
 فیکرکاریه کان شان به شانی (مال) و (خیزان)، هه نه وانهش ده بنه شوینگیه کی
 گرنگو سه ره تایی بۆ که شه پیدانی میزو تواناو وزه و درچه کان، هه نه م
 دامه زراوانه خویشیان پشتیان پی ده به ستریت له سازانډنی گډه پانه که و
 پېنکه یانډنی پوله کانی نه ته وه و کادرو به گډه خستنی تواناکان.

نابیت دام و ده زگا زانستی و فیکرکاریه کانی ناوچی هانی نیسلا می ته نه ها وه ک
 کومه له په پیکه ریک و ابن که ته مبه لی و سستی عه قلی و لاسایی کردنه وه ی کویرانه ی
 هزی بیانی بکه نه پیشه ی خویمان، نه گه ر بمانه ویت نهو ده رگایانه مان
 سه رکه و تووین له به جی میتانی نه رکه کانیدا.

نابیت دام و ده زگا زانستی و فیکرکاریه کانی نه ته وه ی نیسلا می هه روا به
 نه زوکی و درده داری بمیتنه وه و به رده و امیش عه قله نیسلا میه کان پتویستیان به
 بردنه هه نه ده ران بیت بۆ په راوه و فیکرکردن و به دوا د اچوون، چین له دوا ی چین ،
 به بی نه وه ی که له ناخی خودی نه ته وه که مان و له خاکی ولاتماندا وزه و توانا
 زانستی و شارستانیه کانمان که شه بکات و چه ند پۆلیک له زانا و توپزه ره وه ی
 په توانای و پی بگه یه نیت که هوکارو کادری زانستیانه ی نو ی پېشکه ش به
 نه ته وه که مان بکات، یان پتویستمان به وه هه بیت که له سه ر سفرو و خوانی
 بیانیه کان دابنیشین و پاشماوه یان کوپکه ی نه وه.

بی گومان ده بی دامه زراوه گشتی به زانستی به کان له جیهانی نیسلا میدا گرنگی
 جینگه و شوینی خویمان بزنان، ده بی گډه پانکاری به سه ر ژیریاندا به یتن، و پشت به
 نه ته وه، هه ول و وزه کانی نه ته وه، سپواو نایینه که ی به ستن، له گه ل بیرو بۆ
 چوونی هزی و نامانج و ناواته کانی و انه کانی کاروان و په ندو ناموزگاری به
 میژووی به کانیشی، بۆنه وه ی بتوانن که پروگرام و شیوازی زانستی گشتگیر پیش
 که ش به نه ته وه بانه، که روزه کان و تواناکان به شیوه یه کی چالاکانه ی ریکخراوی

دریست و به جی بخه نه کار، تابوتانری به رگری له و هیژشانه بگریته که پرو به پرومان بوونه ته وه، و پیداو یستی به راسته قینانه کانی نه ته وه که مان دابین بگریتن و ئاسان بگریتن.

بق نه ته وه ناگونجی که دامه زراوه زانستی به کانی جگه له وه رگپزانی پیت به پیتی زانست و زانیاری به کان و پروگرامه کانی پوژئاوایی و پوژمه لاتى شتیکی تر پیش کش به نه ته وه نه کات، و نه وپه پری نه وه ی پوژشنبیرانی موسلمان له به شداری کردنی زانستیانه دا پی تی گه ییون زه پکه فت و پروکش کردنی به ره می ژیری خه لکانی ترو به ره می بیری خه لکانی تربیت به ده ق و ناوو ژماره و سه رزمیری ناوخیی به وه، نه مهش له راستی شوین که وتن و چاو لی گه ری و لاسایی کردنه وه و بی ده سه لاتی و له ده ستدانی په سه نایه تی که م ناکاته وه، بگره هر نه ویشه.

پتویسته هه نگاهه کانی دامه زراوه زانستی و فیکرکاریه کانی جیهانی ئیسلامی له هه موایه تی و قه ناعه ت و مه به سه ته کانی نه ته وه و نه وه ی له ویزدانی نه و دایه سه رچاوه بگرن و به پری بکون، واته هه نگاهه کان نابی نامۆبن به نه ته وه و پیکهاته کانی ناوه کی و دهره کی نه و نه ته وه یه، و نه و دامه زراوه و مه لبد و یه که و کۆمه له زانستی یانه دابه زینیت، که کارده که ن له پیتناوی دارپشتی پروگرامه زانستی به ئیسلامی به کان و گه شه پیدانیاندا، له هه موو لقیک له لقه کانی زانستدا، و پتویسته ئیسلامیه تی مه عریفه ده ست بکات به کار له سه ردانانی پروگرام گه رایى ئیسلامی پتویست له هه موو لایه نه کانی زانست و زانیاری و دانانی پیشه کی و سه ره تاکانی و بابه ته گشتی و بنه په تی به کانی، بق نه وه ی که نه م پروگرام و دامه زراوه و پیشه کیانه بینه ده رچه و چوارچۆیه که بق لیکۆلینه وه و نیجیهادی زانستی و شارستانی به تی ئیسلامی بق ئاراسته کردنی هه وله کان و بایه خه کانی نه وه ی پیشه که وتوو.

بق سه رخستنی هه وله کانی چه سپاندنی (ئیسلامی به ت) له به شه کانی زانست و زانیاریدا ئاراسته کردنی و وه ی لیکۆله وهران له زانیان و مامۆستایان و خویندکاران پتویسته به ره و چوارچۆیه که زانستی ئیسلامی نوئ و ئامانجه نوئ به کانی ژبیری ئیسلامی، له سه ر بناغه و بنچینه ی پروگرام گه رایى زانستی یانه ی ئیسلامی نوئ، و نه وه ی له سه ری داده مه زری له سه ره تاکان و نه گه ره ئیسلامی به کان و به خه ششه کانی، و گه شه پیدانی نه م عه قلییه ته، وه هه لاویردنی پاشه که وته زانستی به به ده ست هاتوو هکان که له بهر ده ستاماندان له که له پووری نه ته وه کانی

دهوروبه رمان له سهر تيشكى و له بهر پوناكى نه و پروگرامه و واتاكانيدا، نمونه ي نه و جوړه هه ولانه تا قانه پنگه ي كرده يي كه تواناو پنگه يشتن و هيزو پيزي زانستى پروگرامي پوه سمن ده پيښته دى.

سهر هه لدانى به شه كاني زانستى كومه لايه تىي نيسلامى له هه نديك له زانكو نيسلاميه كاندا و هك به شه كاني نابوورى نيسلامى و پاگه ياندى نيسلامى و شارستانى نيسلامى، يان دامه زواندى مه لبه نده كاني ليكولنه وه و ليكولنه وه كومه لايه تىي نيسلامى به كان بى نمونه و هك مه لبه نده كاني ليكولنه وه ي فكرى نيسلامى و نابوورى نيسلامى و، ووتنه وه ي مادده كومه لايه تىي نيسلامى به كان له هه نديك له لقه كاني زانبارى كومه لايه تيدا، و هك ووتنه وه ي په يوه ندى يه ده وليه نيسلامى به كان و بىرى سياسى نيسلامى و سستمه كاني فهرانه وايى نيسلامى و گه شه سمندى پاميارى جيهانى نيسلامى، هه موونه هه نكاوانه هه نكاوى باشن، پيوسته هان بدرين و پشتگيريان بكرت، و پيوست به ناماده كرنى نامرازو پيوستى به كاني ده كات بى گه شه پيدان و فراوان كرنى مه وداى كار نه نجام دانى و بلاو كړنه وه ي، و ده بى ليكولنه رى شياو له بوارى پسپورى به كه يان و سهر چاوه كاني مه عريفه ي نيسلامى دا بى دابين بكرت، نه مه ش بى كار كړدن و به ك لايى بوونه وه بى خزمه تى ليكولنه وه كاني و گه شه كرنى و به نه نجام گه يانديان.

له گرنكترين كوسه په كاني سهر پنگه ي ناراسته كړنه كاني ليكولنه وه ي كومه لايه تىي نيسلامى به كان، كه مى نامرازو تواناكانه، هه ر به كيك له و مه لبه ندو به شو و به كانه بگريڼ هه ست به لاوازي تواناكانى ده كه ين، و هه ست به ده سته به ر نه بوونى ليكولنه رى شياو و تايبه ت ده كه ين بى كار كړدن له پيناوى خزمه تى پروگرامه تازه پنگه يشتوه كانيدا.

وه له م قوناغه دا هه نه وه به س نى يه كه مه لبه نديك يان به شيك بكرت وه، يان بريارى خويندنى فلانه مادده بدرت پاشانيش ليكولنه ر وه ي ناماده كراو گونجاو و پسپور و ناميزى يارمه تيده ريان بى ده سته به رنه كريت، بى پاپه پاندى كاره كه يان و ليكولنه وه كانيان يان دابين نه كړنى هوى كاني بلاو كړنه وه و په و اج پيدايان و بانگ شه بى يان تاكو نامانجه خوازواه كان بپيښته دى.

نه گه ر قورساى كار كړدن ووتنه وه ي پروگرامى نيسلامى ته كنيكى يان كومه لايه تى بخريت سهر شانى ليكولنه ران و نه و ماموستايانه ي كه كارى قورسى ژيان به سهر دا وراوه به شيوه يه كه ماوه ي ليكولنه وه ي زانستى قوليان

نه ماوه، نه وه نهو شپږوازه بې بهرهمه له م قوناغهي کارواني زانستې و ژباړي
نه ته وده دا، نه مه شپږوازيکه له بيانو به دهسته وده دانه وه نزيکتره وه که له داوای
به رهم هيتان، و له دروشمه وه نزيکتره وه که له لې پړان و بکارکردن و قه ناعه ت.

پښتې سهرکه وتني به نيسلاميه ت کردني معريفه و نيسلامي کردني زانست و
پروگرامه زانباري و فيزکاري نايه ته دي مه گډ له بهر نه جامي کاري به رده وام دا، و
که له که بووني يه که له داوای يه که، نه وسا قه واره و ديدو موده دي زانستې نيسلامي
په سمن ده که ويته بريکانه وه و شوق ده داته وه، نه وه باسيک ني په پابگه په نريت
يان پريارتک بيت له ده زگاگاني وه که نيزگه و پاگه ياندنه وه ده رچييت، يان دروشميک
بيت له ودروشمانه دي که پسپوړه کان به رنامه ي بڼو دانه پښن و به به رده وامې کاري
پښخراوي له سهر نه که ن، تاکو ناستيک هه نديکي ده چيته پال نه وي تر، بڼو نه وي
داری خوار پاست بيته وه و به هينو خوږاگر بيت و لق ده ريکات و به ريگريت.

يه که م هه نگاهی نيسلامي پتويست بڼو به نيسلام کردني معريفه و نيسلاميه تي
نه ته وه نه ويه که دامه زواوه زانستې يه نيسلامي يه کان به م کارانه هه لسن:

(أ) ليکولينه وه و پوليښ کردني ده قه کاني سرش له قورثان و فهرموده دي
پاست (صحيح)، و ناسان کردني و اتاگانيان و ليکدانه وي مه به سته گانيان بڼو
ليکوله ران و پوښنيران، هه ري که به پي گونگي پي دانسي خوږي و بواړي
پسپوړيه ته که ي.

(ب) به دوا دچوون و ليکولينه وه و پوليښ کردن و ده رخستني له که لتووري په سهند
له که لتوره سهره که نيسلاميه پسپوړه کان، و ناسان کردني و اتاگانې و گه ياندني به
ووريابي يه وه بڼو ليکوله ران و پوښنيران.

کرداري گه ياندني مه عاريفي فيزخوازي موسلمان و پروگرامه که ي و ويژداني به
بنه ماگاني نيسلام و که له پوړه که ي و ناسان کردني بڼو به ليکولينه وه و به ش
به ش کردني و شي کردنه وي بڼيان بناغه يه که گونگه له بنچينه کاني دروست
بوون و به رهم هيتاني په سه نايه تي و (انتماء) وه يه بڼو ده سته به رکردني نه مه ش
هه مو و هه و ليکي چاکسازي هزي نيسلامي هاوچه رخ ده بيتته تراويلکه و
به فيروداني هه ول و کاتيش.

(ج) له سهر دامه زواوه زانستې و زانست خوازه کان و زانکو نيسلامي يه کان پتويسته
که زاناياني خاوه ن توانا له خوږگن له وانه ي که ده ستیان هه يه و به توانان

له پسرېزې كومه لايه تيدا، و زانان و به توانان و هستيارن به بېرو بڼو چوونه كان و كه لتوړي نيسلامى، بڼو كار كړدن و ليكولينه و هې رېكو پېكي بڼې پسانه و هې نايبت له شپوه لېكولينه و هې دواډا چوونى زانستيانه دا، كه به هڅيه و هې ديدى زانستى پوون بېته و هې له گېل پرگرام گه راى زانستى يانه پټويست، مه لېبنده زانستى به پسرېزې كان و به شه كانى خويندې و ليكولينه و هې بالا كه له سهره تاوه، باشتړين شيوازن ده گونجى تياريده دهرېن بڼو به ديه پټانې خوازاو، له شويانه دا ليكولې واره وان خويندكاران يارمه تى يه كدى ددهن له ده ستورېكي به رده و امدا، بڼو نه و هې ديدى زانستى نيسلامى پوون بگريته و هې بدره وشيته و هې له سهر نه م بناغيه ش ده توانرست زانسته كان و پرگرامه كان و په رتووكه كانى خويندې و ليكولينه و هې تيروپېر دابمه زريني، وورده وورده شويى پرگرامه كان و بېرو بڼو چوونه كان و زانسته بياني يه كان ده گريته و هې و له وزانسته بياني يانه هېچ ناميټته و هې مه گه نه و هې يان نه و هې زانست و ليكولينه و هې به راوردكارى يه كان پټويستى يان پټى هې بېت له هې موو بوارزكدا به پټى پټويستى و داخوازى يه كى.

نه و ديمه نو و ټينه ي لاي خلكى باوه، نه و هې كه موسلمانان لاوازو بڼې ده سلاتن له پووى كې كې كه ره سېو خن ناماده كړنه و هې شان به شانى نه مېش بلوكړنه و هې كتيب و دانراوى پروكه شانې پېر له هراو هڅسې نه و توك كه دهره تېكي له بار بڼو ناماده كړدن و پيگه يشتن و كامل بوونى نه و كتيب و دانراوانه نه په خساوه به هڅى په له كړدن له خيتره به ده سته و هې داني به ره مې نه و كتيبانه، له راستيشدا نه م كار ه جگه له بازدان و خوشاردنه و هې مان له ناستى نه و رك و به رپرسياره تيه كاناندا هېچ و اتايه كى ترى نيه، نه گينا بڼو نوميدي و ليل بينى و په ريشانى و په شوقا ويمان نه ده گه يشته نه م پادده يه و به م پوزگار هېش نه ده گه يشتن كه پابه رو پټ نيشانده ريكمان نه بېت.

(٤) له سهر دامه زواوه زانستى يه نيسلامى يه كان پټويسته كه هې لسن به كړدارى ووريا كړنه و هې گشتى بڼو سهر كړده كانى نه ته و هې پووشن بېرو زاناكانى، و خستنه به رچاوى دوزه كانى نيسلاميه تى مه ريفه بويان، و پوون كړنه و هې نه و له و بيانو پيگه كانى له نه ته و هې داو له م سهرده مې نيستاماندا، له گېل نه و هې كه پټويسته پټى بگات له گونگى پيدانيان و هې لكه كانيان، هې روك له سهر نه م دامه زواوانه پټويسته كه ده رگاكانى بخاته سهر يشت له به رده م نه م كومه له سهر كړده يي يانه دا

له سه رشتيوه ی کۆپو کۆبوونه وی زانستی و پۆشنبیری، تاکو لایه نه کانی نه م باسو بابته پوون بکاته وه بۆیان، و دوانگه یه ک سازیکات که به شداربوانی به خشنده یی و هاوبه شی خۆیانی تیا بخه نه به رچاو له هه موو لایه نیک له لایه نه کانی زانستیدا که پتویستی نه ته وه بیت، و جی ی پتزی پۆشنبیران و سه رکرده کانی بیت.

هه روه ها له سه ر نه م دامه زراوانه پتویسته که کاری دروست بونی کومه له زانستی به کان ئاسان بکه ن، هه روه ها کاری سازدانی خولی زانستی تایبه ت و که هۆیه کی بنچینه یی به بۆپه ره پیدان و چالاک کردنی هاوبه شی زانستی، پشتگیری لی کردنی، موژده دان به م باسو لایه نه، و بکرتیه باسو لایه نی نه ته وه و خه می کومه لگه و ئامانجی سه رکرده یه تی به کان، کاتی نه وه هاتوه قوئاغی دروشمی به تال و بۆش به سه ر بچیت که گوشه یه ک له گوشه کانی بورج و به رزاییه کانی زانستی دا ژماره یه کی دیاری کراوی له کارایان له خۆگرتوه .

(ه) له سه ر دامه زراوه زانستی و ئیسلامی به کان پتویسته ئاراسته ی نارد ه زانستی به کان و لیکۆلینه وه خویندنه بالاگان و لیکۆلینه وه زانستی به کان به ره و نه و بابته و باسانه بکه ن که خزمه تی په سه نایه تی زانستی ئیسلامی بکات، وه خزمه تی باسو بابته کانی ژبان ی نه ته وه بکات له پوانگه ی ئیسلامی به تی په سه نه وه، و چاودیری خویندکاران و لیکۆلره ران بکات، له هۆبه کانی خویندن و لیکۆلینه وه کانیاندا له پیتاوی خزمه تکردنی په سه نایه تی مه عریفه دا بۆ نه مه ش له سه ر دامه زراوانه پتویسته که شه ره زاو کادییری زانستی پتویست ئاماده بکه ن، بۆ مه شخه ل هه لگرتن، به رده وامی کاروان، تاکو لیکۆلره ران نه بیت یان له گه شته خۆراواییه که ی که زانست و ژیری به که یشی خۆراوایی کردوه، وه (انتماء) هه که یشی لاواز کردوه و بووه ته ئامیژیک له ئامیژه کانی داگیرکاری رۆشنبیری داگیرکاران، که زۆر له میژه ئیسکی نه ته وه و یاسا عه قیده یی و بیری و نه کادیمی و هونه ری به کانی پووت ده کات.

پتویسته له سه رمان دلنیا بین له وه دا که به توانا و تیکۆلشانی به رنامه بۆ دایه رپژاوو ریک و پیک و کاری به رده وامی پیره ره م ده گه یه نه وه ی که کاری خۆمان پاپه پاندبێ و نه رکی سه رشانمان به جی هیتابی و ده توانین داوی په زای خوابکه یین له گه ل داوی سه رکه وتن لی، به پاسه تی هه ر نه ویش باشترین سه ره رشتی کاره و باشترین و چاکترین پشتیوانه .

۲ - ناینده‌ی کاروانی مرقایه‌تی:

نه‌گه‌ر ناینده‌ی داپشتن و دامه‌زاندنی نه‌ت‌وه به‌ندیت له‌سه‌ر نه‌ندازه و مه‌ودای سه‌رکه‌وتن له چاکسازی پرۆگرامه‌کانی ب‌پ‌ی نه‌ت‌وه و ش‌یت‌وازه به‌روه‌رده‌یی و پ‌یک‌خستنه‌کانی چه‌سپاندنی مه‌عرفیه و کۆمه‌لناسی و کۆمه‌لایه‌تی ئیسلامی، نه‌وا ناینده‌ی پ‌پ له‌دودلی و دانه‌مه‌زروی هه‌ر شه‌لیک‌راوی مرقایه‌تی ب‌ق ماویه‌کی ن‌زیک، ب‌هنده به‌سه‌رکه‌وتنی نه‌ت‌وه‌ی ئیسلامی‌یه‌وه له‌چاک کردنی پرۆگرامه‌کانیدا و پ‌وونکردنه‌وه‌ی به‌رچاوی پ‌یش که‌ش کردنی نمونه‌یه‌کی ئیسلامی زیندوو.

ئیسلام ئاما‌نجایه‌تی‌یه‌که‌ی سه‌لم‌ینه‌ر له‌بووندا ده‌به‌خشیته ئاده‌میزاده‌کان چ تا‌ک چ کۆمه‌ل، و ب‌نه‌ما‌کانی پا‌به‌ندیتی به‌پ‌ه‌وشتی به‌رز‌وه پ‌یش‌که‌ش به‌قه‌واره‌یی مرقی ده‌کات، هه‌روه‌ها هه‌سته‌ ف‌یط‌ریه‌کان له‌به‌رچاوی مرقدا به‌پ‌وشنی نمایش ده‌کات له‌گه‌ل پ‌ه‌هنده هه‌ماویه‌تیه‌کاندا، به‌نادیارو دیاره‌وه له‌نێوده‌روون و کۆمه‌لگه‌و بوونه‌هردا.

ئیسلام ئاسووده‌یی کۆمه‌لایه‌تی و بنا‌غه‌کانی نه‌و ئاسووده‌یی به‌ مرقایه‌تی ده‌به‌خشی، هه‌روه‌ها پ‌یش‌که‌وتنی شارستانیتی، و ئاشتی و ئاسایشی جیهانی ب‌ق ده‌سته‌به‌ر ب‌کات.

ئایینی ئیسلام سه‌روه‌ری و بونیادی دامه‌زروه‌ی خ‌یزان ده‌پ‌اریزیت، و ب‌نه‌مای داد پ‌ه‌وا ده‌بینی، هه‌روه‌ها سه‌ره‌رشتی کردن، و ل‌ت‌پ‌رس‌راویه‌تی تا‌که‌ که‌سی و کۆمه‌لایه‌تیش، و ئازادی سه‌ریه‌ستی ب‌پ‌واو عه‌قیده‌و ب‌یرو و‌یژدان، وه‌دان به‌بنه‌ماو پ‌ه‌ویه‌تی پا‌و‌یژدا ده‌نی و په‌سه‌ندی ده‌کات و پ‌شتی ده‌گر‌یت، وه‌دان به‌بنه‌مای یه‌کپ‌ارچه‌یی مرقا‌ه‌کاندا ده‌نی له‌پ‌ووی ب‌نجینه‌و به‌رز‌وه‌ندی و چاره‌نوسیا‌نه‌وه‌مانی مرقف ده‌دات ب‌ق زانست و زانیاری و بانگه‌واز ب‌ق شاره‌زا‌بوون و زانیاری ده‌کات، فه‌رمان به‌ چاکسازی و ئاوه‌دان کردنه‌وه‌و بنیاتنان ده‌دات، و فه‌رمان ده‌دات به‌ج‌ی به‌ج‌ی کردنی پ‌ی‌ویستی‌یه‌کان و ئاسان کردنی پ‌نگه‌ی چاره‌سه‌رو دا‌بین کردنیان، وه‌ نه‌م دیدو ب‌ق چ‌وونه ئیسلامی‌یه‌ پ‌است و پ‌نگه‌ که مرقایه‌تی هه‌ول‌ی ب‌ق ده‌دات، پ‌ی ده‌گر‌یت له‌ نه‌خ‌وشی‌یه‌کانی سه‌رده‌م و مه‌ترسی‌یه‌کانی شارستانی‌یه‌تی به‌ماددی‌یه‌ و ن‌و گوم‌پ‌راو سه‌ر‌لی ش‌یت‌واوه‌که‌ی که ب‌به‌شه له‌ده‌ست گ‌یر‌ویی و پ‌ی نموونی خ‌وایی.

مايه پوچى و دهست به تالى شارستانی يه تی ماددى نه مړوش له کس وون و ناديار نى يه، جگه له پمانى دامه زړاندن و بناغه کانی خيزان له و کومه لگايانه دا، نه وه ش که پوله کانی نه و کومه لگايه تووشى هاتون له هه موو جوړه کانی دله پواکى و دهرون دانه مه زړاوى و دهست به تالى و مايه پوچى گيانى مرقايه تی نه مړ له سيپهرو سايه توانای شارستانی يه تی مادديدا، کومه لگاکانی شهق و پهق ده بن و ده پمين دوتيا و جيهانه کيشى دابه ش بسوه و دابه ش کراوه بق باکوړو باشوور، په شرو سپى، دهوله مندو هه ژار، برسى و تير، داگيرکراو داگيرکر، گه وره کان و کزله کان، هه موويان سه رقالي کى پرکى و ويرانکاری و هزيه کانی ويرانکاری، و بق مرقايه تی هيچ شتيک له و اتاکانی ناشتى نه ماوه ته وه جگه له ترسو بيمو توقين له ويرانکاری يه کى تیکپايى و تیک شکين بق جيهانى نه ته وه پرستى و چينايه تی و سه ريازگه به گزيه کا چووه کان نه بى.

مرقايه تی و گه له به تواناکان له زانستو مادده دا له م چاخ و سه رده مه دا له هه موو کاتيک زياتر پتويستيمان به نيسلامه له بهر نه وهى نه و واتاو چه مکانه ی تيايه که وه لامى هه موو لايه نه لاوازه کانی قهواره کيان ده داته وه که له نايينده دا شل و په ترده بن وه کوى هه موو نه و چه مکانه له م دوخاله دا ديارى ده دات:

خالي يه گم:

نايینی نيسلام کومه لگايه ک داده پړيژى و داده مه زړيژى که له سه ر بناغه ی يه ک پارچه یى و اتاکانی برابى دابه زړيت و دابړيژى، و تيرپوانينى چرې خوئى ده خاته سه ر وه لامدانه وهى پتويستى يه بنه پرته يه کانی تاکه که سو خاله گرنگو هاويه شه کانی نيوان تاکه کان له گه ل يه کتريدا له هه موو ناستيکدا، له خيزانه وه بق دراوسى و بق هوزو بق مرقايه تی.

وه نه م گه لانه که ووزه ماددى يه فره کانی ويرانکاری ده خه نه کار ناتوانن بژين له سايه و سيپه رى فله لسه فه کانی پوو به پوويونه وه و کيشه ی له نيوان تاکه کان و هوزه کان و نه ته وه کان و چينه کانددا يان نه وهى که به فله لسه فه ی (تيفه به رامبه ره کان) ناسراوه بى گومان له گه ل ده سته به ريپونى ناميره جيهانيه ويرانکاره کان دا وه له سايه ی دهره نايه تی کيشه و پوو به پوويونه وه و گرنگى دان به لايه ن و پوه کانی جياوازي و پيچه وانسه یى و دژ به يه ک دا، هيچ گومان له وه دا نامينى له بهر تيشکى نه وهى ديومانه و ده يبينين له خوين پشتن و دهست

دریژکاری گه لانداه که کلیل و زمانه له ساتیکی شیتییه تی خۆکوژی مرویسی دا
بسترانی و وه پیشتریش پووی داوه کاره ساتیکی ویرانکارو توقینه ر له داهاتودا
به ربابکات زیاتر له پاردوو خه تهرناک بیت.

لیره وه ده زانی که دنیای نیسلام یان دنیاو جیهانی (ئه لقه به ناویه کدا
چوهه کان) و (ناسودهیی کومه لی) فه لسه فهی سبهینی ده بیت که جگه له ویش
پنگه یه کی تر نی به بق هینانه دی ناسودهیی و ناشتی پاسته قینه بق جیهانی
ناینده.

خوای گه ورهش له قورنانی پیرزدا فه رموویه تی:

﴿ياايها الناس اتقوا ربكم الذي خلقكم من نفس واحدة وخلق منها زوجها
وبث منهما رجلا كثيرا ونساء﴾ النساء: ۱

﴿ياايها الناس انا خلقناكم من ذكر وانثى وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا،
ان اكرمكم عندالله اتقاكم، ان الله عليم خبير﴾ الحجرات: ۱۳
﴿ومن آياته خلق السموات والارض واختلاف السنتكم والوانكم﴾
الروم: ۲۲

﴿وماكان الناس إلا امة واحدة فاختلفوا﴾ يونس: ۱۹
﴿وبالوالدين احسانا وبذي القربى واليتامى والمساكين والجار ذي القربى الجار
الجنب والصاحب بالجنب وابن السبيل﴾ النساء: ۳۶
﴿من اجل ذلك كتبنا على بني اسرائيل انه من قتل نفسا بغير نفس او فساد
في الارض فكاغما قتل الناس جميعا ومن احياها فكاغما احيا الناس جميعا﴾
المائدة: ۳۲

﴿ولا تنسوا الفضل بينكم﴾ البقره: ۲۳۷
﴿وقولوا للناس حسنا﴾ البقره: ۸۳
﴿لاينهاكم الله عن الذين لم يقاتلوكم في الدين ولم يخرجوكم من دياركم ان
تبروهم وتقسطوا اليهم ان الله يحب المقسطين﴾ المتحنه: ۸
﴿وان عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتهم به ولنن صبرتم هو خير للصابرين﴾
النحل: ۱۲۶

﴿وقاتلوا في سبيل الله الذين يقاتلوكم ولا تعتدوا﴾ البقره: ۱۹۰

﴿فَانْهَوْا فَلَا عُدْوَانَ عَلَيِ الظَّالِمِينَ﴾ البقره: ۱۹۳
 ﴿وَلَا يَجْرِمُكُمْ شَتَانُ قَوْمٍ عَلَى الْاِتِّعَادِ اَعْدَلُوا هُوَ اقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ﴾
 المائدہ: ۸

﴿وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى﴾ الانعام: ۱۰۲
 ﴿وَإِذَا حُكِمَ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ﴾ النساء: ۵۸
 ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ﴾ المائدہ: ۲
 ﴿وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتُلُوا فَاصْلَحُوا بَيْنَهُمَا، فَإِنْ بَغَتْ أَحَدُهُمَا عَلَى
 الْآخَرِ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ، فَإِنْ فَاءَتْ فَاصْلَحُوا بَيْنَهُمَا
 بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ، أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ أَخَوَةٌ فَاصْلَحُوا بَيْنَ
 أَخَوِيكُمْ، وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ
 عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا
 تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِاللُّقَابِ﴾ الحجرات: ۹-۱۱
 خدائی دووہم:

پہ یوہندی بہ واتائی زانیاری و پنگہ کانی لیکڑلینہ وہی زانستی یہ وہ ہہیہ، بیری
 ماددی لہ بنہ پندہ لہ سہر شیوازی ژیری شہ زموناوی نیستیقراشی بندہ لہ جیہانی
 ہست پی کراو شہ زمون و شاردہ زایی بہ بدہ ست ہاتوہ کاندہ سہر چاہ
 دہ گریٹ، بڑ ناسینی شہو یاسایانہی کہ ژیان و بوونہ و ہر بہ پیوہ دہ بن، شہ ش
 بیری کہ لہ ہر زانیاری یہ کی پیشووتریان لہ سروشتی خواہیہ وہ جودایہ لہ ہر
 چہ ند ہویہ کی تاییہ تی بہ ٹایینہ گہ و رہ کانی ترہوہ - بہ تاییہ تی
 گاوریٹی (مہ سیحیہ ت) - کہ لہ توانای شوتین کہ و توہ کاندہ نی بہ متانہ و ہرپا بہ
 ہیچ زانیاری یہ کہ بکن کہ کتیبی پیروزی شہوان ہتاییہ تی یان تیا ہاتیت کہ
 بہ دریزایی میژو دہ ستکاری کراوہ پریوہ لہ چہ ندہا شت کہ ژیری و زانست و
 فیطرہی بی گہ رد بہ راستی نازانی.

شہ گہر ہستمان کرد بہ و ناٹوژی یہ زڈرہی سروشتی کڑمہ لایہ تی شادہ میزادو،
 زڈری ژمارہی ہکارہ کانشیمان زانی کہ کار لہ پرہ وشت و ہل س و کہ و تی مروی
 دہ ککن، ہرہوہا زانیمان ہرگیز ناگوچی و بہ دور دہ زانری کہ ہندیکیان جیگیر
 بیت لہ مروفہ کاندو یان مل کہ چ پی کردنی مروفہ بڑنہ نجم دانسی شہ زمونی

کارگه یی له سهری، نه واته و کاته هه ست به که و تن و هه لسانه و و لار و ویری زۆر له زانیاری و زانسته کۆمه لایه تی یه کان و — به دوا یه کدا هاتنی بێردۆزو بیروپا دژ به یه که له گۆپه پانی زانسته په و شتی و کۆمه لایه تی و په روه رده یی یه کاندایه که یه .
 مادام شوینه واری هه له کان له م بوارانه دا له ماوه یه کی کورتدا پوون نابیته وه، و به ناسانی شوینه واره و ویران که ره کانی نافه و تینریت و له ناو نابریت دوا ی نه وه ی که گه یشتو وه نه ندازه یه کی نه و تو کارگه یی له سهر دروست کردن و پیک هینسانی کۆمه لانیکی زۆر له موقوف و بونیاده کی هه یه .

ئه گهر نه وه مان زانی، واته وهش ده زانین که تایبه ته ندیتی یه کی بۆ ماوه شی له بوا یی مه عریفی نیسلا میدا هه یه که یه که ده گریته وه ده گونجی له گه ل زانیاری ژیری ماددی دا له په چه له ک و بناغه ی زاینده یی و، سونه نی بونه وه ریاندا به لام هه ریه وه شه وه ناوه ستی به لکوو پاکی نه کاته وه و له زانی لایه نه کانی که م و کوپی ده پاریزیت .

له کاتی کدا که له سهر موسلمان پیوسته چاوی گرتیه وه و به قوولی ورد ببیته وه و تی بگات له دروست کراوه کان و نه وه ی که خوا ی گه وره پی ی داوون له زاینده یی و په پیره و په ویه و مامه له یان له گه ل بکات بۆ سوود لۆه و رگرتن بان، ده بی بشزانیت نه ندازه یه کی باش له ده رچه و به لگه نه ویسته پیتشه ره کانی پی یه که له پی ی سروش خواییه وه پی ی گه یشتو وه و تایبه ته به لایه نه کانی کۆمه لایه تی یه په ووشتی به بنچینه یی یه کانه وه، نه گهر موسلمان هه له یه کیشی له تیگه یشتن و واتا و یاسا کانی بوونه وه و بوون و په یوه ندی یه کاندایه کرد، نه و سروش هه یه و پارێزه ریه تی له په شیمان بو نه وه .

هه ر شتی ک دژ بووه ستیته وه به رامبه ره له لای یان هه رامیک یان شوین پی هه لگرتنیکی نیسلا می هه موانه یی که له سهر بنه مای واتا ی پاستی ده قی قورئان و سونه تی راشکا و نه وه کاریکی هه له یه، به م شتیه وه زانیاری نیسلا می له به ک کاتا سه رچاوه کانی مه عریفی ژیری و نه زمونی له گه ل سه رچاوه کانی پینموونی گشتی خوایی پیک و سه رکار ده خات، به م پی یه موسلمان بۆی هه یه که مامه له بکات و کپین و فروشتن نه نجام بدات هه رکاتی که بیه ویت، نه وه ی خواش برپاری له سهر له باز رگانی و به ره م هینان، مه گهر کاریک نه بی که نازار به خه لکی بگه یه نی یان سوو خواردن و سته م بی، نه که توانا سه رف کردن و قازانج گۆپنه وه، موسلمان بۆی هه یه چۆن ئاره زووی لۆی و ابکات له گرته به ری شتوازه کانی ژبان و عاده ت و

په وخت و دابی ژبانی خټځانداري به پږزو پيرځزدا، مه گره نه وهی حال نه به
له نه نجام دان له چن و ميړدايه تي دا يان بښ برپارو (عقد) ټکي پي ټپي دراو که دابيني
پږزي ژن و مناله که یشی بکات، مافه دهر وونی و مادي به کانیشيان دابین بکات،
نه گره به م شتيوه به نه بو نه و ستمی له خوی کردوه و کاری ناپه وای نه نجام
داوه و دست دريژی کردوه، خوی گهره ش دهست دريژی کارانی خوش ناویت.

به م شتيوه به حال و باری سروش و ده ستوره کانی نیسلام له کورتو له قاتلبش
نه دراو، به لکو مه شخه لو نیشان کردو دهست گيروی کاران له سهره پڼگای
ژياندا بڼ لادان و لابردي گومرپی و سهر لیشی وای و کاری به دو خراپو به ديهيتانی
بوون و په يوه ندي به کومه لایه تي به هره جوان و باشتره کان.

﴿ ان الله يأمر بالعدل والإحسان وإيتاء ذي القربى وينهى عن الفحشاء
والمنكر والبغى، يعظكم لعلكم تذكرون ﴾ النحل: ۹۰

نه زانی و بښ ټاگای شوین که وتوانی نیسلام هیچ له م راستی به ټاگوین
به هوی سه بارت به دهری عه قل کاری به له به رانبر نه قل (دهق) داو که م گردنه وهی
پایه ی نه و دهره ش نه م کاری که له دوی ووزه و توانا کانی خویانه وهی به هوی
دابړان و جیا بوونه وهی که وه که باره کانی ژيان و پووداوه کان له سهر سره کردایه تی
هزییان و سره کردایه تی کومه لایه تیان بڼ چنه د سه دهیه ک پتویستیان کردوه.

نه م دووخاله ی بریتین له (مجمع الوحده) واته (کومه لگه ی په کپارچه) و
په کبو، له به رامبه ر (مجمع المصراع) واته (کومه لگه ی ململانی)، و ته و او که یانندی
یاساکانی په یوه ندي له چاوگو و سره چاوه کانی زانستی مرقایه تیدا، نه گره
موسلمانان به چاکي تی یان بگن و بینه پشنگ بڼ دنیای سبه ینی، گرنگی په کی
تایبه تی له و دووخاله دا هیه له کاتیکدا که کومه لگای مرقیسی ناتوانی باجی
هاله کانی بدات، وه له پراپرودا پتوه ی پاهاتوه، کاتیک له شهرو جهنگه
میژوی په کاند دهیه هاو سه ده ها پیاو تیاچوون، وه نه ته وه کانی ترکه له و
گرپه پاناندا نه بوون پارږزراو له ناسایشدا بوون، ټاکو که یشته ناستیک که زهوی
بوو به یه ک گرپه پان، هر هاواریک ههستی بیستنی هه موو نه وانه ی دهر وروژاندو
دهر ووشاند که له ویدا بوون، و هرکاره ساتیکي دل ته زین چاوی نه وانه ی تری
دهر برد که له و کاری له دیتیان دهر کرد، و هه موو نازاریک که سهری هه لده دا هه موو
نه وانه ی دهر گرتوه که له و مهیدانه دا بوون و.

نه و کاتې که مرقايه تی گه شته دلنیايي ته واوله وده دا که پښې گه پيوه له هویه کانی ویزانکاری و ټیکدان و هره شه کردن له بوونی زه وی له بوشایی بوونه ورو ناسماتدا.

ته نها له وکاتو ساته ش دا مرقايه تی هه ست ده کات که پټویستی زدی به یاساو ورده کاریگره پریار دهره کان هیه، که له قورثانی پیرزو فرموده پاسته گاندا باسکراوون و که پټویست ده کات پزیزان بگیری و جنگه ی متانه بن لای هه موو به ویزدانکی چاوتیو وریا، بق نه ووی له خلیسکان بق ناو دوزه خی پړانه و بیپاریزی.

وه ته نها هر له وکاتو ساته شدا دهریزوون به هه ولی پوو به پوو بوونه ووه خو زال کردن نابیت به لکو به هه ولی یه کپوون و له یه ک نزیک بوونه ووه بق توژیینه ووه له هواره کانی هاویه ش بوون و به رزه ووده هاویه شه کان ده بیت.

به پاستی پټویسته له سر موسلمانان له پیام و برنامه کیان تی بگن، وه ک به جی هینانیک بق نه وکی سرشانیان و هینانه دی هیواو نامانجه کانی پیامه که له م بوونه ووده دا به پښې حکمت و کار دوستی خوا ی پوره دگار.

خوا ی گوده ش پاستی فرموده: ﴿وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلٰی النَّاسِ﴾ البقره: ۱۴۳

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ الزلزله ۷-۸

ته مه یه که و ده کات لټبرسراویه تی نه ووی نیسلا می و زانایان و بیراران و پو شنبیرانی موسلمان چند قات بیت، له به نه ووی نه وان ته گر ماناو و اتاکانی نایینیان به پاستی هینا به بوون و ناشکرایان کردو کومه لگه یه کی نمونه یی وایان دامه زانند که شیاری پیشه نگی و به نمونه هینانه ووه بیت، نه وانه وان هر خویان پزگار نه کردووه به ته نها، وه چاکسازیان به ته نها له کومه لگه کی خویان و داپشتن و دامه زانندن کومه لگه کی خویاندا نه خستو ته کار، به لکو به مه چاکسازیان له حال و باری مرقايه تیدا به گشتی نه انجام داوه و شارسنانی یه تی مرقاییان له سر زه وی پزگار کردووه و هرومه ها برنامه کیشی له چاکسازي و ناوه دانگردنه وده دا، بق خویان و بق هه موو مرقوف کومه لگه یه کی پر له دادو ناسووده یی و ناشستی داده مزینتنن، و پینمایي هه وله دوزیاره کانی زانسمتی

پیشکەوتنی ماددی و ئاودەانکاری ژبیری دەکەن و دەگرنە دەست، و ئەو کۆمەلگە جێشینیەکی که خوا فرمائی پێکردووە لەسەر ئەم زەوییه دادەمەزنین.

کەواتە : ئیسلامییەت دۆزی نەتەویە

هەبەست لەم لیکۆلینەویە باس کردنی باری نەتەویە لە وێنە گشتی و هەمەلایەنەکانیدا، وەخستە بەر چاوی پۆلەکانیتی بۆ ئەوەی ببێتە دەرچە و خاڵی دەست پێکردن بە دیتنی لەبارەو بۆ ئەوەی شوێن کاروانی نەتەو بەکەوێت لە میژوویدا، و لیکۆلینەوی دۆزە گرنەکان ئەوانەی باریان گەیاندووەتە ئەم بارە، تاكو بتوانرێ هۆیەکانی ساغی و چارەسەر بۆ تاكو نەتەوی موسڵمان و مرقایەتی بە گشتی دابین بکری و بەرچاو بخزیت

ئەوەی ئەم لیکۆلینەویە لەبەدی هێنای ئەم ئامانجە گەورەنەدا هیوای پێیەتی چەسپاندنی دیدی هەمەلایەنەییە لەبیری مرقوف دا، وە پال ئانە بەژیری موسڵمانەو بۆ وردبوونەوی دیدیکی بنەرەتی لە دۆزەکان و ئەوانەی نەتەو دواوەخەن و دەپرمێتن و هەروەها گفت و گۆکردنە لەسەر ئەم بابەتانە بە ووریایی و سەلیقە و کۆل پێتو هەلگرتن و لیپزان و بابەتیانەو، بۆ ناسین و زانیینی هۆیەکان و پوون کردنەوی چارەسەر.

هەزوو فیکری نووسەری ئەم لیکۆلینەویە و پۆشەنبیری و ئەزموون و ورد بوونەو کە، گەیانندویەتی ئەو باوەڕ و قەناعەتە، کە نەتەو لەداهات و تواناو بەهاکاندا لەهیچی کەم نییە، بەلکوو کەم و کوپی نەتەو تەنها لە پڕۆگرامیکی هەزری دروست دایە، و دەردی کارەکش لەکەم و کوپی هەزرایە لەتیکچوونی بینیی کۆمەلایەتیدا، وە تیکچوون و شیواندنی پەرورەدی ئیسلامی، و پەمان و تیشکانی دامەزراوە گشتییەکان، تاوای لیقات نەتەو تاكو تاكو لەت و پەت بێت، و لەژێر دەستی و بێدەسەلاتی و گوێ پایەلی یاندا بۆ یارمەتی دان و هاوکاری کردنی دۆزمنانیان بۆ سەر خۆیان زیاتر خۆیان بەکۆیلە نیشان بدەن.

هیواو ئازات ئەوەیە ئیسلامییەت لەگشت گێرییەکی و هەمەلایەنی بەکەیدا، وە لەئیسلامییەتی مەعریفەدا لەوەش دا کە دەیگرتەو لە چاکسازی پڕۆگرامەکانی بیرو پەرورەردەدا، ببێتە دۆز و جێبایەخی نەتەوی ئیسلامی لەسەدەکانی داهاتوو لەمەودادا، تاكو دەگاتە ئەوەی داری خواری نەتەو پاست دەبێتەو و گەشەدەکات، تاكو دەگاتە ئەوەی تەندروستی و لەش ساغی و وزەو

پوو سووری و پټزو سه روهری به تی به که یو پۆلسی خوئی له چاکسازی و ناوه دانکردنه وه دا بۆ بگێریتته وه، تاده گاته شه وهی که بتوانی لێ پرسراوی ته خوئی له پئی نموونی کردنی موفه کاندایه لێگری بۆ رێگهی راست و شایینی راستی خوا.

هیوای نووسه ریش شه وهی که سه رکرده و سه رکردایه تی به نیسلاهی به کان و کۆمه لانیان بۆ شه دهست پیکه ری و ههنگاو هه لئانه و نه پوان که له بهر شه وهی شه ده رچه به که بۆ گوايه ههنگاو کاری پیشهیی فکری و په واج و بهرو پێدانی کاری بزوتنه وهی پامیاری نیه مانای وایه به تال کردنه وهی به های هه وله کانی شه وانه، کاری پامیاری و بزوتنه وهی بیش جگه له ده ستگێریکی بیریی و وزه ی ده روونی بۆ خه رج کردن و سه رکار خستن بی هووده یی و قورسایی به که ده بیتته هۆی به رگری دژی تیگه یشتن و پشت لێ هه لکردنی ووریایی و شیا ری به ناگایی پاسته له ئیسته ی شه مۆدا و دژی په ره پێدانی ئامرازه کانی کارکردنه تییدا.

گرنگ شه وهی به دنیابین که کیشه که نه ته وهی به که و شیا و کردنی ته بۆ به رزیوونه وه بۆ ناستی سه رکردایه تی کردنی شارستانی به ته و کیشه که ی باسو کیشه ی ده سه لات و ولات و پارتیک نی به، وه بیریش هۆکاریکی بنه په تی و بنه مایی به بۆ سازدان و ئاماده کردن تاکو هه وله کان و به رنامه کان به روبومی خوینا بدن.

هه ره وه گرنگیشه دنیابین له وهی که هه وله کان له هه موو بواره کاندایه کتری ته واده که نه و پشتی به کدی ده گرن گه ر کاریک به گرن گترین کار هه لێزترین به هۆی بارو دێخیکه وه یان پێویستی به که وه مانای وایه کاریکی تر پشت گوئی خراوه یان لادراوه، وه له بهر شه مه پێویسته شان به شانی هه وله پامیاری و بزوتنه کان گرنگی به لایه نی بیریش بدریت به لکو له بهر چا و گرتنی لایه نی پامیاری و بزوتنه وهی بیش به پله ی به که م کاریکی به رگری بۆ به ده ست مێنای بارو دێخ و توانا بۆ گه شه کردن و چاکسازی سه رچاوه کانی وزه له هه قل و ده روونه کاندایه.

به لکوو گرنگیشه پوون بکێتته وه که کاری بیریی و هزری ناست و بوا ری دیاری کراوی هه ن، هه ندیکیان بنه په تی و پیشه یین که په یوه ندییان به پرۆگرام و بناغه و یاساکان و سه رچاوه کان و ئامانجه کانه وه هیه و سروشتی بینیه و دید و بۆ چوونی هزری نوئی ده کاته وه، و هه ندیکیان کرده یی و ستراتیژی بزوتن، وه پیمان خو شه که جه خت بکه ینه وه له سه ری شه وهی که به دگومانی نه ته وه له ناسته هه ره قووله کانی دایه که په یوه ندی به ژیری ته و پرۆگرامه وه هیه، و بیریی کرده یی

ستراتیژی و بزوتنه و عیش سه رکه وتنی خوئی له سه ریږی ساغی و دروستی ناستی
 هره به رزی قبول دا داده زرتی له جورایه تی عقییه و پروگرام دا، نه مهش
 نه وه مان بق لیک ده داته وه که بچی بیریارکی بزوتنه وه بی ستراتیژی وه
 (عبدالرحمن الکواکبی) له په پتوکه که ی (ام القری) دا که نژیکه ی سه دسال له مه ویه ر
 نو سسراوه به دهرپینکی پوون به رنامه کان و بیروپاگان و پیشنیاره
 بزوتنه وه بی په کانی چاک سازی نیسلا می هاوچه رخ ده گریته وه نه یوانیوه نامانچ و
 ثاواته کانی بینته دی، مه گر سه رکه وتنکی که می بچوکی پارچه بی، وانه بیت که
 جیگه ی نه ته وه ی له میژودا ناگوږی.

هیوا نه وه یه که هوله کان زږد چرپن و بکه ونه کار دور له تراویکه ی له و
 پارچه بی تابوانی کاري نیسلا می چاکسازانه بگوږیتنه وه بق ناستی بهر په رچ
 دانه وه له ناست و پله ی نه ته وه کانی جیهانیدا.

نوسه ر گومانی له وه دانیه که نه گر کانتیک نه م نه دازه یه له بینیه و
 تیپوانینی دروست دا بق بیریارانی نه ته وه و زاناکانی و پوښنیرانی پوون کرایه وه، و
 نه وانیش به راستی هاتنه پیش و خویان سازدا له ناگادار کردنه وه ی نه ته وه داو
 نیشان دانیان و پال نانی هوله کانی به ره و راستی، کاره که وه ده هینانی
 مویه کی لی دی له ناو ماست دا، شبه قی به یان کیلکه کان داده پوښی، وه خول
 خول که ی کار که کانی لی دیت که لو پهل له سه ر شیوه ی باشترین نمونه ی، و
 وانه کانی میژووش ناموزگاری و پهنه کانی له م باره وه پوون و ناشکران، که نه ته وه
 خرایه وه سه ریږکه ی خوئی، که بیري نه ته وه و ه نگاوه کانی چاک کرا، نه کاته
 ووزه که بی و کومه له کانی وه لافاوکی زل پال دهنی، ریږکه ی خوئی ده گریته بهر
 له جی به جی کردن و به کاریدن و به ره م هیناندا، به وه ی که له توانای پیشتریداو
 بزوتنه وه ی پیشتریداو ناماده کردنی پوله کانیدا پیوه ی پانه هاتبوو، کانتیکی زږد
 نابات باری نه ته وه ده گوییت، و جی به جی کردنی کاره که ی له بارو چاک ده کات،
 به م شیوه یه حسابی کات درېزه ده بیتنه وه و درېزه ده کیښی له سه رلی که ته و
 گومرپاداو کورت ده بیتنه وه و به شی تواناو له خوږادیتن و پشت قایمی ناکات.

له سه ر بیر تیژو زانایان و پوښنیرانی نه ته وه پتویسته، که خویان گورچ
 بکه نه وه و لی ببرین و چاوو گوئی بکه نه وه بق چاکسازي له مزو، بقوون کردنه وه ی
 پوله کانی نه ته وه داو پیاوه کانی و سه رکرده کانی، وه نه وکاته ش پشت به خوا
 ریزه کانی نه ته وه له چا و تروکانیکداو به ووزه یه کی به میزه وه نالای سه رکه وتن

هه لده كه ن و كوشك به رز ده كه نه وه به ره و ئاسۆكانی پیش كه تن و به رز بوونه وه
ده رده چن.

وه كۆتایی قسه شم به وه ده هینم كه پوویكه مه خوای به رزو به توانا كه دانایی و
پاستیمان پی به خشی، و پژارمان كات له خلتی ئه م خۆله میشی كه له ژێر
قورساییه كانیدا نه ته وه و مرۆڤایه تی ده نالین، وه داوی ل ده كه م كه به مانگی پیت
به كار كه رو پیاوچاكانێك كه گوی له ووت به گرن و شوین باشته كه یان ده كه وون،
واخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.

سه رچاوه كان

- يه كهه م: للمؤلف د. عبد الحميد أحمد أبو سليمان
نظرية الإسلام الاقتصادية: الفلسفة والوسائل المعاصرة، القاهرة: مكتبة الخانجي،
١٣٨٠هـ/١٩٦٩م.
- المشكلة والبحث عن حل: بحث قدم إلى مؤتمر الشباب المنعقد في طرابلس بليبيا،
١٣٩٣هـ/١٩٧٣م.
- مبدأ التوحيد وانعكاساته الاجتماعية، الندوة العالمية للشباب الإسلامي بالرياض ،
١٣٩٣هـ/١٩٧٣م.
- الأسباب التاريخية لانحراف المجتمعات الإسلامية ومتطلبات تصحيح البنية الحضارية
الإسلامية بحث قدم لندوة الإسلام والحضارة ودور الشباب المسلم، الندوة العالمية
للشباب الإسلامي، الرياض، ١٣٩٩هـ/ ١٣٧٩م.
- إسلامية المعرفة، بحث قدم إلى المؤتمر العالمي الثاني لإسلامية المعرفة المنعقد في إسلام
آباد بباكستان ١٤٠٢هـ/١٩٨٢م ونشر في المسلم المعاصر ، الكويت العدد ٣١،
السنة ١٤٠٢هـ/ ١٩٨٢م.

دووه م:

- إسلامية المعرفة: سلسلة إسلامية المعرفة، المعهد العالمي للفكر الإسلامي ، هيرندن،
فيرجينيا، ١٤٠٦هـ/١٩٨٦م.

• سيد سابق:

- العقائد الإسلامية دار الكتاب الحديثة، القاهرة، ١٣٩٦هـ/١٩٧٦م.

• علي بن أحمد بن سعيد بن حرم:

- الفصل في الملل والأهواء والنحل، محمد علي صبيح، القاهرة، ١٣٨٤هـ/١٩٦٤م.

* أبو الفتح محمد بن أبي قاسم الشهرستاني:

الملل والنحل، تحقيق محمد بن فتح الله بدران، مطبعة الأزهر، القاهرة
١٣٢٨هـ / ١٩١٠م.

* محمد عمر فروخ:

تاريخ الفكر العربي إلى أيام ابن خلدون، دار العلم للملايين، بيروت
١٤٠١هـ / ١٩٨١م.

* البداية والنهاية، عماد الدين أبو الفداء ابن كثير، مكتبة الفلاح، الرياض ١٩٨١م.

* أبو العباس شمس الدين أحمد بن خلكان:

وفيات الأعيان، دار صادر، بيروت. د.ت.

* محمد زكريا البرديسي:

أصول الفقه، الطبعة الثانية، دار التأليف، ١٣٧٦هـ / ١٩٥٦م.

* فخر الدين الرازي:

المحصل في أصول الفقه، تحقيق د. طه جابر العلواني.

جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية، الرياض ١٣٩٩هـ / ١٩٧٩م

* جلال مظهر:

حضارة الإسلام وأثرها في الترقى العالمي، مكتبة الخانجي، القاهرة

١٣٩٤هـ / ١٩٧٤م.

* قدرى حافظ طوفان:

تراث العرب العلمي، دار الشروق، بيروت ١٣٨٣هـ / ١٩٦٣م.

* فؤاد سزكين:

تاريخ التراث العربي، جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية، الرياض

١٤٠٣هـ / ١٩٨٣م.